

ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова робота
на правах рукопису

ВУЄК ОЛЬГА ЄВГЕНІВНА

УДК 811.111'42:821.111(415)'06-1.09

**ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ ФЕНОМЕНІВ У
АНГЛОМОВНІЙ ІРЛАНДСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ:
ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ**

спеціальність 10.02.04 – германські мови

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

О. Є. Вуєк

Науковий керівник

Колесник Олександр Сергійович,
доктор філологічних наук, професор

Львів – 2020

АНОТАЦІЯ

Вуєк О.Є. Засоби вербалізації екзистенційних феноменів у англомовній ірландській поезії ХХ століття: лінгвокультурний аспект. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04. – германські мови. – Львівський національний університет імені Івана Франка, МОН України, Львів, 2020.

Дисертація присвячена дослідженню засобів вербалізації екзистенційних феноменів у англомовній ірландській поезії ХХ століття у лінгвокультурному аспекті. Актуальність роботи визначається загальним спрямуванням лінгвокогнітивних та лінгвокультурних досліджень на міждисциплінарний підхід до теорії мови, який дозволяє звернутись до когнітивно-філософських основ комплексу наук про людину загалом та мовознавства зокрема, антропоцентричним характером дослідження патернів омовлення буттєвого досвіду лінгвокультур, потребою з'ясування когнітивного базису категоризації дійсності, як такого, що має основу у нейрофізіологічних процесах, системного пояснення взаємодії феноменологічного, культурного та мовного вимірів репрезентації буттєвого досвіду.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі вперше розглянуто природу екзистенційних феноменів (ЕФ), як універсальних категорій буттєвого досвіду у мовному та позамовному вимірах; встановлені форми та моделі концептуалізації фрагментів досвіду, підґрунтям яких є архітектоніка нервової системи; розглянуто функціонування ЕФ у теорії відкритих систем; встановлені універсально-системні характеристики екзистенційних феноменів; визначено характеристики номінативного простору «екзистенційні феномени» в англомовній ірландській поезії ХХ століття; встановлені чинники побудови та структурування лінгвокультурних номінацій екзистенційних феноменів в АПІ; на основі інтеграції підходів лінгвокультурології та культурної лінгвістики визначено інструментарій формування лінгвокультурно конструйованих

концептуалізацій; визначені вербалізатори екзистенційних феноменів з позиції лінгвосеміотики; встановлені структурні та функціонально-семантичні характеристики номінативних одиниць на позначення ЕФ; досліджені мовні засоби відображення просторово-часових, антропоморфних, онтологічних, емоційно-чуттєвих, ментальних, суспільних та аксіологічних феноменів у лінгвокультурному аспекті; визначені особливості вербалізації інверсивних процесів у поетичних текстах англомовних ірландських авторів.

У першому розділі роботи «Теоретичні засади дослідження засобів вербалізації екзистенційних феноменів в англомовній ірландській поезії ХХ століття» розглянута природа екзистенційних феноменів у мовному та позамовному вимірах. Екзистенційні феномени визначені як базові категорії буттєвого досвіду людини, джерелами якого є фізичне, соціальне та ментальне середовища. У ментальному вимірі саме ЕФ є чинниками та оперативними одиницями формування концептуальної картини світу лінгвокультурної спільноти. Лінгвістичний ЕФ визначений як вербально репрезентована ділянка життєвого досвіду, якій у концептуальному вимірі відповідає певне ментальне утворення, а у феноменальному – відповідний набір референтів.

Розроблена типологія ЕФ відповідно до характеру екстралінгвістичної спрямованості, рівнів онтологічної актуалізації та відповідно до специфічного набору профільованих ознак. Екзистенційні феномени, їх концептуальні іпостасі, культура та мова, відносяться до відкритих систем, що передбачає обмін їх внутрішніх елементів із зовнішнім середовищем, інтеракція між концептуальним та матеріальним, між суб'єктом та середовищем, між абстрактним та реальним. Взаємодія названих систем репрезентує поєднання трьох планів буття – феноменального, культурного та мовного, центром яких є людина. Універсологічно-системними характеристиками екзистенційних феноменів визначені універсальність, ієрархічність, мережева організація, трансцедентність, внутрішня структурованість та аморфність.

Вербальні засоби позначення екзистенційних феноменів англомовного ірландського поетичного тексту є лінгвокультурним кодом, що є результатом перетворення феноменального досвіду мовної спільноти. У контексті АПП знак визначений як мовна одиниця, яка є репрезентантом концептуального утворення на позначення предмета, суб'єкта чи процесу фрагмента досвіду. Екзистенційні феномени, як фрагменти отриманого досвіду, вербалізуються у поетичних англо-ірландських текстах на основі двох принципів реалізації семіозису: сигніфікативному механізмі мовного знака або ж на основі відношень між мовним знаком та об'єктом, суб'єктом чи ситуацією феноменальної реальності. Основним механізмом формування знаків поетичного тексту є іконічність.

У другому розділі дослідження «Номінативний простір „екзистенційні феномени” в англомовній ірландській поезії ХХ століття» дано визначення поняття «номінативний простір „екзистенційні феномени”»; окреслені та обґрунтовані чинники та інструменти його формування, проаналізовані вербалізатори екзистенційних феноменів з позицій лінгвосеміотики, визначені структурні та функціонально-семантичні характеристики вербалізаторів.

Номінативний простір «екзистенційні феномени» в англомовній ірландській поезії сформований усією сукупністю мовних знаків, основною функцією яких є вербалізація концептуалізованих фрагментів буттєвого досвіду.

Побудова та структурування лінгвокультурних номінацій екзистенційних феноменів в АПП обумовлені низкою чинників, які умовно розподілені на універсальні нелінгвістичні, специфічні нелінгвістичні, універсальні лінгвокогнітивні та специфічні лінгвістичні.

У процесі дослідження визначені структурні та функціонально-семантичні характеристики номінативних одиниць на позначення екзистенційних феноменів.

Відносно структурної організації номінативні одиниці (НО) розподілено на ката-знаки 1 (прості лексичні одиниці), ката-знаки 2 (деривати та складні лексичні одиниці), мезо-знаки (словосполучення, які номінують окремий тип феномену із суміжною характеристикою), макро-знаки 1 (НО фразового типу, предикативні

конструкції, які вербалізують фрагмент буттєвого досвіду, основою якого є пропозиційна схема) та макро-знаки 2 (НО фразового рівня, повноцінні речення).

Номінативні одиниці поетичного тексту виконують специфічні функції, властиві тому контексту, у якому вони репрезентовані: номінативну, репрезентативну, апелятивну, експресивну, символну, естетичну та емотивну.

Іконічна репрезентація синтаксичними структурами фрагменту феноменологічного досвіду пов'язує тип НО з характером екстралінгвістичної реальності. Відповідно до такого зв'язку визначені функціонально-семантичні особливості номінативних одиниць на позначення екзистенційних феноменів. Параметром визначення значущості компонента НО у номінації фрагмента досвіду є принцип семантичного навантаження.

У третьому розділі дослідження «Мовні засоби вербалізації екзистенційних феноменів в англомовній ірландській поезії ХХ століття крізь призму лінгвокультурології» проаналізовано мовні засоби на позначення просторово-часових, онтологічних, антропоморфних, емоційно-чуттєвих, ментальних, суспільних та аксіологічних феноменів.

Аналіз семантики номінативних одиниць на позначення екзистенційних феноменів у англомовній ірландській поезії дозволив окреслити категоріальні рамки, у яких здійснюється репрезентація окремого феномену.

Для кожної категорії визначені концептуальні утворення, які формують концептуальну картину світу англомовних ірландців, встановлені концептуальні метафори та метонімії, що репрезентують відношення між встановленими концептами, побудовані концептуальні мережі, які демонструють схеми розгортання вербальних репрезентацій концептуальних утворень у поетичних творах. Інтерпретація концептуального підґрунтя ККС лінгвоспільноти здійснена за допомогою встановлення прагматичних факторів її формування.

Встановлено, що історико-політичні умови та суспільний устрій ХХ століття створює дисбаланс у внутрішньому сприйнятті фрагментів буттєвого досвіду та системи моральних координат, що призводить до кризи ідентичності та

трансформації базових цінностей. У текстовому вимірі прослідковується зміна наповнення концептуальних утворень, переформулювання концептуальної картини світу. Такий стан речей супроводжується інверсивними процесами, які торкаються усіх аспектів досвіду. Відповідно, визначена типологія інверсивних процесів та проведений їх аналіз на матеріалі поетичних текстів англомовних ірландських авторів.

Ключові слова: екзистенційний феномен, номінативна одиниця, концептуальна метафора, концептуальна метонімія, концептуальна мережа, англомовна ірландська поезія, знак, семіотизація, концептуальна картина світу.

ABSTRACT

Vuiek O.Ye. Verbal Means of Representation of Existential Phenomena in Anglo-Irish Poetry of the XX Century in the Context of Cultural Linguistics. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology. Speciality 10.02.04. – Ivan Franko National University of Lviv, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2020.

The thesis focuses on the study of verbal means of representation of existential phenomena in Anglo-Irish poetry of the XX century in the context of cultural linguistics. The topicality of the study is stipulated by the general orientation of the research in cognitive and cultural linguistics on the interdisciplinary approach to the study of language. The approach allows to rely on the cognitive philosophical basis of sciences that study humanity in general and linguistics in particular, anthropocentric nature of the research that studies the patterns of verbalization of human experience of different cultures, addresses the need to uncover the cognitive basis of categorization of reality that stems from the neurophysiological processes and the systematic explanation of interaction of phenomenological, cultural and verbal dimensions into which human life experiences are projected.

The novelty of the research stems from the fact that it investigates the nature of existential phenomena as universal categories of human experience in linguistic and non-linguistics dimensions; identifies the forms and models of conceptualisation of experiences that have at their basis neurophysiological architecture of consciousness. The study examines the functioning of existential phenomena from the perspective of open systems theory, determines their universal and systemic characteristics. The investigation moves to identify and parcel out the features of the nominative space «existential phenomena» in the Anglo-Irish poetry of the XX century, determine the causes that build and structure linguacultural nominations of existential phenomena in poetry. The study zooms in on the mechanisms that shape conceptualisations within lingoaculture, identifies the means of verbalization of existential phenomena from the perspective of semiotics, determines structural, functional and semantic characteristics

of nominative units that designate existential phenomena. The study analyses verbal means that represent spatial, temporal, anthropomorphic, ontological, emotional, mental, social and axiological phenomena of Anglo-Irish lingoaculture in poetry, determines the ways and peculiarities in which the process of inversion is being represented in Anglo-Irish poetry.

The first Chapter «Theoretical Principles of the Research on the Means of Verbalization of Existential Phenomena in Anglo-Irish Poetry of the XX Century» seeks to investigate the nature of existential phenomena both in linguistic and non-linguistic dimensions. Existential phenomena are defined as the basic categories of human experience that stem from physical, social and mental environment. When projected into mental dimension, these experiences act as both causes and operative units that form conceptual world view of cultural and linguistic community. Lexical existential phenomenon is defined as a verbally expressed fragment of life experience that corresponds to a mental unity in conceptual dimension and a set of referents in phenomenal.

The study offers the typology of existential phenomena based on parameters of extralinguistic directionality, levels of ontological actualization, and specific set of profiling features. Existential phenomena and their conceptual counterparts, culture and language are viewed as open dynamic systems. This presupposes exchange of their internal components with external environment, interaction between the conceptual and physical, the subject and environment, the abstract and the concrete. Systems interaction represents unification of the three dimensions of being – phenomenal, cultural and linguistic – the central part of which is occupied by a person. Universality, hierarchical structure, network formation, transcendency, internal structure (nucleus, medial zone, periphery) and amorphous nature are determined to be the universal and systemic characteristics of phenomena.

Language means of Anglo-Irish poetry that nominate existential phenomena are viewed as a linguacultural code which is formed as a result of phenomenal experience of linguistic community. Poetic sign is defined as a language unit that serves to

represent a conceptualisation of a subject, object or a process of experience. Poetic signs are formed according to the two principles of semiosis: according to the existential nature of signs, and according to the relation between the sign and the referent – a subject, object or a situation of phenomenal reality. The mechanism of sign formation in poetry is iconicity.

The second Chapter «Nominative Space “Existential Phenomena” in Anglo-Irish Poetry of the XX Century» defines the term «nominative space “existential phenomena”», delineates and elucidates causes and instruments of its formation, analyses language means that nominate existential phenomena from the semiotic perspective, identifies and explains their structural, functional and semantic characteristics.

Nominative space “existential phenomena” in Anglo-Irish poetry is comprised by all of the language units the primary function of which is to verbally express the conceptualisation of life experience.

The formation and structure of linguacultural nominations of experiences are determined by a set of causes that form four categories: universal non-linguistic, specific non-linguistic, universal cognitive linguistic and specific linguistic.

The study defines structural, functional and semantic characteristics of nominative units that designate existential phenomena. According to their structural organization, nominative units are subdivided into the following types: kata-signs 1 (simple lexical units), kata-signs 2 (derivatives and compounds), meso-signs (word combinations that name a segment of experience of similar characteristic), macro-sign 1 (nominative or predicative phrase which verbalizes a segment of experience that has a propositional schema in its semantic basis), macro-signs 2 (sentences).

Nominative units of poetic text have functions, specific to their context: nominative, representative, appellative, expressive, symbolic, esthetic and emotive.

Iconic representation of phenomenal experience by the syntactic structures demonstrates dependency between the type of a nominative unit and the type of extralinguistic experience. According to these connections the study determines

functional and semantic peculiarities of nominative units. The principle of semantic salience serves to determine the component of the unit that carries the greater degree of meaningfulness.

The third Chapter «Means of Verbalization of Existential Phenomena in Anglo-Irish Poetry of the XX Century» analyses language means that designate spatial, temporal, anthropomorphic, ontological, social, emotional, mental and axiological phenomena.

Sematic analysis of nominative units has allowed to delineate categorial framework within which the representation of a phenomenon takes place.

For each of the categories the study defines conceptual components that form conceptual world view of Anglo-Irish community, conceptual metaphors and metonymies that demonstrate relationship within separate concepts, builds conceptual networks that demonstrate schemata within which mental correlates of existential phenomena evolve. Interpretation of these structures relies strongly on the pragmatic factors of poetry.

Historical and political circumstances as well as social background in Ireland in the XX century creates an imbalance in perception of the external experience compared to the internal value system, which causes identity crisis and transforms basic values. Poetic context demonstrates the change in conceptual content and transformation of conceptual world view of the Anglo-Irish community. The state of the matter is accompanied by and manifested in the process of conceptual inversion that touches upon every aspect of perceived experience. Accordingly, the study determines the types of inversion and analyses their functioning in poetic texts.

Key words: existential phenomenon, nominative unit, conceptual metaphor, conceptual metonymy, conceptual network, Anglo-Irish poetry, sign, semiotisation, conceptual world view.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці у фахових виданнях України

1. Вуєк О. Є. Актуалізація концепту «ЕКЗИСТЕНЦІЯ» в сучасній ірландській поезії. Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія. Чернівці : Видавничий дім «Родовід», 2014. Вип. 720. С. 105 – 115.
2. Вуєк О. Є. Вербалізація екзистенційних феноменів у збірці Шеймаса Хіні «Human Chain». Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць. Чернівці : Видавничий дім «РОДОВІД», 2015. Вип. 751: Германська філологія. С. 177 – 184.
3. Вуєк О.Є. Феномен концептуальної інверсії у поетичному тексті (на матеріалі англomовної ірландської поезії ХХ-ХХІ століття). Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики №4 (13). Чернівці : Видавничий дім «Родовід», 2016. С. 3-13.
4. Vuiek O. Development of Metaphor in the Context of Poetic Text. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Перекладознавство та міжкультурна комунікація», Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 67-72.
5. Vuiek O. Making Meaning of “MORALITY” as an Axiological Phenomenon. ISSN 2409-1154. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2017 № 28. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 97-101.
6. Вуєк О. Є. Метафорична репрезентація феномену *часу* в англomовному ірландському поетичному тексті (на матеріалі творів Патріка Каванаха). ISSN 2409-1154 Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2018 № 34 том 2. Одеса, 2018. С. 11-15.
7. Вуєк О. Є. Вербалізація екзистенційного феномену *простір* в англomовній ірландській поезії ХХ століття. ISSN 2409-1154 Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2019 № 39 том 2. Одеса, 2019. С. 14-19.

Наукові праці апробаційного характеру

8. Вуек О. Є. Інверсія як універсальна властивість поступу відкритих систем (на матеріалі англомовної ірландської поезії XX-XXI століття). «Рівень ефективності та необхідність впливу філологічних наук на розвиток мови та літератури»: міжнародна науково-практична конференція, м. Львів, 13-14 травня 2016 року. Львів : Логос, 2016. С. 76-79.
9. Вуек О. Є. Універсологічно-системні характеристики екзистенційних феноменів у поетичному тексті. «Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної мови та літератури»: Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 19-20 липня 2016 року. Одеса : Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2016. С. 25-29.
10. Vuiek O. *Linguo-Cultural Reconstruction via Pragmatics of Poetic Texts*. "Мова. Культура. Комунікація: поширення інтегративних тенденцій у сучасних дослідженнях мов і літератур": Матеріали VIII-ї науково-практичної конференції (28-29 квітня 2017 р.). Чернігів : Видавництво «Десна Поліграф» 2017. С. 64-67.
11. Vuiek O. *Debating the Deliberateness of Conceptual Metaphor*. «Рівень ефективності та необхідність впливу філологічних наук на розвиток мови та літератури»: міжнародна науково-практична конференція, м. Львів, 12-13 травня 2017 року. Львів : Логос, 2017. С. 109-111.
12. Vuiek O. *Reviewing Deliberate Metaphor Theory in the Aspect of Cultural Linguistics*. III Таврійські філологічні читання: міжнародна науково-практична конференція 19-20 травня 2017 року, м. Херсон. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 129-132.
13. Вуек О. Є. Механізми етнокультурної концептуалізації дійсності. «Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної мови та літератури»: Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 17-18 серпня 2018 р. Одеса : Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2018. С. 50-54.

14. Vuiek Olha Construing reality of Irish Poetry. European Society for the Study of English, Czech Association for the Study of English: 14th ESSE Conference Abstracts, 29 August-2 September 2018: Masaryk University. Brno, 2018. C. 36.

ЗМІСТ

ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ ФЕНОМЕНІВ У АНГЛОМОВІЙ
ІРЛАНДСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ: ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ І СИМВОЛІВ.....	17
ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАСОБІВ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ ФЕНОМЕНІВ У АНГЛОМОВНІЙ ІРЛАНДСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ	27
1.1. Природа екзистенційних феноменів у мовному та позамовному вимірах	27
1.1.1. Екзистенційні феномени з позицій міждисциплінарних студій...	27
1.1.2. Екзистенційні феномени як універсалії буття.....	32
1.1.3. Екзистенційні феномени як філософсько-лінгвістичне поняття...	37
1.2. Типологія екзистенційних феноменів	39
1.3. Нейрофізіологічні основи концептуалізації екзистенційних феноменів ..	46
1.4. Моделі концептуалізації екзистенційних феноменів	52
1.5. Екзистенційні феномени у смисловому просторі ірландської англомовної поезії ХХ століття.....	56
1.6. Екзистенційні феномени у теорії систем.....	60
1.6.1. Універсальні закони поступу відкритих систем.....	63
1.6.2. Інверсія як універсальна властивість поступу відкритих систем...	67
1.7. Вербальні репрезентації екзистенційних феноменів крізь призму лінгвосеміотики	70
1.8. Методика дослідження.....	76
Висновки до розділу 1.....	79
РОЗДІЛ 2. НОМІНАТИВНИЙ ПРОСТІР «ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ ФЕНОМЕНИ» В АНГЛОМОВНІЙ ІРЛАНДСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ	82
2.1. Лінгвокультурні особливості номінацій екзистенційних феноменів в	

англомовній ірландській поезії XX століття.....	84
2.1.1. Чинники побудови та структурування лінгвокультурних номінацій екзистенційних феноменів в англомовній ірландській поезії	86
2.1.1.1. Універсальні нелінгвістичні чинники формування номінативного простору «екзистенційні феномени».....	87
2.1.1.2. Специфічні нелінгвістичні чинники формування номінативного простору «екзистенційні феномени».....	89
2.1.1.3. Універсальні лінгвокогнітивні чинники формування номінативного простору «екзистенційні феномени».....	91
2.1.1.4. Специфічні лінгвістичні чинники формування номінативного простору «екзистенційні феномени».....	96
2.2. Лінгвокультурна специфіка моделей концептуалізації екзистенційних феноменів	99
2.2.1. Лінгвокультурні концепти.....	101
2.2.2. Концептуальні метафори.....	105
2.2.3. Концептуальні мережі.....	109
2.3. Вербалізатори екзистенційних феноменів в ірландській англомовній поезії XX століття з позицій лінгвосеміотики.....	117
2.3.1. Структурні характеристики номінативних одиниць на позначення екзистенційних феноменів.....	117
2.3.2. Функціонально-семантичні характеристики номінативних одиниць на позначення екзистенційних феноменів.....	127
Висновки до розділу 2.....	138
РОЗДІЛ 3. МОВНІ ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ ФЕНОМЕНІВ В АНГЛОМОВНІЙ ІРЛАНДСЬКІЙ ПОЕЗІЇ XX СТОЛІТТЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ	140
3.1. Мовні засоби відображення просторово-часових екзистенційних феноменів.	140

3.1.1. Мовні засоби відображення екзистенційного феномену <i>простір</i> .	141
3.1.2. Мовні засоби відображення екзистенційного феномену <i>час</i>	148
3.2. Мовні засоби відображення антропоморфних феноменів.....	152
3.3. Мовні засоби відображення онтологічних феноменів.....	162
3.3.1. Мовні засоби відображення екзистенційного феномену <i>життя</i> ..	162
3.3.2. Мовні засоби відображення екзистенційного феномену <i>смерть</i> ..	170
3.4. Мовні засоби вираження емоційно-чуттєвих феноменів.....	181
3.5. Вербалізація явищ ментального плану.....	190
3.6. Номінації явищ суспільного буття.....	195
3.7. Номінація аксіологічних феноменів.....	204
3.8. Особливості вербалізації інверсивних процесів у поетичних текстах англомовних ірландських авторів.....	210
Висновки до розділу 3.....	214
ВИСНОВКИ.....	218
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	223
СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	254
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	256
ДОДАТКИ.....	264

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ І СИМВОЛІВ

AI	– англо-ірландський
АП	– англomовна ірландська поезія
BC	– відкрита система
ЕФ	– екзистенційний феномен
ЕЧФ	– емоційно-чуттєвий екзистенційний феномен
КАС	– комплексна адаптивна система
ККС	– концептуальна картина світу
КМ	– концептуальна метафора
КС	– картина світу
НО	– номінативна одиниця
НП	– номінативний простір
англ.	– англійська мова
дангл	– давньоанглійська
ірл.	– ірландська мова
<	– походить від
>	– розвинулося в

ВСТУП

Представлена дисертація присвячена дослідженню засобів вербалізації екзистенційних феноменів в англomовній ірландській поезії ХХ століття у лінгвокультурному аспекті. Екзистенційні феномени визначаються як базові, універсальні явища буття систем різної природи, що демонструють динамічний характер їхнього поступу (генезу, становлення, розвиток, трансформацію, занепад, зникнення тощо). У концептуалізованому вигляді екзистенційні феномени набувають аксіологічного («екзистенційного» у філософському розумінні) забарвлення, становлять підґрунтя для категоризації дійсності, окреслюють контури смислового поля культури лінгвоспільноти та впливають на формування відповідної етноспецифічної картини світу.

Розвиток сучасних наукових парадигм значною мірою позначений міждисциплінарним підходом, який об'єднує точні, гуманітарні та природничі дисципліни навколо базових універсальних закономірностей, що характеризують функціонування досліджуваних об'єктів. Міждисциплінарність здійсненого в дисертаційній роботі дослідження засобів вербалізації екзистенційних феноменів визначається **принципом інтеграції**, який передбачає врахування та поєднання інформації із мовних, та міжмовних царин дослідження, уніфіковане відношення до різних вимірів мовних структур та **принципом природності**, згідно якого поступ мовної системи детермінований, передовсім, її семіологічною та інтерактивною функціями, а також є біологічно, когнітивно та соціокультурно обґрунтованим (R. W. Langacker).

У філософії (Ж.-П. Сартр, М. Мерло-Понті, К. Ясперс, М. Гайдеггер, С. К'єркегор, Е. Гуссерль, О. Фінк) феномен визначався як предмет чуттєвого сприйняття дійсності, основна цілісна й достовірна одиниця того, що можна виокремити в свідомості. Мова розглядалась як начало, яке єднає людину, буття із розумінням (відкритістю світу) (М. Гайдеггер, 1993). Водночас, з позиції лінгвістичних студій ЕФ стали предметом дослідження лише у роботах Колесника О. С.

З огляду на зв'язок мови і свідомості, що забезпечує концептуалізацію та омовлення явищ зовнішнього світу, у дослідженнях з когнітивної лінгвістики (М. Johnson, V. Evans, G. Lakoff, L. Talmy, Ch. Fillmore, A. Cruse, W. Croft, G. Fauconnier, О.П. Воробйова, С. А. Жаботинська, О. С. Кубрякова, В. А. Маслова, О. О. Селіванова, З. Д. Попова, Й. А. Стернін) мовні феномени розглядаються як репрезентанти експерієнційних категорій, при чому кожне мовне явище пояснюється як частина людського досвіду (М.А.К. Halliday, Ch. Matthiessen). Поєднання цих розвідок зі здобутками філософії та нейрофізіології (О. Р. Лурія, J. Panksepp, A. Damasio, S. Coulson, G. Northoff) пояснює механізми категоризації буттєвого досвіду, універсальні когнітивні процеси його концептуалізації та омовлення та нейрофізіологічну природу метафоричної репрезентації досвіду (S. Coulson, G. Lakoff).

Лінгвосеміотика (Ч. Пірс, Ч. Морріс, Ф. де Соссюр, Дж. Златев, У. Еко, Г. Сонессон, О. О. Селіванова, Ю. М. Лотман, О. С. Колесник) наголошує на розумінні природи мовного знака, як репрезентанта дійсності, який заміщує уявлення людини про неї, але не відображає об'єктивну реальність, поєднує сигнали зовнішнього світу, тілесного виміру людини, свідомості, культури та мови. Когнітивна поетика (М. Фрімен, Р. Тцур, Л. І. Белєхова) розглядає природу поетичного тексту, як єдність перцептивного досвіду людини та семіотичного виміру твору та визначає іконічність основним механізмом формування образних одиниць віршів.

Інтеграція розвідок лінгвокультурології та культурної лінгвістики (Ю. М. Лотман, Ф. Шаріфьян, С. Г. Воркачов, Н. Г. Єсипенко, В. І. Карасик, В. А. Маслова, К. І. Мізін, О. О. Петров) дозволяє окреслити спільний методологічний арсенал українських та закордонних студій та визначити основними моделями концептуалізації буттєвого досвіду лінгвокультурні концепти (А. П. Бабушкін, С. Г. Воркачов, Н. Г. Єсипенко, В. І. Карасик, О. С. Колесник, Д. С. Ліхачов), концептуальні метафори (КМ) (Дж. Лакофф, М. Джонсон) та концептуальні мережі (С. А. Жаботинська). Окреслення меж номінативного

простору (І. В. Недайнова), визначення структурних типів знаків поетичного тексту на позначення ЕФ (К. С. Стрельченко) є ефективними методами дослідження особливостей вербалізації буттєвого досвіду відображеного у віршових творах.

Актуальність роботи визначається спрямуванням лінгвокогнітивних та лінгвокультурних досліджень на міждисциплінарний підхід до розгляду явищ мови і мовлення, антропоцентричним характером дослідження патернів омовлення буттєвого досвіду лінгвокультур, потребою з'ясування когнітивного базису етноспецифічної категоризації дійсності, системного пояснення взаємодії феноменологічного, культурного та мовного вимірів репрезентації буттєвого досвіду.

Ступінь розробленості теми. У сучасних лінгвокогнітивних та лінгвокультурних дослідженнях особлива увага приділяється дослідженню онтологічних концептів ЖИТТЯ та СМЕРТЬ (Гнаповська Л. Белехова Л. І., Середа О., Смірнова Н. Г., Близнюк О. О.), емоційних концептів JOY (Шиманович І. В.), JEALOUSY (Вороніна Д. О.), ЛЮБОВ (Торба С. А.), РАДІСТЬ (Тарасова О. В.), FEAR (Черник О. О.), ЩАСТЯ (Малярчук О. В.), аксіологічних (Змієва І. В.), лінгвокультурних (Соседова В. С., Сафьян Ю. Ю.) та багатьох інших концептів на матеріалі різних мов. Серед фундаментальних досліджень категорії простору у галузі лінгвістики необхідно зазначити роботи Талмі Л., Ленекера Р., Якендоффа Р., Лакоффа Дж., Джонсона М., Левінсона С, Арутюнової Н. Д., Кубрякової О. С., Маслової В. А. та інших. У парадигмі лінгвістичних досліджень поняття часу стало предметом розвідок А. Вежбицької, В. Еванса, Дж. Лакоффа, М. Джонсона, С. Даффі та вітчизняних когнітивних лінгвістів Н. Д. Арутюнової, А. М. Приходька, Є. В. Бондаренко. Наукові розвідки засобів вербалізації екзистенційних феноменів присутні лише в одному дослідженні (Колесник О. С.). Попри наявність значної кількості розвідок окремих концептуальних утворень, систематичне інтеграційне дослідження засобів вербалізації екзистенційних феноменів англomовної ірландської поезії ХХ

століття у лінгвокультурному аспекті не було предметом дослідження, що визначає його актуальність.

Зв'язок праці з науковими темами. Дисертацію виконано в межах комплексної науково-дослідної теми факультету іноземних мов Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича „Актуальні проблеми іноземної філології, перекладознавства та методики викладання германських і романських мов” (номер державної реєстрації 0116U001434). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол № 1 від 24 лютого 2016 р.).

Мета дослідження полягає у здійсненні багатоаспектного аналізу засобів англійської мови на позначення базових національно-специфічних екзистенційних феноменів, котрі становлять ядро картини світу ірландців. Відповідно до визначеної мети передбачається виконання наступних **завдань**:

1. Визначити теоретико-методологічне підґрунтя дослідження засобів вербалізації екзистенційних феноменів у англомовній ірландській поезії ХХ століття.
2. Запропонувати характеристику мовних засобів як креативного коду, дотичного до формування картини світу на основі етноспецифічного буттєвого досвіду лінгвоспільноти.
3. Виокремити концептуалізовані іпостасі екзистенційних феноменів з позиції етноспецифічної категоризації світу.
4. Проаналізувати екзистенційні феномени, вербалізовані в англомовних поетичних текстах, в аспекті міжсистемних інформаційних взаємодій.
5. Дослідити лінгвокогнітивне підґрунтя англомовних номінативних одиниць на позначення екзистенційних феноменів, що функціонують у національно-специфічному контексті.
6. Виявити лінгвокультурні особливості номінацій екзистенційних феноменів у текстах англомовних ірландських поетів.

Об'єктом дослідження є мовні одиниці, що позначають екзистенційні феномени в англomовній ірландській поезії ХХ століття.

Предметом дослідження є лінгвокультурні та лінгвокогнітивні особливості мовних засобів репрезентації аксіологічно значущих екзистенційних феноменів у англomовній ірландській поезії ХХ століття.

Гіпотеза дослідження виходить із припущення, що засоби вербалізації екзистенційних феноменів, представлених у англomовних ірландських поетичних текстах ХХ століття в іконічній формі репрезентують концептуалізований буттєвий досвід лінгвокультурної спільноти, який поєднує зміст феноменологічного, культурного та мовного вимірів існування етносу.

Матеріалом дослідження слугують 2533 номінативні одиниці поетичного тексту на позначення екзистенційних феноменів ХХ століття, що були виокремлені із англomовних ірландських віршових творів за авторством Вільяма Батлера Єйтса, Патріка Каванаха, Шеймаса Хіні, Семюела Беккета, Іван Боленд, Остіна Кларка, Падрейка Колума, Пола Дуркана, Майкла Хартнетта, Ф. Р. Гігінса, Пета Інголдсбі, Тома Кеттла, Френсіса Людвіджа, Луїса Макніса, Дерека Махона, Джона Монтегю, Флена О'Браєна, Патріка Пірса, Джозефа Планкетта та Томаса Кінселли.

Теоретико-методологічну базу дослідження становлять фундаментальні праці вітчизняних та зарубіжних дослідників у галузях філософії та феноменології (Жан-Поль Сартр, Моріс Мерло-Понті, Карл Ясперс, Мартін Гайдеггера, Серен К'єркегор, Фрідріх Ніцше, Ойген Фінк), нейрофізіології (О. Р. Лурія, Я. Панксіпп, А. Дамасіо, Ш. Коулсон, Дж. Нортофф., С. Нараянан), теорії систем (Б. Герцель, Н. Елліс, Д. Ларсен-Фріман, В. Крофт, Л. Заде), лінгвoseміотики (Ч. Пірс, Ч. Морріс, Ф. де Соссюр, Дж. Д. Йохансен, О. С. Колесник), когнітивної поетики (М. Фрімен, Р. Тцур, Л. І. Белєхова, Л. Брандт, П. А. Брандт), лінгвокультурології та теорії мовних картин світу (Ю. Лотман, Ф. Шаріфьян, С. Г. Воркачов, В. І. Карасик, В. А. Маслова, К. Мізін, О. Петров, Н. Г. Єсипенко), когнітивної лінгвістики та теорії концептуального аналізу (Л. Талмі, Р. Ленекер, Р. Якендофф, В. Еванс, Дж. Лакофф, М. Джонсон, С. Даффі, С. Левінсон, В. Крофт, М. Хелідей,

Н. Д. Арутюнова, О. С. Кубрякова, В. А. Маслова, А. Вежбицька, А. П. Бабушкін, М. М. Болдирєв, М. В. Піменова, С. А. Жаботинська, О. О. Воробйова).

Методика дослідження. Дослідження засобів вербалізації екзистенційних феноменів в англomовній ірландській поезії ХХ століття у лінгвокультурному аспекті застосовує міждисциплінарний підхід, який передбачає використання комплексу методів – триангуляції, яка поєднує наступні **методи**: *дефініційний аналіз* для встановлення предметно-логічної співвіднесеності номінативних одиниць на позначення екзистенційних феноменів; *метод лексичної декомпозиції (компонентний аналіз)* для визначення семантичних складових номінативних одиниць на позначення екзистенційних феноменів складної, дифузної природи – просторово-часових, онтологічних, аксіологічних; *методи концептологічного та контекстологічного аналізу* для визначення характеристик концептуальних утворень відповідних екзистенційних феноменів та з'ясування кореляції зі складниками їх макроструктури; *метод етимологічного аналізу* для з'ясування походження номінацій окремих екзистенційних феноменів; *метод аналізу концептуальної метафори* для виявлення патернів концептуальної метафоричної думки, вкоріненої у концептуальній картині світу етнічної лінгвоспільноти.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі *вперше розглянуто* природу екзистенційних феноменів, як універсальних категорій буттєвого досвіду у мовному та позамовному вимірах; *встановлені* форми та моделі концептуалізації фрагментів досвіду, підґрунтям яких є архітектоніка нервової системи людини. У роботі *розглянуто* функціонування екзистенційних феноменів у теорії відкритих систем, *визначено* характеристики номінативного простору «екзистенційні феномени» в англomовній ірландській поезії ХХ століття. На основі співставлення методологічних засад лінгвокультурології та культурної лінгвістики *визначено* інструментарій формування лінгвокультурно конструйованих концептуалізацій; *визначені* вербалізатори екзистенційних феноменів з позиції лінгвосеміотики; *досліджені* мовні засоби відображення просторово-часових, антропоморфних, онтологічних, емоційно-чуттєвих, ментальних, суспільних та

аксіологічних феноменів у лінгвокультурному аспекті; *визначені* особливості вербалізації інверсивних процесів у поетичних текстах англомовних ірландських авторів.

Наукову новизну одержаних результатів відображено у положеннях, які виносяться на захист:

1. Екзистенційні феномени є базовими, універсальними явищами буття систем різної природи, котрі в концептуалізованому вигляді становлять підґрунтя для подальшої категоризації дійсності. Специфічні набори профільованих при номінації цих феноменів ознак у англомовних ірландських поетичних текстах віддзеркалюють низку екстралінгвальних і етнокультурних особливостей фізичного, соціального та ментального вимірів ірландського соціуму.

2. Принцип ієрархічності організації та функціонування відкритих систем, якими є екзистенційні феномени, культура та мова, принцип циклічності системних та інформаційних взаємодій детермінують поєднання трьох планів буття – феноменального, культурного та мовного, у якому мовні засоби на позначення екзистенційних феноменів проявляють низку ознак лінгвокультурного коду соціуму. Номінативні одиниці на позначення екзистенційних феноменів кодують фрагменти культурно специфічного досвіду за принципом іконічності.

3. Номінативний простір «екзистенційні феномени» у англомовній ірландській поезії сформований усією сукупністю мовних знаків, основною функцією яких є вербалізація концептуалізованих фрагментів буттєвого досвіду. Побудова лінгвокультурних номінацій екзистенційних феноменів у англомовній ірландській поезії обумовлена лінгвістичними, лінгвокогнітивними та нелінгвістичними чинниками, які розмежовуються за характером універсальності та специфічності.

4. Зміст поетично вербалізованих концептів ІРЛАНДІЯ, МОВА, ЛЮДИНА, ФЕРМЕРСТВО та ін., як результат інтерпретації буттєвого досвіду, відображає динаміку поступу систем різної природи, що розгортається в координатах базової дихотомії ЖИТТЯ :: СМЕРТЬ. Подальша категоризація

екзистенційних феноменів, залучених до низки соціокультурно релевантних сценаріїв, відбувається за механізмами метафоричних і метонімічних концептуальних моделей, котрі віддзеркалюють просторово-часову орієнтацію людини, її онтологічні властивості, поведінкові риси та аксіологічні орієнтири діяльності.

5. Семантика номінативних одиниць на позначення екзистенційних феноменів у англomовній ірландській поезії демонструє лінгвокультурну специфіку буттєвого досвіду лінгвоспільноти, оскільки зазначені одиниці профілюють етнічну ідентичність ірландців через акцентуацію тілесного досвіду, імплікацію прагматичних факторів – історико-політичного контексту, специфіки просторово-часової орієнтації дійсності, особистого досвіду авторів.

6. Виявлені особливості номінацій екзистенційних феноменів, зокрема, номінації інверсивних процесів та переорієнтованих аксіологічних орієнтирів, свідчать про динамічну зміну структури концептуальної картини світу англomовної ірландської спільноти, та кризи її ідентичності.

Теоретичне значення роботи зумовлено тим, що результати дослідження засобів вербалізації екзистенційних феноменів в англomовній ірландській поезії ХХ століття становлять внесок до теорії номінації, когнітивної семіотики, когнітивної поетики, лінгвокультурології, дозволяють поглибити розуміння комплексних процесів і механізмів категоризації, концептуалізації та омовлення фрагментів досвіду культурної спільноти. Для лінгвосеміотики та когнітивної поетики цінності набуває визначення та розкриття семіотичної природи номінативних просторів поетичного тексту та їх компонентів, універсальних та специфічних механізмів їх формування, інтерпретативних механізмів та процедур.

Практичне значення здобутих результатів дослідження полягає у можливості їх використання при викладанні нормативних курсів з загального мовознавства («Мова і мовлення», «Мова і суспільство», «Мова і мислення»), лексикології («Етимологія»), у розробці і впровадженні спецкурсів із когнітивної

лінгвістики («Когнітивна семантика», «Лінгвокультурологія», «Когнітивна поетика»).

Апробацію результатів дисертації здійснено на засіданнях кафедри англійської мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (2016–2019), на шести міжнародних наукових конференціях: «Рівень ефективності та необхідність впливу філологічних наук на розвиток мови та літератури» (Львів, 2016), «Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної мови та літератури» (Одеса, 2016), «Рівень ефективності та необхідність впливу філологічних наук на розвиток мови та літератури» (Львів, 2017), «III Таврійські філологічні читання» (Херсон, 2017), «Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної мови та літератури» (Одеса, 2018), 14th ESSE Conference (Brno, 2018) та одній науково-практичній конференції: «Мова. Культура. Комунікація: поширення інтегративних тенденцій у сучасних дослідженнях мов і літератур» (Чернігів, 2017).

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладено у чотирнадцяти одноосібних публікаціях, сім з яких надруковані у наукових фахових виданнях України, у тезах доповідей і матеріалах семи наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 4,24 друк. арк.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається з анотацій двома мовами, списку опублікованих праць автора, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (490 позицій, з яких 370 – іноземними мовами), 12 додатків загальним обсягом 16 сторінок. Повний обсяг дисертації – 280 сторінок, основний зміст викладено на 204 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАСОБІВ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ ФЕНОМЕНІВ У АНГЛОМОВНІЙ ІРЛАНДСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ

1.1. Природа екзистенційних феноменів у мовному та позамовному вимірах

Екзистенційні феномени (ЕФ), як фундаментальні категорії буттєвого досвіду, розглядаються у двох векторах дослідження: 1) базові фрагменти досвіду є подібними для культур, націй та мовців через основоположні принципи категоризації, які походять із архітектоніки нервової системи людини та вродженої здатності його вербалізувати, 2) специфіка культурноісторичного контексту та мовного коду англомовних ірландців містить у собі механізми етноспецифічного кодування фрагментів життєвого досвіду, що формує концептуальну картину світу (ККС) мовно-культурної спільноти. Даний підхід до багатоаспектного аналізу мовних засобів на позначення ЕФ окреслив методологічні засади дослідження поетичних творів, які полягають у розгляді мови, культури та свідомості як відкритих систем різного рівня організації, що базуються на спільних принципах функціонування. Англомовні ірландські поетичні тексти розглядаються як лінгвокультурний код специфічної форми, який є середовищем репрезентації вербалізованих екзистенційних феноменів.

1.1.1. Екзистенційні феномени з позицій міждисциплінарних студій

Розвиток сучасної наукової парадигми значною мірою позначений міждисциплінарним підходом, який об'єднує точні, гуманітарні та природничі дисципліни навколо базових універсальних закономірностей, що характеризують функціонування досліджуваних об'єктів. Інтеграція поняттєвого апарата та методології суміжних дисциплін має потенціал змінити підходи до вирішення таких проблем дослідження, погляд на які тривалий час залишався незмінним [68,

с.77]. До таких фундаментальних питань відносимо сутність життя, природу мови не лише як основного засобу комунікації, але й когнітивного феномену та роль свідомості людини у побудові культурно-специфічного світогляду та конструюванні мовної реальності. Така позиція визначає актуальність дослідження ЕФ, як явищ, репрезентованих у кожній сфері існування людини, що мають специфічну форму вербалізації у контексті англomовної ірландської поезії (АІП) ХХ століття.

ЕФ співвідносяться із буттям, що є предметом дослідження екзистенціалізму та феноменології. Свідомість людини є тим механізмом, який дозволяє сприймати, оцінювати, категоризувати екзистенційні феномени та репрезентувати їх у мовній формі. Це передбачає з'ясування ряду питань:

- природа екзистенційних феноменів та їх перцепції;
- поняття свідомості, як механізму перцепції та конструювання картини світу мовної спільноти;
- засоби вербальної репрезентації ЕФ.

Питання способів вербалізації екзистенційних феноменів у англomовній ірландській поезії покладається на розгляд мови, як соціально-культурного утворення, феноменів людського буття, універсальних концептуальних утворень, притаманних мовній спільноті, та специфічних мовних засобів, залучених у їх вербальну репрезентацію. Такі дисципліни як **антропологія, психологія, філософія, когнітивна лінгвістика, лінгвосеміотика та лінгвокультурологія** розглядають поняття мови, мислення, свідомості, ментальної репрезентації реального під власним кутом зору. Міждисциплінарний підхід до теорії мови дозволяє звернутись до когнітивно-філософських основ комплексу наук про людину загалом та мовознавства зокрема. Він дозволяє розглядати мову у якості природного біологічного феномену, унікальним чином властивого людині [129, с. 36-54; 298, с. 21; 76, с. 40].

Спроби дати визначення феномену *буття* присутні у роботах багатьох визначних філософів (Моріса Мерло-Понті, Карла Ясперса, Мартіна Гайдеггера,

Серена К'єркегора, Фрідріха Ніцше та ін.). Із позиції **екзистенціалізму** буття людини розглядається, як таке, що включає існування суб'єкта у світі предметів, інтеракцію з ними, дуалізм людини у взаємодії тіла і духу, аксіологічне керування її мислення. Але головною складовою екзистенціалізму є розгляд існування людини не лише в категоріях наукового та морального існування, але й таких, що керуються автентичністю [371], яка розуміється як ступінь відповідності дій людини її системі цінностей, не зважаючи на зовнішні чинники [371]. Існування людини із позиції **феноменології** фокусується на свідомому бутті у рамках того, як людина отримує досвід з погляду першої особи. Центральною структурою свідомості вважається інтенціональність, тобто спрямування свідомості на об'єкт чи предмет дійсності, досвід про який отримується. Досвід спрямовується на об'єкт в силу його змістовності чи значущості [375; 379].

Людина є несвідомо селективна щодо аспекту життя, досвід про який вона отримує. Причиною такої вибіркості є різна значущість ділянок дійсності, інформація про які надходить у перцептивне поле особи. Спосіб взаємодії з фактами та об'єктами життя є феноменологічним, тобто таким, що перцептивно доступний людині. Перцептивний досвід не є обмеженим сенсорним досвідом. Мапування людиною світу у ментальному просторі покладається на отримання нею двох типів інформації: перцептивної та афективної [294, с. 22; 239, с. 32]. Тобто, людина одночасно усвідомлює два аспекти реального світу: природні процеси зовнішньої реальності, та усвідомлення природніх процесів внутрішнього світу людини, досвід про які надходить за посередництвом суб'єктивної свідомості. Ці два складники формують спектр усвідомлюваних процесів, доступних досвіду [329, с. 685]. Сукупно, феномени зовнішнього та внутрішнього світу формують екзистенційні межі досвіду людини.

Переконавання у тому, що мова репрезентує реальний образ світу є наївним. Реальність несвідомо організується у ментальному та концептуальному вимірі людини та соціуму у проєктований світ (projected reality) [232, с. 29-36], доступ до якого можна отримати свідомо через аналіз мовних засобів. Саме через

лінгвістичні вирази ми отримуємо доступ до окремих районів нашого концептуального універсуму [259, с. 75].

У сучасній когнітивній лінгвістиці панує ідеологія фізикалізму та біологізму, центральним принципом якої є визнання втіленої природи свідомості. Теорія втілення чи отілеснення (embodiment) полягає у наступних положеннях:

1. концептуальні структури виникають із нашого сенсомоторного досвіду та нейронних структур, що його забезпечують;
2. ментальні структури за своєю природою мають значення через зв'язок з нашими тілами та тілесним досвідом;
3. свідомість існує у втіленому вигляді (reason is embodied);
4. свідомості властива образність;
5. концептуальні системи множинні, але не монолітні [67, с. 41-42; 256, с. 77-78]. Міждисциплінарний підхід у дослідженні способів вербалізації екзистенційних феноменів можливо підтвердити трьома принципами когнітивної граматики [259, с. 18]:

- **Принцип інтеграції** наголошує на важливості врахування та поєднання інформації із мовних та міжмовних царин дослідження, уніфікованого відношення до різних вимірів мовних структур та уникнення дихотомізації там, де насправді можна вбачати структуралізацію.

- **Принцип природності** наполягає на тому, що мова є зрозумілою із погляду семіологічної та інтерактивної функції, і в тому числі біологічної, когнітивної та соціокультурної засадовості.

- **Принцип терпіння** полягає у намаганні утримуватись від передчасних суджень, як, наприклад, передчасної формалізації питання без базового концептуального розуміння суті процесу [259, с. 14].

Завдяки семіологічній функції мови, на якій наголошує когнітивна лінгвістика, феномени людського буття репрезентуються у знаковій формі. Оскільки основи мовної діяльності лежать у соціальній взаємодії, роль мовної спільноти є визначальною у формуванні специфіки мовного коду. Той факт, що

інтерактивна функція мови залежить від концептуалізації, є чинником утворення низки феноменів, пов'язаних із взаємодією мовців у межах соціуму та на міжкультурному рівні, які у концептуальному вимірі спільноти формують окрему категорію концептів. **Когнітивна лінгвістика** стверджує, що між мовою та іншими психологічними феноменами відсутні чіткі межі. Тобто лінгвістична структура наближається до більш базових систем та здатностей, таких як пам'ять, чуття, категоризація та не може бути відділена від них. Мова становить не окремий модуль чи ментальну здатність, але невід'ємну грань когніції [259, с. 7-8]. Розуміння природи мовного знака, як репрезентанта дійсності, який заміщує уявлення людини про неї, але не відображає об'єктивну реальність, є офіційною позицією феноменологічно орієнтованих лінгвістів [104, с. 140].

Спрямування когнітивної лінгвістики на дослідження та аналіз концепту, як ментального утворення, породжує питання про локалізацію ментальних утворень у структурі головного мозку, природу, принципи та механізми їх активації та взаємодії у мовній діяльності. Новий виток розвитку когнітивних наук, зокрема **нейрофізіології** та **нейролінгвістики**, розвиток нових технологій дали поштовх до виникнення нейронної теорії мови (NTL – Neural Theory of Language) та теорії нейронної метафори (Neural Metaphor Theory) [256; 240, с. 45; 192, с. 386; 279, с. 23-45]. Ці дослідження дозволяють визначити параметри універсальності когнітивних та концептуальних процесів, обґрунтувати типологію ЕФ та відповідних концептуальних утворень, розмежувати універсально людське від культурно-специфічного та визначити нейрофізіологічне підґрунтя метафоричної і фігуративної мови поезії, як базового патерну мислення.

Фокус нейрофізіології у поєднанні з феноменологією на пошуку нейронного кореляту свідомості – специфічної системи головного мозку, чия діяльність корелюється зі станами свідомого досвіду [143, с. 61], сприяє лінгвістичним розвідкам в окресленні та аналізі його вербальної репрезентації.

Дослідження специфічного досвіду мовної спільноти опирається на результати **антропологічних** та **культурологічних** досліджень, які зосереджені

на специфічних тенденціях розвитку та функціонування окремих культурних спільнот, їх соціальних практиках, а також пошуку універсалій та статистичних тенденцій культури [231, с. 150]. Інтегрування емпіричних свідчень цих наук уможливорює визначення екзистенційно значущих феноменів життя людини, окреслення їх меж, пояснює причини функціонування ЕФ у специфічному гештальті [281, с. 748-749; 217, с. 103-106] та формує багатий обсяг даних для розвідок когнітивної лінгвістики загалом та у дослідженні мовної репрезентації ЕФ англomовної ірландської спільноти зокрема.

1.1.2. Екзистенційні феномени як універсалії буття

У цьому дослідженні під екзистенційними феноменами розуміємо фрагменти буттєвого досвіду людини у широкому сенсі. Буттєвий досвід вважаємо за доцільне розглядати як сприйняття наповнених смислом ділянок життєвого простору, котрі виокремлюються та категоризуються за участю людської свідомості.

ЕФ існують в об'єктивній дійсності окремо і незалежно від волі людської істоти, але здатність сприймати фрагменти дійсності та вибудовувати елементи соціально-культурного середовища відбувається в межах фізіологічних та когнітивних можливостей індивіда. Тому **екзистенційні феномени розуміємо як базові, універсальні явища буття систем різної природи, що демонструють динамічний характер їхнього поступу (генезис, становлення, розвиток, трансформацію, занепад, зникнення тощо).** У концептуалізованому вигляді ЕФ набувають аксіологічного («екзистенційного» у філософському розумінні) забарвлення, становлять підґрунтя для категоризації дійсності, окреслюють контури смислового поля культури лінгвоспільноти та впливають на формування відповідної етноспецифічної картини світу. Вони є фундаментально значущими як для окремої особи, так і для мовної спільноти загалом, проходять етап перцепції, осмислення, концептуалізації та репрезентуються у вербальній формі.

Світ, як джерело досвіду, є глобальним екзистенційним феноменом, наповненим смислів, котрі фіксуються та трансформуються суб'єктом досвіду [296, с. 18]. Людське існування значною мірою проходить у мовній площині. Предмети, об'єкти та процеси зовнішнього світу, які стають частиною досвіду людини та наділені смислом, репрезентуються одночасно у **феноменальній, ментальній (концептуальній) та мовній площинах**. Феноменальна площина у процесі семіозису є джерелом референтів, ментальна площина є середовищем формування образ-схем та концептів, мовна площина є середовищем репрезентації концептів у знаковій формі, сформованим на базі сприйнятих людиною ЕФ.

Вроджені патерни функціонування систем, які включають у себе певний рівень міжмовної варіативності, мають назву універсалій [231, с. 182]. Такі патерни існують у культурі (людські універсалії – Human Universals [137, с. 47-48; 138, с. 156-170; 139, с. 120-134]), мові (лінгвістичні універсалії – Linguistic universals – 214, с. 15-34; 158, 159, с. 2-24; 160; 298, с. 130]), когнітивній діяльності людини (когнітивні універсалії – cognitive universals – [122, с. 547; 322, с. 3]).

Нервова діяльність людини є механізмом опрацювання інформації із різних джерел, яка уможлиблює проходження когнітивних процесів. Ментальний досвід людини базується на роботі вищої нервової діяльності, яка є локусом формування та роботи свідомості та уможлиблює процеси категоризації, концептуалізації, інтерпретації, вербалізації та ін. Тобто існує **спільне нейрофізіологічне підґрунтя**, яке здатне продукувати розвиток універсальних патернів як у мові так і у соціальних практиках. Таким механізмом можна назвати свідомість, що є складним структурним утворенням. Спільні патерни ментальної діяльності та її усвідомлення людиною формують ментальні ЕФ. Прикладами таких універсалій свідомості (universals of mind or psyche) є дихотомізація або бінарна дискримінація, схема засвоєння мови [147, с. 90-120], емоції, класифікації, елементарні логічні концепти, фізіологічні захисні механізми, етноцентризм або

внутрішньогрупове упередження та взаємність, як механізм взаємодії індивідів [137, с. 47-50].

Універсалії, що походять прямо із особливостей людської природи, є каузально формативними для спільнот, культур та мов. [327, с. 210]. Людські універсалії в культурі – це емпірично уніформні моделі, які можуть бути віднайдені будь-де, практично в сталій формі серед розмаїття культур у світі та часі. Такі патерни є спорідненими із константами людської біології, психології та соціальної організації [204, с. 38]. ЕФ, пов'язані із людськими універсаліями соціо-культурного вияву включають риси культури, суспільства, мови, поведінки та душі (psyche), для існування яких не існує жодних відомих винятків у всіх етнографічно та історично задокументованих людських спільнотах [204, с. 38; 137, с. 391]. Серед багатьох прикладів можна виокремити такі окремі феномени, як міфи, легенди, статеві ролі, соціальні групи, ЕМОЦІЇ. Важливим фактором є те, що багато із зазначених патернів не можуть бути віднесеними до окремої царини, але є одночасно елементами соціуму, культури та мови [137, с. 391].

Здатність до розвитку мовної компетенції властива всім представникам людства та має назву мовного інстинкту [297, с. 20]. У мовній площині репрезентують себе усі феномени життя людини, тому саме у вербальному вияві стає можливим дослідити такі сфери існування, які вважаються екзистенційно значущими. Існування загальних міжмовних лінгвістичних та когнітивних патернів визнано цілим рядом дослідників. У мовознавчих студіях вони носять назву **лінгвістичних універсалій** [214, с. 12; 160; 298, с. 126-129; 187, с. 54-63], **семантичних праймів** [355, с. 32-34; 209, с. 105-110], **базових доменів** [259, с. 70]. Когнітивним підґрунтям лінгвістичних універсалій вважались **ментальні органи** чи **модулі**, на яких базуються комплексні, внутрішні риси людської душі [147, с. 230; 224, с. 110-121].

У **когнітивній лінгвістиці** універсалії пояснюються існуванням загальних когнітивних принципів, спільних для усіх людей, на додачу до фундаментально подібного досвіду сприйняття світу, який поділяється людьми через втілення чи

отілеснення (*embodiment*) [187, с. 45-48; 249, с. 18-20; 238, с. 245-250; 239, с. 31-34]. Фундаментально спільні аспекти людської когніції є чинником спільної концептуалізуючої здатності людини, яка, у свою чергу, формує чіткі концептуальні системи мовної спільноти [187, с. 56].

Критерієм визначення універсальності та фундаментальності окремого явища є ступінь когнітивної виразності (*cognitive salience*). Найбільш універсальні та фундаментальні категорії досвіду практично ототожнюються із найбільш виразним експерієнційно закріпленим концептуальним архетипом (образ-схемою) та базовою когнітивною здатністю, яка маніфестується в архетипі та є відповідальною за його появу [259, с. 97]. Виразність позначає чіткість, окресленість явища, яке перебуває у фокусі уваги [259, с. 66].

Універсальність та варіативність є протилежними точками дихотомії, яка позначає моделі організації різного вияву життя людини. Варіативність полягає у звуженні фокусу досліджуваних явищ, їх деталізації та специфікації. Універсальність є ознакою відкритих систем, яка охоплює прототипні патерни феноменів життя загалом, та його окремих ділянок зокрема.

У дослідженні універсальних ЕФ та їх мовній репрезентації полярними підходами є уніформатизм, або крайній універсалізм (*extreme universalism*) [160], відповідно до якого всі культури, в тому числі усі мови, мають подібні риси, які репрезентують людську спільноту, та крайній релятивізм (*extreme relativism*) [160; 186, с. 429-431], який виражається у твердженні, що кожна культура є унікальною та несумірною з іншими. Натомість, існують **патерни варіативності**, котрі відображають універсальні властивості, які ми можемо назвати природою мови [160].

Так, наприклад, універсальність концептуальної метафори (КМ), як патерну концептуалізації досвіду, переконливо доводилась когнітивними лінгвістами [155, с. 330; 254, с. 230; 249, с. 35]. Принцип функціонування КМ убачається у тілесному досвіді, який є універсальним для всіх без винятку людей. Водночас, культура діє як «фільтр», який профілює певні когнітивні патерни, відображені у

мові. Це означає, що, хоча тілесний досвід є універсальним, його концептуалізація формується відповідно до існуючих культурно специфічних моделей [270, с.231; 361, с. 247-250].

У типологічних дослідженнях мовних феноменів удалося встановити, що базисом концептуалізуючої здатності людини у мові є не широкі концептуальні категорії, але комплексний гештальт семантичних властивостей, який холістично сприймається мовцями [159, с. 1-20]. Такі розвідки дозволили типологам дослідити високий ступінь варіативності у мовному та міжмовному середовищах та відкрити універсалії навіть у межах однієї мови та дійти висновку, що універсалії не є лінгвістичними (формальними) чи навіть концептуальними категоріями. Універсальне – це холістична концепція особливих ситуативних типів та концептуальні стосунки між ними. Натомість, концептуальні категорії є епіфеноменальними [160].

Універсалії, відображені у мові, є проєкціями концептуальних утворень ментального світу, джерелом яких є світ феноменальний. Параметри універсальності проєктуються у різні виміри, отримуючи відповідне визначення. Так, у феноменальному вимірі – це значущість (value), у концептуальному – виразність (salience), у мовному – змістовна наповненість, значення (meaning). Екзистенційні феномени є універсальними утвореннями, у яких репрезентується природна тенденція до категоризації життєвого досвіду різної етіології у міжсистемній взаємодії. ЕФ формуються на основі універсальних когнітивних процесів, які походять із архітекtonіки нервової системи, спільного тілесного досвіду, універсальних каузативно-формативних тенденцій культури та патернів омовлення фрагментів досвіду. Вважаємо, що ЕФ є носіями смислів, такими об'єктами інтерпретації, які одночасно репрезентують існування й функціонування інших систем – мови, культури та людини та впливають на них.

1.1.3. Екзистенційні феномени як філософсько-лінгвістичне поняття

У визначенні Пірса феноменологія – це наука, яка, базуючись на вивченні феноменів, узагальнює спостереження визначальних категорій досвіду [334, с. 144]. У філософії феномен – це предмет чуттєвого сприйняття дійсності, у філософії Гусерля – це основна цілісна й достовірна одиниця того, що можна виокремити в свідомості [369, с. 85]. У філософії Гайдеггера цей термін трактується як «себе-в-собі-самому-виявлення» [114, с. 40]. Для прикладу, відчуття болю, радості чи образ блискавки справді існує, якщо людина це відчуває чи уявляє. Гайдеггер пов'язував «виявлення» феномена із мовою та стверджував, що вона є тим началом, яке єднає людину, буття із розумінням (розуміння – як відкритість світу) [114, с. 41].

У феноменології тривалий час розглядалось питання існування базових феноменів [193, с. 147-150; 194, с. 239-250; 310, с. 230]. На певному етапі виокремлювалось п'ять основних ЕФ, які діалектично пов'язані між собою: **смерть, любов, праця, влада та гра** [193, с. 147-150; 6, с. 174-180]. Вони вважались трансісторичними та транскультурними константними факторами людини як індивідуальної та соціальної істоти. Така позиція отримала назву екзистенційно-онтологічної антропології [194, с. 239-243]. У структурологічній феноменології Ромбаха основними принципами є наступні: феномени існують у світі реально, тобто незалежно від людської свідомості, кожен феномен характеризується певною структурою, інтернаціональністю, властива не лише свідомості, але й «реальним феноменам», а з'ясування феноменів є не що інше, як власна внутрішня феноменологія [310, с. 30; 125, с. 296].

Спільним у кожному підході стали наступні параметри ЕФ:

- Інтегративність – ЕФ є частиною дійсності – світу, що оточує людину.
- Сміслова наповненість – основною ознакою ЕФ є значущість.
- Суб'єктивність – інтерпретація ділянки досвіду, її вербалізація до певної міри залежить від особистісних характеристик мовця. Кількість ЕФ може відрізнитись у картинах світу різних представників мовної спільноти [194, с. 239].

- Ієрархічність – ЕФ є системами, організованими мережево та ієрархічно, тобто складається з компонентів меншого рівня, які пов'язані між собою.
- Універсальність – ЕФ можливо представити у вигляді патернів, спільних як для різних мовців, так і для різних культур.
- Варіативність – за умови подібності структурної організації, ЕФ властива варіативність наповнення компонентами, які мають смислову значущість.
- Роль свідомості у категоризації та інтерпретації ЕФ. Ототожнення зі свідомістю залишається під питанням, але існує прямий зв'язок, який обумовлює сприйняття, інтерпретацію та вербалізацію ЕФ людиною [125, с. 231].

У широкому сенсі **філософський ЕФ** – це ділянка життєвого простору, досвід про яку отримує людина. **Лінгвістичний ЕФ** – це вербально репрезентована ділянка життєвого досвіду, якій у концептуальному вимірі відповідає певне ментальне утворення, а у феноменальному – відповідний набір референтів. Посередником між феноменальним та вербальним простором є свідомість людини, яка є механізмом взаємодії світу із мовою [6, с. 174-188), середовищем пробігання процесів формування ментальних утворень, основним компонентом якої є суб'єктивність [123, с. 212]. Свідомість є селективною щодо вибору ділянки досвіду та мовних засобів та її позначення. Окремий предмет чи феномен дійсності здатен потрапити у фокус уваги людини за рахунок його значущості. Людина реагує в першу чергу на значення предмета чи явища, а не на сам предмет чи явище [295, с. 22].

Існування людини у світі керується роботою свідомості, що покладається на певний набір ментальних процесів. Усі ментальні процеси організовані в ієрархічну систему, чітку структуру якої психологи та нейрофізіологи продовжують визначати і сьогодні. Але відомим є факт організації когнітивних процесів на вищі та нижні. Вищий ментальний процес – це комплексний тип когніції, такий як мислення, судження, уява, пам'ять та мова [370]. Комплекс ментальних процесів забезпечує когнітивну діяльність мовної особистості, зокрема, низку когнітивних процедур, відповідальних за концептуалізацію

досліджуваного феномену. Ці процеси охоплюють операції уваги, перцепції, навчання, вирішення проблем [370]. Тобто, омовленню окремого ЕФ передують низка когнітивних процедур, більшість з яких проходить несвідомо.

Омовлення життєвого досвіду так, як людина його сприймає, базується на ментальних процесах та операціях, природно закладеними в архітектоніку нервової системи. Можливість виходу за межі свідомості та, відповідно, за межі власних вербалізуючих здатностей для людини є неоднозначним питанням. На наш погляд, навіть взявши до уваги нейропластичність (здатність головного мозку до адаптації) та поетичну творчість, яку вважають прикладом зміненого стану свідомості [346, с. 279-281; 347, с. 220; 196, с. 169-175], людина, швидше, задіює уже закладені можливості. Приховані когнітивні та психологічні механізми, які лежать в основі ментальної діяльності, пояснюють ті когнітивні механізми, що лежать в основі поетичної конвенції [347, с. 231]. Поетична творчість пов'язується із інтенціями автора спантеличити, здивувати, викликати емоційне переживання поетичного твору [347, с. 233]. Джерело творчої діяльності не піддається свідомому контролю. Тцур називає це явище феноменологічною здатністю до емергентності нових структур (a phenomenological quality of the emergence of the new organization) [347, с. 234]. Тобто специфічний вибір номінативних засобів автором поетичного твору не є свідомим вибором, але походить із когнітивних процесів, пов'язаних з емоційною значущістю феномену у творі окремого автора. Відповідно, профілювання такого фрагменту досвіду, який вбачається автором екзистенційно значущим та обумовленим культурно специфічною системою цінностей, отримує вербальне вираження у тесті поезії відповідно до закладених когнітивних та мовних компетенцій.

1.2. Типологія екзистенційних феноменів

У свідомості людини когнітивна організація дійсності походить із її категоризуючої здатності та формується у прямій залежності із нею. Слова слугують інструментами концептуальної формації, засобами кристалізації

семантичного матеріалу та контейнерами, що містять результат цього процесу. Формування категорій залежить від специфіки мовної організації, тому у деяких випадках їх виокремлення є ускладненим та, інколи, невіддільним від енциклопедичного знання [265, с. 178].

Характер отриманого досвіду різниться за своєю природою. У контексті англо-ірландської поезії ЕФ, як базові категорії досвіду, розподіляємо на типи залежно від наступних параметрів: **а) характеру екстралінгвістичної спрямованості, б) рівнів онтологічної актуалізації**, що відповідають ієрархічному плану універсальної моделі організації відкритих систем [98; 72, с. 51, 191], **с) специфічного набору профільованих ознак**.

Відповідно до характеру екстралінгвістичної спрямованості ЕФ можна розподілити на просторово-темпоральні **контейнери** та **вміст**. Просторово-темпоральним **контейнером** вважаємо ділянку життєвого простору, яка містить у собі предмети/об'єкти та суб'єктів досвіду, є середовищем розгортання процесів досвіду.

Об'єктом досвіду варто вважати систему, що наявна в «емпірично досяжному стані речей..., здатну до самопідтримки, самовідтворення, що здійснює циклічний поступ (хоча й прагне до поступу лінійно-необмеженого) та діалектично взаємодіє з іншими системами» [68, с. 78]. **Феномен-предмет** є пасивним учасником взаємодії. **Суб'єкт** досвіду – людина, індивід, особа – здатна до самостійної фізичної, когнітивної та творчої діяльності на основі процесів свідомості, може вступати у взаємодію, формувати ієрархічні системні утворення та організувати життєвий простір у межах автоконструйованих ієрархій та відповідно до встановлених правил, морально-етичних та ціннісних орієнтирів. **Процесом** досвіду вважаємо темпоральне розгортання сценарію, учасником чи спостерігачем якого є суб'єкт, що здатен здійснювати оцінку процесу щодо його прототипності, значущості, змістовної наповненості. ЕФ як предмет інтерпретації та вербалізації має характерні «профільовані онтологічні (а), функційні (б), аксіологічні (с) та темпорально-локативні (д) ознаки» [68, с. 78].

Низка регулятивних механізмів свідомості, що мають ірраціональний характер, сприяє формуванню існування людини таким чином, щоб забезпечити фізичну/фізіологічну безпеку, орієнтацію у часопросторі, утворення та функціонування суспільних ієрархій, діяльність людини для забезпечення засобів проживання, формування системи цінностей, спільної для соціуму. Відповідно, універсальний характер структури свідомості вимагає виокремити типи ЕФ, відповідно до рівня онтологічної актуалізації, які не обмежуються феноменами *життя* та *смерть*. Відповідно до рівнів онтологічної актуалізації, ЕФ розподіляємо на:

1. фізичні/фізіологічні (ЕФ, що репрезентують ділянку фізичного досвіду людини – просторовий предмет, природний чи фізичний об'єкт, фізичне ушкодження, старіння, здоров'я/хвороба – та формують вербальний субстрат відповідних концептів);

2. психоемоційні (досвід емоційного стану – *гнів, страх, радість, любов*);

3. ментальні (досвід когнітивних процесів – *думка, пам'ять, фантазія*);

4. соціально-адаптивні (досвід людини, пов'язаний з її існуванням у соціально-культурній спільноті – *держава, Ірландія, сім'я*);

5. соціально-інтерактивні (ЕФ, що позначають взаємодію суб'єктів у межах соціальних утворень та їх ролі, які відповідають очікуваним правилам – *воїн, борець, фермер, поет, чоловік/дружина*);

6. ціннісні (ЕФ, які мають значущість для людини чи соціуму, певний «вектор поступу ... у просторі взаємодій, надсистема, як носій програми розвитку» [60, с. 198]. Такими ЕФ є наприклад, *мораль, патріотизм, вірність*);

7. світоглядні (ЕФ, що позначають сукупність принципів, переконань, цінностей людини та мовної спільноти та їх погляд на власне місце у світі. На даному рівні онтологічної актуалізації здійснюється вхід сакральної сфери до смислового поля людства [60, с. 198].

Відповідно до специфічного набору профільованих ознак, ЕФ у контексті АП розподіляємо на: просторово-часові (*час, простір*); онтологічні (*життя, смерть*); суспільні (*праця, фермерство, сім'я*); ідентифікаційні (*людина, поет, воїн*); аксіологічні (*правда, справедливість, мораль, віра, краса*) [68, с. 78].

На нашу думку, зазначені типи ЕФ ієрархічно розподіляються від базових до комплексних, відповідно до ускладнення їх характеристик. Просторово-часові ЕФ формують таку ділянку життєвого досвіду, яка дозволяє людині визначити базові характеристики власного фізичного положення у світі. До цих ЕФ відносимо *простір* та *час*.

Онтологічні ЕФ є такими, у межах яких людина формує уявлення про природу буття та свого місця у ньому. *Життя*, як форма існування матерії та, відповідно, людини у світі, і *смерть*, як закінчення існування, є об'єктивними процесами, у межах яких можлива репрезентація усіх інших феноменів буття.

Суспільні ЕФ позначають досвід діяльнісного характеру, це динамічні системи взаємодії, спрямовані на досягнення певної цілі, визначені низкою правил, які обумовлюють виконання ролі людини в інтеракції, посиляються визначеними знаряддями – *праця, поетична творчість, фермерство*.

Ідентифікаційні ЕФ формують категорію, у межах якої суб'єкт досвіду, керуючись умовами, встановленими на підставі особистого досвіду, окреслює параметри буттєвих характеристик відносно себе та інших членів мовної спільноти. До цієї категорії належать ЕФ типу *людина, поет, борець*.

Аксіологічні ЕФ репрезентують ціннісні характеристики, які є формуючими для життя людини та соціуму: *мораль, правда, вірність, патріотизм*.

Поняття феномену базується на його функціонуванні перш за все як вияву зовнішнього світу, репрезентації перцептивно доступного сегмента дійсності. Концептуалізація феноменів дійсності покладається на процеси апперцепції (отримання сигналів про ділянку життєвого простору), інтеріоризації (спрямування інформації до відповідного механізму, який забезпечує когнітивні процеси та її перетворення в електричні та хімічні сигнали мозку) та категоризації

досвіду (розподіл інформації на категорії за функціонально-семантичним принципом). Інформація, тобто сигнали про стан речей, що надходить та надалі інтерпретується у свідомості, походить із трьох можливих джерел: зовнішні стимули фізичного середовища, інформація із соціокультурного середовища та внутрішні стимули, генеровані ментальною системою індивіда.

ЕФ, сформовані на основі зовнішньої інформації, пов'язані з моніторингом умов зовнішнього середовища, що забезпечують існування у них людини. Усвідомлення себе як окремої фізичної істоти та локалізація у сприятливому фізичному світі є передумовою для подальшої діяльності, спрямованої на перцепцію та категоризацію ЕФ більш специфічного характеру. До них відносимо *простір та час*, що функціонують як екзистенційні координати, у межах яких локалізує себе людина. ЕФ *простір та час* є феноменами-контейнерами; у якості їх *вмісту* представлені предмети/об'єкти (*фізичний, візуальний, природний об'єкт*) та суб'єкти (*людина, жива істота*), які є реальними фізичними компонентами феноменального досвіду.

ЕФ, сформовані на основі соціо-культурної інформації, пов'язані із характером стану культурної формації суб'єкта, його місце в ієрархії соціальних взаємин, особливостями способу взаємодії, залученість мовця до соціальної інтеракції чи, навпаки, його існування як такого, що виключається із неї. Зазначені ЕФ функціонують відповідно до певних законів існування соціуму, встановлених загальноприйнятих правил взаємодії. Їх можливо розподілити та **формаційні та інтеракційні**. **Формаційні** ЕФ репрезентують усталені форми соціальної взаємодії, членом яких є людина – *держава, сім'я*. Ці ЕФ репрезентовані у концептах КРАЇНА, ІРЛАНДІЯ, СІМ'Я та ін. **Інтеракційні** ЕФ репрезентують динаміку розгортання рольових сценаріїв. Це правила гри або закони функціонування соціокультурної формації, які можуть діяти як загальноприйняті офіційні регламентації (закони країни, військовий регламент), правила, установлені офіційною релігійною формацією (заповіді), регулювання мікросоціуму (норми та правила окремої сім'ї). До правил соціальної взаємодії

належать регулюючі системи різного характеру, які є втіленнями правил поведінки й етичних норм моралі та репрезентуються у концептах РЕЛІГІЯ, БОГ, ДЕРЖАВА, МОРАЛЬ.

ЕФ, сформовані на основі інформації внутрішнього характеру, спрямовані на моніторинг власного внутрішнього стану, до них відносимо *емоційні, ментальні та аксіологічні феномени*. Емоційні ЕФ є своєрідним механізмом несвідомого керування діяльністю людини. Почуття задоволення чи незадоволення власним внутрішнім станом служать індикатором можливої необхідності зміни поведінки. Ментальні ЕФ належать до свідомості вищого рівня, оскільки усвідомлення когнітивних процесів може вважатися свідченням існування людини. Відоме твердження Декарта «Я мислю, значить я існую» у сучасній нейронауці заміщується відповідним більш базовим твердженням Панксеппа «Я відчуваю, значить я існую» [120, с. 29]. Ментальними ЕФ в АП є *мислення, думка, фантазія*.

Мова, як базовий засіб комунікації та когнітивний процес, відповідно до джерела надходження інформації, є одночасно ЕФ соціокультурної сфери та ментальним феноменом. **Аксіологічні** ЕФ є утвореннями спорідненого характеру, оскільки, окрім визначення місця людини в особистій ціннісній системі координат, також мають визначальне значення для поведінки у соціокультурній формації.

Відповідно до критерія джерела надходження інформації, типологію ЕФ можна зобразити у схемі, зображеній у Додатку А, яка демонструє ієрархічний характер ЕФ, динаміку їх взаємодії та інклюзивність ЕФ вищого рівня у комплексну систему феноменального досвіду.

ЕФ є інтерсуб'єктивними в силу свого походження із об'єктивної дійсності та перцептивної доступності для кожного представника мовної спільноти, який знаходиться в ідентичному середовищі чи отримує набір ідентичних сигналів із того ж джерела, тому вони більш об'єктивні ніж концепти.

Трихотомічна організація джерел надходження феноменологічного досвіду може бути пояснена структурною організацією процесів свідомості та відображає семіотичні поняття первинності, вторинності та третинності [282, с. 42]. У зазначеній трихотомії первинність означає існування речі самої по собі, тобто її екзистенційні характеристики, без огляду на її зв'язок із іншими об'єктами; вторинність відображає зв'язок об'єктів реальності, а третинність вимагає комплексного відношення між трьома об'єктами, відношення між відношеннями об'єктів, або передбачає обидві форми взаємин. [334, с. 45]. Існування трихотомічних структур на різних рівнях – свідомісному, семіотичному та феноменологічному – вказує на їх природне походження та пояснює поступове ускладнення організації відповідних структур, залежно від рівня їх репрезентації.

Треба зазначити, що рівні феноменологічної репрезентації мають аморфний характер. Це означає, що ЕФ властива розмитість меж та між рівнями існує певний динамізм, внаслідок якого вони можуть переходити на суміжний рівень. Наприклад, ЕФ *життя*, як було зазначено вище, є об'єктивною формою існування матерії, формою буття. Водночас життя окремо взятої людини неможливо уявити окремо від соціокультурної формації, воно відбувається у взаємодії з представниками мовної спільноти. Аксиологічні ЕФ включають моральні норми, що регулюють діяльність та поведінку соціуму та є загальноприйнятими для усіх його представників. Відповідно, їх можна віднести як до соціальних, так і до індивідуальних. Тобто *мораль* є соціальним феноменом, а *цінності* – індивідуальним.

Схожим чиним, сприйняття часу представником мовної спільноти буде одночасно фізичним, соціальним та індивідуальним, оскільки невідривно пов'язане з феноменами *молодості* та *старіння*, тому ЕФ *час* матиме засоби вербалізації, що характерні для спільного соціокультурного середовища. Зрозуміло, однак, що способи омовлення зазначеного ЕФ різнитимуться на індивідуальному рівні. ЕФ *простір* залежить від зовнішніх умов середовища та тієї території, на якій існує соціальне утворення, тому ЕФ *простір* є одночасно і

фізичним і соціальним формуванням. Але така інтегративність залежить не від типу феномену зокрема, а від особливості системи, яка його породжує. Зазначені системи, що надають інформацію, є відкритими та взаємопов'язаними.

1.3. Нейрофізіологічні основи концептуалізації екзистенційних феноменів

Одним із найбільш перспективних напрямків досліджень XXI століття є розвідки, спрямовані на знаходження нейрологічних корелятивів свідомості та патернів ментальних операцій, результатом яких є моделі поведінки людини. У галузі когнітивної лінгвістики часто звертаються до нейрофізіологічних досліджень (Damasio, 1999; Edelman, Tononi, 2000), роботи яких здатні пояснити принципи концептуалізації феноменального досвіду та їхню залежність від архітекτονіки нервової системи. В останні десятиліття з'явилося значне число розвідок, предметом яких стала специфічна діяльність головного мозку у зв'язку з формуванням концептів, певними типами семантичного та метафоричного контенту [171, с. 6539-6545; 225, с. 1799-1810; 229, с. 453-455; 230, с. 1210-1220; 156, с. 177-180; 157, с. 958-163]. Ці дослідження демонструють зв'язок між метафоричною мовою та нейронаукою [213, с. 206].

Процес концептуалізації ЕФ покладається на взаємодію трьох вимірів репрезентації людського досвіду: феноменологічного, нейрологічного та вербального. Для того, щоб ділянка життєвого досвіду перетворилась у квант знання та отримала мовну репрезентацію, мусить бути реалізованим низка процесів у кожному із зазначених вимірів: психонетичний етап – апперцепція; когнітивний етап – інтеріоризація (когнітивний); превербальний – внутрішнє програмування; номінативно-вербальний етап – селекція; системно-функціональний етап – парадигмізація й синтагмізація [104, с. 147; 103, с. 86-108]. На наше переконання, існує кореляція між роботою свідомості, системою ЕФ та ККС людини та спільноти. Ця кореляція походить із подібності структурної організації вказаних систем, визначальною з яких є архітектоніка нервової

системи людини. Указані системи формують своєрідний трикутник взаємодії, у якому відбувається постійний процес обміну даних та взаємовпливу. Підтвердження цьому очевидно із визначення терміна «концепт», який вважається основною одиницею свідомості, складовою «колективного підсвідомого», оперативною змістовною одиницею пам'яті, одиницею ментальних чи психічних ресурсів людської свідомості, «цеглинкою» концептуальної системи. Це ментальне утворення відображає знання та досвід людини та частково опредмечується через вербалізацію мовними засобами, але також містить значну долю невербалізованої інформації [28, с. 15-16].

Дослідження у царині нейрофізіології скеровують чотири напрямки досліджень, які допомагають висвітлити питання ролі нейрологічного базису мовної репрезентації буттєвого досвіду у лінгвокогнітивних та лінгвокультурних розвідках:

1. дослідження архітекtonіки нервової системи, нейронних корелятивів свідомості, як основи категоризації буттєвого досвіду, що актуалізується у мові [142; 143;](Chalmers, 1995, 1996; 163; 164; 165; 120];
2. встановлення ступеню актуалізації/пригнічення афективних систем первинної свідомості у межах окремих культур, тобто з'ясування ступеню універсальності/специфічності в переживанні буттєвого досвіду у лінгвокультурному контексті [284, с. 1-15];
3. мапування мозку з метою встановлення семантичних хабів та локалізованих концептуальних утворень [171, с. 6539-6545; 225, с. 1799-1815; 229, с. 453-454; 230, с. 1210; 281, с. 748; 303, с. 450-460];
4. дослідження нейронних корелятивів фігуративної мови, зокрема метафоричного мислення (156, с. 177-178; 157, с. 958-960; 233, с. 23234, с. 135];

Інтерпретація світу людиною частково базується на системах репрезентації, які походять зі структури свідомості, але не відображають напряму форму речей зовнішнього світу (148, с. 3; 351, с. 396]. Мова наслідує динамічні процеси нейронних мереж, тому в той час коли мовні патерни можливо та потрібно

аналізувати, моделі мовної репрезентації, розроблені лінгвістами, можуть їх відображати лише приблизно [259, с. 10-11].

Свідомість є фундаментальною людською характеристикою, яка уможлиблює існування людини та її функціонування у соціальних лінгвospільнотах, є передумовою абстрактного мислення та предметом вивчення психології, нейрофізіології, філософії та когнітивної лінгвістики. Вона є основною передумовою існування мови, базовим соціальним феноменом та займає найвищий рівень в організації значення, посідаючи на рівнях життя, культури та рівні знаків [364; с. 169–170; 331; 260, с. 14; 245, с. 285].

Нейрофізіологи розмежовують **когнітивну (психологічну)** (M. Solms, D. Chalmers) та **афективну (феноменальну) свідомість** (D. Chalmers). У широкому розумінні, за роботу першої відповідають механізми роботи кори головного мозку, за роботу другої – механізми підкоркових структур та стовбуру головного мозку [327, с. 5]. **Феноменальна свідомість** базується на досвіді, отриманому в результаті чуттєвого сприйняття, відповідає за отримання досвіду з позиції першої особи (відчуття себе кимось). Термін «свідомість» означає стани головного мозку, спрямовані на обробку досвіду та вважаються багаторівневими процесами [289, с. 21-25]. За їх пробігання відповідають системи анатомічної організації головного мозку та включають наступні рівні:

Свідомість первинних процесів (primary-process consciousness) відображає «сирі» сенсорні/перцептивні почуття та типи внутрішнього емоційного досвіду. З позиції філософії вона керує інстинктами у дії [287, с. 32].

Свідомість вторинних процесів (secondary-process consciousness) відображає здатність мати думки та оцінювати власний досвід зовнішніх подій по його відношенню до внутрішніх подій.

Свідомість третинних процесів (tertiary-process consciousness), або «думки про думки», включають розмірковування про сенс життя, усвідомлення («awareness»), когнітивні функції думки та планування, емоційні розмірковування, свободу волі. Такі процеси вимагають наявності та роботи

неокоркових тканин головного мозку, які уможливають лінгвістично-символьні трансформації думок та запам'ятованого досвіду [287, с. 32]. Це афективна когніція вищого порядку, яка стимулює інтенціональну діяльність [290, с. 534].

Культурна нейронаука (Cultural neuroscience [221, с. 646-650] є плідним полем для дослідження ступеня взаємодії та взаємовпливу роботи головного мозку людини від його генетичного підґрунтя та культурно специфічного досвіду. Емпіричні дослідження свідчать про те, що люди різного соціокультурного походження мають відмінності у нервовій діяльності як на рівні когнітивних процесів вищого рівня (соціальної когніції), так і на рівні когнітивних процесів нижчого рівня (перцепції). Тому науковці роблять висновок про те, що нервова діяльність конституційно залежить від соціокультурного контексту [221, с. 653].

На основі двовекторного взаємозв'язку людини і культури було з'ясовано, що: 1) підкоркові афективні структури, універсальні для усіх людей, регулюються унікально на рівні формування зв'язку дитини та матері та, відповідно, у сімейних моделях, які проєктуються на рівень культури; 2) культура, регулюючи сімейні моделі, впливає на ступінь закріплення чи зменшення впливу афективної системи на поведінку та діяльність індивіда [284, с. 4].

Підкоркові афективні системи є первинними по відношенню до коркових когнітивних систем. Відповідно, базові афективні системи ТУРБОТА, ХІТЬ, ГРА, ПОШУК, СМУТОК, СТРАХ та ГНІВ разом із підшкалою Духовності (Spirituality subscale) формують структуру, що отримала назву шкали особистості афективної нейронауки (Affective Neuroscience Personality Scales (ANPS)). Дослідження профілювання та взаємодії афективних систем продемонстрували існування універсальних та культурно специфічних патернів у нервовій організації особистості людини [284, с. 3].

Отже, шкала особистості, закріплена у архітектоніці нервової системи людини, що є універсальною міжкультурною характеристикою, та культурно специфічні моделі її репрезентації становлять підґрунтя перцепції буттєвого досвіду та його подальшої концептуалізації та омовлення. Оскільки патерни

культурноспецифічної поведінки відтворюються у мовній діяльності, вважаємо, що розгляд афективної структури свідомості та активації окремих афективних систем у якості підґрунтя категоризації дійсності є фундаментом формування ієрархії ЕФ та, відповідно, їх вербалізації в АПП.

Мовні значення опрацьовуються у ділянках кори головного мозку, що у нейрологічних дослідженнях отримали назву «семантичної системи». Більшість її зон репрезентують інформацію про специфічні семантичні царини або групи споріднених концептів [229, с. 453]. Репрезентація буттєвого досвіду у мові загалом та поетичному контексті зокрема здійснюється через нейронні процеси актуалізації центрів мови та мовлення у поєднанні із семантичними центрами та центрами опрацьовання емоцій. Реалізація цих процесів забезпечує вербалізацію феноменального досвіду у формі специфічних конструкцій, схем та метафор.

Застосування розрахунків нейронних процесів до результатів досліджень когнітивної лінгвістики та втіленої когніції дали поштовх до створення напрямка **Нейронної Теорії Мови** [192, с. 385-390; 256, с. 4], розвитку **нейронно обчислюваної теорії метафори** [293] та подальшої розробки нейронної мережі (neural circuitry), необхідної для думки і мови [256, с. 4]. У даній теорії примітивні концепти та базові метафори формують комбінації, які утворюють комплексні системи абстрактної думки. **Нейронна теорія метафори** відштовхується від положення про те, що як конкретна, так і абстрактна думка обробляються певними мережами головного мозку, тому обидві мають фізичну природу. Якщо **теорія концептуальної метафори** представляє абстрактне у рамках конкретного, то **теорія нейронної метафори** поєднує одну нейронну мережу з іншою, цим самим формулює уніформну теорію [256, с. 5].

Нейрологічні дослідження текстової метафори дозволили з'ясувати, що конвенційні метафори опрацьовуються з такою же швидкістю, як і неметафоричні текстові фрагменти та становить 200-400 мілісекунд (параметр N400), що доводить універсальність метафоричного мислення [156, с. 179]. Окрім того, інтерпретація метафоричної конструкції залежить від здатності людини розуміти

прагматичний аспект її значення. Опрацювання прагматичного екстралінгвістичного змісту текстової метафори здійснюється ділянками головного мозку, окремими від зон Брока та Верніке, відповідальним за мовлення (синтаксична організація конструкцій) та розуміння значення (семантичний зміст) [156, с. 178-186]. Такий висновок доводить правильність розмежування рівнів семіозису.

Новітні дослідження нейрокогнітивної поетики дали привід для висунення **гіпотези Панксеппа-Якобсона**, яка полягає у тому, що афективний та естетичний досвід, який людина отримує при прочитанні віршового твору, пов'язаний із стародавніми емоційними мережами [233, с. 3] – афективними системами свідомості [289, с. 12]. Таким чином, при прочитанні та оцінці слів, наприклад, *fearful* – *наляканий*, *disgusting* – *огидний*, чи *beautiful* – *прекрасний* активуються нейронні мережі, асоційовані з відчуттям страху (мигдалеподібне тіло), огиди (острівцева кора), винагороди та насолоди (хвостате ядро смугастого тіла та орбітофронтальна кора) [233, с. 3].

Потрібно зазначити, що дослідження, які пов'язують лінгвістику, поетику та нейрофізіологію, знаходяться на початковому етапі розвитку. Втім, отримані емпіричні свідчення дозволяють дійти наступних висновків:

1. Мова поетичних творів, яка відображає фрагменти досвіду, активує ділянки головного мозку схожим чином, як і сам досвід.
2. Метафоричні конструкції є базовими патернами мислення.
3. Прагматичний зміст метафоричних конструкцій є необхідним компонентом їх інтерпретації, окремим від синтаксису та семантики, що підтверджується емпіричними свідченнями нейрофізіологічних досліджень.
4. Концептуалізація фрагментів досвіду та його омовлення задіює комплекс ділянок головного мозку, які формують мережі.
5. Афективна система свідомості, спільна для усіх представників людства, задіяна у формуванні концептуальних утворень; активація чи пригнічення

емоційних систем обумовлюється приналежністю людини до певної культури та особистим досвідом особи.

Ці свідчення доводять, що розуміння природи нейронної організації людини є фундаментальним для аналізу процесів категоризації, концептуалізації та омовлення буттєвого досвіду. Окрім того, ці аргументи вмотивовують позиціонування ЕФ, як універсальної системи, їх категоризацію відповідно базової структури свідомості та походження таких мовно-концептуальних утворень, як КМ із базових процесів нейронної організації.

1.4. Моделі концептуалізації екзистенційних феноменів

Феноменальний досвід людини не є конгруетний із реальністю, але позначений цінністю та концептуалізується у свідомості в структурні утворення, які в когнітивній лінгвістиці отримали назву **когнітивних** або **концептуальних моделей**. Ці терміни є значною мірою синонімічними, та можуть бути визначеними як **когерентні, значною мірою нелінгвістичні структури знання**. [187, с. 512]. Концептуальні моделі є операціоналізованим розумінням семантичного контенту у мові. [335, с. 28-30]. Із погляду когнітивістики, концептуальні моделі ідентифікуються з когнітивними моделями [254, с. 30-45] та репрезентують сприйняття людиною світу [335, с. 30].

В українському мовознавстві терміни «концептуальна модель» і «когнітивна модель» розмежовуються. Під концептуальною моделлю розуміється поняттєва структура фрагмента знання «без урахування застосованих до неї когнітивних операцій, а когнітивною моделлю є структура бази даних з урахуванням таких операцій» [44, с. 61; 35, с. 54].

Обидві форми моделювання репрезентують спосіб бачення світу культурою, тому можуть визначатись як форма змісту, перетворена в естетичні тексти. Кожна когнітивна модель складається із культурного знання, що стосується типового розуміння окремого фрагмента досвіду. Світ може бути визначений та організований (сприйнятий та пізнаний) через різні концептуальні

моделі. Через естетичну маніпуляцію змісту літературного тексту можна спричинити зміну культурної концептуальної картини світу [335, с. 34]. Зміна когнітивних/концептуальних моделей призводить до зміни енциклопедичного коду та зміни перцепції світу спільнотою [335, с. 31].

Когнітивні моделі відносяться до когерентних формувань знання будь-якого типу, специфічних чи абстрактних утворень, процесуальних формувань знання, на зразок культурного скрипту, тобто такого утворення, яке диктує шаблони соціальної інтеракції [187, с. 512]. Вони можуть мати різний ступінь деталізації та є динамічними за своєю природою, зазнають постійної модифікації шляхом отримання людиною нового досвіду через лінгвістичні та нелінгвістичні канали інтеракції між мовцями та середовищем [187, с. 513].

Нерозривним з питанням моделювання концептуалізованих утворень є питання концепту, дослідженню якого останні кілька десятиліть приділяється велика увага як вітчизняних, так і зарубіжних когнітивних лінгвістів. У вітчизняній когнітивній лінгвістиці концептом вважається багатомірне ментальне утворення в єдності своєї понятійної, перцептивно-образної і ціннісної складових [101, с. 9]. Відповідно до Ю. С. Степанова, концепт є не лише перцептивно отриманим та когнітивно опрацьованим ментальним утворенням, але таким, що також отримує емоційну оцінку. Якщо поняття визначається, то концепт переживається [105, с. 33]. Концепт – це також лінгвістично релевантна для мовної особистості одиниця знання, фрагмент життєвого досвіду людини, багатомірне ментальне утворення [55, с. 33]. У закордонній лінгвістиці концепт вважається фундаментальною одиницею знання [187, с. 75-78], ментальною репрезентацією, яка пов'язана з лінгвістичним символом та асоціюється зі значенням [187, с. 7]. Окремо розглядається лексичний концепт – значення репрезентоване у лексичній формі чи слові [187, с. 77]. Точками доступу до когнітивних моделей є лексичні концепти (ЛК) (термін В. Еванса). Когнітивна модель репрезентує інтерфейс між концептуальним знанням та вузлами доступу у

певних точках когнітивної моделі сформованих специфічними лексичними концептами.

Відповідно до Дж. Лакоффа та Ж. Фоконьє існують 4 типи когнітивних моделей:

1. пропозиційна модель специфікує елементи, їхні властивості та відносини між ними. Значна частина структури знання існує у формі пропозиційних моделей.

2. Моделі образ-схеми специфікують образи, такі як траєкторії, форми та контейнери.

3. Метафоричні моделі мапують пропозиційні моделі та моделі образ-схеми одного домену з відповідною структурою іншого домену.

4. Метонімічні моделі є моделями одного чи більше вищезазначеного типу, у яких один елемент моделі співвідноситься з іншим елементом тієї ж моделі [187, с. 113-114].

Універсальним інструментарієм моделювання інформації, або елементарним кодом концептуальних структур Жаботинська вважає базисні фрейми – своєрідні знаряддя мислення, що допомагають побудувати пропозиції, як структури найвищого рівня схемності чи узагальнення [379, с. 103]. Як елементарні когнітивні структури, пропозиції відображають «онтологічні відношення між предметами й їх властивостями, як вони осмислені в голові людини» [78, с. 21-60; 365, с. 104]. Базисні пропозиційні схеми структурують інформацію різного рівня мовної організації – лексичного, словотвірного, синтаксичного та текстового. Жаботинська називає п'ять видів фреймових структур, якими визначається тип базисної пропозиційної схеми: предметний фрейм, акціональний, посесивний, ідентифікаційний та компаративний [50, с. 4-5].

Предметний фрейм структурує інформацію про **буттєві ознаки суті предмета** – предмет є ЩОСЬ чи ХТОСЬ. Ознака поєднується з предметом зв'язкою є/існує (is/exists) у межах пропозицій, що становлять буттєві схеми [47, с. 8-9]. Буттєві схеми можуть розвиватися за наступними сценаріями

ХТОСЬ/ЩОСЬ є СТІЛЬКИ (*квантитативна схема*), ХТОСЬ/ЩОСЬ є TAKE (*квалітативна схема*), ХТОСЬ/ЩОСЬ є ТАМ (*локативна схема*), ХТОСЬ/ЩОСЬ є ТОДІ (*темпоральна схема*), ХТОСЬ/ЩОСЬ є ТАК (*схема способу буття*) [47, с. 8].

Ідентифікаційний фрейм об'єднує дві предметні сутності звязкою *є (is)*, таким чином формує ідентифікаційну схему з відношенням ХТОСЬ/ЩОСЬ (ідентифікатив) *є* ХТОСЬ/ЩОСЬ (ідентифікатор). Розрізняють *ідентифікаційні схеми персоніфікації* (ХТОСЬ – індивід/персоніфікатор *є* ЩОСЬ/ХТОСЬ - персоніфікатор), *класифікації* (ХТОСЬ/ЩОСЬ – індивід/вид *є* ЩОСЬ вид/клас) [47, с. 9; 50, с. 5] та *специфікації* (ХТОСЬ індивід *є* ЩОСЬ спефікатор) [50, с. 5].

Акціональний фрейм реалізує пропозицію, у якій предмет виконує певну дію. Цей фрейм може реалізовуватись у *схемах стану/процесу* (ХТОСЬ/ЩОСЬ діє), *схемах дії* (ХТОСЬ/ЩОСЬ діє на), *схемах каузації* (ХТОСЬ/ЩОСЬ виконує або спричиняє ЩОСЬ, стан чи іншу дію).

Посесивний фрейм встановлює відносини *власник – власність*, приналежності певної властивості, речі, змісту предмету чи істоті. Цей фрейм реалізується у *схемах партитивності* (ХТОСЬ/ЩОСЬ має ЧАСТИНУ), *інклюзивності* (ХТОСЬ/ЩОСЬ має ВМІСТ), *власності* (ХТОСЬ/ЩОСЬ має КОГОСЬ/ЩОСЬ).

Компаративний фрейм встановлює відносини подібності/аналогії між предметом (компаративом) та корелятом. Реалізується у *схемах тотожності, схожості та подібності* [50, с. 5].

Варіативність підходів концептуалізації фрагментів досвіду дозволяє змодельовати різні сценарії його ментальної репрезентації. Концепти, залучені у профілі когнітивних моделей, є динамічними ментальними утвореннями, такими, що знаходяться у відношенні постійної взаємодії із суміжними ЕФ та можуть бути залучені у кілька споріднених концептуальних мереж. Відповідно, моделювання окремого ЕФ у вигляді концептуальної метафори чи метонімії надає обмежений кут погляду на способи його вербалізації. На наше переконання, застосування

комплексного підходу до аналізу способів зображення моделей концептуалізації ЕФ здатне надати цілісну картину специфіки репрезентації ЕФ у концептуальній картині світу англомовної ірландської спільноти.

1.5. Екзистенційні феномени в смисловому просторі ірландської англомовної поезії ХХ століття

Смисловий простір АП є специфічним інформаційним середовищем, у якому фундаментальні феномени буття отримують зміст, що є відображенням культурно-специфічної ККС. Якщо механізм побудови КС будь-якої спільноти можна вважати універсальним, таким, що формується на базі спільних когнітивних механізмів категоризації та концептуалізації дійсності, то його наповнення є унікальним інформаційним утворенням історичного, інтелектуального та культурного досвіду спільноти. Ознаки визначення елементів «ірландськості» у смисловому просторі виявляються у змістовному наповненні актуалізованих ЕФ.

Смисловий простір АП охоплює **феноменальний, онтологічний та семіотичний** виміри. Елементи смислового простору є одночасно продуктами свідомості [81, с. 10] та її оперативними одиницями. Сенси є результатом пізнавальної діяльності [41, с. 23-30; 42, с. 12-20; 222, с. 153] та пов'язані з обробкою життєвого досвіду людини; є змістовними утвореннями, тобто носіями значущості ділянок життєвого досвіду, можуть бути екстрапольовані у текстовий вимір, як культурне надбання мовної спільноти та середовище циркуляції смислів.

Репрезентація ЕФ у смисловому просторі АП відбувається у межах антропоцентричної парадигми. Людина є одночасно спостерігачем та сприймачем феноменів реальності, генератором та перетворювачем смислів [81, с. 21-22]. Одночасно, саме людина є інтерпретатором смислу предметів та явищ дійсності, тим, хто здатен перетворити ЕФ у мовний код та, навпаки, декодувати смисл із тексту.

Онтологічним виміром є такий, що визначає місце смислу в реальності, картині світу культурної спільноти [81, с. 96] Онтологічний вимір смислового простору визначається як площина відношень між суб'єктом та світом, у якому предмети та явища дійсності мають смисл за умови наявності цінності для життя суб'єкта [81, с. 101]. З цієї позиції смисл визначається як: а) відношення між системою життєво значущих дій, відношення абіотичних факторів до біотичних, б) суб'єктивне відношення до предметного змісту, відтвореного у свідомості, с) відношення мотиву діяльності до цілі діяльності [81, с. 101]

У **феноменальному** вимірі смислове наповнення елементів буття є закладом формулювання концептуальної картини світу культурної спільноти. Смисл вважається основним організуючим принципом поведінки живих систем (273; 274; 1963, 81, с. 13-14), а екзистенція є тією операцією, шляхом якої отримується смисл [274, с. 198; 81, с. 16].

Смисл – це те, що артикулюється у мові та мовленні. Текст є місцем смислу, а світ – смислоформуєчим контекстом [114, с. 40-41]. У **семіотичному** вимірі смисл – це внутрішній зміст знака та зовнішня форма, яка позначає зміст думки, висловлений у слові, пов'язаний із значенням [353, с. 39-50]. Відповідно до Г. Фреге смисл – це спосіб представлення знаком денотата, характер зв'язку між ним та знаком.

Смисли вкорінені в культурі, є трансцедентними людському буттю. Існує співвідношення між картиною світу культурної спільноти та смисловою реальністю поетичного тексту. Картина світу особистості є складною багаторівневою моделлю реальності, як сукупності значущих для суб'єкта предметів та явищ. Базовими складовими картини світу є інваріантні смислові утворення як стійкі системи особистісних смислів, змістовні модифікації яких обумовлені особливостями індивідуального досвіду [75, с. 5; 81, с. 131].

Екзистенційним феноменам у смисловому просторі англomовної ірландської поезії притаманні наступні **властивості**:

1. Змістовність – інформаційна наповненість предметів та явищ об'єктивного світу в процесі його перцептивного та діяльнісного освоєння мовцями.

2. Контекстуальна залежність (Д. О. Леонтьєв, В. В. Налімов) – здатність феномену набувати смисл, залежний від прагматичного виміру семіозису.

3. Іntenціональність (М. Хайдеггер, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс, М. Мерло-Понти) – властивість смислу окремого ЕФ бути спрямованим на предмет чи явище дійсності, їх взаємодію чи репрезентувати їх. Іntenціональність є тією важливою рисою феноменів (як і свідомості), що визначає предмети, як смислові єдності [81, с. 16-17].

4. Значущість – забарвлення змістовної складової, яке є показником особистої цінності предмета чи явища для суб'єкта [173, с. 120].

5. Інтерпретаційна варіативність – здатність ЕФ містити різне за значенням та значущістю смислове наповнення відносно окремого інтерпретатора. Суб'єктивне ставлення особи до предметів чи явищ дійсності визначене основною характеристикою смислу [81, с. 17-35].

Змістовність, контекстуальна значущість та інтенціональність є об'єктивними факторами, функціонування яких необхідне для з'ясування смислу ділянки досвіду інтерпретатором. Інтерпретаційна варіативність та значущість смислу є суб'єктивними факторами, які функціонують в індивідуальному контакті людини з предметом чи явищем дійсності. Ступінь їх репрезентативності може різнитися залежно від інтерпретатора.

Окреслення смислового простору АП нерозривно пов'язане із поняттям контексту, на значенні якого наголошують дослідники [81, с. 7] Деякі види контексту обумовлюють існування множини смислів [81, с. 7]; цей факт є особливо актуальним для поетичного тексту, у якому семіотичні підсистеми утворюють широкий потенціал для інтерпретації.

Прагматичний вимір АП визначається низкою історичних подій та факторів, які відіграють ключову роль у передумові створення текстів та їх

сміслового наповнення. Значна частина історії Ірландії – це історія повстань, їх кривавих придушень та спроб відновлення національної ідентичності. З часів повного завоювання Ірландії англійцями у XIII столітті вона була англійською колонією, що супроводжувалось суворими обмежувачими заходами, які включали заборону мови, законотворення та практики національних традицій. Ці та інші історичні події стали фактором формування спільної національної свідомості, культури та вибудовування національно специфічної ККС. З огляду на зазначені чинники у текстовому вимірі особливого значення отримує проблема ідентифікації особистості та нації.

Питання втрати мовного коду в англо-ірландській культурі споріднене з проблемою тривалості текстів колективної пам'яті та тривалості коду колективної пам'яті [267, с. 213-215]. Втрата мовного коду (гельської мови) не виключає існування та передачу засобами англійської мови «елементів тексту старої культури» або концептів втраченого коду. Таке зауваження підтверджує визначення концепту як ментального утворення, засобами вербалізації якого є мова. Тексти АП є прикладом того, як текст переживає код.

Хоча ірландці значною мірою були позбавлені мовного коду, ознаки його присутності репрезентовані у лігвістичному вимірі не лише засобами вторинної номінації, але й опосередковано, через смислові референції.

Репрезентація ЕФ *простір* у смисловому вимірі АП відбувається шляхом вербалізації ділянок фізичного, духовного, життєвого простору та простору діяльності. Культурно специфічною ознакою є репрезентація ЕФ *простір* такими НО, що позначають фермерські угіддя та географічні об'єкти у специфічному контексті:

Простір, як спосіб ідентифікації людини. Через проблему фактичного зникнення мовного коду, використання топонімів, які за своєю фонетичною формою наближені до гельської мови, залишались способом визначення власної ідентичності та приналежності до національно-культурного середовища: *Ballaghaderreen, grassy Boyle* [443, с. 4], *Mullahinsha, Drummeril, Black Shanco,*

Monaghan [443, с. 13-14], Cummen Strand [485, с. 65], our most lovely Meath [434], Connacht, Cruchmaelinnn [396].

Простір, як фактор обмеження. Фермерство у ХХ столітті було для ірландців одним із основних видів зайнятості та джерел прибутку. Переоцінка його значення у контексті АІП сформувала культурно-специфічну модель ЕФ земля (угіддя, ґрунт), у якій земля є тим фактором, який підпорядковує собі свободу волі та діяльності окремої особи: *[jails are] colder then black hills [443, с. 20] miserly soil and soul gives in season to a ploughman (the GH, Kavanagh), The farmer's fortunes in the fields [454].*

Елементи смислового простору взаємодіють у мережевій системі, що дозволяє їм встановлювати зв'язки на різних рівнях, схожим чином відбуваються ментальні процеси. Аморфність границь суміжних семіосфер та їх динамічність уможливорює процеси такого типу. Наприклад, осмислення ЕФ *простір* в АІП відбувається у взаємодії з ЕФ нижчого рівня генералізації – *мова* та ідентифікації *людини* у зв'язку з ними. Факт втрати коду є значущим фактором формування культурно-специфічних концептів на кшталт ВТРАТИ, що є доповнюючим фактором специфічного наповнення концепту *МОВА*. Концепт *ВТРАТА* пов'язує позбавлення людини значущих аспектів буттєвого циклу – рідної людини, землі, мови: *[all I ever wanted]... So I could say mine. My own. // And mean it. [383]; Ireland. Absence. Daughter. [383]; I hear // what I am safe from. What I have lost [395].*

Репрезентація ЕФ у смисловому просторі АІП позначена прагматичними факторами, які формують історичний контекст поетичних творів та вмотивовують семантику *НО* на позначення буттєво значущих явищ. Таким явищем вважаємо виняткову ситуацію практично повної втрати мовного коду суспільством, що є визначальним фактором в орієнтації АІП на проблему самоідентифікації.

1.6. Екзистенційні феномени в теорії систем

Система, як утворення, що складається із взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів [35, с. 592] є поняттям, яке функціонує практично у

кожній науковій парадигмі. Відкриті системи (ВС) визначають як такі, у яких відбувається обмін внутрішніх елементів із зовнішнім середовищем. ВС допускають інтеракцію між концептуальним та матеріальним, між суб'єктом та середовищем, між абстрактним та реальним [127, с. 10-15]. Це визначення дозволяє відносити сукупність ЕФ, їх концептуальні іпостасі та мову саме до відкритих систем. Причину вбачаємо в подібності їх характеристик та динаміки розвитку, тобто функціонування зазначених систем відповідно до ідентичних закономірностей. Це твердження дозволяє говорити про ізоморфізм систем різної природи, оскільки кожна із них функціонує та набуває значущість у смисловому полі людини.

Аналіз засобів вербалізації ЕФ із позиції інтегративності покладається на принцип ієрархічності організації та функціонування відкритих систем та передбачає циклічність інформаційних взаємодій між системами ЕФ, культури та мови. Взаємодія названих систем репрезентує поєднання трьох планів буття – феноменальний, культурний та мовний – центром яких є людина. Така взаємодія покладається на платонівське розуміння троїстої природи речей. Потрійна природа взаємодії залучає трихотомію надсистема – система – підсистема. Надсистемою вважаємо картину світу мовної спільноти як середовище циркуляції смислів. Надсистема розуміється як «суперординатний вимір буття», який визначає мету та окреслює програму розвитку системи та її суб'єктів [61, с. 46]. Систему становлять ЕФ як осередок породження досвіду. Це «базовий вимір буття», у якому реалізується програма розвитку. Картина світу, як значний за обсягом ментальний конструкт, "вхід" до якого здійснюють усі представники лінгвоспільноти, містить концептуалізований досвід як про фрагменти світу/світів, так і про закономірності взаємодії систем різної природи. Такі взаємодії розглядаються як атрактори і певним чином диктують моделі діяльності систем і підсистем. Оскільки універсальні категорії є мисленневими формами логічного походження, загальною основою мови, але в будову мови не входять [38, с. 2], ЕФ як універсальні категорії становлять елементи експерієнційного

виміру, що є системою такої трихотомії. Підсистемою вважаємо мову («субординатний вимір буття»), як інструмент втілення смислів, сукупність специфічних засобів та технік для реалізації окресленої мети [61, с. 46].

Базовими ознаками відкритих систем є **ієрархічність організації, динаміка поступу, нечіткість меж та елементів**, що їх формують. Ієрархічність – характеристика системи ЕФ, полягає в такій організації формуючих елементів, у якій одні знаходяться у становищі підпорядкування по відношенню до інших елементів цієї ж системи.

Динаміка системи ЕФ визначається протіканням циклічних темпоральних змін, її взаємодією із культурою та мовою (зокрема семіотичним простором) та перебігом процесів відкритих систем відповідно до законів еволюції. Динамізм семіотичних компонентів культури, очевидно, споріднений із динамізмом соціального життя та людського суспільства [269, с. 223]. Динаміка поступу відкритих систем розуміється як базові процеси розширення/звуження/трансформації, які співвідносяться з розвитком, занепадом, адаптацією, мутацією та ін. і відповідними процесами компенсаторності, інтерференції, резонансу та ін.

Динаміка системи ЕФ передбачає взаємодію фізичного, біологічного та соціального вимірів із лінгвістичним. Наприклад, семантична система мови вибудовує значення, котрі моделюють царини ЕФ. Менш очевидним є факт моделювання тривалих змін соціального середовища, у якому загальні соціальні патерни та місцеві інтерперсональні мережі знаходяться у постійному стані модифікації та перебудови [218, с. 68]. Наприклад, ЕФ *простір*, звужений до позначення Ірландії репрезентований НО, які кодують історичний контекст: *a famine road* [379]; *Broken land* [425]; *burned countryside* [388]; *the waste hills* [485, с. 137]. Репрезентація цього ж ЕФ в АПП кінця ХХ століття здійснена мовними засобами, які кодують зміни історичних подій у напрямку до відновлення незалежності: *our own country* [429, с. 22], *His parasitical // And ignorant little fists already // Beat at your borders* [429, с. 127], *That is no country for old men* [486, 163].

Нечіткість меж системи та її елементів походить із структурної організації системи ЕФ, яка базується на нежорсткій організації внутрішніх структур, що існують як нечіткі сутності (fuzzy entities)(Лотфі Заде), які формують набори елементів (fuzzy sets). Елементами таких систем є класи утворень, чії межі не є чітко окресленими (fuzzy sets) [363, с. 28-35; 362, с. 408].

Позиціонування ККС спільноти, ЕФ та мови, як відкритих систем наголошує на ідеї комплексного підходу, у якому процеси людської взаємодії разом із загальними когнітивними процесами формують взаємопов'язані виміри. Підтвердження цьому знаходимо у дослідженнях М. О. Хелідея, який розглядав мовний феномен, як найбільш загальну експерієнційну категорію, у якій будь-що, можна пояснити як частину людського досвіду [218, с. 45], у роботах Ю. Лотмана, у яких семіосфера визначається як пам'ять культури, в теорії мови як комплексної адаптивної системи (КАС) [128, с. 1-15]. Емпіричні свідчення доводять, що патерни мовного використання мають вплив на засвоєння мови, її структуру, когнітивну організацію та часові зміни, оскільки є взаємозалежними аспектами однієї системи. Ці твердження пов'язують вимір досвіду – систему ЕФ, мову, як засіб їх репрезентації, когнітивну діяльність людини як механізм концептуалізації досвіду і його вербалізації із соціально-культурним середовищем.

1.6.1. Універсальні закони поступу відкритих систем

Композиційна структура взаємопов'язаних систем функціонування ЕФ, що представляє зв'язок реальності, свідомості та мови, демонструє їх комплексний та відкритий характер. Кожен компонент може досліджуватись окремо, але виступає складовою вищого ступеня системи. Відповідно, зміни у будь-якому компоненті призводять до якісних та кількісних змін системи в цілому [211, с.13]. Підхід до розгляду ККС мовної спільноти, ЕФ та мови як відкритих систем визначає наступні закони їх поступу:

1. **Закон свободи вибору** [61, с. 48], який можливо співвіднести із дистрибутивним контролем та колективною емергентністю, що визначає динаміку

системи. Існування мови у формі ідіолекту та формування національної мови має емергентний характер та визначається прагматичними інтенціями мовців у процесі соціальної взаємодії. Для Ірландії втрата національної мови стала фактором, який позначив процес тривалих намагань у кодї англійської мови відновити залишки мовної ідентичності. Наприклад, більшість ірландських імен мали (та й досі мають) англійський варіант написання та вимови: Pádraig Ó Riain – Patrick Ryan, Eiléan Ní Chuilleanáin – Ellen Cullen, Séamus Ó Grianna – James Greene та ін. У контексті АПІ ім'я Cathleen ní Houlihan (В.Б.Сйтс) є проміжним варіантом від традиційного ірландського Caitlín, але ще не повністю англізованого Kathleen: *But purer than a tall candle ... Is Cathleen the daughter of Houlihan [485, с. 65]*. Розмежування і зв'язок цих рівнів є характерною рисою динамічної системи. Патерни колективного рівня виникають у результаті довготривалих місцевих взаємодій певного соціуму, які підпорядковуються універсальним закономірностям соціальної взаємодії [128, с. 14-15]. На кожному окремому рівні реалізації прагматичних інтенцій – феноменологічному, мовному, інтеракційному – здійснюється вибір інструментів досягнення мети та орієнтації системи.

2. **Закон внутрішньої варіативності.** У відкритих системах не існує ідеального чи універсального агента, так само як не існує ідеальної мовної репрезентації чи патерну розвитку системи. Елементи системи характеризуються різним рівнем організації та різноманіттям способів репрезентації. Для мови це, наприклад, лінгвістичні категорії. Для феноменального виміру це типологізація ЕФ відповідно до їх структури, джерела надходження досвіду та рівнів онтологічної актуалізації. Для ККС спільноти варіативність виявляється у різних моделях організації концептуальних утворень, які впливають із детальних досліджень концептів у мовних спільнотах (100, с. 13-25; 53, с. 4-7; 54, с. 3-10; 56, с. 59-65; 7, с. 239-245; 64, с. 216-225; 28, с. 10-20) та методів моделювання концептуальних структур.

3. **Закон динаміки та циклічності поступу** характеризує постійний рух елементів системи, а також можливість трансформації та переходу елемента однієї системи до іншої. Відкрита система продовжує змінюватись та адаптуватись, оскільки її динаміку підживлює вхідна енергія, на відміну від закритої системи, де відсутність вхідних чинників призводить до статичного ефекту та в якій, зрештою, встановлюється рівновага [128, с. 1-15]. У контексті мовних та концептуальних феноменів закон циклічності окреслює реорганізацію структури картини світу мовної спільноти [61, с. 47].

4. **Закон полярності системи**, або її адаптація через ампліфікацію та конкуруючі фактори характеризується внутрішньою діалектикою складників системи та різноспрямованістю механізмів її дії. Структура мови як комплексної системи вибудовується через взаємодію факторів, котрі часто мають протилежний характер. Конструювання реальності як продукту бінарних опозицій можливо продемонструвати через існування полярних концептів, дуальної природи деяких метафоричних утворень [253, с. 38-45]. Полярність культури як динамічної системи визначається поєднанням двох різноспрямованих процесів, чи механізмів культури: з одного боку потреба постійного самовідновлення, підтримки так званого гомеостазу, з іншого боку – існування поступових змін, культурний поступ [269, с. 225].

5. **Закон переходу кількості у якість**, тобто нелінійність та фазові зміщення. У комплексних системах невеликі кількісні різниці призводять до фазових зміщень, наприклад, до якісних змін. У процесі розвитку мови лексичні зміни часто призводять до граматичних змін, як наприклад, перехід лексичної одиниці у граматичну (перехід смислової одиниці *cuppa* – знати у модальне *can*). У контексті АП використання знака-символа *green* на позначення ірландської ідентичності є результатом номінації острова, на якому територіально розміщена Ірландія – *The Emerald Isle*, а також асоціативного зв'язку держави із кольором прапора та національного символу – трилисника.

6. **Закон подібності й наслідування**, або локальний характер внутрішньосистемних змін «передбачає вбирання системою попереднього досвіду та адаптацію ефективних патернів кодової (енерго-інформаційної) взаємодії до нових контекстуальних умов...» [61, с. 46]. Системи ускладнюються через інкрементні зміни, що базуються на місцево доступних ресурсах. Схожим чином, у рамках комплексних систем мова розглядається як розширення чисельних когнітивних компетенцій, таких як розподілення уваги, імітація, послідовне навчання, категоризація [140, с. 249-257].

7. **Закон ієрархічності системи**, яка поєднує парадигматичний, семантичний та синтагматичний плани функціонування мовного коду [61, с. 49]. Водночас, процеси концептуалізації та вербалізації дійсності взаємодіють із кодами різної, в тому числі невербальної, природи, що стає одним із чинників формування світоглядних концептів лінгвокультури.

8. **Закон інтегративності системи**. Лінгвістична система набуває значення лише у контексті певної свідомості. Із цієї позиції значення фрази розуміється як набір патернів, асоційованих із нею. Тому значення лінгвістичної одиниці не можна розглядати ізольовано, концепт значення має сенс лише у контексті усєї лінгвістичної системи – котра в свою чергу має смисл у контексті певної свідомості [61, с. 14].

9. **Закон адаптивності**. Мова з'являється із тривалої соціальної взаємодії. Її структура модулюється фундаментальною когнітивною здатністю її носіїв у процесі обробки мовних особливостей та обмежень за допомогою загальних та специфічних концептуальних схем, обумовлених архітектонікою нервової системи. Оскільки ці процеси властиві кожному поколінню мовців, то вони є формою адаптації до людської свідомості. Такий погляд пояснює процеси обробки мови мозком. Зокрема, мова залежить від роботи зон мозку, фундаментально пов'язаних із різними типами концептуального розуміння, обробки інформації про соціальну взаємодію, розпізнавання патернів та пам'ять

[229, с. 453-47]. Тому розгляд мови, як відкритої динамічної системи, пояснює зміни на усіх зазначених рівнях.

Пізнання, свідомість, досвід, втілення, ідентифікація, людська взаємодія, соціум, культура та історія нерозривно переплетені комплексними, динамічними механізмами у системі мови. Але, незважаючи на всю складність «анархію та хаос», існують певні патерни на усіх рівнях. Ці патерни мають емергентний характер, які не можна зрозуміти без окреслення їх взаємодії [72, с. 18].

1.6.2. Інверсія як універсальна властивість поступу відкритих систем

У культурології інверсію розглядають як варіант циклічних змін, при яких соціокультурні перетворення здійснюють маятникові коливання – від одного полюса культурних значень до іншого. У будь-якій області застосування термін «інверсія» передбачає перетворення, зміну, певне ґрунтовне зміщення компонентів. Дуальна логіка розвитку культурної формації призводить до формування особливого соціокультурного механізму, спрямованого на збереження та постійне утворення бінарної структури культури [73, с. 25-40).

Поняття концептуальної інверсії [266] є наслідком теоретичних «війн», розпочатих дослідниками історії суспільства, які часто завершуються інверсією протилежних понять [266]. У межах цього дослідження розглядаємо інверсію як універсальний феномен, який обумовлює зміну формації мовної картини світу, переконфігурує ціннісні орієнтири та ментальні утворення у контексті певного художнього твору.

Інверсивна логіка може бути пояснена особливостями когнітивних процесів, властивих людині, таким універсальним патерном є принцип протилежностей [280, с. 35], зустріч з яким є основним завданням людського та індивідуального розвитку [280, с. 35, 42]. Формування картини світу через опозиції є прикладом наївного мислення, тому основними структурними характеристиками міфопоетичної моделі світу являються бінарні опозиції, які дають початок феномену інверсії. Функціонування опозицій у міфологічній структурі свідомості

(за Жаном Гебсером [154]), властивий раннім стадіям розвитку людства, доводить органічність, бінарного мислення для людської свідомості. Такий когнітивний процес є шляхом найменшого супротиву для перцептивної системи, мислення та лінгвістичних структур [184].

У свідомості дорослої людини принцип бінарних опозицій формує систему цінностей, що є досить загальним, стандартним у деяких культурах [243, с. 43]. У царині антропології встановленим фактом є існування бінарних опозицій як універсальних категорій – чоловіче :: жіноче, чорне :: біле, природне :: культурне, хороше :: погане (black and white, natural and cultural, good and bad) (137, с. 48-50; 139, с. 218; 297, с. 414).

Явище дуальності характерне метафоричній репрезентації дійсності. Дж. Лакофф та М. Джонсон зазначають, що для метафор характерно з'являться у парах, які є зворотніми по відношенню одна до одної. Такі пари вони називають дуаліями. Наприклад, дуальність об'єкт :: розміщення. У вітчизняному мовознавстві схожим є розгляд полярних (бінарних) концептів [102, с. 162-164; 86, с. 50-54; 116, с. 157], але відмінність полягає у тому, що полярні концепти передбачають протилежність значення та базуються часто на антонімічних стосунках, в той час коли дуальні царини передбачають дихотомії, основою яких не є протилежність. Наприклад, **чисельність :: маса, час :: простір**. Наприклад у дуальності **об'єкт :: простір** у метафоричному мапуванні рух у просторі виступає як царина джерела. У ній існує можливість змінити розташування фігури і тла, тобто траектор та орієнтир поміняти місцями. У результаті інверсії такого типу існують КМ Time Is a Landscape We Move Through та Time Is Something Moving Toward You [255, с. 136-140].

Механізм інверсії є одним із визначальних у процесі смислопородження та пов'язаний із внутрішньою динамікою смислового простору. На наш погляд, саме він у дослідженнях Ю. Лотмана відомий як ознака симетричності/асиметричності організації смислового простору [269, с. 220]. Дзеркальний принцип симетрії-

асиметрії властивий усім системам смислопородження, тому його можна вважати універсальним [269, с. 223].

У сучасних лінгвокогнітивних розвідках інверсія розглядається як «універсальний патерн функціонування мовного коду й генерованих за його допомогою варіантів світів» [72, с. 10]. Вона характеризує існування і функціонування відкритих систем різної мірності, тому є перспективним її розгляд «як динамічної характеристики когнітивних процесів» [72, с. 10].

У межах цього дослідження концептуальна інверсія розглядається як феномен, який полягає у зміні полярностей смислів, що виникають на основі значення мовних одиниць при вторинній категоризації світу. В основі генерування ситуативних смислів при рецепції та перекодуванні художнього тексту лежить повне чи часткове переаранжування інтерпретаційних моделей.

Необхідною умовою здійснення інверсії одного утворення в інше є певна «точка перетину» – спільна ознака опозицій. У спільній семантемі (сукупності значень лексеми [80, с.61] бінарних понять їх властивості набувають розмитих меж, змішуються. У той момент, коли зміщуються орієнтири (ціннісні чи оцінні), відбувається зміна змістовного наповнення концептуального утворення: *No crash, No drama. // That was how his **life** happened. // No mad hooves galloping in the sky, // But the weak, washy way of **true tragedy** - // A sick horse nosing around the meadow for a clean **place to die*** [443, с. 23-24]. Зміна аксіологічного маркування онтологічного концепту ЖИТТЯ, порушення перебігу очікуваного розвитку сценарію вносить ознаку пасивності в структуру концепту та використання *life happened* замість очікуваного *to live a life*. У цьому прикладі лексеми *true tragedy* є тим спільним компонентом, що об'єднують опоземи ЖИТТЯ та СМЕРТЬ і тим самим забезпечують реалізацію концептуальної інверсії.

Концептуальну інверсію розуміємо як «динамічну характеристику когнітивних процесів» [72, с. 6] картини світу людини в її еволюції і складову альтернативного світу поетичного твору. Причинами такого процесу вважаємо реалізацію когнітивних процесів, які супроводжуються якісними змінами у

ментальній структурі свідомості автора як представника окремої лінгвоспільноти і, як результат, реформацію етноспецифічної картини світу. Ознаками концептуальної інверсії вважаємо зміни структури та наповнення базових концептів, вербалізованих у поетичних творах.

1.7. Вербальні репрезентації ЕФ крізь призму лінгвосеміотики

Художні твори існують у двох вимірах перцепції: семіотичному світі тексту та феноменологічному світі автора та читача [195, с. 451]. Взаємодія цих двох світів вимагає розгляду процедури перетворення феноменального досвіду у поетичний код, адже вербальна репрезентація ЕФ у поетичній формі передбачає складний процес опрацювання фрагментів досвіду англомовних ірландських авторів та його кодування у специфічній формі. Інтерпретація поетичних текстів у лінгвосеміотичному контексті зіштовхується з низкою проблем, оскільки за своїм основним визначенням семіотика не може описати «речі такими, якими вони є» [144, с. 125].

Мова поетичного тексту здатна перефразувати навіть містичний досвід, але нездатна перефразувати феноменологічну якість його дифузної структури [195, с. 500]. Техніки поетичної мови, на відміну від звичайних мовних практик, перетворюють суб'єктивний емоційний досвід у перцептивно доступні якості вербального артефакту [195, с. 432, 458].

Середовищем перетворення смислів, отриманих із фрагмента досвіду у мовні знаки, вважається семіосфера – абстрактний простір, заповнений різними за типом та рівнем формування семіотичними утвореннями [269, с. 222-225]. Семіосфера є цілісним утворенням, у якому кожен окремий текст вважається до певної міри ізоморфним усьому текстовому світу, тому існує паралелізм між індивідуальною свідомістю, текстом та культурою в цілому [269, с. 227]. Такий принцип пояснює її внутрішню врегульованість та пов'язаність її окремих частин. Семіосфері властива діахронічна глибина, що уможлиблює репрезентацію історичних смислів у синхронному зрізі АП ХХ століття.

Свідомість людини, текст та культура, як колективний інтелект, вважаються трьома класами інтелектуальних об'єктів у процесі розгортання семіозису. [269, с. 227]. Культура є неприродною, конвенційною системою знаків, сформованою людьми, що має здатність конденсувати людський досвід. [269, с. 211]. Вона розглядається як неспадкова пам'ять мовної спільноти. Збереження пам'яті відбувається значною частиною шляхом акумуляції текстів [269, с. 227]. У семіотиці культури ЕФ розглядаються як тексти, тобто знакові системи, які формують семіосферу культури.

У трихотомічному відношенні **знак / референт / концепт** відображається процес взаємодії трьох вимірів – мовного, феноменального та концептуального. Феноменальний вимір – середовище існування ЕФ – є утворенням, яке поєднує у собі «єдність трьох світів» – фізичного, психологічного та світу ментальних продуктів, який можна ототожнити з культурою [301, с. 9]. У процесі семіозису феноменальний вимір вважаємо референтним простором – тим осередком, у якому репрезентовані референти мовних знаків як одна з вершин семіотичного трикутника.

Процес семіозису базується на перцептивній асоціації, у якій знак є інструментом людської когніції [282, с. 22] та, відповідно, має когнітивний ефект на інтерпретатора. Свідомість дає змогу використовувати знаки для контакту із зовнішнім світом. Система свідомості, яка ґрунтується на роботі ЦНС, є механізмом породження та розпізнавання смислів і їх перетворення у концептуальні утворення. Тому концептуальний вимір вважаємо частиною семіосфери, середовищем формування концептів як продуктів когнітивної діяльності, які фіксують не лише значення мовних знаків, але й окреслюють ККС спільноти. Підтвердження цьому знаходимо у визначенні семіозису як діяльності «знака з вироблення своєї інтерпретанти, яка є єдиним можливим способом його функціонування і відображає єдину сутність відносин між знаком і універсумом» [2, с. 7]. Семіотизація фрагментів буттєвого досвіду англо-ірландської

лінгвокультури є культурним процесом, оскільки породження смислу неможливо відокремити від діяльності культури [2, с. 7].

Культура є системою, що зберігає та розподіляє знаки для практичних завдань. Сукупність поетичних текстів, як частину культурного надбання мовної спільноти, є механізмом трансляції цілісно утвореної ККС. Мова є конвенційно-нормативною семіотичною системою, що існує задля забезпечення комунікації та мислення [364, с. 186]. Мовний вимір є середовищем репрезентації концептуальної картини світу як окремого автора, так і культури, представником якої є він є.

Поетичні тексти вважаємо одним із механізмів збереження культурної пам'яті та особливою формою лінгвістичного коду. Його декодування надає можливість відтворити картину світу англомовної ірландської спільноти, реконструювати невеликі ділянки конденсованого екзистенційно значущого досвіду, генералізація яких дозволить відновити похідну структуру світогляду мовної спільноти.

У контексті АПІ знаком вважаємо мовну одиницю, яка є репрезентантом концептуального утворення на позначення предмета, суб'єкта чи процесу фрагмента досвіду. Знаки формують автономну семіотичну систему – код – що забезпечує функціонування структур, які існують з метою утворення повідомлень та специфікує відношення між ними [167, с. 18-19; 282, с. 206].

Механізмом формування образних одиниць поетичного тексту вважається **іконічність**, яка базується на принципі подібності чи аналогії між формою знака та його значенням [195, с. 423; 196, с. 169;172; 197, с. 535-540]. У застосуванні до вивчення поетичних текстів іконічність трактується як **когнітивно-семіотичний механізм, який визначає мотивованість позначуваного, тобто форми знака, структурою значення** [109, с. 154; 108, с. 347]. У поетичних творах необхідно розмежовувати два аспекти іконічної репрезентації: феноменологічний статус твору та роль почуттів [197, с. 535-540; 109, с. 170]. Концепт, репрезентований у природній мові, не може бути виражений без одночасної репрезентації почуттів

чи емоцій, задіяних у когнітивних операціях концептуалізації фрагменту досвіду [166, с. 120-132]. З позиції втіленої свідомості саме емоції формують зв'язок між концептом та втіленням [197, с. 543].

Відповідно до Пірса, апріорі існує трихотомічна схема репрезентації чи, швидше, медіації знаками фрагментів досвіду [334, с. 144]. Такий механізм може бути заснований на відношенні між знаком та референтом або полягати у характері самого знака, його екзистенційної природи чи, точніше, його механізму. У першому випадку трихотомію традиційно формують знаки **ікони**, **індекси** та **символи**, у другому – **синсигнуми**, **квалісигнуми** та **легісигнуми**. У процесі інтерпретації поетичного тексту із позиції когнітивної семіотики визначення цих типів знаків відрізняється від традиційного. **Знак-ікона** є таким, що найточніше репрезентує конкретний сенсорний досвід, «індекс знаходиться на крок позаду, а символ є найбільш абстрактним» [196, с. 170].

Відношення між знаком та референтом, який він позначає, що базується на принципі умовності, притаманне **знакам-символам**. Більшість слів природної мови вважається символами, конвенційними чи довільними знаками [357, с. 408; 203, с. 235-241], що значно відрізняється від поетичного контексту. **Іконою** є знак, у якому річ, що функціонує як вираз, є подібним до чи має спільні властивості із річчю, яка функціонує як зміст. Будь-що може вважатися знаком-іконою, за умови існування подібності чи ідентичності об'єкта та знака цього об'єкта. З цієї позиції, метафоричні вирази є знаками-іконами, оскільки базуються на принципі структурної чи квалітативної подібності концептів, які вони позначають. **Індексом** вважається знак, який відноситься до об'єкта, який він позначає через існування причинно-наслідкового зв'язку [282, с. 530]. Метонімічні вирази поетичних текстів є прикладами знаків-індексів, оскільки їх оперуючим механізмом є відношення суміжності між знаком та концептом [203, с. 242]. Метонімічний вираз є знаком-індексом через реалізацію механізму отілеснення [203, с. 242].

Наприклад, у номінації феномену **країна** номінативна конструкція *a rose which now will never climb* [388] є знаком-символом, у якому субстантивний компонент *rose* позначає Ірландію. Відношення між мовною формою та позначуваним концептом ІРЛАНДІЯ базується винятково на принципі умовності. Можливий зв'язок може бути встановлений гіпотетично через асоціацію із політичною піснею *Róisín Dubh (Little Dark Rose* – «Чорна троянда»), що датується 16-тим століттям на належить перу Ентоні Рафтері (ірл. *Antoine Ó Reachtabhra*, англ. *Anthony Raftery*) [177, с. 231]. У тексті поезії троянда метафорично позначала дівчину, але через політичний зміст твору семантика знака розширилась до референції усїєї країни. У темпоральному розвитку смисловий зв'язок був втрачений, залишивши у поетичному спадку символічний мовний образ. Номінативна одиниця *We fools... // Died not for flag* [451] є прикладом знаку-індексу, який позначає концепт КРАЇНА (ІРЛАНДІЯ) через номінацію її державного символу.

Елемент знака, відповідальний за сигніфікацію об'єкта носить назву знакового механізму (sign-vehicle). Сигніфікація покладається на когнітивні механізми, що становлять базис семіозису, адже усе мислення пробігає у знаковій формі [282, с. 213]. Знаки мислення сигніфікують відповідні об'єкти через окремі риси, а не всю їх сукупність. Класифікація знакових механізмів здійснювалась відповідно до їх феноменологічних рис. Основними принципами класифікації стали здатність знаків позначати властивості об'єкта, екзистенційні факти та конвенції чи закони. Звідси походить розподіл знакових механізмів на **квалісигнуми, синсигнуми та легісигнуми** відповідно.

Знак, чий механізм покладається на екзистенційні зв'язки з об'єктом є **синсигнумом**. **Синсигнуми** (в іншому перекладі **синсайни**) репрезентують одноразові ознаки речей, тобто позначають конкретні речі, а не їх роди чи види [203, с. 45]. У контексті АІП синсигнуми кодують специфічний ірландський феномен таким чином, що його екзистенційні зв'язки зі знаком можуть бути встановлені у процесі інтерпретації із застосуванням когнітивної операції

аналогового мислення [282, с. 145; 63, с. 173]. Характер екзистенційного зв'язку знака із фрагментом досвіду виявляється двома можливими шляхами: через кодування знаком відношень ідентичності, подібності чи аналогії (у такому випадку йдеться про знак-ікону), або є через кодування відношень суміжності знака або елемента його концептуальної структури із фрагментом досвіду (за таких умов йдеться про знак-індекс).

Знак, чий сигніфікативний елемент пов'язаний із конвенційним (умовним) зв'язком знака з об'єктом, є **легісигнумом**. В АП **легісигнуми** репрезентують «закономірності розгортання сценаріїв різного рівня абстракції та узагальнення» [63, с. 172], вони мають довільну природу, типовим їх представником є знаки-символи, та представлені такими НО, інтерпретація яких часто вимагає системного знання прагматичного підґрунтя поетичного твору. Наприклад, НО *Only a rose which now will never climb* [388] має специфічно ірландське забарвлення. Це знак-символ, у якому субстантивний компонент *rose* на позначення квітки – троянди, є символічним репрезентантом Ірландії.

Знак, чий механізм покладається на прості абстраговані властивості об'єкта, тобто репрезентує сукупність ознак / властивостей фрагменту досвіду, є **квалісигнумом**. Квалісигнуми корелюють лише зі знаками-іконами, оскільки кодують відношення подібності, ідентичності чи аналогії.

Мовні знаки АП мають надзвичайно варіативну структуру, що виявляється як у їх синтаксичній формі, так і у семантичній (концептуальній) структурі. Наприклад, вираз *beauty like a tightened bow* [485, с. 73] є знаком-іконою, чийм механізмом є квалісигнум, у стилістичному розгляді є порівнянням, у концептуальному вимірі формує КМ КРАСА ЦЕ ЗБРОЯ та описує такий сценарій досвіду, у якому жіноча краса отримує характеристики смертоносності та провокує вчинки з боку чоловіків, спрямовані на розв'язання конфліктів силою. Контекст поезії є відсилкою до міфологічного сценарію, ключовою особою у якому була Єлена Троянська, про що свідчить назва твору.

Екзистенційні феномени, як фрагменти отриманого досвіду, вербалізуються у поетичних англо-ірландських текстах на основі двох принципів реалізації семіозису: відповідно до характеру сигніфікативного механізму мовного знака або ж на основі відношень між мовним знаком та об'єктом, суб'єктом чи ситуацією феноменальної реальності. Перший принцип передбачає розподіл знаків поетичного тексту на синсигнуми, легісигнуми та квалісигнуми, другий – ікони, індекси та символи. Застосування підходів когнітивної семіотики та когнітивної поезики дозволяє глибше розглянути семантичний вимір семіозису та вбачає його таким, що реалізується на концептуальному рівні формування значень. Такий підхід визначає механізм іконічності основним у реалізації семіотичних процесів поезії.

1.8. Методика дослідження

Дослідження засобів вербалізації ЕФ в англomовній ірландській поезії ХХ століття у лінгвокультурному аспекті застосовує міждисциплінарний підхід, який передбачає використання комплексу методів – триангуляції. Триангуляція, як центральний методологічний концепт, передбачає різновекторний підхід до дизайну дослідження [152, с. 233] через конвергенцію здобутків різних наукових дисциплін. У цій роботі покладаємося на методи теоретичної та методологічної триангуляції [173, с. 472; 307, 34]. Теоретична триангуляція спрямовує застосування результатів розвідок із царин феноменології, нейрофізіології, культурології та когнітивної лінгвістики на обґрунтування завдань та напрямків теоретичної частини дослідження. Методологічна триангуляція поєднує використання методів когнітивної лінгвістики та споріднених галузей – когнітивної семантики, когнітивної граматики, когнітивної поезики, семіотики та лінгвокультурології.

На першому етапі дослідження у цій роботі встановлюється визначення поняття «екзистенційний феномен», як універсальне утворення та обґрунтовується статус ЕФ як базових категорій буття, аналізується їх

функціонування у якості відкритої системи. Надалі, на базі результатів нейрологічних досліджень М. Солмса, Я. Панксеппа і А. Дамасіо зіставляються структура когнітивної та афективної свідомості з феноменологічною концепцією свідомості, з'ясовуються особливості активації/пригнічення афективної системи свідомості на культурноспецифічні патерни поведінки, взаємозв'язок нервової діяльності з інтерпретацією метафоричного та поетичного тексту. Результати розвідок з антропології, культурології, когнітивної семіотики та теорії систем використовуються для встановлення універсологічно-системного погляду на характер екзистенційних феноменів та розробки їх типології. Основним етапом роботи є дослідження засобів вербалізації ЕФ у корпусі ірландських англомовних поетичних текстів ХХ століття, їх подальший аналіз та структуралізація з метою встановлення вірогідності гіпотези.

На другому етапі дослідження з текстів англомовної ірландської поезії проводиться вибірка номінативних одиниць на позначення ЕФ за принципом когнітивної виразності [259, с. 34]. Корпус виокремлених НО загальною кількістю 2533 розподіляється на категорії, відповідно ЕФ, які вони номінують, згідно з розробленою типологією. У практичній частині дослідження встановлюються чинники побудови лінгвокультурних номінацій екзистенційних феноменів у АП, проводиться аналіз вербалізаторів ЕФ за наступною послідовністю: 1) виконується сегментація номінативного простору, відповідно до формальної організації НО на позначення ЕФ; 2) досліджуються лінгвокультурні особливості номінацій ЕФ за розробленою типологією; 3) здійснюється функціонально-семантичний і структурний аналіз складників номінативного простору «екзистенційні феномени» [106, с. 76], відповідно чого встановлюються семантичні, структурні та функціональні особливості вербалізаторів ЕФ. Мовні засоби на позначення ЕФ в англомовній ірландській поезії розглядаються як складова трихотомічної організації вимірів: феноменального, концептуального та мовного, які є осередками реалізації семіозису.

На третьому етапі дослідження для НО на позначення ЕФ складної, дифузної природи – просторово-часових, онтологічних, аксіологічних – встановлюється основоположний концепт із культурноспецифічним наповненням, проводиться дефініційний аналіз та аналіз семантичного наповнення імені концепту методом лексичної декомпозиції (компонентний аналіз), який дозволяє розглянути семантичну організацію слова через його складові компоненти та надає можливість установити прототипну структуру значення мовної одиниці, яка виступає вербалізатором ЕФ.

На четвертому етапі дослідження встановлюються компоненти концептуального простору, тобто визначається набір концептів, які формують певний тип ЕФ, встановлюються взаємовідношення між ними у вигляді концептуальних конструктів, які відповідають певному фрагменту досвіду та проводиться їх аранжування відповідно до можливих моделей концептуалізації. Для здійснення цього етапу дослідження першим кроком є проведення концептуального аналізу ментального утворення, вербалізована форма якого є ідентичною самому ЕФ (наприклад, для онтологічного ЕФ *життя* відповідником є концепт ЖИТТЯ).

Оскільки смисл даного методу полягає у реконструкції знань про світ, котрі складають мовну картину світу та втілені у ній неявно, імпліцитно, інвентарій його процедур не є чітко визначеним, що відрізняє його від семантичного аналізу. Його проведення передбачає аналіз лексики, граматики мовних засобів, сполучуваності, ідіоматики, етимології, механізмів мовної діяльності на її зв'язку з мисленням та реальністю.

Реконструювання концептуальної структури досвіду через аналіз НО покладається на принципи аналогового осмислення – когнітивного процесу встановлення відповідностей між двома порівнюваними сутностями [15, с. 148-152], що є базисом аналізу концептуальних метафор, метонімії, оксиморонів. Специфічною когнітивною операцією, на якій базується аналіз вербальних одиниць, вважаємо аналогове мапування, здійснення якого покладається на низку

«когнітивних процедур пошуку та опрацювання онтологічних відповідностей у структурі знань царини джерела» [15, с. 148] концептуальної іпостасі номінативної одиниці «та їхнє мапування на структуру знань царини мети» [15, с. 148].

Результатами процесу аналогового осмислення та операції аналогового мапування є реконструкція концептуальних метафор, як моделей концептуалізації досвіду, що становить **п'ятий етап дослідження**. КМ визначається як розуміння однієї царини у межах іншої (J. Lakoff, M. Johnson, Z. Kövecses, Л. І. Белехова О. П. Воробйова), фундаментальна схема мислення [206, с. 607]. Метод аналізу концептуальної метафори на основі поетичних текстів за різним авторством, у темпоральному зрізі ХХ століття дозволяє виявити патерни концептуальної метафоричної думки, вкорінені в етноспецифічному контексті ККС народу, які відображають ізоморфізм досвіду мовної спільноти.

Специфіка поетичного тексту, яка полягає у творчому переосмисленні досвіду різної етіології, імплікує існування значної кількості неконвенційних, новітніх концептуальних метафоричних патернів. Така позиція визначає використання додаткових методів аналізу НО на позначення ЕФ.

На шостому етапі дослідження проводиться конструювання концептуальної мережі, яка репрезентує аналізований ЕФ. Така процедура базується на методі фреймового та схематичного моделювання, має на меті репрезентувати структуру прототипних концептуальних моделей, які лежать в основі концептуалізації досвіду, вербалізованого в АП.

Висновки до розділу 1

1. Екзистенційні феномени є базовими, універсальними явищами буття систем різної природи, що демонструють динамічний характер їхнього поступу (генезис, становлення, розвиток, трансформацію, занепад, зникнення тощо). У концептуалізованому вигляді екзистенційні феномени набувають аксіологічного («екзистенційного» у філософському розумінні) забарвлення, становлять

підгрунтя для категоризації дійсності, окреслюють контури смислового поля культури лінгвоспільноти та впливають на формування відповідної етноспецифічної картини світу, що є фундаментально значущими як для окремої особи, так і для мовної спільноти загалом, проходять етап перцепції, осмислення, концептуалізації та репрезентуються у вербальній формі.

2. Екзистенційні феномени репрезентується одночасно у феноменальній, ментальній (концептуальній) та мовній площині, які формують смисловий простір англomовної ірландської поезії. Феноменальна площина у процесі семіозису є джерелом референтів, ментальна площина є середовищем формування концептуальних утворень та моделей їх взаємодії, мовна площина, тобто семіотичний простір, є середовищем репрезентації концептів у знаковій формі, сформованим на базі сприйнятих людиною фрагментів буттєвого досвіду.

3. У контексті англо-ірландської поезії екзистенційні феномени розподілено на типи залежно від наступних параметрів: а) характеру екстралінгвістичної спрямованості, б) рівня онтологічної актуалізації, що відповідає ієрархічному плану універсальної моделі організації відкритих систем, с) специфічного набору профільованих ознак та d) джерела та характеру отриманого досвіду.

4. Актуалізації екзистенційних феноменів у поетичному контексті передують нейрологічні процеси отримання, інтеріоризації, концептуалізації та мовної репрезентації буттєвого досвіду. Про це свідчать дослідження архітекtonіки нервової системи як основи категоризації буттєвого досвіду, універсальне та культурно специфічне профілювання афективних систем, мапування мозку з метою встановлення семантичних хабів та локалізованих концептуальних утворень, а також дослідження нейронних корелятивів метафоричного мислення.

5. Концептуалізація буттєвого досвіду реалізується шляхом формування моделей – когерентних, значною мірою нелінгвістичних структур знання, або ж операціоналізованого розуміння семантичного контенту у мові. Дослідження вербальних репрезентації екзистенційних феноменів в англomовній ірландській

поезії дозволяє реконструювати патерни мислення лінгвоспільноти та зобразити їх у формі метафоричних та метонімічних моделей, концептуальних мереж.

6. Аналіз засобів вербалізації екзистенційних феноменів із позиції інтегративності покладається на принцип ієрархічності організації та функціонування відкритих систем та передбачає циклічність інформаційних взаємодій між системами екзистенційних феноменів, культури та мови. Взаємодія названих систем репрезентує поєднання трьох планів буття – феноменального, культурного та мовного – центром яких є людина. Потрійна природа взаємодії залучає трихотомію надсистема – система – підсистема. Базовими ознаками відкритих систем є **ієрархічність організації, динаміка поступу, нечіткість меж та елементів**, що їх формують.

7. Репрезентація екзистенційних феноменів у смисловому просторі англomовної ірландської поезії позначена прагматичними факторами, які формують історичний контекст поетичних творів та вмотивовують семантику номінативних одиниць на позначення буттєво значущих явищ. Таким явищем вважаємо виняткову ситуацію практично повної втрати мовного коду суспільством, що є визначальним фактором в орієнтації англomовної ірландської поезії на проблему самоідентифікації.

8. Екзистенційні феномени в англomовній ірландській поезії репрезентуються у формі номінативних одиниць – знаків поетичного тексту, що є репрезентантами концептуальних утворень на позначення предметів, суб'єктів чи процесів досвіду. Між знаком поетичного тексту та фрагментом буттєвого досвіду існує два типи зв'язку. Перший базується на екзистенційній природі знаку, відповідно чого знакові механізми розподіляються на синсигнуми, легісигнуми та квалісигнуми, другий – на відношенні між знаком та позначуваним референтом, що утворює розподіл знаків поетичного тексту на ікони, індекси та символи. Іконічність вважається основним механізмом реалізації семіозису у поетичному тексті.

РОЗДІЛ 2

НОМІНАТИВНИЙ ПРОСТІР «ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ ФЕНОМЕНИ» В АНГЛОМОВНІЙ ІРЛАНДСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ

Досвід людини будь-якої етіології – такий, що походить із джерела фізичного/фізіологічного характеру, інтерактивного, емоційного чи ментального – знаходить засоби вербалізації у мовній поведінці людини. Відповідно, основним засобом кодування і передачі досвіду вважається слово, а його основною функцією є номінація фрагмента досвіду та його передача у соціумі [85, с. 31-37]. У широкому розумінні номінація розуміється як омовлення всіх аспектів буття, які відображаються та пізнаються людською свідомістю [112, с. 233-234].

Номінативний простір «екзистенційні феномени» охоплює собою всі мовні засоби, які виконують номінативну функцію, тобто служать для виокремлення мовною свідомістю окремих фрагментів позамовної реальності, яка відповідає світобаченню певної лінгвокультури та кодує їх у вербальній формі [110, с. 57]. Номінативні одиниці (далі НО) є інвентарем для побудови конструкцій – таких висловлювань, що семантично й прагматично пристосовують вербальну форму до смислу висловлювання [110, с. 57].

Із корпусу поетичних текстів АПІ ХХ століття було виокремлено 2533 НО на позначення екзистенційних феноменів. Кількісний розподіл НО виглядає наступним чином: 563 НО (22%) – орієнтаційні ЕФ *час* та *простір*, 439 НО (17%) – антропоморфні феномени, 431 НО (17%) – онтологічні феномени *життя* та *смерть*, 371 НО (15%) – суспільні ЕФ, 342 НО (14%) – емоційно-чуттєві ЕФ, 234 НО (9%) – аксіологічні ЕФ та 152 НО (6%) – ментальні ЕФ.

Ядро НП «екзистенційні феномени» сформоване компонентами номінативних одиниць на позначення ЕФ:

- Орієнтаційних: *land, field, clay, earth, world, bog, time, year, moment, eternity, space, road, way, day, night, wind, light, sun.*

- Онтологічних: *life, living, birth, breath, being, death, dead, blood, flesh, corpse, body, coffin, grave, tomb, clay, graveyard, earth.*
- Емоційно-чуттєвих: *love, loving, to love, joy, fear, desire, passion, rage, anger, loneliness, pain, ache, heartache, heart, sorrow.*
- Ментальних: *consciousness, memory, thought, dream, mind, wisdom, sleep.*
- Антропоморфних: *man/men, woman/women, farmer, creature, peasant, poet, brother, sister, mother, father, daughter, the dead, the living, people, friend, queen.*
- Аксіологічних: *faith, beauty, pray, prayer, God, heaven, religion, morality, faithful, soul.*
- Соціальних: *peace, power, blood, plough, poetry, art, to write, to lose, to rest, hurry.*

Наявність спільних номінативних компонентів серед засобів вербалізації ЕФ зумовлена дифузністю, аморфністю семіотичного простору [267, с. 205-215], динамікою систем мови та свідомості, що уможлиблює омовлення явищ різної природи спільними засобами.

Розуміння процесу номінації у поетичному контексті вимагає з'ясування його змістовного та формально-структурного аспектів. Змістовний аспект номінації передбачає як омовлення субстанціональних елементів дійсності, так і властивостей, процесів, відношень, дій, подій, психічних станів та емоцій. Формально-структурний аспект окреслює коло номінативних засобів, задіяних у процесі вербалізації зазначених фрагментів досвіду [112, с. 233]. З'ясування цих двох аспектів рівноцінно важливо в окресленні номінативного простору «екзистенційні феномени» в АП.

Поетичний текст є особливою формою реалізації номінативного процесу, оскільки у ньому трансляція образного та емотивного компонентів особистого досвіду автора у вербальній формі підпорядковує собі традиційні норми текстотворення. Для поетичних текстів характерне естетично інтенціональне викривлення лінгвістичних компонентів твору, тобто навмисне порушення мовних норм та конвенцій [276, с. 42; 313, с. 233].

Використання лінгвістичних девіацій у поезії спрямоване на те, щоб винести на передній план окремий текстовий елемент, сфокусувавши увагу читача на ньому таким чином, щоб запропонувати свіжий, незамулений погляд на фрагмент авторської репрезентації світу [283, с. 35; 323, с. 34]. Так, наприклад, метафоричні патерни формують комплексну поетичну структуру та сприяють комплексній текстовій організації твору, яка і створює специфічний естетичний ефект [283, с.70-76; 313, с. 234].

Специфіка поетичного тексту обумовлює принципи та механізми виокремлення НО на позначення екзистенційних феноменів. Окрім базової номінативної функції такі мовні конструкти мусять також виконувати роль транслятора образної та емотивної складової повідомлення, властивого для англомовної ірландської спільноти.

Номінативний простір «екзистенційні феномени» в англомовній ірландській поезії сформований усією сукупністю мовних знаків, основною функцією яких є вербалізація концептуалізованих фрагментів буттєвого досвіду. Номінативний простір розглядається як відкрита динамічна система, яка керується універсальними законами систем такого типу. Компоненти номінативного простору організовані у польові структури, об'єднуючим фактором яких є екстралінгвістична спрямованість [92, с. 156] – позначення ними окремого типу ЕФ.

2.1. Лінгвокультурні особливості номінацій екзистенційних феноменів в ірландській поезії ХХ століття

Для визначення лінгвокультурних особливостей номінації екзистенційних феноменів а АПІ важливо розглянути взаємодію мовних, культурних та когнітивних чинників, а також установити базові інструменти та патерни побудови лінгвокультурних номінацій як репрезентантів досвіду спільноти.

Серед значних здобутків у галузі з'ясування зв'язку мови, культури та думки були роботи Вільгельма фон Гумбольдта, Франца Боаса, Еварда Сапіра та

Бенджаміна Ворфа [358, с. 1], А. Вежбицької, Ю. М. Караулова, Л. В. Гнаповської, Ю. С. Степанова, В. І. Карасика. Потреба в існуванні уніфікованої концепції понять мова, культура, свідомість та принципів їх взаємодії походить із багатозначності цих термінів. Так, наприклад, мова розглядається як когнітивна система, мова як дія (language as action), мова як соціальна практика чи комплексна адаптивна система. Культуру також розглядали як когнітивну систему, систему символів, соціальну практику [317, с. 1] та репозиторій культурних концептуалізацій, які співпали на різних стадіях історичного розвитку [317, с. 54].

У контексті лінгвокультурних досліджень мова концептуалізується як соціально-культурний феномен, «вікно у людську свідомість» [358, с. 3], культурний код нації [32, с. 44], «дух народу» та спосіб організації ментальної субстанції [38]. Під «духом нації» розуміємо сукупність концептуалізованих аксіоматичних орієнтирів, крізь призму котрих здійснюється інтерпретація вхідної інформації представниками певної лінгвоспільноти – носіями коду.

Гнаповська Л. В. розуміє культуру як «систему уявлень, що визначають сприйняття людиною – особистістю подій оточуючого світу та передбачають її реакцію на ці події» [32, с. 44]. З. Кьовечеш називає культуру набором спільних уявлень про світ [247, с. 283] яке одразу порушує питання фігуративних уявлень у культурі.

Пізнати мову без виходу за її межі та не звертаючись до її творця, носія та користувача – мовної особистості, є неможливим. Повноцінний аналіз національної мови повинен включати дослідження історико-, етно-, соціо- та психолінгвістичних особливостей його носіїв, що дозволить уникнути редукціонізму мовних досліджень [57, с. 7-8]. Соціальна інформація, яка визначає спільноту, як окрему націю та передається із покоління в покоління, мусить бути попередньо закодована у мовних знаках, оскільки жодним іншим чином не може потрапити у канали соціальної спадковості [96, с. 236].

2.1.1. Чинники побудови та структурування лінгвокультурних номінацій екзистенційних феноменів у англомовній ірландській поезії

Розгляд мови, культури та когніції, як споріднених систем взаємодії підкріплений зростаючою кількістю нейрофізіологічних свідчень, відповідно яких функціонування мозку відбувається значною мірою через несвідомі процеси. Когнітивні передумови поведінки людини, в тому числі мовної та культурно-специфічної, покладаються на процеси отримання досвіду, розпізнавання подій та категоризацію [132, с. 272]. Виходячи з цього вважаємо, що фактори формування лінгвокультурних особливостей номінацій ЕФ в англомовній ірландській поезії потрібно розподілити на **лінгвістичні, лінгвокогнітивні та нелінгвістичні**. Перші включають мовну еволюцію англомовної Ірландії, розвиток її поетичних традицій, особливості форми та структури поетичного тексту. Друга категорія охоплює чинники, які окреслюють механізми зв'язку між знаковою формою та його концептуальним підґрунтям. До останніх відносимо прагматичні та соціокультурні фактори. Окрім цього, культурноспецифічна мовна поведінка обумовлюється як універсальними патернами формування мовних та соціальних взаємодій, так і специфічними чинниками, що творять унікальність кожної мовної спільноти. Тому розділяємо **фактори універсальності та фактори специфічності**. **Фактори універсальності** є фундаментальними параметрами, які схожим чином впливають на мовні спільноти та властиві усім представникам людства. До них відносимо нейрофізіологічний базис процесів свідомості, механізми категоризації дійсності та формування досвіду, ментальні процеси формування концептуальних утворень, втілений характер досвіду. До **факторів специфічності** належать прагматичні умови породження тексту, його специфічна форма, зокрема поетична, географічне розташування та історико-політичне формування культурної спільноти.

Взаємодія факторів універсальності та специфічності пояснює як варіативність досвіду, репрезентованого у поетичних текстах, так і універсальність категорій досвіду. Такий підхід дозволяє розглядати

лінгвокультурні особливості поетичного коду, минаючи вузькі рамки дихотомії спадковість – середовище (інакше відомі як природа-виховання (nature – nurture), нативізм – емпіризм, вроджене – набуте, біологія – культура). Відповідно до взаємодії механізмів формування лінгвокультурної специфіки вербалізації ЕФ в англомовній ірландській поезії, чинні фактори розподіляємо на зазначені групи.

2.1.1.1. Універсальні нелінгвістичні чинники формування номінативного простору «екзистенційні феномени»

Універсальні нелінгвістичні фактори зумовлюють формування категорій феноменального досвіду та їх типологію. Вони виходять із фундаментальних властивостей нейроархітектури та структури свідомості, що визначає розподіл ЕФ на базові категорії та пояснює частотність їх репрезентації у поетичному тексті, універсальних когнітивних здатностей людини, законів формування та розвитку соціуму. Так, *антропоморфні ЕФ*, пов'язані із ідентифікацією людини охоплюють 439 НО. ЕФ пов'язані із фізичною/фізіологічною орієнтацією людини – *час і простір* – охоплюють 286 та 276 НО відповідно. *Емоційно-чуттєві ЕФ* становлять корпус мовних знаків кількістю 432 одиниці. Сукупно ці категорії охоплюють 1433 номінативні одиниці із загальної кількості 2533 корпусу дослідження. Нейрологічні процеси опрацювання досвіду такого типу (просторова та часова орієнтація людини, її ідентифікація у межах даних орієнтирів, базові афективні реакції) виходять із свідомості первинних процесів, які відбуваються, головним чином, у «древній» структурі мозку – лімбічній системі.

Номінація *суспільних ЕФ*, пов'язаних із встановленням та підтримкою взаємодії, формуванням спільноти, навчанням та виконанням соціальних ролей, працею, формує категорію номінацій загальною кількістю 371 НО. Формування цих категорій гіпотетично може бути залежним від вторинних процесів свідомості, які структурують поведінкові реакції людини на основі навчання.

ЕФ світоглядного характеру охоплюють загальнокультурні цінності англословянських ірландців та усвідомлення онтологічного характеру дійсності. НО на їх позначення охоплюють *аксіологічні феномени* (234 НО), онтологічні ЕФ *життя* (215 НО) та *смерть* (216 НО), *ментальні феномени* (152 НО) (Додаток В., Рис В.1.). Зазначені категорії можемо співвіднести із процесами третинної свідомості – вищої нервової функції кори головного мозку, яка відповідає за формування абстрактних категорій. Визначення базису такого розподілу є, звичайно, умовним, оскільки покладається, основним чином, на дослідження нейробіології. Але досягнення у галузі когнітивної лінгвістики, зокрема розроблені типології концептуальних утворень, визначення стадій процесів номінації, розробка методики когнітивних / концептуальних моделей з метою визначення принципів роботи ментальних процесів та їх мовної репрезентації дозволяє вбачати правдоподібність цієї гіпотези.

На етапі базових підрахунків вербалізацій ЕФ у АПІ можемо припустити існування кризи ідентифікації англо-ірландської спільноти ХХ століття. Це спостереження підтверджує історичний контекст створення віршових творів – військові та політичні протистояння, зменшення кількості населення та мовців у результаті загибелі та еміграції. Дослідження у галузях психології та політології підтверджують появу кризи ідентичності у повоєнних соціумах, яке супроводжується виявом індивідуального та колективного почуття провини, дефенсивного націоналізму, виявів агресії та гніву як в історико-політичному так і у мовному контексті [153, с. 253; 305, с. 38-40; 339, с. 232-245; 145, с. 398; 227, с. 561-570] – усі ці прояви присутні у історичному розвитку англо-ірландського суспільства ХХ століття та вербалізовані у номінативному просторі поезії.

Варто зауважити, що феноменальний досвід нестабільності історичної епохи, спричинений військовою агресією та політичними змінами, є універсальним чинником, який задіює психологічні механізми подолання кризи через спроби закріплення ідентичності у національному та націоналістичному русі, зверненні до мови та національних символів, відновленому відкритті

історичної спадщини лінгвоспільноти. Ці процеси яскраво демонструють себе як у поетичному надбанні англо-ірландської культури ХХ століття, так і в сучасному культурному розвитку нашої держави.

2.1.1.2. Специфічні нелінгвістичні чинники формування номінативного простору «екзистенційні феномени».

Специфічні нелінгвістичні чинники зумовлюють наповнення феноменальних категорій, що проектується у вербальний вимір. Через ускладнений процес закріплення етнічної ідентичності у феноменах мови через її втрату, походження етносу, географічної цілісності та політичної стабільності країни, ствердження самості відбувається через стабільні та незмінні феномени – наповнення фізичного та природного простору, виконання соціальних та особистих ролей, репрезентації емотивного переживання досвіду, омовлення символів ірландської ідентичності. Так, наприклад, номінативний склад ЕФ *простір* сформований знаками на позначення екстралінгвістичної реальності:

флори, характерної для Ірландії: *The yellow buttercups and the bluebells among the whin bushes [443, с. 74]; poplars; potato-pit; the bogs between [460]; the shafts of the furrow [429, с. 11]; fields were bleached white [443, с. 38]; the outlying fields [429, с. 48]; (jails are) colder then black hills [443, с. 20]; barren valleys [438]; she (lea) ought to give a crop [443, с. 34]; habits of those acres [429, с. 48];*

фауни: *goldfinches; fillies; foal-mare; the heifer waiting to be nosed by the old bull [443, с. 35]; a bucking suck-calf [443, с. 36]; the calves;*

природних об'єктів: *the wind swept over the lea [492]; in a web of fabulous grass [443, с. 126]; fields were rank // With coudung [429, с. 5]; sniffed-at, bleated-into grassy space [429, с. 359]; the flax-dam festered [429, с. 5]; turf banks stripped for victory [443, с. 68]; Goban's mountain-top [485, с. 94]; bare Ben Bulben's head [443, с. 304]; Ben Bulben sets the scene [443, с. 304]; I climbed Ben Bulben's back [443, с. 164];*

фізичних об'єктів, специфічних для ірландської дійсності: *in the pit of the Liffey* [379, с. 8]; *the livid canal* [379, с. 8]; *a dying barge* [379, с. 9]; *the road from Laracor* [434]; *Newcastle West // slowly turned its face* [423]; *Tara uprooted* [485, с. 61]; *Round hayfields .. cornfields and potato-drills; flocks of potato-stalks* [429, с. 8];

археологічних знахідок на території Ірландії, що датуються сотнями, навіть тисячами років та збереглися завдяки болотистому характеру ґрунту: *Butter sunk under // More than a hundred years; black butter*[429, с. 41]; *They've taken the skeleton // Of the Great Irish Elk // Out of the pit* [429, с. 41];

омовлення острівного та географічного положення *the map of this island* [379]; *An island in its element* [383]; *the Blessed Isles* [379, с. 17]; *vine-bearing isles* [397];

омовлення роду занять, характерних для ірландського способу життя: *O men from the fields* [403]; *Stooping in rhythm through potato drills* [429, с. 4]; *The farmer's fortunes in the fields* [454]; *But I've no spade to follow men like them...Beteen my finger and my thumb // My squat pen rests. I'll dig with it* [429, с. 4];

номінації історичних подій: *when the crop had failed twice* [379]; *in // 1847* [379]; *Great Hunger* [443, с. 18] (*Великий Голод в Ірландії 1845-1849*); *Munich bother* [443, с. 101] (*Мюнхенська угода*); *the eerie beat // Of Madness* [443, с. 104]; *the scatt'ring of the dearth* [396]; *the second winter of their ordeal* [379].

Серед репрезентованих ментальних ЕФ домінантним є феномен *мова* та, відповідно, концепт *МОВА*: *She was a language seldom spoken* [421], *The weary horse on which I ride // Is language vitiate* [445, с.230], *The trucks of language overflow* [443, с. 71], *The annihilation of the flesh-rotted word* [443, с. 71], *the unalterable // whey of words* [380], *the churn of stale words in the heart* [380].

Факт втрати мовного коду є значущим чинником формування культурно-специфічних концептів, на кшталт *ВТРАТИ*, що категоризує ЕФ *втрата*, та доповнюючим фактором специфічного наповнення концепту *МОВА*. Концепт *ВТРАТА* пов'язує позбавлення людини значущих аспектів буттєвого циклу – рідної людини, землі, мови: *[all I ever wanted]... So I could say mine. My own. // And*

mean it. [383]; Ireland. Absence. Daughter. [383]; I hear // what I am safe from. What I have lost [395]; The light is there. But not their moment in it. // Nor their memories. Nor the signs of life they made [392]; The river is still there. // But not their town [392]; we begin // The long fall from grace [390]; who shall lose all things in One [478].

Сукупність специфічних нелінгвістичних факторів формує передумови етнокультурної специфічності буттєвого досвіду, переосмислення якого скеровує напрямки розгортання семіотичного простору екзистенційних феноменів лінгвоспільноти.

2.1.1.3. Універсальні лінгвокогнітивні чинники формування номінативного простору «екзистенційні феномени»

Ці фактори репрезентують такий характер зв'язку мовного виразу та позамовної дійсності, у якому домінують позицію, тобто роль надсистеми, відіграє характер концептуалізації буттєвого досвіду та тип зв'язку між мовною формою і референтом. Зазначені чинники покладаються на принципи: а) лінгвосеміотики, відповідно до яких визначається природа знаків віршового тексту в їх відношенні до характеру позначуваного фрагмента досвіду, типологія знаків та механізм іконічності знакотворення поезії та б) моделювання базових концептуальних патернів, які допомагають розшифрувати зв'язок між мовною формою та когнітивним підґрунтям МКС лінгвокультури. У традиції когнітивної поезики відношення подібності та причинно-наслідкового зв'язку встановлюються між концептуальними іпостасями мовних знаків, тому є значна доля імовірності існування кореляції між типом знака та моделлю його концептуалізації.

Концептуальною передосновою **легісигнумів-ікон** виступають онтологічні метафори, у структурі яких відбувається мапування загальних категорій та абстрактних концептів, та орієнтаційні концептуальні метафори, у структурі яких відбувається когерентне розміщення концептуальних утворень відповідно до закладеної концептуальної системи. Розглянемо реалізацію цього сценарію на

прикладі омовлення ЕФ *смерть*. У НО метафоричного типу *Down. He is gone*. [388] реалізується КМ БУТИ ВНИЗУ ЦЕ БУТИ МЕРТВИМ, що актуалізується адвербіальним компонентом *down*. Імовірним альтернативним варіантом цієї онтологічної метафори є КМ ЙТИ ЦЕ ПОМИРАТИ, який актуалізується через використання дієслівного компонента *gone*. Іконічність досвіду смерті реалізується у відношенні подібності через позначення ритуалу поховання та концептуалізації смерті як процесу прощання, покидання землі.

Легісигнуми-індекси кодують екзистенційні відношення між компонентами концепту, засновані на причинно-наслідковому зв'язку чи кореляції концептуалізованих фрагментів досвіду. Вербалізатори метонімічного типу *no hero-courageous tomb* [443, с. 129]; *An old man fondling a new-piled grave* [443, с. 35]; *the boards of the coffin // They will put above my face* [491] містять субстантивні компоненти *tomb*, *grave* та *coffin*, які актуалізують концептуальну метонімію РОЗТАШУВАННЯ ЗАМІСТЬ СТАНУ. Відношення суміжності між складниками концепту СМЕРТЬ – труна, могила – визначає індексальний характер зв'язку між мовним знаком та відповідним референтом.

Легісигнуми-символи генералізовані за своєю природою, оскільки інкорпорують у семантиці номінатора всі ознаки, умовно асоційовані з референтом. Так, наприклад, вербалізація концепту ІРЛАНДІЯ включає НО з компонентами **green**: *swaying flames of green* [425]; *These will pass, // will pass and change, will die and be no more. // Things bright and green, things young and happy* [466]; *To make the green come out again* [493, с. 154]; *Wherever green is worn* [493, с. 152]; *my green ways* [434]; *a green death* [437]; *weaves // Green incongruity* [443, с. 74]; **rose** *Only a rose which now will never climb* [388]; *our own red blood // Can make a right Rose Tree* [493, с. 154]; *my darling rosebud* [451]; *if the rose be yet in bloom* [493, с. 99]; **cross**: *My country is Kiltartan Cross* [443, с. 111]. Зазначені символи ірландськості формують ядро лігнвокультурного концепту ІРЛАНДІЯ, хоча символічне значення номінатора може відрізнитися залежно від контексту поезії.

В останній НО прикладом знака-символу є субстантивна одиниця *cross* (*хрест*). Символ хреста належить до біблійної символіки як образ страждання, що репрезентовано у НО *His crown of thorns is twined with every thorn, // His cross is every tree* [472]. Репрезентація хреста у цій НО, як частини природного середовища, втіленого у кожному окремому дереві, поєднує пейзажне зображення країни із біблійною алюзією страждань Христа. Таким чином, можливою інтерпретацією поетичного твору, на основі даного символічного знака, є асоціація страждань країни зі стражданням біблійної особи. Одночасно, одним із символів Ірландії також є Кельтський хрест, репрезентацію якого знаходимо у НО: *My country is Kiltartan Cross* [443, с. 111]. В обох випадках вербальна форма знака-символу *cross* має виключно умовне відношення до його значення, матеріальна форма є ідентичною в обох НО, вона вказує на спільний референт – матеріальний об'єкт специфічної форми, але позначає різні концептуальні утворення. Окремі компоненти значення даних концептів – страждання Христа і насильницька сторінка історії Ірландії – можуть бути уподібненими, що створює передумови варіативності інтерпретації цих поетичних творів.

Знаки-синсигнуми – позначають існуючі речі та події, тобто профілюють специфічний компонент концептуального утворення. Іконічні синсигнуми, репрезентовані неметафоричними НО та структурними КМ; позначають природу досвіду, що базується на іконічному зв'язку знака та референта.

У НО *It's my fear that my wake won't be quiet* [402] на позначення ЕФ **смерть** концепт СМЕРТЬ актуалізується ядерним компонентом поля, вираженим субстантивною одиницею *wake*. У вербалізаторі здійснюється посилення до специфічного ірландського сценарію – традиції вшановувати пам'ять померлого на поминках, святкуючи його життя, радше ніж оплакуючи його смерть. В історичному контексті існують прецеденти, коли похорони суспільно значущих осіб перетворювались на акти революційних подій. Таким вчинком вважається промова Патріка Пірса на похоронах Джеремаї (Єремії) О'Донована Росса із закликами до повстання задля боротьби за незалежність Ірландії. Ця промова

вважається одним із головних факторів, які спричинили повстання Великодня 1913 року, яке розпочало ланцюжок подій, які зрештою призвели до встановлення Ірландської Вільної держави 1922. Зазначена НО не є метафоричною, але її прагматичний потенціал, який вказує на специфічний сценарій, асоційований із феноменом смерті та поховання, дозволяє класифікувати її як іконічний знак-синсигнум.

Метафорична НО на позначення феномену *смерті* *Where they died.. there the road ended* [379] має концептуальним підґрунтям **структурну КМ СМЕРТЬ ЦЕ ЗАКІНЧЕННЯ ШЛЯХУ**, яка є логічним продовженням КМ ЖИТТЯ ЦЕ ПОДОРОЖ. Царина джерела ПОДОРОЖ актуалізується дійктивними компонентами *Where, there* та субстантивним компонентом *road*, які мапують абстрактний концепт СМЕРТЬ у просторову площину. Царина мети актуалізується дієслівними компонентами *died* та *ended*. Ці відношення подібності (закінчення життя – закінчення шляху) повідомляють про існування іконічного зв'язку між знаком та екзистенційною природою досвіду смерті.

Синсигнуми-індекси кодують причинно-наслідковий зв'язок знака та фрагмента досвіду [150, с. 266-267]. НО *Wearing a poppy bruise on his temple* [429, с. 12]; є концептуальною метонімією ПРИЧИНА ЗАМІСТЬ НАСЛІДКУ, у якій реалізується відношення причина (фізичне ушкодження) – наслідок (смерть) та, відповідно, позначається розвиток специфічного сценарію, у якому компонент концептуального утворення виступає його індикатором.

У метонімічних виразах, концептуальною іпостассю яких є структура ЧАСТИНА ТІЛА ЗАМІСТЬ ФУНКЦІЇ – *my foul mouth takes it out // On you* [429, с. 69], та *with my ear in the loop of silnce* [383]. Існує функціональне відношення між компонентом семантичної структури знака, який позначає частину тіла (*mouth, – rot, ear -- вухо*), та основною функцією цієї частини тіла – вухо замість слуху та рот замість мовлення. Водночас власне функції слух та мовлення у знаковій конструкції не репрезентовані, але розуміються з контексту.

У НО фразового типу *I speak with the forked tongue of colony* [395] концептуальною метонімією є ЧАСТИНА ТІЛА ЗАМІСТЬ ФУНКЦІЇ, засобом вербалізації якої є субстантивна одиниця *tongue*. У силу свого полісемантизму, вона означає одночасно і частину тіла, і мову. Значення частини тіла дозволяє субстантивному компоненту вступити в синтаксичний зв'язок з атрибутивним компонентом *forked*, що також є багатозначним та демонструє варіативність семантики у процесі інтерпретації. Можемо розуміти цю одиницю як *роздвоєний* або ж *неправдивий, нещирий*. Перше значення корелює з історичним контекстом Ірландії, відповідно до якого англійська мова практично повністю витіснила гельську, крім того й досі існує два варіанти номінації певних понять, зокрема власних імен. Другий компонент значення скеровує інтерпретацію знака в бік трактування риторики державних представників нації як такої, яким не можна довіряти. Таке припущення можна підтвердити використанням у виразі субстантивного компонента *colony* – фактично цей статус мала Ірландія тривалий час [228, с. 138–152]. Метонімічний вираз *forked tongue* створює ментальний образ роздвоєного язика – властивості змій, асоційованих із підступністю та брехливістю – відповідає значенню компонента мовного знака *forked*. Таким чином, у метонімічному виразі субстантивний компонент формує відношення функціонального зв'язку зі знаком *language*, відсутнім у виразі, в той час як атрибутивний компонент *forked* встановлює відношення подібності структурної характеристики (подвійність, роздвоєність) та кваліфікативної властивості (нещирість).

Усі **квалісигнуми** виявляють ознаки іконічності, оскільки позначають ознаку предмета та екзистенційну подібність знака із фрагментом досвіду (246 *Routledge companion to semiotics*). Наприклад, у НО *the young winds cry* [435] (*плачуть молоді вітри*) звук завивання вітру уподібнюється звуку плачу людини. На основі такого відношення подібності формується КМ ПРИРОДНИЙ ФЕНОМЕН ЦЕ ЛЮДИНА. В іншому прикладі *she [the hill] was smiling at me with violets* [443, с. 101]. – *вона [гора] посміхалась мені фіалками*, відношення

квалітативної подібності між кольором квітки (фіалки) та кольором очей формує метафоричний вираз, який у концептуальному вимірі трансформується у КМ ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ ЦЕ ЖІНКА. Ця концептуальна метафора формується через номінацію дії, властивої людині, за допомогою вербального компонента *was smiling* та об'єкта природи, вираженим займенником жіночого роду, що дозволяє визначити царину джерела як ЖІНКА чи ДІВЧИНА. В обох випадках квалітативна подібність (слухова та візуальна) у межах мовного знака створює умови для репрезентації певного сенсорного досвіду, через інтеграцію різних концептуальних утворень, що робить метафоричний вираз іконічним зображенням реальності.

Універсальні лінгвокогнітивні фактори окреслюють форми взаємодії між позамовною дійсністю та її знаковою репрезентацією.

2.1.1.4. Специфічні лінгвістичні чинники формування номінативного простору «екзистенційні феномени»

Специфічні лінгвістичні чинники визначають аспекти мовного розвитку у синхронічному зрізі ХХ століття, характерні для ірландської лінгвокультури. Специфіка мовних знаків на позначення ЕФ виявляється у номінації географічних місць, які зберігають фонетичні характеристики гельської мови: *high over Cummen Strand* [485, с. 65]; *Dun Laoghaire* [393]; *Kingstown* [393]; *Clonmacnoise* [429, с. 358]; *County Wicklow* [431]; *in the pit of the Liffey* [379, с. 8]; *above in Kilmainham* [379, с. 8]; *Meath*; *Irishtown Sandymount* [379, с. 21]; *Blacksod Bay* [379, с. 19]; *on the top of Cruchmaelinn* [383]; *that windy place // Called Cruahan* [493, с. 94].

Номінація історичних осіб, які відігравали значущу роль у розвитку Ірландії має особливе місце, оскільки у процесі мовної ідентифікації ірландської лінгвіспільноти використання власних імен відбувається у контексті дихотомічного сценарію СВОЄ :: ЧУЖЕ. Реалізація такого сценарію була спричинена історичним контекстом, у якому британські імена використовувалися

паралельно, а частіше замість, етноспецифічних ірландських: *Dalkey and Kiltiernan and Balally // through two ways of saying their names [395]; O'Leary in the grave [485, с. 86]; Connolly; MacBride; MacDonagh; Pearse; Wolfe Tone [485, с. 152-154]; Edward Fitzgerald [485, с. 86].*

До специфічних лінгвістичних факторів належить використання НО, які можна віднести до британського чи ірландського діалекту: *kerb* (брит., арх.) – край тротуару, який формує стічну ринву, *going down the ruckety pass* (ірл., діал.) – йти по розбитій дорозі, *graip up* (арх.) – замість *gore*, намацувати, *gripe* (арх.) – хапати, *oxter* (ірл.) – пахва, *eerie* (шотл.) – дивовижний, *bawneen* (ірл.) – нефарбований шерстяний жакет.

Специфічними складниками англомовного ірландського НП є номінатори фрагментів дійсності, що потребують визначення етимологічного розвитку знака. У номінативних одиницях *Muttered the old Crane of Gort; Now they are silent,' said the crane. // 'Though to my feathers in the wet // I've stood as I were made of stone // And seen the rubbish run about [493, с. 90]* – відбувається відсилка до номінації зважувального механізму, величиною з одноповерховий будинок, що візуально нагадує журавля (звідси і походження назви) у місті **Gort** (ірл. *Gort Inse Guaire* чи *An Gort*) у графстві Голвей, або Г'олвей (ірл. *Gaillimh*, англ. *Galway* ['gɔlwei]) на заході Ірландії, який був встановлений у XVIII столітті, внаслідок чого місто перетворилося на торговий центр [212].

У НО *We **couls** learn everything // that we need to know // by watching you [441]* субстантивна одиниця *coul* є ірландським діалектним варіантом слова *cowl*, який означає каптур, чи довгий плащ із каптуром, який часто носили монахи. Цей знак, механізмом якого є синсигнум, репрезентує етнічно маркований засіб номінації, що одночасно становить концептуальну метонімію ПРЕДМЕТ ОДЯГУ ЗАМІСТЬ ЛЮДИНИ, яка репрезентує людину за її формою одягу.

Знаком подібного типу є субстантивна одиниця *The Ash Plant [432]*, яка фігурує у назві поетичного твору Шеймуса Хіні. Слово позначає назву рослини – ясену, а також має специфічно ірландське значення. У контексті ірландського

побуту позначає палицю, на яку спираються при ходінні, тому опосередковано сприймається як така, що використовується людьми похилого віку. Контекст поетичного твору дозволяє підтвердити таке припущення: *As his head goes light with light, his wasting hand // Gropes desperately and finds the phantom limb // Of an ash plant in his grasp, which steadies him. // Now he has found his touch he can stand his ground [432]*. Субстантивна конструкція *the phantom limb // Of an ash plant* – *фантомна кінцівка із ясену* – уможлиблює реалізацію концептуальної метонімії ІНСТРУМЕНТ ЗАМІСТЬ ЧАСТИНИ ТІЛА.

Форма субстантивної одиниці має спільну основу зі словом *ash* – *попіл*, асоційовану зі смертю у біблійній алюзії “*ashes to ashes, dust to dust*“, адаптовану із Книги Еклезіаста 3:20 “*all are of the dust, and all turn to dust again*” (Genesis-3-19) – «*Всі йдуть у те саме місце. Усі виникли з порохи, і в порох усі повертаються*» [58]. Асоціативне відношення між семантичною складовою НО *ash* на позначення попелу, тління та старістю, неміччю, як передетапом смерті встановлюється у контексті того ж віршового твору: “*I could have cut a better man out of the hedge! // God might have said the same, remembering Adam.*” [432] – “*Кращого мужа я міг би вирізати із живоплоту! // Сказав би Бог, як думав про Адама*” (переклад наш). Цьому сприяє пряма мова вжита у контексті, як така, що належить Богу.

Номінативний простір «екзистенційні феномени» у поетичному тексті формується у результаті функціонування **факторів універсальності**, які є фундаментальними параметрами, що схожим чином впливають на мовні спільноти та властиві усім представникам людства, та **специфічності**, що пояснюють варіативність досвіду, репрезентованого у поетичних текстах – прагматичних умов породження тексту, специфічної форми, географічного розташування та історико-політичного формування культурної спільноти, визначають лінгвокультурні ознаки наповнення номінативного простору. Як наслідок, зазначені чинники виступають у якості діючих механізмів відкритих систем. Додатковими чинниками формування НП є нелінгвістичні,

лінгвокогнітивні та лінгвістичні критерії формування вмісту семіосфери поетичного тексту. На основі вищезазначеного робимо висновок про існування кореляції між типом знака поетичного тексту на позначення фрагмента буттєвого досвіду із концептуальною структурою знака.

2.2. Лінгвокультурна специфіка моделей концептуалізації екзистенційних феноменів

Для встановлення необхідного інструментарію цього етапу дослідження вважаємо необхідним поєднати здобутки та понятійний апарат лінгвокультурології та її «західного двійника» – культурної лінгвістики. Базовими термінами останньої є культурні концептуалізації, схематизація, категоризація та культурна когніція.

Остання є механізмом реалізації лінгвокультурної специфіки та результатом соціальної і лінгвістичної взаємодії між представниками лінгвоспільноти у часі та просторі [317, с. 37; 320, с. 3]. **Культурна когніція розглядається як динамічна система, яка охоплює певний обсяг знань та уявлень соціуму із потенціалом до оновлення та реформуляції через соціальну та лінгвістичну взаємодію.** Середовищем зберігання та передачі культурної когніції є мова. Вона виявляє емергентні властивості, які на макро-рівні (рівні соціуму) не є дзеркальними відображеннями властивостей його представників (мікро-рівень), а також не є сумарними результатом індивідуальної когніції членів групи [317, с. 4]. Таким чином представники мовної спільноти як агенти культурної когніції є повнозначними комплексними адаптивними системами, взаємодія між якими призводить до змін у її формуванні. Такий підхід можна співставити із поглядами Л. С. Виготського, який розглядав когнітивні феномени як втілені характеристики історично зумовлених соціальних відносин [353, с. 39-50].

Основною роллю культури є формування концептуального рівня мови, її визначення як системи концептуалізацій та вплив на усі мовні рівні [317, с. 34]. На цьому етапі варто зауважити, що зміст терміна «концептуалізація»

відрізняється у лінгвокультурології та культурній лінгвістиці. У вітчизняному та пострадянському просторі цей термін розуміється як понятійна класифікація або ж як процес пізнавальної діяльності, результатом якого є формування концептуальної системи [104, с. 258]. У культурній лінгвістиці концептуалізація є парасольковим терміном, що охоплює базові когнітивні процеси, такі як схематизація та категоризація. Саме їх вважаємо факторами універсальності у формуванні ККС лінгвоспільноти. Концептуалізації – це патерни думки та поведінки при обміні концептуальним досвідом [317, с. 3]. Категоризація є фундаментальним когнітивним процесом, що полягає у впорядкуванні знань у певні категорії, які опрацьовуються свідомістю мовця як відносно еквівалентні [317, с. 3, 151, с. 8]. Схематизація є процесом, який здійснюється на базі систематичної селекції окремих відрізків референтного поля таким чином, що вони відображають цілісність [342, с. 225; 317, с. 3].

Буттєвий досвід людини є джерелом породження категорій – феноменальних, лінгвістичних, семантичних, когнітивних [151, с. 8]. Концепти, які за своєю природою є концептуальними категоріями, є ментальними репрезентаціями фрагментів екзистенційного досвіду.

Для інтерпретації засобів вербалізації ЕФ у поетичному тексті має сенс користуватися спільним інструментарієм культурної лінгвістики та лінгвокультурології з наступних причин:

а) обидві дисципліни базуються на дослідженні патернів фундаментальних когнітивних процесів (як доводять дослідження нейрофізіології, антропології, когнітивної лінгвістики та семантики) та посилаються спільними поняттями, на кшталт концептуалізації, категоризації досвіду та теорії концептуальної метафори;

б) поетичний текст висуває свої вимоги щодо способів інтерпретації, які не можуть обмежуватися єдиним інструментом. Образна складність поетичної вербаліки вимагає виокремлення знаків такої структури, яка, окрім змісту, репрезентує також емотивну та образну його наповненість, розглядає синтаксичну

структуру знака, як частину іконічної репрезентації фрагмента досвіду лінгвospільноти;

в) поетична культура англomовних ірландців у часовому зрізі, що охоплює усе ХХ століття, демонструє чіткі властивості динамічної системи. Культурна лінгвістика ж розглядає механізм культурної когніції як комплексну адаптивну систему, що підтримує гіпотезу дослідження, відповідно до якої культура, мова та свідомість розглядаються як взаємодіючі відкриті системи.

Для систематичного дослідження та опису культурно конструйованих концептуалізацій культурна лінгвістика користується такими аналітичними знаряддями як **культурні схеми, культурні категорії** (в тому числі культурні прототиби) та **культурні метафори** [315, с. 39]. Саме схеми та категорії Ф. Шаріфіян називає концептуалізаціями. У лінгвокультурології каркасом понятійного апарата є **культурні концепти, лінгвокультурні концепти та лінгвокультуреми**.

2.2.1. Лінгвокультурні концепти

Найбільш фундаментальною формою когнітивної здатності та формою концептуалізації у культурній лінгвістиці вважаються **культурні категорії** [300, с. 253-260]. Вони існують для об'єктів, подій, середовищ, ментальних станів, властивостей, відносин та інших компонентів досвіду [208, с. 129-135]. Культурні категорії є найближчим за значенням із терміном «концепт» у сучасній когнітивній лінгвістиці. Власне, **лінгвокультурний концепт** вважається основним інструментом визначення лінгвокультурної специфіки у лінгвокультурології. Поняття «культурний концепт» та «лінгвокультурний концепт» позначає точку перетину між світом культури та світом індивідуальних смислів, «згусток культури у свідомості людини», культурний ген, що входить у генотип культури [105, с. 40-42; 2, с. 219]. Вербальним вираженням лінгвокультурного концепту є лінгвокультурема – базове поняття лінгвокультурології та її основна одиниця, яке позначає мовний знак, який

містить культурний компонент [27, с. 3-4]. Лінгвокультурема виражає ім'я поля та має певну структуру, може бути вербалізована як в окремому слові, так і у цілому тексті. Така дефініційна суміжність термінів дозволяє обрати лінгвокультурний концепт, як форму культурноспецифічної концептуалізації та інструмент репрезентації ЕФ.

Якщо розглядати **концепт, як одиницю лінгвокультурного коду** (за твердженням Карасика В. І.), то необхідно зазначити, що у спробі відтворення патернів культурно-специфічних уявлень вони вступають у відношення взаємозалежності та взаємопов'язаності, де визначення їх меж виявляється практично неможливим. Зокрема, у системі бінарних відношень між концептами **ЖИТТЯ :: СМЕРТЬ, МОРАЛЬНІСТЬ :: АМОРАЛЬНІСТЬ, НАЦІЯ :: ОСОБИСТІСТЬ** кожен із компонентів набуває значення виключно у поєднанні з протиставленим компонентом. Так, наприклад, ведучи мову про специфіку англомовних ірландських концептуалізацій, концепт **НАЦІЯ** вступатиме у взаємодію з концептами **БОРОТЬБА, БРИТАНІЯ, НЕЗАЛЕЖНІСТЬ**, де останні виступатимуть не просто ядреними компонентами значення, а повноцінними елементами концептуальної системи.

Лінгвокультурний концепт **ІРЛАНДІЯ** є компонентом **ККС** англомовних ірландців та складовою частиною концепту **ПРОСТІР**. Просторовий досвід представника лінгвокультури відбувається значною частиною через ідентифікацію людини як суб'єкта досвіду та громадянина у окреслених межах фізичного та в умовних межах національного й особистого простору. Лінгвокультурний концепт **ІРЛАНДІЯ** в **АІП** є компонентом більшого утворення – концепту **КРАЇНА**. З усього корпусу **НО** на позначення феноменів буттєвого досвіду лише 6 разів використовується назва країни – Ірландія, хоча власне номінація **ЕФ *країна*** реалізується у 84 номінативних одиницях.

Дефініційний аналіз визначає основними семантичними складниками концепту географічне розташування та державне визначення: *a) An island of the British Isles, lying west of Great Britain. Approximately four fifths of the area of Ireland*

forms the Republic of Ireland, with the remaining one fifth forming Northern Ireland. b) The Republic of Ireland [376; 375; 372]. Компонентний аналіз дозволяє встановити спільні семи значення субстантивної одиниці *country* (країна).

Country: [NATION] [GOVERNMENT] [TERRITORY] [PEOPLE OF A NATION] [RURAL AREA].

Тобто базова семантична структура концепту включає компоненти, що формують його смисловий простір та реалізуються через омовлення територіальної цілісності країни, частин території, складників територіального утворення – суб'єктів, які там проживають, природні та рукотворні предмети, що її формують, а також державних формувань як репрезентантів країни.

У межах смислового простору зазначеного ментального утворення особливості, які відрізняють лінгвокультурний концепт ІРЛАНДІЯ від універсального концепту КРАЇНА, реалізуються у використанні НО на позначення:

острівного положення Ірландії як ознаки її географічного розташування:
The island broke beneath us like a wave; the map of this island [393]; An island in its element [383]; vine-bearing isles [397]; Your back is a firm line of eastern coast [429, c. 127]; the Blessed Isles [393, c. 17];

природних ознак географічних об'єктів, особливостей ґрунту: *in pleasant meads [455]; those fields, // those rivers, those roads [392]; Our unfenced country // Is bog [429, c. 41];*

природних об'єктів, НО на позначення флори і фауни: *capes // Where heather only thrives [397]; He walks the white-flowered field [425]; wet hills by the sea [393]; the waste hills [485, c. 137]; To Meath of the pastures [393];*

ТОПОНІМІВ, які у своїй фонетичній формі репрезентують спадщину кельтської мови: *in Connacht [396]; Leitrim and Longfort [393]; Ballaghaderreen [443, c. 4]; Mullahinsha; Drummeril; Black Shanco; Monaghan [443, c. 13-14];*

історичного контексту: *a famine road [390]; Broken land [437]; His parasitical // And ignorant little fists already // Beat at your borders [429, с. 127]; the line which says woodland and cries hunger [390];*

історично значущих постатей як суб'єктів формування ірландської ідентичності: *I was // an exiled child in the crackling dusk of // the underworld [396]; That is no country for old men [486, 163]; It's with O'Leary in the grave [493, с. 86];*

символів ірландськості: *Only a rose which now will never climb [388]; our Rose Tree [485, с. 154]; My country is Kiltartan Cross [443, с. 111]; Wherever green is worn [493, с. 152]; To make the green come out again [493, с. 154]; if the rose be yet in bloom [493, с. 99];*

історично значущих, а також одиничних подій та їх предметних результатів, які відображають формування національної свідомості: *the Great Irish Elk... // ...An astounding crate full of air [429, с. 41]; Till Germany's overcome [443, с. 154]; Butter sunk under // More that a hundred years [429, с. 41];*

ірландських цінностей: *a place where you found // you were human [392]; a landscape in which you know you are mortal [392]; Romantic Ireland's dead and gone [485, с. 86];*

оцінної характеристики Ірландії, отриманої в результаті розвитку історичних та військових дій: *burned countryside [388]; a lost land [383]; blind bitter land [486, с. 72]; my fool-driven land [485, с. 79]; No treaty // I foresee will salve completely your tracked // And stretchmarked body [429, с. 127]; ancient Ireland [485, с. 301-304]; Romantic Ireland [485, с. 86]; the land sustaining us [429, с. 324]; I caress the heaving province [429, с. 127]; This is the place of what I would leave [429, с. 48]; cowardice of Ireland is in his statue [443, с. 70]; And ancient Ireland knew it all [485, с. 302];*

країни як домівки: *a house of my own; Beside the fire; hearth and floor; O, to have a little house!; Sure of bed [415];*

національної ідентичності, яка реалізується у позначенні державної символіки (*Died not for flag [451]*) та бажання незалежності (*our land // Of noble note [397]; our own country [429, c. 22]; the proud and hard earth [393]*).

В англійській мові, на відміну від української, компонентом імені концепту КРАЇНА виступає позначення сільської місцевості. Реалізація даного семантичного складника реалізується у номінації предметів, явищ та територій, на позначення землі, ґрунту: *one piece of ground [383]; the phantom ground [429, c. 48]*, видів діяльності та фермерських угідь, специфічних для сільської Ірландії: *Round hayfields, cornfields and potato-drills [429, c. 8]*.

Ядро концепту сформоване субстантивними НО *land (19), country (5), Ireland (4), field (3), island (3), ground (2), road (3)*. Водночас, номінативні одиниці на позначення лінгвокультурного концепту значно відрізняються за своєю синтаксичною та концептуальною структурою, що визначає необхідність застосування додаткових інструментів для визначення патернів лінгвокультурних концептуалізацій.

Не можна стверджувати, що окремий (єдиний) компонент значення мовної одиниці здатен містити культурноспецифічну інформацію. Радше, ознаки культурної специфічності можливо вбачати як у елементі значення, мотиваторі, чи у структурі синтаксичних відносин. Одиначний вираз не здатен відтворити специфіку народу, але їх сукупність дає підстави для визначення тенденцій у мапуванні реальності соціуму [105, c. 41]. Саме взаємодія концептуальних утворень та встановлення відношень між ними дозволяє показати динаміку становлення категорій досвіду та їх ментальний репрезентацій.

2.2.2. Концептуальні метафори

Інструментом формування лінгвокультурно конструйованих концептуалізацій у культурній лінгвістиці вважається культурна метафора. У лінгвокультурології таким інструментом служать **концептуальні метафори**. На відміну від концептів, КМ дозволяють зобразити взаємодію концептуальних

утворень. **Культурні метафори** – одна із базових форм вторинної номінації, яка демонструє форму концептуалізації між двома царинами. Теорія концептуальної метафори має фундаментально універсалістську позицію, вбачаючи коріння метафоричного мапування між царинами у нейрофізіологічних структурах [277, с. 325-330]. Культурні метафори є концептуалізаціями, що мають коріння у традиціях етносу [317, с. 15].

Із 2533 НО на позначення екзистенційних феноменів у корпусі дослідження 1184 мають своїм підґрунтям концептуальну метафору. Із цієї кількості КМ 470 сформовані через механізм антропоморфізму, тобто для кожної із 470 синтаксичних конструкцій закріпленою концептуальною моделлю є ФЕНОМЕН ЦЕ ЛЮДИНА. Антропоморфізм (чи персоніфікація) вважається універсальним механізмом концептуалізуючої здатності людини [254, с. 25-33]. Персоніфікація дозволяє інтерпретувати широкий спектр фрагментів досвіду, включаючи предмети дійсності, природні феномени, абстрактні поняття, досвід психоемоційного характеру. Найбільш очевидними онтологічними метафорами є саме ті, у яких фрагмент досвіду розуміється через його ототожнення із людиною [254, с. 33]. Тому чи можна стверджувати, що ці моделі вважаються культурними метафорами? На наше переконання, параметр, що відрізняє концептуальну метафору від культурної, – це не механізм концептуалізації чи здатність людини до категоризації, але характер позамовної реальності, який є предметом досвіду лінгвоспільноти. Значущість фрагмента досвіду, який потрапляє у перцептивне поле людини та є специфічним для лінгвокультури, визначає його місце у світоглядній матриці етносу.

У розвідках мовного вияву концептуального моделювання буттєвого досвіду спільноти через КМ на макро рівні, можна стверджувати, що у контексті англо-ірландської поезії встановлені патерни не відрізняються від загальнолюдських. Основним діючим фактором є універсальність когнітивних процесів. На мікро рівні, потрібно брати до уваги прагматику тексту, контекстуальну специфіку, синхронічний зріз створення поетичного твору та

етимологію імені концепту, які дозволяють виявити окремі елементи культурної специфічності – унікальний зміст універсального патерну.

Так, наприклад, константність лінгвокультурного концепту ІРЛАНДІЯ, тобто його існування впродовж тривалого часу, може бути прослідкована від етимології імені концепту: Eire дірл. дериват від д.кельтського *Iveriu, імовірно, з протоіндоевропейського *pi-wer – "fertile" (родючий, плідний) у буквальному значенні "fat" (товстий). Ім'я концепту IRELAND сформовано композицією складників Ire < (ірл.) Eire + -land < (дангл.) "soil, ground" (земля, ґрунт) [377; 97, с. 67]. Таким чином, згорнутий у внутрішній формі номінативної одиниці сценарій дозволяє асоціювати концепт ІРЛАНДІЯ з ознаками родючості, плідності та співвідносити країну з її територією, землею.

У складі метафоричних та метонімічних НО на позначення просторового досвіду, специфічного для країни, компоненти значення етимологічного походження слугують цариною джерела для концептуалізації Ірландії. Таким чином типовими культурними метафорами вважаємо КМ ІРЛАНДІЯ ЦЕ ЖІНКА: *I caress the heaving province* [429, с. 127]; *No treaty // I foresee will salve completely your tracked // And stretchmarked body* [429, с. 127] та концептуальну метонімію ЧАСТИНА ЗАМІСТЬ ЦІЛОГО: *Leitrim and Longfort* [393]; *those fields.. // those rivers.. those roads* [392]; *To Meath of the pastures* [393]; *wet hills by the sea* [393]; *a landscape in which you know you are mortal* [392]; *capes // Where heather only thrives* [397]; *He walks the white-flowered field* [425].

Наступні НО можемо вважати вербальними репрезентантами КМ ЗБРОЯ ЦЕ ЛЮДИНА: *the mad guns curse overhead* (шалена зброя лається згори); *cradled guns* (заколисані рушниці)[429, с. 297]; *the rifle knocks him dead* [485, с. 302] (рушниця б'є його до смерті). У цих прикладах також діє механізм персоніфікації, але у контексті твору розкриваються культурно-специфічні аспекти концептуалізації досвіду різного характеру.

Інтерпретація НО *the mad guns curse overhead* потребує знання історичного контексту – апеляції до битви на Соммі – затяжної операції 1916 року (1 липня -18

листопада), у якій ірландці, у складі 36-ї Ульстерської дивізії армії Союзників понесли величезні втрати. Номінація *шаленої зброї, що лається згори* реферує бомбардування з повітря, а дія, яка вербалізується компонентом *to curse* (*лаятися*) позначає звук пострілів. Концептуалізація отриманого досвіду у цьому випадку розвивається за типовим сценарієм – наділенням предметів антропоморфними властивостями.

Концептуальною іпостассю НО *the rifle knocks him dead* є концептуальна метонімія ІНСТРУМЕНТ ЗАМІСТЬ ЛЮДИНИ чи, радше, ЗНАРЯДДЯ ВБИВСТВА ЗАМІСТЬ ВБИВЦІ, яка розкривається у контексті віршового фрагмента *Whether man dies in his bed // or the rifle knocks him dead* [485, с. 302]. У даному випадку також реалізується типовий сценарій – репрезентація метонімічних відношень (ототожнення за суміжністю) – дія, яку виконує людина за допомогою інструмента, репрезентується як така, яку виконує сам інструмент.

У НО *cradled guns* зброя, на перший погляд, розуміється як дитя, індикатором чому є значення компонента *cradled* (*заколисана*). Але контекст поетичного твору дозволяє інтерпретувати метафоричну конструкцію як імпліцитну метафору ПОЕТИЧНА ТВОРЧИСТЬ ЦЕ ВІЙНА, свідченням чому є назва твору *From the Frontiers of Writing – З письменницького фронту* (Шеймус Хіні, переклад Олександра Мокровольського) та подальший розвиток метафори у зрізі усього вірша. Зазначені три приклади дозволяють стверджувати, що культурна специфічність виявляється у прагматичному підґрунті номінації – історичному контексті та авторському переосмисленні творчого досвіду.

У межах цього дослідження важливо інтегрувати інструментарій встановлення лінгвокультурної специфіки вербалізованих ЕФ до специфіки англomовного ірландського поетичного тексту, базовою властивістю якого є образність. Окремій лінгвокультурній спільноті на певному відрізку часу характерна наявність системи образів – індивідуального образного мислення. Відповідно, розкриття цієї системи дасть змогу відтворити світогляд народу у певну історичну добу. Мова є грою вербальних символів, що базуються на

образності, яка є культурно конструйованою [286, с. 134-140] та керує наративами, фігуративною мовою, семантикою, граматиною, дискурсом та навіть фонологією.

Унікальним прикладом лінгвокультурної специфіки, який демонструє поєднання образності та символізму у морфосинтаксичній структурі, є вживання у НО *For all my pains on lebeen-lone* [485, с. 89] субстантивної одиниці *lebeen-lone*. Насправді, це неіснуюче слово, яке навіть не можна назвати неологізмом. Це витвір В. Б. Сйтса на позначення географічного місця, найімовірніше вжитий з метою імітування гельської мови. Схожим прикладом є субстантивна одиниця, топонім *Clooth-na-Bare* [485, с. 65]. Обидві НО наслідують складну морфологічну структуру слова та фонетичну особливість гельської, зокрема використання дифтонгів та довгих голосних звуків. У цих випадках звукове наслідування НО та їх морфологічна структура є індикаторами лінгвокультурної специфіки. Факт нереальності референтів цих утворень актуалізує прагматичний аспект, оскільки «офіційного», загальновідомого значення слова не мають.

Отже, концептуальні метафори вважаємо одним із базових інструментів репрезентації концептуалізуючих процесів людини. Водночас, лінгвокультурна специфіка реалізується не стільки у механізмі концептуалізації, скільки у змістовному наповненні компонентів структури.

2.2.3. Концептуальні мережі

Поняття **культурних схем** споріднене із термінами – скрипт (сценарій), фрейм, глобальний концепт, ментальна модель, когнітивне поле. Це когнітивно вкорінені патерни досвіду, когнітивні репрезентації, які складаються із характерних патернів вживання мовного виразу [241, с. 9]. Культурні схеми охоплюють об'єми знання (*pools of knowledge*), які формують основу для значної частини енциклопедичного та прагматичного значення у мовах, а також основу спільного знання (*common ground*), тобто такого, що є загальним для членів мовної спільноти [317, с. 14]. Схема як модель репрезентації досвіду дозволяє

змапувати концептуальну структуру НО. Але у лінгвокультурах існують поняття, що виходять за межі однієї схеми [89, с. 76]. Такі поняття посідають особливе місце у світогляді лінгвоспільноти, тому їх репрезентація засобами одного інструменту є недостатньою. В англомовній ірландській ККС до таких концептів належать, наприклад, СМЕРТЬ, ІРЛАНДІЯ, МОВА.

Для поетичного контексту особливе значення отримує вербалізація концепту ТВОРЧИСТЬ. Такі утворення у різному авторстві формують індивідуальні компоненти загальної картини світу, що також змушує звертатись до ширшого інструментарію. Такі концепти, вербалізовані у тексті, формують поліцентричну ККС, у якій виступають смисловими домінантами екзистенційного досвіду. Тому для розгляду номінативного простору на позначення одного феномену, необхідний механізм комплексного характеру, який дозволяє поєднати фреймове та схематичне моделювання для позначення елементарного коду концептуальної структури феномену. Таким механізмом вважаємо **концептуальну мережу** [44, с. 47-53].

Концептуальні мережі є результатом інтеграції базисних пропозиційних схем, «які структурують семантичний простір мовних одиниць різноманітної природи» [35, с. 57; 46, с. 257]. Мережева концептуальна модель є базисом для з'ясування культурологічних аспектів значення [44, с. 66].

Слід зауважити, що культурноспецифічний аспект прослідковується не у кожному компоненті концептуальної мережі, але активується у окремих її компонентах, що обумовлено системою цінностей лінгвоспільноти [44, с. 69]. Як інструмент моделювання ЕФ, вона дозволяє зобразити концептуалізацію певного фрагменту досвіду у межах п'яти фреймових структур, якими визначається тип базисної пропозиційної схеми.

Серед корпусу НО на позначення ЕФ *Ірландія* присутні як неметафоричні, так і метафоричні вербалізатори. Виявлені у текстах АП логічні предикати на позначення концепту ІРЛАНДІЯ, як денотативного значення феномену, були згруповані нами тематично, відповідно базисних пропозиційних схем:

Буттєва квалітативна схема: «ІРЛАНДІЯ є ТАКА (властивість, ознака)», *That is no country for old men [486, 163]; He is riding to townland // That is the world's bane [485, с. 68].*

Буттєва локативна схема: «ІРЛАНДІЯ існує ТАМ-місце», *on Ragland Road [443, с. 84]; in Connacht [396]; capes // Where heather only thrives [397]; in pleasant meads [455]; wet hills by the sea [393]; a landscape in which you know you are mortal [392]; headland of carrots and cabbage [485, с. 40]; a place where you found // you were human [392]; The yellow pool has overflowed high up on Clooth-na-Bare [485, с. 65]; Between the blue hills and those sandless shores [429, с. 324].*

Акціональні схеми стану/процесу: «AG-агенс діє»: *if the rose be yet in bloom [493, с. 99].*

Акціональна схема контактної дії: «ІРЛАНДІЯ AG-агенс діє на ЩОСЬ РТ/АФ-пацієнс/афектив: *Only a rose which now will never climb [388];* зворотня схема ЩОСЬ AG-агенс діє на ІРЛАНДІЮ РТ/АФ-пацієнс/афектив» *He walks the white-flowered field [425]; This is the place of what I would leave [429, с. 48]; To Meath of the pastures [393]; The island broke beneath us like a wave [429, с. 324]; I caress the heaving province [429, с. 127].*

Акціональна схема каузації: «CR-каузатор робить FT-фактив» *To make the green come out again [493, с. 154]; we should still the land; the land sustaining us [429, с. 324].*

Посесивна схема власності: «OW- власник має OD-власність» / «OD-власність має OW-власника»: *my fool-driven land [485, с. 79]; our land // Of noble note [397]; Our unfenced country // Is bog [429, с. 41]; My country is Kiltartan Cross [443, с. 111].*

Ідентифікаційна схема класифікації: «ID-індивід/вид є CL-класифікатор: вид/рід» *vine-bearing isles [397]; the map of this island [390]; He is riding to townland // That is the world's bane [485, с. 68]; our land // Of noble note [397]; An island in its element [383]; Our unfenced country // Is bog [429, с. 41]; corner of peace [448].*

Ідентифікаційна схема специфікації: «ID- індивід є SP-специфікатор» *No treaty // I foresee will salve completely your tracked // And stretchmarked body [429, c. 127]; I caress the heaving province [429, c. 127]; our mother which art on earth [437]; world of trouble [448]; the garden's pride [485, c. 154]; My country is Kiltartan Cross [443, c. 111]; Ballaghaderreen [443, c. 4]; Mullahinsha; Drummeril; Black Shanco; Monaghan [443, c. 13-14]; Grafton Street; Leitrim and Longfort [393]; County Wicklow; those fiels, // those rivers, those roads [392].*

Компаративна схема схожості, або аналогії: «CV-компаратив є наче AN-корелят» *stoney grey soil [443, c.13]; grassy Boyle [443, c. 4]; Broken land [437]; Round hayfields, cornfields and potato-drills[429, c. 8]; the phantom ground [429, c. 48]; the waste hills [485, c. 137]; the Blessed Isles [390, c. 17]; Romantic Ireland [485, c. 86]; a lost land [383]; blind bitter land [485, c. 72]; burned countryside [388]; the proud and hard earth [393].*

Схема подібності, або метафори: «CV-компаратив є начебто MT-корелят» *cowardice of Ireland is in his statue [443, c. 70]; The island broke beneath us like a wave; Your back is a firm line of eastern coast [429, c. 127].*

Зазначені пропозиційні схеми об'єднуються у структурі концептуальної мережі:

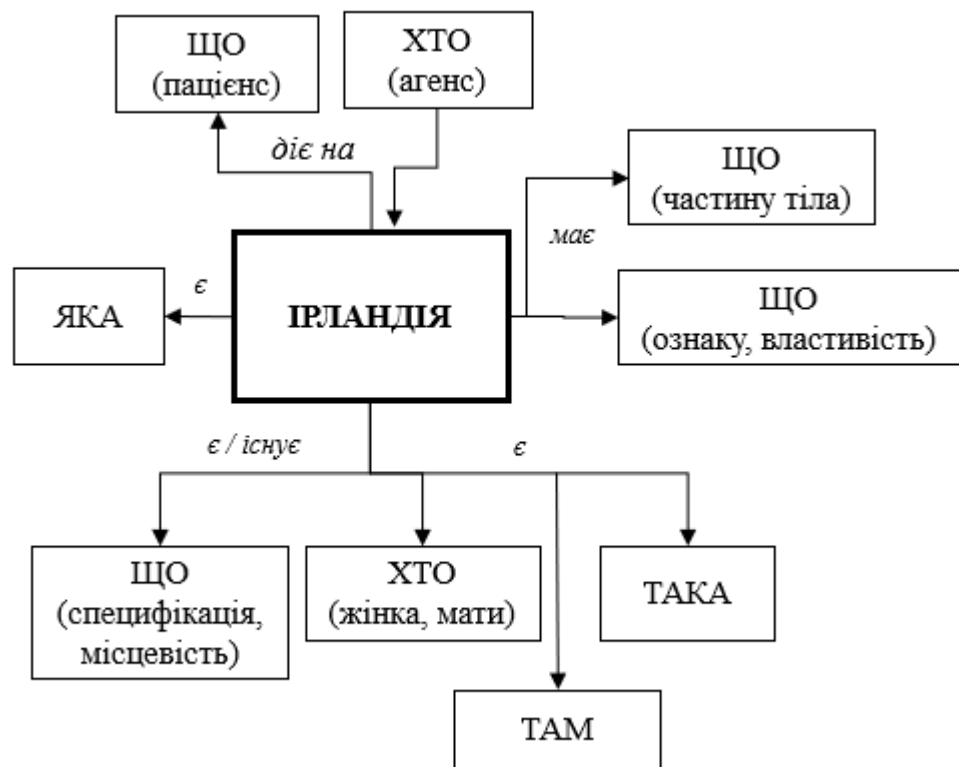

Рис 2.1. Концептуальна мережа ІРЛАНДІЯ.

Застосування когнітивних процесів конструювання та інтерпретації до структури концептуальної мережі переформулює її на мережу когнітивну, що дозволяє виявити компоненти значення, які демонструють культурну специфіку. Це має особливе значення у поетичному контексті, оскільки номінатори ЕФ є знаковими єдностями, що формують цілісний образ, тому вилучення одного компонента зі структури НО не видається можливим. Тому певні НО на позначення концепту ІРЛАНДІЯ мапують у своїй структурі одночасно дві та більше пропозиційних схем. Так, наприклад, вербалізатор *my fool-driven land* [485, с. 79] містить схему посесивності, що реалізується у вживанні присвійного займенника *my*, а також схему компаративності, що реалізується через використання атрибутивного модифікатора *fool-driven*. Існує можливість інтерпретувати атрибут, виражений дієприкметником, як такий, що мапує акціональну схему контактної дії. У контексті такої схеми значення концепту ІРЛАНДІЯ є таким, у якому країна зазнає перетворення внаслідок зовнішньої сили. Прагматичний аспект значення прослідковується в авторському ставленні

до керування країною, особистій оцінці політичної ситуації та формує культурно специфічний аспект концептуалізації.

У НО *Our unfenced country // Is bog* [429, с. 41] можемо визначити реалізацію кількох пропозиційних схем – посесивної (ІРЛАНДІЯ є ЧИЯ-- *our country* (наша країна)), ідентифікаційної схеми класифікації (ІРЛАНДІЯ є ЩО -- *country ... is bog* (країна є болото)) та компаративної (ІРЛАНДІЯ є ЯКА -- *unfenced country* (необгороджена країна)). Культурний аспект значення реалізується у прагматичному компоненті, який виявляється через називання специфічних фізичних просторових характеристик (болотисті ґрунти Ірландії) та омовлення особистого ставлення (незахищеності від зовнішнього впливу, можливо, агресії, якщо брати до уваги темпоральний аспект (*unfenced*)).

Використання методу побудови концептуальної мережі дозволяє репрезентувати семантичну наповненість змісту концепту через визначення семантичних ролей його вербалізаторів, корелює із синтаксичною структурою НО на позначення концепту. У підвидах пропозиційних схем можливим є визначення застосованої когнітивної операції (специфікація, узагальнення). Так, в ідентифікаційній схемі *класифікації* реалізується пропозиція ІРЛАНДІЯ є ОСТРІВ (*the map of this island* [390]), тобто шляхом узагальнення окреслюється географічне положення країни. Натомість, в ідентифікаційній схемі *специфікації* (*those fields, // those rivers, those roads* [392]) визначається пропозиція ІРЛАНДІЯ є МІСЦЕВІСТЬ, тобто шляхом когнітивної операції специфікації фокус уваги звужується від загального географічного положення до конкретної місцевості, яка є компонентом країни.

Механізми цього інструмента концептуалізації вимагають ґрунтовного пояснення розгортання метафоричних чи метонімічних процесів, без роз'яснення яких сама структура може бути оскаржена. Так, наприклад, НО *No treaty // I foresee will salve completely your tracked // And stretchmarked body* [429, с. 127] може бути представлена в акціональній схемі *контактної дії* ДОГОВІР діє на ІРЛАНДІЮ, в якій країна виконує семантичну роль пацієнса, або ж в

ідентифікаційній схемі *специфікації* ІРЛАНДІЯ є ЖІНКА, яка, по суті, є концептуальною метафорою. У процесі розгортання метафори фізичні ушкодження тіла вагітної жінки порівнюються із фізичною шкодою, завданою військовими протистояннями території країни.

У межах концептуальної моделі не є можливим зобразити різноспрямованість окремої пропозиційної схеми. У компаративній схемі *схожості* ІРЛАНДІЯ є ЯКА, відбувається висвітлювання різних категорійних ознак країни: фізичних характеристик ґрунтів: щедра, родюча (*the land sustaining us* [429, с. 324]), кам'яниста (*stony*), трав'яниста (*grassy*); характеристик соціуму як суб'єкта, з яким ототожнюється Ірландія: горда (*proud*), древня (*ancient*), романтична (*Romantic*), зломлена (*broken*), примарна (*ghost*), втрачена (*lost land*), сліпа (*blind*) та озлоблена (*bitter*); характеристик історико-політичного контексту: незахищена (*unfenced*), керована дурнями (*fool-driven*), спустошена (*the waste hills* [485, с. 137]). Вживання атрибутивних вербалізаторів, що демонструють різну семантичну спрямованість, є відображенням різних джерел отримання досвіду мовцями, який репрезентує характеристики країни у варіативних сферах її існування. Ці зауваження доводять необхідність застосування комплексу процедур та методів для з'ясування концептуальної структури буттєвого досвіду лінгвоспільноти.

Якендофф зауважує, що мова є, безсумнівно, символічним вираженням думки. Символьна інтерпретація номінативних одиниць представників культурної спільноти є продуктом когнітивної здатності, яка змушує мовця шукати їх в контексті певної культури [231, с. 157]. Здатність використовувати мову запускає комбінаторну систему принципів (тобто граматику) у головному мозку мовця, що дозволяє конструювати мовні структури з обмеженого набору елементів. Психологічні механізми, що керують поведінкою мовця, безпосередньо пов'язані з цією інтегрованою системою, тому психологічні предикації мапуються у синтаксичну структуру речення. Свідомості мовця доступний лише вихідний результат граматики -- репрезентація [231, с. 148]. Але аналіз морфосинтаксису,

семантики та прагматики тексту, в тому числі і поетичного, дозволяє визначити їх психологічне та концептуальне підґрунтя, відкриваючи таким чином шлях до встановлення концептуальної картини світу автора та лінгвоспільноти. Комбінаторику процесів формування, репрезентації та інструментарію дослідження лінгвокультурної специфіки номінативного простору можемо зобразити у Рис. 2. 2.

Рис 2.2. Механізми формування культурно специфічного номінативного простору.

Механізмом формування ККС мовної спільноти є культурна когніція. Результатом здійснення такого процесу стають патерни думки та поведінки, які носять назву культурних концептуалізацій. Такими патернами, чи, радше, концептуальними моделями, визначаємо **лінгвокультурні концепти, концептуальні мережі, концептуальні метафори та метонімії** [317, с. 7]. Специфічність, властиву англоірландській лінгвокультурі, забезпечують не тільки і не стільки когнітивні та концептуальні механізми, але й прагматичні аспекти формування номінативного простору «екзистенційні феномени», джерела

надходження буттєвого досвіду, трансформація феноменів дійсності у поетичний мовний код представниками лінгвоспільноти.

2.3. Вербалізатори екзистенційних феноменів у ірландській англійській поезії XX століття з позицій лінгвосоціології

2.3.1. Структурні характеристики номінативних одиниць на позначення екзистенційних феноменів

Номінативною одиницею поетичного тексту вважаємо мовний знак, основною функцією якого є кодування фрагмента буттєвого досвіду. НО поетичного тексту можуть бути репрезентовані окремими словами, словосполученнями та предикативними конструкціями. НО кодують фрагмент буттєвого досвіду певного характеру експліцитно чи імпліцитно. У першому випадку інтерпретація НО не викликає ускладнень, оскільки розуміння змістовного наповнення знака та контекстуально доступна інформація є достатніми для його інтерпретації. У другому випадку НО, що є іконічним, індексальним чи символічним знаком вторинної номінації, який вербалізує фрагмент досвіду опосередковано, тому його інтерпретація потребує глибшого аналізу прагматики тексту, концептуального підґрунтя мовної одиниці чи широкого контексту поетичного твору.

Виокремлення НО на позначення ЕФ у поетичному контексті та з'ясування формально-структурного аспекту номінативного простору ускладнюється тим фактом, що саме визначення поняття номінативної одиниці у лінгвістиці має кілька напрямів дослідження. Так, класичними НО вважаються окремі слова (повнозначні та службові), а неklasичними -- комбінації слів (повнозначних та службових), що виконують номінативну функцію, тобто позначають фрагменти дійсності як цілісні об'єкти Відповідно до О. С. Кубрякової, за цим же принципом розподіл НО здійснюється на слова повнозначні, похідні та складні, словосполучення та речення [78, с. 98]. Слова, як одиниці номінації, характеризуються як синтетичні знаки, тобто такі знаки, які синтезують свої

значення у формі єдиного знака – універба. Речення можуть лише умовно вважатися одиницями номінації, оскільки вони не зберігаються у лексиконі, за винятками сталих сполучень [78, с. 43].

Базуючись на таких підходах, вважаємо, що у поетичному контексті знаками, які функціонують як репрезентанти фрагментів досвіду, є номінативні одиниці різного рівня організації. Відносно структурної організації можемо їх розподілити на **ката-знаки 1** (прості лексичні одиниці), **ката-знаки 2** (деривати та складні лексичні одиниці), **мезо-знаки** (словосполучення, які номінують окремий тип феномену із суміжною характеристикою) **макро-знаки 1** (НО фразового типу, предикативні конструкції, які вербалізують фрагмент буттєвого досвіду, основою якого є пропозиційна схема) та **макро-знаки 2** (НО фразового рівня, повноцінні речення) [106, с. 166]. Хоча речення вважаються частковими знаками, вони є засобами впорядкування поетичного твору та носіями значення [106, с. 22]. «Слово й словосполучення розглядаються як елементи смислової статистики поетичного твору, тоді як їх поєднання в межах речень і текстів вважається свідченням динамічності поетичної структури, що супроводжується смисловим рухом» [108, с. 22].

Оскільки НО поетичного тексту часто є неконвенційними засобами омовлення дійсності, кожна із них є унікальним утворенням. Цьому сприяє як контекстуальна винятковість функціонування мовного засобу, так і інтерпретаторська діяльність читача. Тому необхідно розглядати НО поетичного тексту як мовні знаки з позиції а) системності – на підставі їх участі у формуванні номінативного простору «екзистенційних феноменів» як результату семіозису; б) цілісності – підґрунтям чого є характеристика знака як комплексного утворення, що поєднує лінгвістичний план вираження з концептуальним планом змісту; в) образності – на підставі властивості НО поетичного тексту формувати цілісний словесно-поетичний образ (термін Л. І. Белехової, далі СПО) [19, с. 5].

Такий термін використовується для демонстрації домінантної властивості поетичного тексту – образності [20, с. 2]. СПО є художнім способом репрезентації

реальної чи уявної дійсності. Словесним образом є мовний засіб, слово чи словосполучення, значення якого не є сумарним по відношенню до значення його окремих складових частин [17, с. 23]. Таке визначення походить із принципу композиційності, відомого також як принцип Фреге: «значення цілого є функцією значень частин та способу їх синтаксичного поєднання» [294, с. 11-20; 354, с. 138]. Цей принцип позначає неможливість конструювання фрагмента знання без урахування типу синтаксичної конструкції [354, с. 138]. Із позиції гносеологічного підходу СПО є засобом міметичного та дієтичного відображення реальності, основною функцією якого є художнє відбиття реальності та знань про світ. [20, с. 2]. Таким чином, у словесному образі опредмечується фрагмент знань людини про світ [20, с. 23; 36, с. 20].

У дослідженні процесів номінації культурно-специфічних поетичних текстів розуміння природи НО можемо звести до наступних положень:

1. НО поетичного тексту є знаком, лексична структура якого не обмежена формальними принципами номінації.

2. НО англомовної ірландської поезії є цілісним утворенням, яке кодує фрагмент буттєвого досвіду, специфічний для ірландської лінгвоспільноти.

3. НО англомовної ірландської поезії формує цілісний словесно-поетичний образ, властивий окремому автору та поетичному твору, містить емотивне навантаження, яке є сукупним результатом змістовного параметра НО цієї мови та творчого поєднання компонентів такої НО.

4. Концептуальне підґрунтя НО як знакового утворення поетичного тексту є поєднанням універсальних когнітивних процесів та культурно-специфічних патернів репрезентації буттєвого досвіду.

Як було зазначено вище, у досліджуваних поетичних текстах інтерпретація окремих знакових конструкцій є неускладненою, оскільки їх значення відповідає словниковому. Такими типами НО є, наприклад, вербалізатори антропоморфних феноменів, зокрема людини: *farmer* (*фермер*), *poet* (*поет*), *soldier* (*солдат*). Ці знаки репрезентовані у текстах у своєму прямому значенні та позначають

окремий суб'єкт дійсності. Природа поетичного тексту особлива наявністю таких знакових конструкцій, інтерпретація яких базується на цілому комплексі знань прагматики тексту та автора, а також розумінні закодованого смислу поетичного твору та різних форм досвіду, актуалізованих у тексті. Тому знаки поетичного тексту вважаємо результатом вторинного семіозису, у якому значення формується додатковим забарвленням імплікацій, метафоризації та метонімізації [109, с. 49]. Наприклад, номінація людей *potato-gatherers* (*збирачі картоплі*) на позначення типових ірландців містить у собі пейоративну конотацію через імплікацію меншовартості їх основного роду занять.

На нашу думку, не існує чіткого взаємозв'язку між типом знака та структурним типом НО, що виступає у функції знака такого типу. Так, наприклад, номінація людини здійснюється як за допомогою моно- та двокомпонентних субстантивних НО (*Mary, a king, a poet*), полікомпонентних НО -- словосполучень (*sea-rider Oisin* [485, с. 296]; *creature of the streets* [387]; *A preoccupied soul* [417]) так і за допомогою НО, що є цілісними реченнями чи предикативними конструкціями (*She was a summer dance at the crossroads* [421]; *A fool that is unrepentant* [464]; *O she was the Sunday // In every week* [389]).

Водночас, у поетичному тексті процес семіозису скерований принципами кодування досвіду, заснованому на репрезентації образів. Комбінації знаків (окремих слів) формують емоційно забарвлені одиниці, метафори, метонімії, оксиморони, що у контексті лінгвокультурології визначаються як одиниці репрезентації ККС мовної спільноти.

НО, виражені субстантивним компонентом, вербалізують учасника досвіду таким чином, що у формі знака здатні кодувати відношення знак, концепт, зміст і мати завершений образ. **НО, виражені словосполученнями,** кодують відношення зв'язку між учасником досвіду та його властивістю, ознакою, приналежністю таким чином, що така НО стає цілісним утворенням, необхідним для репрезентації у лінгвістичній формі смислового компонента. **НО, виражені фразовими конструктами,** кодують фрагмент досвіду, у якому кодуються

складні відношення між учасниками досвіду. **НО фразового типу** вважаємо синтаксичними конструкціями -- двосторонніми когнітивно-семіотичними утвореннями, що поєднують у своїй синтаксичній формі смисловий компонент [109, с. 10]. Цілісні речення та предикативні конструкції є номінативними одиницями, у структурі яких виокремлюється певний тип процесу та специфікується його статус у текстовому фрагменті [259, с. 354-355]. Вони зберігаються у мисленні людини як цілісні утворення, гештальти [48, с. 43]. Не зважаючи на варіативність та комплексність типів речень, структура предикативної конструкції є такою, що закріплена у базовому людському досвіді. Її складові компоненти концептуально споріднені із значущими (salient) аспектами буттєвого досвіду, такими як процеси, дії, рух, перцепція, розташування [259, с. 356-357]. Саме тому вважаємо **НО фразового типу** **самодостатніми цілісними концептуально-когерентними синтаксичними утвореннями** [259, с. 370].

Відповідно до структурних характеристик, рівня мовної системи, на якому функціонує мовний знак, та виходячи із класифікації текстових концептів О. М. Кагановської [52, с. 2-15, с. 61, с. 45; 106, с. 165] можемо розподілити номінативні одиниці АПІ на наступні типи:

I. Ката-знаки 1 – прості лексичні одиниці, та **ката-знаки 2** – деривати, складні лексичні одиниці, які включають:

1. субстантивні НО на позначення:

b) **антропоморфних феноменів, що демонструють ідентифікацію людини у межах лінгвоспільноти.** До цієї категорії належать власні імена (*Cassidy; Connolly; Croghaun; Edward Fitzgerald* [493, с. 86]; *Kitty Stobling* [485, с. 123]; *Lord Edward; MacBride; MacDonagh* [493, с. 152-154]; *Menaun* [452]; *Mrs. French* [485, с. 164]; *Pearse* [485, с. 154]) та субстантивовані НО, що позначають сукупності людей (*the desperate, the great, the hurlers* [379, с. 9]);

c) **НО на позначення антропоморфних феноменів, що демонструють ідентифікацію людини у певній сфері життєдіяльності:** *the builder, knave,*

merchant glaziers, grave-digger, statesman, the midwife, the sleeper; A poet, a farmer, a king, an infant, apes, Sweetheart;

d) **НО на позначенням міфічних постатей:** *Habbakuk [382], Scarmilion [390, с. 22];*

e) **НО на позначення фізичних феноменів, географічних місцевостей, розташувань, напрямків, орієнтирів:** *Meath; the bye-ways; This harbor; Ben Bulbin; Cummen Strand; Dun Laoghaire [382]; Connacht; Kingstown [382]; Leitrim; Longfort; a ewe-leaze [429, с. 359]; journey;*

f) **НО на позначення фізичних феноменів, зокрема предметів, просторових орієнтирів:** *The steel, the corpse, The sod; motor-hearse;*

g) **НО на позначення психоемоційних феноменів, що включають також психоемоційні стани:** *heartache [485, с. 64], love; battered;*

h) **НО на позначення онтологічних феноменів та часових проміжків:** *today; yestreen;*

1. **Субстантивовані вербальні компоненти:** *the ploughing, the passing;*

2. **Атрибутивні НО, виражені дісприкметником чи прикметником:** *Web-throated [461]; fear-swathed [429, с. 400]; Murdered, forgotten, nameless, terrible [429, с. 119];*

II. Мезо-знаки – словосполучення. Категорія такого типу містить наступні підкласи:

1. **Дво- та трьохкомпонентні НО з субстантивним компонентом та ад'єктивним модифікатором:** *the wet darkness [462], witless eyes [429, с. 358], thirsty work [390, с. 13], a lamentable family [390, с. 8], the livid canal [390, с. 8], a merry life enough [485, с. 95], old bitter world [485, с. 112], the timid moon [485, с. 121], inanimate phantasy [485, с. 161], dear words [485, с. 62], ignorant men [485, с. 73], blind bitter land [485, с. 72], compulsive fantasy [453], in pre-war Paris [380], an Irish January [392], a Gaelic nation [457], crafty men [435], old men, grey loneliness [437], dark men [Dark Breed], The drunken stars [479], powerful gems [477],*

favourable fate [469], in pleasant meads [455], eternal snows [472], mountainy man [466], indomitable Irishry [443, c. 303], partial mind [443, c. 304], angry wind [443, c. 159], perpetual place [443, c. 160], the murderous innocence [443, c. 159], impotent cinders [443, c. 34], divine instruction [443, c. 35], Old Cunning Silence [443, c. 115], pregnant Tabernacle [443, c. 25], venomous drawl [443, c. 39], insensitive hair [443, c. 39], crow-rude jeers [443, c. 42], chaffy gossip [443, c. 68], mist-chill fields [443, c. 69].

2. **Трьохкомпонентні НО із займенниковим та ад'єктивним модифікатором:** *his dumb being [429, c. 358], that pleasant nook [485, c. 95], our naive labours [461], my green ways [434], our most lovely Meath [434], this young child [485, c.159].*

3. **Дво- та трьохкомпонентні НО з субстантивним компонентом та дієприкметниковим модифікатором:** *mud-gloved fingers [443, c. 46], the branded moon [390, c. 11], flesh-rotted word [443, c. 70], the seven-deadened clay [443, c. 70], Murdered, forgotten, nameless, terrible [429, c. 119], cradled guns [429, c. 297], fear-swathed [429, c. 400], townland // Still tongue-tied [429, c. 183], sniffed-at, bleated-into grassy space [429, c. 359], the trapped sky [429, c. 15], cinched to death [390, c. 13], the stillborn evening [390, c. 9], throttled with clouds [390, c. 9], my tamed watchful sorrow [390, c. 9], My discontented heart [485, c. 114], the embittered sun [485, c. 121], unrequited love [485, c. 129], late-risen moon [485, c. 138], my fool-driven land [485, c. 79], any brazen throat [485, c. 87], a dark exhausted eye [453], half-dressed – my brain [453], a lost land [394].*

4. **НО з субстантивним компонентом та дієприслівниковим модифікатором:** *tiring years [443, c. 145], unthinking joy [443, c. 69]; A serving maid [443, c. 93], a serving man [443, c. 93].*

5. **НО з субстантивним компонентом та субстантивним модифікатором:** *the February air [430], The Sunday air [429, c.437], a May alter [429, c. 69], winter light [429, c.358], on Monday night [429, c. 310], a famine road [390], September grasses [435], no-target gun [443, c. 26], apple-ripe September morning [443, c. 68].*

6. **НО з субстантивним компонентом та субстантивним модифікатором у посесивній формі:** *the dead man's part of town* [422]; *the dead man's part of town* [422]; *The farmer's fortunes in the fields* [454]; *time's long division* [423]; *my darling's red sputum* [390, с. 9]; *warmth of a sister's lips* [484]; *Washed by time's waters* [485, с. 64]; *MacDonagh's bony thumb* [485, с. 154]; *love's doorway* [443, с. 101].
7. **НО з вербальним компонентом та адвербіальним модифікатором:** *it (voice) cut venomously* [443, с. 36], *Move here and move there* [416], *she turned homeward* [416], *Their ghostly weeping* [392].
8. **НО з вербальним компонентом та субстантивним компонентом:** *arrange the world* [429, с. 19], *Awakens an old memory* [485, с. 62], *bear our life* [429, с. 360], *break the solitude* [485, с. 138], *Bring the soul of man* [485, с. 302]; *bring them loss; call // images and memories // From ruin* [485, с. 165]; *call up a new age* [485, с. 164], *called the gods* [443, с. 30]; *called the world to new silliness* [443, с. 35], *caressed his soul* [443, с. 103], *cast your mind* [485, с. 302], *coarse the soul* [485, с. 249], *Come with me Imagination* [438, с. 23], *comes to life* [443, с. 95], *Coughed the prayer phlegm up* [443, с.34], *drank the wind* [485, с. 184];
9. **НО з субстантивним та прийменником компонентами:** *above lust and logic* [443, с. 70], *between daybreak and dark* [402], *Between two eternities* [485, с. 302], *over all my life* [448], *below the clay* [399], *Over this loneliness* [437].
10. **НО з прийменником of:** *The exorbitant dreams of beggary* [485, с. 89]; *Bring the soul of man* [485, с. 302]; *God of imagination* [443, с. 95]; *amputate the antennae of love* [419]; *As I walk the arboreal street on the edge of a town* [448]; *assailable, enamoured, full of vows* [429, с. 353]; *the murderous innocence of the sea* [485, с. 159]; *in a web of fabulous grass* [443, с. 126]; *The monstrous crying of wind* [485, с. 99]; *alien, foreign city of Dublin* [418]; *black eternity of April clay* [443, с. 11]; *horrible splendor of desire* [485, с. 165]; *hours of laughter proudly young* [482]; *The wet leaves of the cocksfoot* [443, с. 68];

III. Макро-знаки 1– предикативні конструкції, які включають:

1. **Означальні підрядні речення:** *[men] who most desire [485, c. 89]; Beauty that we have won [485, c. 89]; Your ways that fill it with delight [469]; this arrow.. // Made out of a wild thought [485, c. 61];*
2. **З'ясувальні підрядні речення:** *Who have failed being weak of will [485, c. 91]; Who killed Finnegan? // I' said a Yale-man' [485, c. 96]; Who lives in Christ [443, c. 20]; who shall lose all things in One [478]; Who will say 'body' // to his opaque repose? [429, c. 115]; [memory.] // Which is the ghost of the body [389].; [We] Who have come so far [461]; They are all I ever wanted from the earth [394];*
3. **Підрядні речення місця:** *Where many a king has gone [485, c. 112]; where my heart's bestowed [401]; Where the grandfather is rising from his place // ... // To welcome a bewildered homing daughter [429, c. 306]; Where they died.. there the road ended [390]; you are driving your horses through // the mist where the Genesis begins [443, c. 11];*
4. **Підрядні речення часу:** *When the horizon fades [485, c. 165]; when he gallivented the land [434]; when his own body // Is spread in the bottom of a ditch [443, c. 45]; when Michael's trumpet cries [485, c. 95]; When she the iron wrought [485, c. 122]; When Sheba was his lass [485, c. 122];*
5. **Підрядні речення способу дії:** *You love everybody // so much that it's not safe // to let you out alone [441];*
6. **Підрядні речення міри і ступеня:** *Winter and summer till old age began [485, c. 296]; until the winter's gone [485, c. 94]; until the world be riven [469]; Till the narrow coffin closes me [401]; Till I lay low upon the floor [414]; till hunger earth and sky be offal [384]; Till Germany's overcome [443, c. 154];*
7. **Підрядні речення мети:** *[all I ever wanted]... So I could say mine [394]; [persuade a girl] to share my bed [485, c. 89]; The desolate way to walk alone [478]; Where the grandfather is rising from his place // ... // To welcome a bewildered homing daughter [429, c. 306]; Was there another Troy for her to burn? [485, c. 73]; To win or lose by my sole hand [469]; to watch go by // Small pomps and pennons [408]; To*

struggle with despair [479]; To stay the fatherless // portion of what they ploughed [397]; to scatter the seed; To make the green come out again [493, c. 154];

8. **Допустові підрядні речення:** *Unless the clay is in the mouth...[443, c. 43];*

9. **Наслідкові підрядні речення:** *you are young // So we speak a different tongue [485, c. 99];*

10. **Порівняльні підрядні речення:** *Our love calls tiny as a tuning fork [429, c. 70], as if I had invented time [417], as proud as if he were the land itself [429, c. 24]; As if he had been poured in tar [429, c. 115];*

11. **Підрядні речення причини:** *My mind, because the minds that I have loved, ... // prosper but little...[485, c. 160];*

12. **Підрядні речення умови:** *A fool .... never ...recked if another reaped [464], He would have changed the circle if he could [443, c. 40]; If he stretches out a hand - a wet clod // If he opens his nostrils - a dungy smell [443, c. 41]; the fools of life bleed if they climb over [the boulder of morality] [443, c. 21]; World.. as if it were a coal [485, c. 78].*

IV. Макро-знаки 2 – НО фразового типу. До цієї категорії відносимо предикативні конструкції (цілісні, підрядні чи сурядні речення), які вважаємо такими знаками, що вербалізують в іконічній формі фрагмент досвіду. НО фразового типу містять предикативну конструкцію, виражену вербальним компонентом, тобто будь-який вираз, що профілює процес [259, с. 354] (1383 НО). До цієї категорії належать:

1. **Стверджувальні речення:** *Your innocence has stabbed my heart [481]; your metamorphosis is now complete [387]; your thought is clear [485, c. 137]; your words could hurt [456]; Your well beloved's hair has threads of grey [485, c. 62]; The darkness drops again [485, c.159]; the day caged panting [390, c. 17]; the days are soft [457]; the days slipped by [450, c 33]; the dead will congregate [429, c. 400];*

2. **Питальні речення:** *...I have seen it [world] welghed // Against a soul? [485, c. 78]; all favoured rivals? No.. but victims.. yes.[419]; Did their Catullus walk that way? [485, c. 116]; Have you got the time? [417]; listen, God, are you there? [425]; O chesnut tree.. .. // .. the the blosson or the bole? [485, c. 183]; Was there another Troy for her to burn? [485, c. 73]; What is it but nightfall? // No. no. Not night but death [485, c. 152]; Who will say 'body' // to his opaque repose? [429, c. 115];*
3. **Наказові речення:** *Tranquility walk with me [443, c. 4]; O do not love too long [485, c. 67]; stab me with your dreadful words [470].*

Аналіз морфосинтаксичної структури НО на рівні з семантичною та прагматичною є важливим етапом визначення ККС лінгвоспільноти. Застосування когнітивних операцій дає змогу з'ясувати шляхи перетворення особливостей синтаксичної структури у структуру концептуальну та навпаки. Очевидним є існування зв'язку зі структурною організацією номінативних одиниць та їх функціонально-семантичним потенціалом.

Отже, номінативним одиницям англомовної ірландської поезії на позначення екзистенційних феноменів властива суттєва структурна варіативність. Відповідно до такого параметра розрізняємо ката-, мезо- та макро-знаки, які у поетичному контексті визначаються значним рівнем автономності [106, с. 168]. Потрібно зазначити, що структурна характеристика знаків має безпосередній вплив на способи їх концептуалізації та задіяні у цьому процесі когнітивні механізми.

2.2.2. Функціонально-семантичні характеристики номінативних одиниць на позначення екзистенційних феноменів

Номінативні одиниці поетичного тексту виконують, окрім загальних функцій мови, також специфічні, властиві тому контексту, у якому вони репрезентовані:

1. Номінативна функція полягає у здатності НО вербалізувати цілісний фрагмент досвіду.

2. Репрезентативна функція виявляється у здатності лексичної конструкції кодувати та матеріалізувати інформаційні структури буттєвого досвіду. Вона є медіатором між досвідом лінгвокультурної спільноти попередніх та сучасних поколінь.
3. Апелятивна функція НО реалізується у механізмі, який дозволяє внутрішній формі мовного знака звертатись до ситуативно-релевантних фрагментів буттєвого досвіду. Реалізація механізму апеляції дозволяє втілити у поетичному тексті моделі концептуалізації ментальних утворень та відношень між ними – лінгвокультурні концепти, концептуальні метафори, метонімії, оксиморони, концептуальні мережі, ще демонструє міжсистемний зв'язок феноменологічного, мовного та культурного вимірів.
4. Експресивна функція НО поетичного тексту виявляється у здатності мовного знака узгоджувати процеси семіозису та концептуалізації буттєвого досвіду спільноти з діяльністю нервової системи, яка реалізується у процесах первинної, вторинної та третинної свідомості представників лінгвосоціуму. Експресивна функція забезпечує трансляцію вхідної інформації дійсності та її переробку на у «ірраціональні» знаки-інтерпретанти ККС [63, с. 168].
5. Символьна функція знаків поетичного тексту реалізується у здатності НО транслювати ментальні репрезентації буттєвого досвіду мовної особистості. Ноематичні смисли мовних знаків, які виникають у поетичному контексті та реалізуються у формі «символічних збірок» (symbolic assembly), репрезентують категорії феноменологічного досвіду та є «категоризаційними орієнтирами у подальшому освоєнні/моделюванні світу» [63, с. 168; 187, с. 6-12].
6. Естетична функція виражається у формуванні НО цілісного словесно-поетичного образу та конденсації смислу поетичного твору. Вона виявляється у «самозначущості елементів тексту, їх спрямованості не на позначення референтів зовнішнього середовища, а на систему знаків як таку» [109, с. 21-25, 31]. Естетична функція знаків віршового тексту через процес поетизації перетворює його на самостійний естетичний досвід.

7. Емотивна функція пов'язана з естетичною та виявляється у здатності НО транслювати емотивне навантаження отриманого фрагмента досвіду, репрезентоване у формі синтаксичної конструкції.

У контексті поезії виокремлення НО, яку можна вважати цілісним утворенням, пов'язане з вирішенням наступних питань: 1) який фрагмент досвіду вважати достатнім та цілісним для отримання вербалізованої форми у поетичному контексті? 2) Яку НО вважати повноцінною та нескоротною для того, щоб вважати її цілісним знаком на позначення ЕФ? Тобто, який семантичний контент є мінімально необхідним для того, щоб НО, яка що його кодує, вважалась структурною, функціональною та семантичною цілісністю? Відповіді на ці два запитання взаємно пов'язані, оскільки характер фрагмента досвіду визначає функціональну спрямованість вербалізатора та зумовлює його семантичні властивості.

Як було зазначено раніше, синтаксичні структури іконічно репрезентують певний тип феноменологічного досвіду, тому існує зв'язок між типом НО та характером екстралінгвістичної реальності, яку ця одиниця вербалізує. Вирішення першого питання виходить із типології ЕФ. Відповідно до характеру екстралінгвістичної реальності НО на позначення феноменів дійсності розподіляємо на позначення **контейнеру досвіду, вмісту досвіду (предмета/об'єкта/суб'єкта), процесу та властивості вмісту чи процесу ЕФ**. Відштовхуючись від такого розподілу, встановлюємо функціонально-семантичні особливості НО на позначення ЕФ.

Для відповіді на друге питання застосовуємо параметр **семантичного навантаження НО** як принципу визначення її значущості у номінації фрагмента досвіду. Об'єм семантичного навантаження є критерієм визначення цілісності образу, сформованого номінативною одиницею.

З'ясування міри семантичного навантаження робить можливим визначення семантичного центру НО відповідно до його орієнтації на екстралінгвістичну реальність. **Семантичне навантаження** компонента номінативної одиниці є

контекстуально специфічним та визначається через розрахунок семантичної виразності, тобто внеску окремого слова до загального значення номінативної одиниці [354, с. 131-132]. Елемент НО, який несе найбільшу семантичну виразність, є нескоротним, тобто його умовне вилучення із НО робить неможливим її інтерпретацію.

Знаки поетичного тексту, виражені окремим словом чи словосполученням, становлять окрему НО у тому випадку, коли 1) виконують базову функцію номінації фрагмента досвіду, який корелює з основним мотивом поетичного твору; 2) кодують таке відношення між вербальною формою, референтом та концептом, у якому сформований словесно-поетичний образ є самостійним естетичним досвідом. Розглянемо фрагмент поетичного тексту Шеймуса Хіні «*Limbo*».

Fishermen at Ballyshannon

Рибалки Баллішаннона

Netted an infant last night

Виловили немовля

Along with the salmon.

З рибою, що його забавля:

An illegitimate spawning.

Незаконнонароджене,

[429, с. 75]

(Переклад Олександра Мокровольського)

НО, виражена субстантивним компонентом *an infant* та словосполученням *An illegitimate spawning*, номінують суб'єкт досвіду – дитину. Обидва вербалізатора мають спільний референт та репрезентують один концепт ДИТИНА, але образи, сформовані ними, різко відрізняються. НО *An illegitimate spawning* є багатозначною та може означати як породження нового життя, так і нерест риб. Значення вербалізатора специфікуються за допомогою атрибутивного компонента *illegitimate*, який вказує на позашлюбне народження дитини. Тому НО представляє собою іконічний знак, у якому словесно-поетичний образ формується контекстуально, через конструювання подібності додатковими вербальними засобами твору -- *Netted an infant last night // Along with the salmon* – дитина порівнюється з риб'ячою ікрою, яку рибалки виловили разом із лососем. Водночас, НО *an infant* вжита у прямому значенні, не створює образу такого

рівня емотивності, але є значущим компонентом наративу поетичного твору у зображуваному фрагменті досвіду. Тому в контексті цієї поезії вважаємо, що номінативна одиниця *an infant* повинна бути виокремлена як така, що виконує перше завдання (номінує суб'єкт досвіду), а *An illegitimate spawning* реалізує друге зазначене завдання (номінує суб'єкт досвіду та формує СПО).

НО на позначення вмісту -- суб'єкта буття – є структурами різного композиційного типу, семантичне навантаження у яких покладається на субстантивний чи прономінальний компонент, що профілює учасника предметної ситуації процесу. Суб'єкт досвіду є біо- чи антропоморфним ЕФ, концептуалізується як істота та у синтаксичній структурі може виконувати семантичну роль: агенса (позначає учасника досвіду, що продукує енергію спрямованого характеру): *Christ will meet them at the end of the world* [443, с. 24]; *Cuhulain fought the ungovernable sea* [443, с.296]; пацієнса (позначає учасника події, на якого вона скерована дія та який є отримувачем енергії): *Death would summon Everyman* [429, с. 432]; *How did you bury Joyce? // In a broadcast symposium* [443, с. 96]; бенефактива (суб'єкта дії, який є отримувачем): *Bring the soul of man to God* [485, с. 302]; експерієнцера: *I felt at home* [429, с. 400]; *I loved her from the day she died* [421]; посесора/володаря [365, с. 6]: *I had a myth* [443, с. 123].

Субстантивний компонент НО на позначення предмета/об'єкта досвіду профілює учасника предметної взаємодії, концептуалізується як неістота та може виконувати семантичну роль фактитива (продукту дії агенса-каузатора): *patting a potato-pit, ...fondling a new-piled grave* [443, с. 34]; об'єктива (пацієнса-неістоти афективної дії): *Players took all my love* [485, с. 296]; інструмента (суб'єкта-неістоти афективної дії): *Between my finger and my thumb // My squat pen rests. I'll dig with it* [429, с. 3-4]; пацієнса: *I had the wisdom love brings forth* [485, с. 100]; *In Hammer Glen there's blood // in milk* [425]; кузатора: *racked by drought // And insomnia* [461].

У **НО на позначення ознаки/властивості** суб'єкта чи предмета досвіду семантичне навантаження покладається на **атрибутивний компонент** структури. Ознака учасника досвіду може бути виражена прикметником, іменником, дієприслівником чи дієприкметником. Атрибутивний ад'єктивний компонент визначає ознаку чи властивість суб'єкта, предмета досвіду, яка є визначальною для формування іконічності мовного знака та поетичного образу. Словосполучення *the murderous innocence of the sea* [485, с. 159] (вбивча невинність моря) є вербальною формою концептуального оксиморону, оскільки мапує у своїй структурі відношення контрасту, поєднуючи несумісні, на перший погляд, компоненти *murderous* (вбивча) та *innocence* (невинність). Ад'єктивний компонент *murderous* є семантично виразним, та саме він формує ознаку парадоксальності. Компонент НО *of the sea* корелює із зазначеною ознакою, оскільки його семантика дозволяє встановити відношення каузальності – море може бути причиною загрози та смерті.

Субстантивному атрибуту притаманний такий рівень семантичної виразності, який рівноцінно розподіляє семантичне навантаження між суб'єктом/об'єктом та ознакою. Так, наприклад, у НО *April clay, July sun, February air* профілюється перший компонент конструкції, що уможлиблює інтерпретацію НО як знака-індекса.

Атрибутивний компонент, виражений дієприкметником чи дієприслівником, визначає характер ознаки/властивості суб'єкта чи об'єкта досвіду, яка пов'язана з досвідом спрямованої дії. Оскільки здатність до агентивності притаманна істотам, то вживання атрибутивних конститuentів такого типу визначає концептуальне підґрунтя НО -- концептуальні метафори, у яких субстантивний компонент концептуалізується як ІСТОТА. Тобто царинами джерела таких НО будуть ЛЮДИНА або ТВАРИНА, а царинами мети – відповідний субстантивний компонент. Наприклад, для НО *the branded moon* [379, с. 11] (затаврований місяць) концептуальним підґрунтям є КМ ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ ЦЕ ТВАРИНА, а для НО *unthinking joy* [443, с. 69] (бездумна, немисляча

радість) – РАДІСТЬ ЦЕ ЛЮДИНА. Механізмами реалізації цього процесу є антропоморфізм та зооморфізм.

Водночас, значення дієприкметника та дієприслівника як віддієслівних форм формують семантику субстантивного компонента, який вони супроводжують, протилежним чином. Субстантивний компонент із атрибутом-дієприслівником є таким, що завдає впливу (*tiring years* [443, с. 145] – стомлюючі, виснажливі роки), тобто субстантивний компонент є каузатором дії. Субстантивний компонент із атрибутом-дієприкметником є таким, що зазнає дії, тобто субстантивний компонент є реципієнтом дії (*A preoccupied soul* [417] – зайнята, замислена душа).

НО на позначення процесу розгортання екзистенційного феномену, тобто отримання досвіду у темпоральному зрізі, профілює відношення, що існує між двома чи більше взаємопов'язаними ментальними утвореннями. Визначення типу процесу розгортання буттєвого досвіду можливе у НО фразового типу. У структурі фразового утворення виражається подія -- поняття, вжите у своєму широкому значенні [175, с. 75]. Це синтаксична конструкція, що складається із подієвої схеми (*event schema*), патерну конструкції та фонових елементів (*grounding elements*). Подієві схеми (за Р. Дірвеном і М. Веспур) є ономасіологічними патернами речень, що моделюють тип події як процесу отримання досвіду у певний проміжок часу і простору. «Подієві схеми забезпечують гештальтну цілісність конструкції як єдності поняттєвих моделей і мовних форм, що їх об'єктивують – речень, словосполучень, похідних слів. Подієва схема, що матеріалізується у мовному знакові, може мати не лише пропозиціональну, а й сітьову форму, тобто об'єднувати кілька схем, що відносяться до різних типів» [365, с. 133].

Тип схеми відображає яким чином учасники досвіду співвідносяться один з іншим. Семантичне навантаження у таких структурах несе вербальний компонент. Вербальний компонент – предикат, є формуючим компонентом семантичної структури речення [365, с. 100], характер предиката визначає тип схеми, яка реалізується у структурі НО. Оскільки НО фразового рівня є цілісними

знаковими концептуально-синтаксичними конструкціями, встановлення синтаксичної структури та типу речення є індикатором його концептуальної структури та показником типу схематичних відносин. Типи подієвих схем є основою конструювання концептуальної мережі як моделі ЕФ -- **буттєва**: *If there's no hatred in a mind* [485, с. 160], *In Hammer Glen there's blood // in milk* [425]; *there's a devil in a looking-glass* [485, с. 92]; **процесуальна**: *bear our life* [429, с. 360]; *he pants his pleasure* [379, с. 13]; *break the solitude* [485, с. 138]; **схема дії**: *arrange the world* [429, с. 19], *Awakens an old memory* [485, с. 62]; **відчуття**: *Having loved God once* [443, с. 91]; *he loved his cows* [443, с. 19]; *he loved his ploughs* [443, с. 19]; **володіння**: *[A farmer] has more dignity* [485, с. 90]; *But a dream has a life of its own* [398]; **руху**: *Come with me Imagination* [438, с. 23]; *Tranquility walk with me* [443, с. 4]; *walk ... Into an evening of long grass* [429, с. 183]; **передачі**: *Bring the soul of man* [485, с. 302], *bring them loss, call // images and memories // From ruin* [485, с. 164].

Фонові елементи синтаксичної конструкції, виражені граматичними морфемами, допомагають «розташувати» подію та учасників схеми відносно читача та учасників комунікації, тобто, інформують про час та місце події, вербалізованої у реченні [175, с. 75]. У НО фразового типу, що є підрядними реченнями, фонові елементи відіграють значну роль. Саме семантичне навантаження цих номінаторів є визначальним для з'ясування типу схематичного відношення. Так, наприклад, **підрядні з'ясувальні речення** є знаковими конструкціями, що кодують фрагмент досвіду, концептуальним підґрунтям якої є **ідентифікаційна схема X є ХТО (ЩО)**: *[We] Who have come so far*. X (МИ) є ХТО (ті, хто так далеко пройшли). *We – АГЕНС, Who have come so far – ЕСИВ* (компонент схеми, що виконує функції ідентифікації) [365, с. 7].

У **підрядних означальних реченнях** реалізується буттєва схема: *Beauty that we have won* [485, с. 89] – X (КРАСА) є ТАКА (якість – *та, що ми завоювали*). У цій НО слово *beauty* (краса) виконує семантичну роль пацієнса, якщо

інтерпретувати його як істоту (метафоричну репрезентацію жінки), або об'єктива, якщо інтерпретувати слово *краса* як неістоту.

НО фразового типу, виражені підрядними реченнями мети, як у НО [*all I ever wanted*]... *So I could say mine* [394] виконують роль стимулу (наміру). У межах НО суб'єкт події *I* (я) виконує роль агенса. У даній НО також реалізується схема дії.

У предикативних конструкція, виражених **підрядними реченнями причини**, суб'єкт дії виступає у ролі каузатора. НО *My mind, because the minds that I have loved, ... // prosper but little* [485, с. 160] є комплексною синтаксичною конструкцією, у структурі якої підрядне речення причини (*because the minds...prosper but little*) містить додаткове підрядне з'ясувальне речення (*the minds that I have loved,*). У схемі присутні два суб'єкти процесу – *I* (я) та *minds* (свідомості). У першому підрядному реченні втілюється схема дії. *The minds* (свідомості – агенс) що роблять? – *prosper* (процвітають). У другому підрядному реченні реалізується схема відчуття. Тоді суб'єкт досвіду (*I*) виступає у ролі експерієнцера.

НО на позначення контейнера -- середовища буттєвого досвіду -- репрезентовані конструкціями, семантичне навантаження у яких несуть субстантивні НО у супроводі фонових елементів: адвербіальних компонентів (*swaggering celestially home* [443, с. 45]); прийменникових конструкцій (*My place.. below the clay* [399]). У підрядних реченнях часу та місця, які вводяться препозиційним компонентом, семантичне навантаження фонового елемента визначає семантичну роль синтаксичної конструкції. Розглянемо **підрядне речення часу**: *When the horizon fades* [485, с. 165]. Така предикативна конструкція виконує семантичну роль темпоратива. Водночас, у межах цієї ж конструкції реалізується подієва схема, у якій просторовий об'єкт *horizon* (горизонт) виконує семантичну роль експерієнцера, тобто виступає суб'єктом події, який є «реєстраційним центром» [365, с. 7] відчуттів. Предикативні конструкції, виражені **підрядними реченнями місця**, виконують роль локатива. У межах

конструкції *Where many a king has gone* [485, с. 112] учасник події *a king* (король) має семантичну роль агенса, оскільки є активним учасником події. Таким чином реалізується схема дії.

Лексичні компоненти НО виконують самостійну номінативну функцію, тобто мають здатність співвідноситися з аспектом позамовної діяльності, граматичні компоненти конструкції – несамостійну [112, с. 236]. Так, наприклад, службові слова (прийменники) функціонують у складі НО та здатні змінювати відношення між елементами вербалізатора. Зміна семантичного навантаження елемента НО сигналізує зміну відношень учасників фрагмента досвіду та концептуального підґрунтя лексичної конструкції. НО з прийменниковим компонентом, вжитим у переносному значенні, перетворюють синтаксичну структуру на метафоричну конструкцію та дозволяють інтерпретувати її концептуальне підґрунтя як КМ: *above lust and logic* [443, с. 70] (ЕМОЦІЯ ЦЕ ФІЗИЧНИЙ ПРОСТІР, МЕНТАЛЬНА ЗДАТНІСТЬ ЦЕ ФІЗИЧНИЙ ПРОСТІР), *between daybreak and dark* [402] (ЧАСТИНА ДОБИ ЦЕ ПРЕДМЕТ), *Between two eternities* [485, с. 302] (ВІЧНІСТЬ ЦЕ ПРЕДМЕТ), *It is October over all my life* [448] (ЧАС ЦЕ РЕЧОВИНА), *Over this loneliness* [437] (САМОТНІСТЬ ЦЕ ПРЕДМЕТ). Зокрема, прийменники місця, вжиті з абстрактними субстантивними одиницями, демонструють концептуалізацію абстрактного поняття як фізичного місця.

Окремо необхідно відзначити інтерпретативну варіативність конструкцій із препозиційним компонентом *of*. Невизначеність семантики прийменника *of* у структурах типу NP2 *of* NP1 є причиною ускладненої інтерпретації НО. [48, с.47-56]. Такі словосполучення кодують ряд відношень між компонентами структури: власником і власністю (*the soul of man* [485, с. 302]), частиною і цілим (*the edge of a town* [443, с.120]), властивістю і об'єктом (*horrible splendor of desire* [485, с. 165]), часом і процесом (*hours of laughter*), дією та агенсом (*The monstrous crying of wind* [485, с. 99]) та ін.

Прийменник *of* є полісемантичною одиницею, значення якої залежить від того, яким чином профілюються відношення між двома сутностями. Одна із них є траектором конструкції, інша – орієнтиром. Траектором є компонент конструкції, що знаходиться у фокусі уваги та є більш семантично виразним, або ж є первинним семантичним фокусом. Орієнтир є вторинним семантичним фокусом. Конструкція з прийменником *of* становить собою іконічний знак, у якому кодується схемне поняття, якому «внутрішньо притаманні суттєві властивості певного типу між двома учасниками» [48, с. 44-45]. Інтерпретативна варіативність конструкцій із прийменником *of* створює у контексті поезії додаткові засоби образності та полісемантизму.

Семантика компонентів номінативного простору «екзистенційні феномени» демонструє профілювання ознак, відповідно до яких виокремлюються наступні функціонально-семантичні типи: **знаки-дезигнатори** [61, с. 33-34], що позначають об'єкт/суб'єкт досвіду: *The steel, the corpse, The sod; motor-hearse*; **знаки-констататори**, що позначають стан речей чи набір характеристик денотата профільовані в різних сценаріях: *you are young // So we speak a different tongue* [485, с. 99]; **знаки-дескриптори**, які окреслюють певний набір характеристик денотата: *the cut-throat north* [485, с. 231], *an Irish January* [389], *a Gaelic nation* [457]; **знаки-кваліфікатори**, які позначають характеристики денотата з імплікованою оцінкою: *Where the grandfather is rising from his place // ... // To welcome a bewildered homing daughter* [429, с. 306]; **знаки-акцентуатори**, що профілюють певні риси денотата, визначають його включення до різноманітних сценаріїв: *foreign city of Dublin* [418]; *black eternity of April clay* [443, с. 11]; та **знаки-прескриптори**, які виступають експліцитними регулюючими елементами, які детермінують результати розгортання певного сценарію: *Till the narrow coffin closes me* [401].

Отже, функціональні особливості НО на позначення екзистенційних феноменів пов'язані з поетичним контекстом, тому образна та естетична функції є невід'ємними від базових номінативної, репрезентативної та апелятивної функцій. Синтаксичні структури іконічно репрезентують певний тип феноменологічного

досвіду, тому існує зв'язок між типом НО та характером екстралінгвістичної реальності, яку ця одиниця вербалізує. Відповідно до характеру екстралінгвістичної реальності НО на позначення феноменів дійсності розподіляємо на позначення **контейнеру досвіду, вмісту досвіду (предмета / об'єкта / суб'єкта), процесу та властивості вмісту чи процесу ЕФ**. Існує залежність між структурною організацією мовного знака поетичного тексту та семантичною спрямованістю на певний тип феномену.

Висновки до розділу 2

1. Номінативний простір «екзистенційні феномени» в англійській ірландській поезії сформований усією сукупністю мовних знаків, основною функцією яких є вербалізація концептуалізованих фрагментів буттєвого досвіду. Номінативний простір розглядається як відкрита динамічна система, флуктуації котрої зумовлені універсальними закономірностями. Компоненти НП організовані у польові структури, об'єднуючим фактором яких є екстралінгвістична спрямованість – позначення ними окремого типу ЕФ.

2. Структура і зміст аналізованого НП «екзистенційні феномени» визначаються універсальними та етноспецифічними характеристиками. Універсальність детермінована ієрархічними (каузативними) та синергетичними (компліментарними) відносинами між його компонентами, а також нейрофізіологічними особливостями когнітивних механізмів, відповідальних за семіотизацію концептуалізованого досвіду. Етноспецифічні характеристики НП «ЕФ» залежать від низки екстралінгвальних чинників (географічних, соціокультурних, історико-політичних, ситуативно-сценарних, тощо), котрі становлять лінгвопрагматичний фон семіозису.

3. Функціонально-семантичними особливостями НО на позначення ЕФ у поетичному контексті є іконічна репрезентація фрагмента буттєвого досвіду, кодування цілісного словесно-поетичного образу структурою знака, залежність

синтаксичної структури знака від типу ЕФ відповідно до характеру його екстралінгвістичної спрямованості.

4. Номінативною одиницею поетичного тексту вважаємо мовний знак, основною функцією якого є кодування фрагмента буттєвого досвіду. Відповідно до структурної організації розподіляємо номінативні одиниці на ката-знаки 1 (прості лексичні одиниці), ката-знаки 2 (деривати та складні лексичні одиниці), мезо-знаки (словосполучення, які номінують окремий тип феномену із суміжною характеристикою), макро-знаки 1 (НО фразового типу, предикативні конструкції, які вербалізують фрагмент буттєвого досвіду, основою якого є пропозиційна схема) та макро-знаки 2 (НО фразового рівня, повноцінні речення).

5. Функціонально НО на позначення ЕФ спрямовані на іконічну репрезентацію певного типу буттєвого досвіду. Відповідно до характеру екстралінгвістичної реальності НО розподіляємо на такі, що позначають контейнер досвіду, вміст досвіду (предмет/об'єкт/суб'єкт), процес та властивості вмісту чи процесу ЕФ. Існує залежність між структурною організацією мовного знака поетичного тексту та семантичною спрямованістю на певний тип феномену.

6. Семантика компонентів номінативного простору «екзистенційні феномени» демонструє профілювання ознак, відповідно до яких виокремлюються наступні функціонально-семантичні типи: **знаки-дезигнатори**, що позначають об'єкт/суб'єкт досвіду, **знаки-констататори**, що позначають стан речей чи набір характеристик денотата, профілювані в різних сценаріях, **знаки-дескриптори**, які окреслюють певний набір характеристик денотата, **знаки-кваліфікатори**, які позначають характеристики денотата з імплікованою оцінкою, **знаки-акцентуатори**, що профілюють певні риси денотата, визначають його включення до різноманітних сценаріїв та **знаки-прескриптори**, які виступають експліцитними регулюючими елементами, які детермінують результати розгортання певного сценарію.

РОЗДІЛ 3

МОВНІ ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ ФЕНОМЕНІВ В АНГЛОМОВНІЙ ІРЛАНДСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ

3.1. Мовні засоби відображення просторово-часових екзистенційних феноменів

Екзистенційні феномени об'єктивуються у поетичному тексті у концептуальній сітці ієрархічних відносин, що формують ККС англomовної ірландської спільноти. У межах цього дослідження ЕФ *простір* у поєднанні з феноменом *час*, формує систему координат, у межах яких людина локалізує власне фізичне, ментальне та діяльнісне перебування, а також є фундаментальним універсальним феноменом, що має мовну репрезентацію.

За словами Арутюнової Н. Д., «буття визначається трьома основними параметрами: онтологічним, просторовим та темпоральним. Перший стосується природи предметів буття, другий – області їх буття, третій – темпоральних меж буття» [5, с. 172]. У дослідженнях когнітивних лінгвістів поняття «простір» дефінується як одиниця, або організація одиниць, які колективно служать для визначення системи координат, по відношенню до якої вимірюються певні властивості об'єктів, у тому числі й феноменальне «Я» [264, с. 27]. У іншому визначенні – це величина, що є узагальненим уявленням про цілісність утворення між небом і землею. Людина є частиною такого утворення та здатна відносно вільно переміщуватись у його межах та маніпулювати предметами простору [79, с. 466]. Властивостями простору вважаються цілісність, перцептуальна самостійність та визначеність [79, с. 468]. Чітко окреслена структура простору постає із перцептивно-моторного способу функціонування людини [255, с. 58]. У просторовій категоризації людського досвіду існує ізоморфізм чуттєвого (сенсомоторного) сприйняття дійсності та мовної реальності.

На думку Р. Ленекера, ПРОСТІР є базовим доменом, тобто такою цариною досвіду, яка не може бути редукована до царини меншого обсягу та визначає

концепцію просторової конфігурації [259, с. 44-45] Водночас, простір може виступати як окремий об'єкт міркування, у такому випадку його значення самостійно функціонують як концепції вищого порядку, а його метафорична інтерпретація перетворює домен на небазовий [259, с. 44].

3.1.1. Мовні засоби відображення екзистенційного феномену *простір*

ЕФ *простір* є комплексною абстрактною категорією, оскільки у своєму найзагальнішому тлумаченні не має видимих меж, об'єму чи вмісту. Це твердження підтверджується дефініційним аналізом: *a continuous area or expanse which is free, available, or unoccupied; the dimensions of height, depth, and width within which all things exist and move* [372; 376; 375]. Цікавим спостереженням є наявність у англomовних дефініціях визначення простору як часової категорії: *a period of time (проміжок часу)* [372; 376; 375], *An interval of time* [372; 376; 375]. Компонентний аналіз свідчить, що основними семами лексичної одиниці простір є площа, незайнятий, протяжність, тривимірність, час:

space=[+AREA] [+EXPANSE] [+THREE DIMENSIONS] [+FREE] [+TIME]

У структурі англomовної ірландської ККС вербалізація просторового досвіду тісно пов'язана з досвідом часовим, вони функціонують у якості екзистенційних координат або точок опори, з допомогою яких людина знаходить своє місце у базових локусах свого існування – природі, соціумі, світі та місці свого фізичного перебування та діяльності. Простір і час окреслюють онтологічні межі світу у якому існує та реалізує себе людина [62, с. 35]. Поняття простору не обмежується визначенням напрямків руху, переміщення об'єктів, простір наповнений значущими об'єктами, які визначають його та людину у ньому. Через локалізацію себе у фізичному, соціальному, національному та космологічному просторі людина ідентифікує себе як ірландця, фермера, учасника соціальної взаємодії. Феноменологічний вияв просторового досвіду шляхом перцепції та інтеріоризації формує культурно специфічний концепт ПРОСТІР. До його складу входять ядерні компоненти, репрезентовані лексичними одиницями, що

розподіляємо на **просторові сегменти** та **просторові об'єкти**. **Просторові сегменти** це обмежені ділянки простору, семантично розмежовані за площиною досвіду та сферою діяльності у них людини, формують наступні категорії номінативного простору:

- просторові сегменти універсологічного (узагальнюючого) характеру – *world, place, corner of peace [448], earth;*
- пов'язані з фермерською діяльністю – *clay, headlands, fields, stoney grey soil, wet clogs, potato-field, ghost-hill, churchyard, graveyard, the grave, mud-walled space [443, с. 36], lea, plantation, cart-pass, sods, potato mould, soggy peat, furrows;*
- пов'язані із географічним розташуванням та такі, що позначають національне утворення – *Ireland, the edge (of a town), streets, Shancoduff, Drumcatton, North, Black Shanko, Drummeril, Mulahinsha, Brannagan, Donaghmoynne, Dundalk, Armagh, Donaghmoynne, Cummen Strand, Clooth-na-Bare [485, с. 65], Monaghan, Ben Bulben, Drumcliff, townland.*

Лексичні одиниці, що формують концепт ПРОСТІР та позначають просторові об'єкти розподіляємо на наступні категорії: а) об'єкти природи – *hills, beach, Alps, poplars, Bluebells, the river, grass, stream, dandelions, cocksfoot;* б) феномени природи – *winds, woven sun, sea, waves.*

Феноменальний простір існування людини репрезентований номінативними одиницями різного рівня організації, котрі можна умовно розподілити на наступні категорії:

1. природний простір, у межах якого локалізує себе людина, є фізичним, реальним та існує незалежно від волі людини, але чинить вплив на її діяльність; містить лексичні одиниці на позначення об'єктів та феноменів природного походження, що служать маркерами закріплення концепту ПРОСТІР в ірландській ККС.

2. національний простір – держава Ірландія, фізично окреслене соціальне утворення, яке формує самоусвідомлення людини у ньому. До цієї ж

категорії відносимо топоніми – назви міст та географічних об'єктів Ірландії, які не залучені у метафоричні стосунки із суміжними концептами;

3. соціальний простір життя/праці – споріднений із природнім середовищем, включає також об'єкти природи, але має безпосереднє відношення до соціальної та сільськогосподарської діяльності людини, тому є свідомо створюваним, структурується відповідно до спрямованої на нього діяльності людини та є формуючим чинником цієї діяльності;

4. космологічний простір – світ, середовище, макроутворення, яке охоплює як ідеальні уявлення про нього індивіда, вмістилище як самої людини так і матеріальних продуктів її діяльності.

У творах англомовних ірландських авторів просторовою категорією, що найчастотніше представлена у номінативних одиницях, є феномен природи. Вербалізація феноменів природнього середовища відбувається через процеси метафоризації, основним механізмом якої в цьому випадку є антропоморфізм, що підтверджує припущення С. Левінсона про визначальність цього явища у просторовому мисленні людини. Серед виокремлених НО на позначення ЕФ *простір* переважна більшість є одиницями фразового рівня. Об'єкти природи представлені одухотвореними свідомими створіннями, активними учасниками світу. Концепти природнього середовища вербалізуються у КМ наступних типів:

ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ ЦЕ ЛЮДИНА: *black hills have never seen* [443, с. 8]; *Eternally they look north* [443, с. 8]; *A lazy veil of woven sun* [443, с. 12], *My hills hoard the bright shillings of March* [443, с. 8], *my Alps and I have climbed the Matterhorn* [443, с. 8], *the rushy beards of Shancoduff* [443, с. 8], *Trees walking across the crest of hills* [443, с. 123].

ПРИРОДНИЙ ФЕНОМЕН ЦЕ ЛЮДИНА: *The sleety winds fondle* [443, с. 8], *sun went down into Drumcatton* [443, с. 18], *the wind leans* [443, с. 21], *shadows of poplars crooked the furrows* [443, с. 34].

РОСЛИНА ЦЕ ЛЮДИНА: *we will not let them [bluebells] guess* [443, с. 74]; *impose on the bluebells in that plantation* [443, с. 74], *dandelions growing on*

headlands, showing // Their unloved hearts to everyone [443, c. 12], cocksfoot leans across the rutted cart-pass [443, c. 68], bluebells in the plantation, // And never frighten them [443, c.74].

ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ ЦЕ ДЖЕРЕЛО СВІТЛА: *the river and the stream // That flashed upon a pensive theme [443, c. 117].*

Природний простір, у якому локалізує себе людина, в англomовній ірландській ККС конституюється предметами, об'єктами та феноменами природи, що перебирають на себе людські властивості, мислять, відчувають, рухаються, спілкуються, виступають агентами взаємодії, у якій людина є швидше спостерігачем, а не учасником.

Соціальне середовище – країна Ірландія, місто, поселення – номінується за допомогою лексичних одиниць двох типів:

а) топонімів, тобто аллоцентричних ментальних мап, які базуються на зовнішніх орієнтирах (allocentric landmark-based maps) [264, c.28], – *Monaghan [443, c. 13], Black Shanko, Drummeril, Mulahinsha [443, c.13], Donaghmoynе, Dundalk, Armagh, high over Cummen Strand high-up on Clooth-na-Bare [485, c. 65];*

б) одиниць вторинної номінації, реалізованих у концептуальних метоніміях типу ВМІСТИЛИЩЕ ЗАМІСТЬ ВМІСТУ, які надалі можна конкретизувати на метонімії наступного типу: ІРЛАНДІЯ ЗАМІСТЬ ЛЮДИНИ: *the cowardice of Ireland [443, c.70], the world looks on and talks [443, c.40]; And ancient Ireland knew it all [485, c. 302]; Romantic Ireland's dead and gone // It's with O'Leary in the grave [485, c. 86];* ІРЛАНДІЯ ЗАМІСТЬ УГІДДЯ: *return to the headland of carrots and [443, c.22], stoney grey soil of Monaghan [443, c.13];* КРАЇНА ЗАМІСТЬ ЧАСТИНИ БУДІВЛІ, ПОСЕЛЕННЯ ЗАМІСТЬ ЛЮДИНИ: *corner of peace [448], on the edge of a town [443, c.120], My father ... fell to right away... to heaving sods [429, c. 3]; The cold smell of potato mould, the squelch and slap // of soggy peat, the curt cuts of an edge // through living roots awaken in my head [429, c.3]; The freckled man who goes // To a gray palce on a hill [443, c.123]; walking along a headland // Of*

green oats in June [443, c. 82]; ФІЗИЧНИЙ ПРОСТІР ЗАМІСТЬ ЛЮДИНИ: *The personality of those streets* [443, c. 104], *all the world's a friend* [443, c. 99].

Соціальний простір життя/праці репрезентований НО, значення яких окреслює середовище діяльності людини. Такі НО фокусуються на позначенні окремої площини існування – землі як угідді, на якому необхідно працювати, роль людини в межах простору. Ця категорія позначається пейоративними оцінними характеристиками. КМ, що позначають середовища життя/праці вербалізовані у метафоричних виразах, основоположними КМ яких є наступні:

УГІДДЯ (ЗЕМЛЯ) ЦЕ ЛЮДИНА: *light of imagination in these wet clogs* [443, c. 18], *the fields ...// giving him the coward's blow* [443, c.26], *in hurrying fields of April* [443, c. 19].

УГІДДЯ ЦЕ ЖІНКА: *made a field his bride* [443, c. 20]; *She [lea] ought to give a crop* [443, c. 34].

ЗЕМЛЯ (ГРУНТ) ЦЕ СМЕРТЬ: *the clay is in the mouth* [443, c. 41], *you are not lying in the wet clay* [443, c. 83], *But under heavy loads of trampled clay* [24, c. 202]; *Sing the lords and ladies gay // That were beaten into the clay* [485, c.303]; *Under bare Ben Bulben's head // In Drumcliff churchyard Yeats is laid* [443, c. 304].

УГІДДЯ ЦЕ МОГИЛА: *The graveyard in which he will lie will be just a deep-drilled potato-field* [443, c. 44]; *First cousins to the ghosts of the townland* [443, c. 42]; *a grey ghost-hill* [12]; *All that you have discovered in the grave* [485, c. 169]; *the seven-deadened clay* [443, c. 70].

ЖИТТЄВИЙ ПРОСТІР ЦЕ ЗАМКНЕНИЙ ФІЗИЧНИЙ ПРОСТІР: *learn to live in a mud-walled space* [443, c. 36]; *But under heavy loads of trampled clay* [485, c. 202].

ЗЕМЛЯ ЦЕ МАТЕРІЯ: *fields were bleached white* [443, c. 38].

ЗЕМЛЯ ЦЕ ДЖЕРЕЛО ЗНАНЬ: *To eat the knowledge that grew in clay* [443, c. 14].

ГРУНТ ЦЕ СВІТ: *before clay earth was made* [443, c. 71].

Сутність життєвого простору англомовної ірландської ККС концентрується у концепті УГІДДЯ (FARMLAND). Значення НО цієї категорії можна звести до двох виявів. Персоніфікований ПРОСТІР демонструє якості агресора, диктатора, істоти, що позбавляє життя, обмежує свободу діяльності та накладає істотні обмеження на людину. З іншого боку, у КМ УГІДДЯ ЦЕ ЖІНКА спільним елементом значення визначаємо фертильність, родючість та роль жінки як романтичного партнера. Функціонування домену ЖІНКА в якості джерела КМ дозволяє інтерпретувати сценарій, у якому земля виступає заміником романтичного партнера.

Другим виявом значення НО на позначення ЕФ *простір* є асоціація концепту ЗЕМЛЯ/ГРУНТ із концептом ЗАМКНЕНИЙ ПРОСТІР, що у розвитку метафоричного значення пов'язується із концептом СМЕРТЬ. Інтерпретація таких КМ у англоірландській ККС свідчить про роль життєвого простору у фермерській і соціальній діяльності як фактора, що лімітує потенціал людини і є місцем як фізичної, так і духовної загибелі.

Репрезентація космологічного простору може бути представлена КМ наступного типу: ПРОСТІР ЦЕ МАТЕРІЯ: *O unworn world enrapture me, encapture me in a web // Of fabulous grass* [443, с. 126]; СВІТ ЦЕ ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ: *A world that was and now is poised above time* [443, с. 120]; СВІТ ЦЕ НЕСПОКІЙ: *world of trouble* [13]; СВІТ ЦЕ ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ: *Here wait I // On the world's rim* [429]; *O may she live ... in one perpetual place* [485, с. 160], *He is riding to townland // That is the world's bane* [485, с. 68]; *They have gone about the world like wind* [485, с. 86], *In this corner of peace* [448]; *the black Eternity of April clay* [443, с. 11]; СВІТ ЦЕ ЛЮДИ: *called the world to new silliness* [443, с. 35]; *the passing world stares but no one stops* [443, с. 35]; *O you, Eve, were the world that tempted me* [443, с. 14]; *all the world's a friend* [485, с. 99]; СВІТ ЦЕ ЖИТТЯ: *world withered away* [485, с. 99]; *Christ will meet them at the end of the world* [443, с. 24]; *until a world comes to life* [443, с. 95]; *the transfigured face // Of a beauty that the world did*

not touch [443, с.14]; ПРОСТІР ЦЕ ЧАС: *perpetual place* [485, с. 160]; *A world that is poised above time* [443, с.120].

Використання лексичної одиниці *world/cwim* як ядерного компонента метафоричних виразів цієї категорії поєднує у собі чотири основні механізми репрезентації ЕФ *простір*: метонімії СВІТ ЦЕ ЛЮДИ, ЩО ЙОГО НАСЕЛЯЮТЬ, СВІТ ЦЕ ЖИТТЄВИЙ ПРОСТІР та метафор СВІТ ЦЕ ЧАС та СВІТ ЦЕ ЖИТТЯ. Інтеграція концептів ПРОСТІР, ЖИТТЯ, МІСЦЕ, ЧАС дозволяє інтерпретувати ЕФ *простір* як утворення складного ієрархічного характеру та, на матеріалі лінгвокогнітивного дослідження, встановити пов'язаність та взаємозалежність обробки просторового, темпорального досвіду у процесі самоідентифікації.

Етноспецифічний характер концептуалізації ЕФ *простір* детермінований специфікою розгортання концептуальної мережі, у якій визначальними є **ідентифікаційна схема специфікації**, формуючі компоненти якої є НО на позначення географічного розташування, географічних та природних об'єктів, об'єктів пов'язаних із фермерською діяльністю: *No treaty // I foresee will salve completely your tracked // And stretchmarked body* [429, с. 127]; **буттєва локативна схема**, компоненти якої визначають суб'єкта досвіду у межах його просторового розташування *on Ragland Road* [443, с. 84]; *in Connacht* [396]; *capes // Where heather only thrives* [397]; *in pleasant meads* [455] та **акціональна схема контактної дії**, компоненти якої демонструють характер взаємодії просторових об'єктів із іншими учасниками досвіду: *He walks the white-flowered field* [425]; *This is the place of what I would leave* [429, с. 48] (див. Додаток С., рис. С.2).

Можемо зробити висновок про те, що ЕФ *простір* у структурі англомовної ірландської ККС є вмістилищем існування людини, середовищем, місцем і засобом її діяльності, чинить дії обмежувального та стримуючого характеру на діяльність та стосунки людини, є чотиривимірним утворенням, окремим виміром якого є *час*. Відповідно, ЕФ *простір* має темпоральні характеристики та може в окремих випадках бути підмінений власне феноменом часу. У ККС англо-

ірландців ЕФ *простір* містить просторові об'єкти природного та соціального походження та визначається ними та їх роллю у людському житті та діяльності.

Семантика НО на позначення простору відкриває розподіл у сприйнятті об'єктів природного та соціального середовища. Об'єкти природи носять характеристики людини та мають нейтральну/позитивну конотацію, в той час коли об'єкти соціального середовища – країна, фермерська земля – наділені властивостями, які зобов'язують до певних дій, обмежують волю та асоціюються зі смертю.

ЕФ *простір* репрезентованим у поетичних текстах НО фразового рівня, більшість яких становить метафоричні та метонімічні вирази та характеризується високим рівнем тропеїзації. Відповідно, у межах окремої НО фразового типу часто втілено більш ніж одну КМ, тому формування чітких меж окремих категорій та виокремлення домінуючих КМ у поетичному контексті є проблематичним для кількісного аналізу, але водночас відкриває можливості для подальших досліджень.

3.1.2. Мовні засоби відображення екзистенційного феномену *час*.

Феномен *час* розглядається як універсальна категорія людської когніції. Його ментальна репрезентація – концепт ЧАС вбачається складовою тріадного відношення ПРОСТІР :: ЧАС :: ЛЮДИНА, однією з осей екзистенційних координат, по відношенню до якої людина ідентифікує себе та визначає власне місце у середовищі свого існування.

Феноменологічні вияви часового досвіду окреслені змінами середовища, пов'язаного з циклічністю пір року, людського життя та побутових дій. На рівні обробки інформації категорії *простору*, *часу* та *орієнтації людини* вважаються фундаментальними когнітивною функцією. Людина локалізує себе по відношенню до просторових орієнтирів та часових подій, що надає дані для формування когнітивних мап царин ментального **простору**, **часу** та **людини** [293]. Нейрофізіологічні дослідження свідчать про те, що орієнтація у просторі,

часі та локалізація людини у них репрезентується спорідненими та взаємодіючими когнітивними системами [293]. Водночас, ці системи неідентичні та можуть бути розділені на підсистеми, специфічні для кожної царини, що дає підстави говорити як про окремі концепти ЧАС, ПРОСТІР, ЛЮДИНА, так і про їх інтеграцію.

Розгляд НО на позначення феномену *час* дозволяє окреслити границі базових поняттєвих характеристик концепту ЧАС. Лексичні значення виокремлених НО на позначення відрізків часу поза межами контексту формують ядро концептуального утворення ЧАС, визначають складові компоненти концепту та утворюють прототипні уявлення про його склад.

В агнломовних ірландських поетичних текстах НО, що входять до концептуального простору ЧАС, можна розподілити на наступні категорії: **добові зміни**: *Morning, Dawn, Evening, Night, the days*; **сезонні зміни**: *October, October-coloured, April-watery, January, April, July, June, May, March, November, September morning, Summer, Autumn day, Summer morning*; ця категорія охоплює риси, притаманні сезонним змінам, важливим у фермерському господарстві ірландської спільноти, темпоральний обсяг розширений до значущих сільськогосподарських періодів; **Темпоральні зміни людського життя**: *youth, future, today, years, six months, a hundred years*; **Космологічний час, часові мікроутворення**: *Timeless, Time, Half-moments*. Ця категорія є специфічною, оскільки її обсяг в одному випадку розширений до масштабів універсуму, у другому ж позначає суб'єктивно сконструйоване часове мікроутворення.

У контексті поетичних творів набуто семантичне наповнення в результаті концептуального удосконалення феномену *час* визначається двома факторами: з одного боку – це характер творчого переосмислення концепту ЧАС, з іншого – лінгвокультурна специфіка, закодована у поетичних текстах. В англomовній ірландській ККС концептуальний простір ЧАС осмислюється в межах умовних підкатегорій:

1. концепт ЧАС як дискретна сутність. Дискретний час поділяється на окремі часові проміжки, асоційовані зі значущими періодами у фермерській діяльності або ж маркований темпоральними орієнтирами, що позначають циклічні зміни природного середовища;
2. час, асоційований із біоритмами життя людини, досвідом буття у широкому розумінні, зокрема минулим, майбутнім, старінням, молодістю.
3. континуальний час, сприйняття якого не вкладається у типові категорії циклічності, хронологічності; асоціюється з нескінченністю, поняттями що знаходяться поза межами парадигми людського життя.

НО на позначення дискретного часу в ірландській ККС реалізовану у КМ наступного типу: ЧАС ЦЕ ЛЮДИНА – *Morning ...waking in a Mucker fog* [443, с. 95]; *If ever a summer morning should find me* [443, с. 68]; *October playing a symphony* [443, с. 19]; *Evening at the cross-road* [443, с. 6]; *October creaks the rotted mattress* [443, с. 44]; *rather stupid June* [443, с. 5]; *the bright shillings of March* [443, с. 8]; ЧАС ЦЕ ВЛАСТИВІСТЬ – *black eternity of April clay* [443, с.11], *July sun* [443, с. 35]; *apple-ripe September morning* [443, с. 68]; *October-coloured weather* [443, с. 10]; *April-watery moon* [443, с. 37]; *Christ comes with a January flower* [443, с. 66]; *On Raglan Road of an Autumn day* [443, с. 83]; *clayey hours* [443, с. 20]; ЧАС ЦЕ ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ – *The snipe of Dawn fell like a whirring stone* [443, с. 26]; *to hold momentarily November in the woods* [443, с. 108];

Семантика НО, які утворюють концепт ЧАС, асоційований з переосмисленням минулого, теперішнього та майбутнього людини, свідчать про превалювання поняттєвих складових *старість*, *старіння* та *минуле* в англійській ірландській ККС. Плинність буття реалізується у тексті через наступні КМ: ЧАС ЦЕ ЛЮДИНА – *A year passed and another hurried* [443, с. 36]; *But Time's long silver hand has touched our brows* [443, с. 3]; *youth passing* [443, с. 120]; *the days slipped by* [443, с. 33]; *watch the years run back* [443, с. 43]; МАЙБУТНЄ ЦЕ ВІЗУАЛЬНИЙ ОБ'ЄКТ – *The mirage // That was my future* [443, с. 104]; МАЙБУТНЄ ЦЕ МИНУЛЕ – *I listened to them it was a hundred years from now //*

And I was dead [443, c. 105]; ЧАС ЦЕ ПТАХ – *the birds of the years* [443, c. 38]; ЧАС ЦЕ ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ – *six months behind life* [443, c. 39]; ЧАС ЦЕ ТЯГАР – *Battered by time and weather* [443, c. 3]; *tiring years* [443, c. 145]; *my nineteen years weigh heavily on my feet* [443, c. 120].

Позначення плинності та лінійності часу реалізується через вживання дієслів руху – *pass, slip, run*. Неможливість сенсорного сприйняття часу компенсується використанням лексичних одиниць, пов'язаних із зображенням, видимістю – *mirage, vision*, пов'язане із кольором сивини – *silver hand, my hair is white*. Часові зміни, як свідчення скінченності життя, пов'язані у свідомості з ознаками старості та старіння, такими як втома, відчуття тягара, тощо. Ці ознаки реалізуються у тексті за допомогою лексичних одиниць *tiring, battered, weigh heavily*.

Час, як аморфна сутність, реалізовується у КМ наступних типів: ЧАС ЦЕ ЛЮДИНА – *To fight with tyrants Love and Life and Time* [443, c. 68]; *Time // Has its own work to do* [443, c. 106]; *the knees of time* [443, c. 34]. ЧАС ЦЕ ПРОСТІР – *snatch out of time* [443, c. 119]; *above time* [443, c. 120]; *spacious time* [443, c. 133]; *time stretched* [443, c. 32]; *half-moments of paradise* [443, c. 37]; ЧАС ЦЕ МІСЦЕ – *The Bedlam of Time* [445, c.201]; ЧАС ЦЕ СВЯЩЕННИК – *only Time can bless* [443, c. 43].

Лінгвокультурна специфіка ЕФ *час* виявляється у розгортанні концептуальної мережі, у якій визначальними є **акціональна схема стану/процесу**, компоненти якої вказують на агентивний характер концепту ЧАС, динамічність його розгортання в англо-ірландському світогляді (*Morning ...waking in a Mucker fog* [443, c. 95], **буттєва локативна схема**, семантика складових якої демонструє визначення темпоральних фрагментів через просторовий досвід (*Evening at the cross-road* [443, c. 6]), **акціональна схема контактної дії**, компоненти якої вказують на характер відносин суб'єкта та часового проміжку, де вербалізований часовий фрагмент виступає у ролі агенса (*Battered by time and weather* [443, c. 3] (див. Додаток С., рис С.1.).

Абстрактність, асоціативність та образність ЕФ *час* функціонують як джерело метафоричної репрезентації. Лексичні метафори на позначення темпорального досвіду мають за основу КМ ЧАС ЦЕ ПРОСТІР та ЧАС ЦЕ ЛЮДИНА, що підтверджує попередні дослідження. Концептуалізація феномену *час* у тріадному відношенні ЧАС :: ПРОСТІР :: ЛЮДИНА доводить нейрофізіологічний базис інтеграції категорій. Типовою рисою є втілений характер лексичних метафор. В англійській ірландській ККС ЧАС концептуалізується як агенс – здатен рухатись, діяти, перетворювати, чинити перешкоди, здійснювати тиск. Мапування темпорального досвіду у царину джерела ПРОСТІР уможлиблює конкретизацію та закріплення абстрактного характеру ЕФ, визначає його як закритий чи відкритий (контейнер), у межах якого метафорично розміщує себе людина. ЛЮДИНА має роль пацієнса, є отримувачем дії, об'єктом перетворення, та виконує пасивну роль. Культурно-специфічну концептуалізацію мовних репрезентацій феномену *час* було знайдено у формі КМ ЧАС ЦЕ ВЛАСТИВІСТЬ, що пояснюється феноменальними характеристиками темпорального досвіду, доступними для сенсорного сприйняття.

3.2. Мовні засоби відображення антропоморфних феноменів

Номінація антропоморфних ЕФ в АПІ формується навколо базових категорій буття, у межах яких людина ідентифікує себе та інших членів мовної спільноти. Своїми діями людина феноменально репрезентує власну присутність і вербально означає умовні межі універсуму свого існування. Буття людини у фізичному вимірі пов'язане із набором об'єктивних характеристик її присутності у просторі та часі. Її існування у соціально-культурному середовищі виявляється у системі інтеракцій, підпорядкованих певним правилам спільноти. Ментальне буття особистості феноменально демонструється її здатністю до самоусвідомлення, рефлексії, емоційних переживань та інших видів когнітивної діяльності.

В АІ ККС розподіл НО на позначення антропоморфних ЕФ в окремі концептуальні категорії свідчить про універсальний характер категоризації життєвого простору людиною. Основними буттєвими категоріями, у межах яких відбувається ідентифікація людиною себе та інших суб'єктів інтеракції, є:

- фізіологічні параметри (живий / мертвий / сон / пробудження / стан здоров'я), фізичні характеристики (стать, вік);
- емоційний вимір – відношення до інших людей (схвалення / несхвалення), особиста характеристика, емоційне ставлення;
- ментальний стан – свідомість / інтелектуальний рівень;
- соціальні ролі – сімейний статус, приналежність до національної спільноти;
- діяльнісний вимір – рід занять, професія, досягнення результату діяльності;
- аксіологічний план – національний, культурний, міфічний, релігійний досвід життя, як ситуативно-фокусні ціннісні орієнтири людини;
- духовний вимір, як інформаційно-концептуальний план буттєвого досвіду.

В антропоцентричній ККС англословних ірландців людина є атрактором подій та явищ онтологічного характеру, соціальної взаємодії, ментальних процесів. Атрактор є структурою подій у часі та просторі, «на які орієнтуються процеси самоорганізації у відкритих нелінійних системах» [65, с. 205]. У контексті АПП людина є вектором орієнтації отриманого досвіду. Відповідно, зображена модель наслідує типологію ЕФ відповідно рівнів онтологічної актуалізації, описану у розділі І цього дослідження. Розподіл на концептосфери, у межах яких відбувається репрезентація ідентифікації людини в АПП, схематично демонструє модель, зображена у Додатку С, рис С.3.

Вербалізація **фізичного/фізіологічного** буттєвого досвіду людини у поетичному тексті є формою відтворення феноменального значення у природному життєвому просторі. Людина у вимірі АПП ідентифікує свій стан та стан інших суб'єктів відповідно до фізіологічних параметрів, часто у межах дихотомій, які є відображеннями даних станів. Засобами вербалізації служать НО фразового типу:

сон/пробудження: *sleepers wake and yet still dream [485, c.301], The sleeper [485, c. 95].*

здоровий/хворий: *Time to ... // find my health [485, c. 92];*

живий/мертвий: *all that are killed in battle //Awaken to life again [485, c. 69], Fall asleep when I should pray [485, c. 91], the dead will congregate [429, c. 400], She could not hear ... Then she was dead, [429, c. 306], she [town - Dublin] will not // Have me alive or dead [457];*

реальність/нереальність: *A man who does not exist [485, c. 123], A man who is but a dream [485, c. 123].*

Конструювання дихотомії живий/мертвий відбувається через референцію зовнішніх подій та репрезентацію ставлення людини до смерті. Усвідомлення людиною власної смертності має езотеричний смисл для кожної спільноти. Вірування про смерть, страх смерті, ритуали, пов'язані зі смертю, та зв'язок хвороби та смерті є людськими універсаліями, які поєднують більшість народів, відомих людству [139, с. 2]. В АІ ККС вербалізатори антропоцентричних феноменів у дихотомії живий/мертвий мають чітку тенденцію до розподілу стан :: дія. Смертність вербалізуються через прикметник *dead*, життя – через дієслово *to live*, в той час, коли прикметник *alive* був використаний лише раз. Це дає підстави припускати, що репрезентація людини у мовному вимірі, як живої особи, відбувається опосередковано через діяльність та характеристики, властиві їй. Водночас, ознаки смертності репрезентовані як частина життєвого циклу людини.

Вік є ЕФ, який пов'язує антропоморфні феномени із феноменом часу та формує окрему категорію. Для вербалізації феномену *людина* у вимірі вікової характеристики (старий/молодий/юний/дитина) використовуються НО різного типу:

НО з головним субстантивним компонентом: *an infant; one [woman] a child; reckless middle-age [485, c. 76]; the cunning offsprings [426];*

НО з головним субстантивним компонентом та атрибутивним модифікатором, значення якого демонструє вікову характеристику: *An old man;*

Not young, and not renewable, but man [453]; old men; their children's children [485, c. 88]; old scarecrow [485, c. 184]; Three old hermits [485, c. 91];

НО фразового типу: *An aged man is but a paltry thing [485, c. 163]; the gape of a child in a cot [387]; my children are distances [394]; children that have strayed [485, c. 62]; A young girl in the indolence of her youth [485, c. 130]; As a child, they could not keep me from wells [429, c. 15]; the old is out of season [485, c. 61].*

Окремо необхідно визначити тенденцію до ідентифікації людини за гендерною ознакою. У ХХ столітті питання політичної коректності ще не мало сьогоденішньої нагальності, в силу потреби вирішення більш термінових проблем, таких як світові війни, революції, повстання та масова міграція ірландського населення. Цей прагматичний фактор мав певний вплив на семантику одиниць *man* та *woman*. Значення одиниці *man* у більшій частині ХХ століття охоплювала позначення усього людства, без конкретизації гендерного компонента, що виявляє консерватизм поетичного дискурсу. Тому через використання субстантивної одиниці *man* у більшості випадків йдеться про ідентифікацію *людини*, а використання слова *woman* специфікує саме гендерну ознаку. У контексті АП чітке означення дихотомії **чоловік :: жінка** є проблематичним через специфіку семантики НО на позначення спільноти та переважання ЛО *man*.

Семантика НО на позначення концептів ЧОЛОВІК та ЖІНКА свідчить про категоризацію життєвого простору різними шляхами для двох статей. Для окреслення різниці між концептами були розглянуті лише НО, основним компонентом яких є ЛО *man* та *woman* як складові ядра зазначених концептів.

Репрезентація концепту ЧОЛОВІК через використання ЛО *man* відбувається у таких категоріях буття – роль чоловіка у власній країні, діяльність, професійна спрямованість та самовизначення, старість та старіння, відносини із протилежною статтю, надання особистісних оцінних характеристик, усвідомлення смертності та оцінка реальності/нереальності буття. Репрезентація концепту ЖІНКА відбувається у сферах стосунків із протилежною статтю, надання особистісної оцінної характеристики та реалізація жінки через сімейне життя. Патріархальність

світогляду англомовних ірландців у ХХ столітті репрезентується у НО метафоричного типу, концептуальним підґрунтям яких є наступні КМ:

ЖІНКА ЦЕ ХУДОБА: *His sister grunted in bed [443, c. 14], I'm taking her as easy, as easy as ... // Easy there Fanny [443, c. 15]; your light limbs are as limber as the foal's [402]; Did you part with your filly, Jack? [443, c. 15], The cry of fillies in season [443, c. 15], He saw his cattle // And stroked their flanks in lieu of wife to handle [443, c. 16].*

ЖІНКА ЦЕ ПТАШКА: *daughters of the swan [485, c. 184], Like the swan [woman] [416], No wings have stirred save yours alone [482]; Alone your wings have fluttered [482];*

ЖІНКА ЦЕ МЕНТАЛЬНА ЗДАТНІСТЬ: *vague women of his mind [443, c.16], She was a language seldom spoken [421].*

ЖІНКА ЦЕ РОСЛИНА: *O may she live like some green laurel [485, c. 160], May she become a flourishing hidden tree [485, c. 160], my darling rosebud [451], Kerr's Pinks (сорт кармонлі) in a frivelled blue [443, c. 11]; The Arran Banners wearing white [443, c. 12];*

ЖІНКА ЦЕ ДІЯ: *She was a summer dance at the crossroads [421]; She was a card game [421]; She was a child's purse, full of useless things [421], She was a song that nobody sings [421];*

ЖІНКА ЦЕ КОХАННЯ: *My young love said to me [416], So hurry, my love [438];*

ЖІНКА ЦЕ ОБ'ЄКТ: *the harbour like a woman [379, c. 19], The loveliest woman born // Out of the mouth of Plenty's horn [485, c. 159], She was a house ransacked by soldiers [421];*

ЖІНКА ЦЕ ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ: *some saw her in an eclipse of the sun [419], And praised the colour of her face..... // But they mistook the brightness of the moon [485, c.164].*

Серед НО на позначення людини у сфері **емоційної детермінації** в АІ ККС домінантну позицію займають такі, семантика яких вказує на романтичні

взаємини. Репрезентація людини, залученої у романтичні стосунки, здійснюється через використання іменників у функції звертання, що відображає перенесення значення субстантивного компонента, що позначає почуття на ту людину, до якої почуття звернене. Таким чином номінація здійснюється з допомогою концептуальної метафори ЛЮДИНА ЦЕ ПОЧУТТЯ: *My dead love* [416]; *Love, I shall perfect for you* [429, с. 14]; *Sweetheart; well beloved* [485, с. 62]; *My darling; So hurry, my love* [438]; *my dear; My young love* [416].

Номінація романтичних почуттів, які стосуються інших учасників емоційної інтеракції, здійснюється через використання НО фразового типу та атрибутивні конструкції: *all the others that will love you* [380]; *I had no woman there to kiss* [485, с. 95]; *those that we have loved* [485, с. 138]; *O people that I have loved* [464]; *one loved by the people* [435]; *she is paradise* [379, с. 21].

Вербалізація інтимної складової романтичних стосунків відбувається у НО фразового типу, семантика яких визначає людину як таку, що підпорядковується почуттям, є від них залежною: *A creature driven by a savage gland* [419]; *how should the flesh not quail* [453]; *dauntless daughter of desires* [379].

Серед вербальних засобів на позначення емоційної детермінації людини, відмінної від романтичних взаємин, присутні НО фразового типу, що репрезентують такі почуття як смуток, біль, волевиявлення, дружбу та ін.: *But one [person] had a sorrow* [416]; *Who have failed being weak of will* [485, с. 91]; *The living men that I hate* [485, с. 123]; *there will always be people ... // for lovers; there will always be people // For friends* [474]; *The dead man that I loved* [485, с. 123]; *The peasant is all virtues* [443, с. 20]; *Those that I fight I do not hate* [485, с. 111]; *Those that I guard I do not love* [485, с. 111]; *the common // Hurt which touched you made // You human* [386].

Номінація людини через властиві їй ментальні здатності відбувається у субстантивних конструкціях– *Monuments of unageing intellect* [485, с. 163]; *I am only a fool* [464]; НО з головним атрибутивним модифікатором – *learned man* [485, с. 137], *the wise men* [464]; *learned respectable Bald heads* [485, с. 116]; *ignorant*

men [485, c. 73]; НО фразового типу: *She taught me what her uncle once taught her* [429, c. 306]; *You are one I shall always remember* [456]; *He had learned from pater* [485, c. 137]; *She was a language seldom spoken* [421], *Solomon grew wise // While talking to his queens* [485, c.122]; *the anvil brains of some who hate me* [429, c. 143]. Семантика НО цієї категорії свідчить про профілювання дихотомії розумний :: дурний, у межах якої визначаються ментальні здатності людини (*learned, wise :: fool, ignorant*), існування механізму отримання знань від другої особи (*grew wise, learned from, she taught me*), метафоричне мапування домену джерела ТВЕРДИЙ МАТЕРІАЛ на домен цілі ІНТЕЛЕКТ (*anvil brains, Monuments of ... intellect*), що свідчить про увиразнення ознак гнучкості, пристосування, навчання для інтелектуальної здатності людини.

В АІ ККС людина репрезентує себе через наративи, які компонує про себе та інших суб'єктів взаємодії. Через адаптацію певної ролі у наративі людина активує соціокультурні схеми, які лежать в основі взаємодії та приписує її суб'єкту ознаки та властивості відповідно до заданих схем. **План соціальної взаємодії та діяльнісний вимір** особи позначають формат буттєвого досвіду які формують осередки взаємодії, підпорядковані власним «правилам гри». У вимірі ідентифікації людини у **соціальних взаєминах** важливу позицію займають НО на позначення сім'ї, як цілісного утворення та сімейних ролей. Носіями значення концепту сім'я є ЛО **house, hearth**: *my dead hearth* [465]; *She was house ransacked by soldiers* [421]; *To own the hearth and stool* [415].

У вербалізації сімейних ролей семантичним центром НО є субстантивний компонент, часто доповнений модифікатором:

мати: *youthful mother, a shape upon her lap* [485, c. 183]; *mother's face bent o'er me* [484]; батько: *My father. Who for all his responsibly compiled // Account books* [460]; *father forsaken* [442]; сестра: *warmth of a sister's lips* [484]; брат: *My brother Maureen* [485, c. 93]; *My dear brother, you have good stamina* [429, c. 401]; *my brother, the fly* [379, c 17]; дружина: *a comfortable wife* [485, c.92]; *honest wife* [485, c.138]; чоловік: *Dutiful husband* [485, c.138]; дитина: *the farmer's boy* [454];

An illegitimate spawning [429, c. 75]; the gape of a child in a cot [387]; my children are distances [394]; the cunning offsprings ... // root up the truffles of your mind [426]; children that have strayed [485, c. 62]; their children's children [485, c. 88].

Специфікою номінації концепту ДОНЬКА є використання метафоричних конструкцій, репрезентованих у КМ ДОНЬКА ЦЕ РОСЛИНА: *my darling rosebud [451], O may she live like a green laurel [485, c. 160]; may she become a flourishing hidden tree [485, c. 160].*

Соціально-адаптивні та соціально інтерактивні рівні онтологічної актуалізації ЕФ у мовному вираженні демонструють функціонування людини у сфері певної професії, роду занять, досягненні результату діяльності та стосунки з владою. Домінантними вимірами діяльності в АІ ККС є фермерство, військова справа та поетична діяльність. Ця категорія репрезентована:

НО з головним субстантивним компонентом: *quiet walkers [429, c. 155]; Reformer [485, c. 138]; sideways talkers [429, c. 155]; the builders of a harbour [393]; the hurlers [379, c. 9]; the last invader [393]; grave-digger [485, c. 303]; old gaffer [485, c. 128]; porter-drinker [485, c. 303]; Rough men-at-arms [485, c. 164]; Wild riders [437]; a poet; the turfcutters [429, c. 64]; A farmer; merchant; statesman; the builder; the expropriated mycologist [461].*

НО з головним вербальним компонентом, предикативними конструкціями: *[him]... Touching, inspecting, separating one // Stalk from the other [429, c. 432]; the same woman // Shriek at a child [386]; Interpreting your mysteries [469]; you ... // ... fumble in a greasy till [485, c. 86]; Sing the peasantry [485, c. 304];*

НО фразового типу: *A people hardly marching [429, c. 22]; You are one ... // always in a hurry [456]; You are one ... // forgetting the address [456]; You are one ... // Frowning too often [456]; potato-gatherers like mechanised scarecrows move [452, c. 18]; He would drink by himself [429, c. 155]; all who marry in churches [485, c. 112]; How can we know the dancer from the dance? [485, c. 183]; My father worked with a horse plough [429, c.11].*

Номінація стосунків влади і людини в контексті АІ ККС здійснюється через метафоричні НО фразового типу, у яких людина репрезентована як залежна одиниця, яка утримується, обмежується та бореться за волю. КМ цього типу є ВЛАДА ЦЕ В'ЯЗНИЦЯ, ВЛАДА ЦЕ МОТУЗОК: *Men that do all by rule* [485, с. 143]; *Powdery prisoners of the old regime* [461]; *I see you at the end of your tether* [429, с. 402]; *The selves we struggled with and struggled out of* [429, с. 437].

Вербалізація антропоморфних феноменів у аксіологічному плані вираження формує національний, культурний, міфічний та релігійний досвід життя. Така форма досвіду зумовлена культурно специфічними чинниками формування цінностей та значним чином сформована прагматичними факторами, зокрема історико-політичним контекстом. Ці форми буттєвого досвіду в АПІ включають вербалізацію подій, явищ та особистостей, які мають історичну та культурну значущість, ідентифікацію людини з історичними постатями та референцію міфічних осіб. Таким чином відбувається вербалізація концепту ІРЛАНДЕЦЬ, що формує прагматичний компонент національно-культурної специфіки антропомовних ЕФ. НО на позначення історичних постатей складають категорію, репрезентовану, в основному, власними іменами: *The people of Burke and of Grattan* [485, с. 164]; *When Sheba was his lass* [485, с. 122]; *O'Leary in the grave* [493, с. 86]; *Edward Fitzgerald* [493, с. 86]; *MacBride; MacDonagh; Pearse; Wolfe Tone; Old Kelly; Connolly; Cassidy* [485, с. 152-154]; *Dante; Lennons and Callans* [443, с. 14].

Номінацію міфічних постатей формують а) НО з головним субстантивним компонентом, в яких міфічна постать репрезентована власним іменем: *one of Maeve's nine brawling sons* [485, с. 95]; *Queen Jezebel, the bitch* [436]; *nine Maines* [485, с. 95]; *Queen Maeve* [485, с. 95]; *sea-rider Oisin* [485, с. 296]; б) субстантивні конструкції, у яких референція здійснена через номінацію відомого місця чи події: *the men and women of Troy* [485, с. 89]; в) НО фразового типу: *I myself created Hanrahan* [485, с. 167].

Специфіка НО, що позначають ототожнення людини із національно-культурною спільнотою, полягає у використанні іменників у множині та таких, що позначають групу, спільноту: *people ... bound ... to the State* [485, с. 165]; *my kinsfolk* [412]; *the hundreds of my kin* [407]; *those exiles* [485, с. 86]; *the makers of nation* [394]; *Six Dublin codgers* [443, с. 96]; *countrymen // Who shudder and hurry by* [485, с.138]; *country people // Not knowing their tongue* [429, с.64]; *mountainy man* [466]; *In gray Connemara clothes* [485, с. 123]; *With those bawneen men I'm one* [437]; *O men from the fields* [414]; *indomitable Irishry* [485, с. 303]; *unremembering hearts and heads* [486, с. 303]; *a Gaelic nation* [457]; *he is // Of the seed of Eoin* [405]; *The dreamer of Young Ireland* [406].

НО, що вербалізують релігійний вимір людини, формують категорію, ядро якої представлене субстантивним компонентом *soul*. Такі НО вмотивовані концептуальною метафорою ЛЮДИНА ЦЕ ДУША: *A preoccupied soul* [417]; *The soul remembering its loneliness* [485, с. 138]; *the last soul ... like a bag of wet clay* [443, с. 18].

Людина ідентифікує себе як частину космологічного простору, продукт фізичної взаємодії та є частиною єдності зі світом, що формує **духовний вимір** репрезентації антропоморфних ЕФ. Лексичними засобами репрезентації цієї царини є лексеми *world, earth*, засобами репрезентації є дихотомія метонімії типу ЧАСТИНА ЦЕ ЦІЛЕ :: ЦІЛЕ ЦЕ ЧАСТИНА. Специфічними для АІП є КМ – ЛЮДИ (ЛЮДИНА) ЦЕ СВІТ :: СВІТ ЦЕ ЛЮДИ (ЛЮДИНА).

ЛЮДИНА ЦЕ СВІТ: *The World will never // be ready for you* [441], *a world betrayed* [397]; *Earth wakes* [388].

СВІТ ЦЕ ЛЮДИНА: *a world comes to life* [443, с. 95]; *she clenched her brittle hands // around a world* [421]; *all the silent world had ears* [425]; *the world looks on and talks* [443, с.45]; *the passing world stares but no one stops* [443, с.45]; *the earth offers* [443, с.120]; *They are all I ever wanted from the earth* [394]; *The earth shows its age and makes a promise* [387]; *Earth will be the brightest bride* [425]; *earth's foreknowledge* [430].

Номінація антропоморфних ЕФ в АПІ формується навколо базових категорій буття, у межах яких людина ідентифікує себе та інших членів мовної спільноти – фізичному/фізіологічному, емоційному, ментальному, соціальному, аксіологічному та духовному. Лінгвокультурна специфіка омовлення антропоморфних феноменів виявляється у використанні НО на позначення історичних постатей, міфічних персонажів, ототожнення людини із національно-культурною спільнотою, значущості релігійної ідентифікації людини, вмотивованих КМ ЛЮДИНА ЦЕ ДУША.

3.3. Мовні засоби відображення онтологічних феноменів

3.3.1. Мовні засоби відображення екзистенційного феномену *життя*

Буттєвий досвід людини охоплює фізичний, діяльнісний, емоційний, ментальний аспекти та структурує їх у відносно окремі системи існування. Розуміння суті життя, як основного поняття екзистенціалізму, передбачає дослідженням природи буттєвого, діяльного та емоційного досвіду людини. Автентичність (система морально-етичних координат, відповідно до якої існує людина), значущість (змістовна наповненість, життя відповідно до універсального морального закону [371; 380; 222, с. 125-134], інтенціональність (спрямованість свідомості на певний предмет) та свідомість (механізм розуміння трансцендентного поля інтенціональності [263, с. 43-50] – ті поняття, що пов'язують теорію екзистенціалізму з когнітивістикою та споріднюють ЕФ *життя* із відкритими системами.

Для реконструкції змісту ЕФ *життя* та відповідного концептуального утворення ЖИТТЯ на основі аналізу семантики його імені виконаємо дефініційний та компонентний аналіз.

У визначеннях англomовних словників життя це: *the condition that distinguishes animals and plants from inorganic matter; the existence of an individual human being or animal; the period between the birth and death of a living thing, especially a human being; vitality, vigour, or energy; the quality that distinguishes a*

vital and functional being from a dead body; a principle or force that is considered to underlie the distinctive quality of animate beings; an organismic state characterized by capacity for metabolism; the sequence of physical and mental experiences; BIOGRAPHY; spiritual existence transcending physical death; the period from birth to death; a way or manner of living; LIVELIHOOD; a vital or living being; an animating and shaping force or principle (ma inui) [372; 376; 378].

Базуючись на аналізі словникових дефініцій? визначаємо семантичні компоненти концепту ЖИТТЯ:

Life = [+QUALITY OF A LIVING BEING] [+OPPOSITE TO DEATH] [+FORCE] [+STATE] [+METABOLISM] [+SEQUENCE OF EXPERIENCES] [+BIOGRAPHY] [+TIME PERIOD FROM BIRTH TO DEATH] [+MANNER] [+VITALITY] [+LIVING BEING]

Компонентний аналіз дозволяє з'ясувати, що семантична структура імені концепту містить компоненти значення, які визначають його як універсальне, фундаментальне, ментальне утворення. Семантична структура імені концепту через складові компоненти кодує різні вияви людського досвіду, включно із самим суб'єктом досвіду, розкриває темпоральні та якісні характеристики утворення. Багатозначність NO life передбачає розмаїття способів його вербальної репрезентації.

ЕФ *життя* отримує визначення лише через вияв ознак чи процесів, які його супроводжують. Це явище концептуалізується як рух, поступ, циклічність, фіксує часові зміни, репрезентовані у темпоральній площині; життя наповнене предметами та суб'єктами, що надає йому структурної подібності із феноменом *простору*. Концепт ЖИТТЯ є багатовимірним утворенням та набирає змістовності відповідно до тієї царини, подібність з якою встановлюється шляхом аналогового та асоціативного мислення. Онтологічними вимірами, які функціонують у якості царини джерела для концептуалізації життя, є ЧАС та ПРОСТІР.

Символом зображення життя є коловорот, колообіг, циклічний перебіг змін.

Автором графічного зображення концепту ЖИТТЯ в АПІ можна вважати В. Б. Єйтса, поезія котрого значною мірою вплинула на подальше формування ірландської літературної традиції. Увівши на початку ХХ століття в літературні кола образ клепсидри, як зображення життя, Єйтс тим самим поширив знак – зображення, який у подальшому отримав продовження і в текстовій формі Це геометрична форма, що репрезентує розгортання життєвих циклів, континуальність минулого і майбутнього. Необхідно зазначити, що візуальне зображення життя у конусоподібній формі виявляє подібність до схематичного зображення теорії спеціальної гравітації Ейнштейна-Мінковського. Це діаграма репрезентації часопростору, названа світовою лінією (the world line). У діаграмі спостерігач розміщений у точці дотику вершин двох конусів, що позначають часову репрезентацію – конус минулого (знизу) та конус майбутнього (згори), які демонструють шлях проходження світла. Вимір простору, зображений перпендикулярно часовому виміру, проходить через дотичні вершини конусів, носить назву «гіперпростір теперішнього». Спостерігач знаходиться у його центрі та точці дотику вершин часових конусів (див. Додаток С., рис. С.4.).

На наше переконання, модель репрезентації концепту ЖИТТЯ у текстовому просторі поезії та дослідженнях з фізики демонструють універсальність механізмів поступу відкритих систем, що виявляються у подібності протікання когнітивних процесів обробки інформації реального світу (репрезентації часово-просторових відносин) та позиції у них людини. Така універсальність процесу концептуалізації дійсності пояснює існування спільних семантичних компонентів просторово-часового характеру та онтологічних КМ, у межах яких вербально репрезентується концепт ЖИТТЯ в АІ ККС: ЖИТТЯ ЦЕ ПОДОРОЖ, ЖИТТЯ ЦЕ ЧАСОВИЙ ПРОМІЖОК.

Основні параметри, що визначають буття, це онтологічний, просторовий та темпоральний. Перший стосується природи предметів буття, другий – області їх існування, третій – темпоральних меж буття [5, с. 172]. Ці параметри формують

виміри репрезентації життя, структуруючи таким чином дійсність, у межах якої людина концептуалізує своє існування.

НО на позначення ЖИТТЯ у межах темпорального виміру демонструють елементи динамічності, руху, зміни, репрезентовані у ЛЮ *run, coming, going, change, turning*. Циклічність життя в АІ ККС представлена у його спорідненості з феноменом *смерті*, який є етапом життєвого циклу. Концептуалізація ЕФ *життя*, як протилежного ЕФ *смерть* вимагає присутності вербалізаторів у відношенні дихотомії *lives :: dies, is born :: dies, coming :: going*.

Концептуальним підґрунтям НО такого типу є КМ ЖИТТЯ ЦЕ ЦИКЛ: *perne in a gyre [485, c. 163]; all things run // On that unfashionable gyre again [485, c. 249]; Turning and turning in the widening gyre [486, 158]; We suffer in their coming and their going [465]; In balance with this life, this death [485, c. 111]; He would have changed the circle if he could [443, c. 40]; Many times man lives and dies [485, c. 301]; Whatever is begotten, born, and dies [485, c. 163]*.

Концептуалізація життя у часовому вимірі увиразнює обмеженість його тривалості. Час, відведений людині в АІ ККС, розділений на часові проміжки, які формують вік людини. ВІК як царина джерела є утворенням, що має просторову орієнтацію. Так, минуле – це те, що залишилось позаду, майбутнє – те, що йтиме попереду. У цій моделі виявляється композиційність концептуальних структур. Детермінація ЖИТТЯ через концепт ЧАС потребує наступної концептуалізації ЧАСУ через концепт ПРОСТІР.

Просторова орієнтованість людського існування пов'язує царини джерела ВІК та ПРОСТІР і репрезентується у КМ ЖИТТЯ ЦЕ ВІК: *Sixty-odd years behind him and twelve before [460]; The years to come seemed waste of breath, // A waste of breath the years behind // In balance with this life, this death [485, c. 111]*.

Композитність життя, тобто така його структура, яка сформована множинністю темпоральних відрізків, репрезентується у КМ ЖИТТЯ ЦЕ ПОСЛІДОВНІСТЬ ЧАСОВИХ ПРОМІЖКІВ, де компонентами життя є хвилини, дні, ночі, інтервали: *The woman's days were spent [485, c. 152]; Minute by minute*

they live [485, c. 152]; that span for span [453]; Her nights [were spent] in argument [485, c. 154].

Репрезентація життя через призму часу, у якій вік людини концептуально звужений до тривалості року, набуває ознак, типово асоційованих зі змінами у природному середовищі. Таким чином КМ ЖИТТЯ ЦЕ ПОРА РОКУ вербалізується у НО фразового типу, де компонент НО на позначення життя виступає у ролі локатива в адвербіальній чи додатковій частині фрази, а тривалість року вербалізується в предикативних конструкціях: *it is the autumn of his life [379, c. 17]; it is October over all his life [443, c. 120].*

Концептуалізація ЕФ *життя* в АІ ККС у призмі просторового виміру дозволяє виокремити кілька царин джерела, що становлять ділянки простору чи просторові об'єкти – ВМІСТИЛИЩЕ, ШЛЯХ. Зазначені царини сформовані сегментами, що позначені притаманним їм характеристиками. Так, царина ВМІСТИЛИЩЕ сегментована утвореннями меншого характеру – КОНТЕЙНЕР, ЖИТТЄВИЙ ПРОСТІР, ДІМ, БУДИНОК. Царина ШЛЯХ утворена сегментами ДОРОГА, ПЕРЕШКОДИ, НОША, ПУНКТ ПРИЗНАЧЕННЯ.

Онтологічна КМ ЖИТТЯ ЦЕ ВМІСТИЛИЩЕ охоплює прототипні параметри царини джерела – просторова обмеженість, наявність меж, вмісту. ВМІСТИЛИЩЕ у концептуальному вимірі АПІ містить царини ознак, відповідно до яких формується концептуальна модель репрезентації життя.

Початковою точкою життєвого шляху людини є народження, що трактується як точка вступу у життя та концептуалізується у КМ ЖИТТЯ ЦЕ ПРИМІЩЕННЯ, у якому народження – це двері: *Brings me to birth again [485, c. 122]; the new life could be entered [430].*

Семантика НО дозволяє інтерпретувати царину ВМІСТИЛИЩЕ як таку, через яку можна проходити повторно. Тобто ЖИТТЯ в АПІ має ознаки відкритості, циклічності, повторюваності: *Pass the Door of Birth again [485, c. 91];* Лінгвокогнітивна операція розширення дозволяє посунути межі концепту ВМІСТИЛИЩЕ та перетворити його на утворення ширшого типу ЖИТТЄВИЙ

ПРОСТІР, у якому ЖИТТЯ концептуалізується як ДІМ: *in the black yard of our life* [429, с. 396]; *doorway to life* [443, с. 101].

Лінгвокогнітивна операція компресії звужує концепт ЖИТТЄВИЙ ПРОСТІР до ознак, які формують межі концептуального утворення ЖИТТЯ ЦЕ КОНТЕЙНЕР: *learn to live in a mud-walled space* [443, с. 36]; *she walked out of my life* [417]; *life contains her* [456]; *in all his days* [464]. У таких НО значення розміщення у закритому просторі вербалізується у прийменникових конструкціях з головними компонентами *in, out of*, за допомогою дієслів *to contain, walk out of*.

Онтологічні КМ ЖИТТЯ ЦЕ ПОДОРОЖ та ЖИТТЯ ЦЕ ДОРОГА концептуалізують модель переміщення людини по певній траєкторії за певний період часу, тому об'єднують у єдину модель царину ПРОСТІР, що є домінантною, та ЧАС, яка є імплікованою.

В АІ ККС репрезентація життєвого шляху здійснюється за допомогою НО фразового типу, ядро концепту ЖИТТЯ у структурі зазначеної КМ складають субстантивні одиниці *way, road, bog*. Процес переміщення вербалізується за допомогою дієслів та віддієслівних форм на позначення руху: *sailing, keeping going* [429, с. 401], *walk, come, go*. Атрибутивні одиниці характеризують життя в АІП як темне, довге, важке, далеке, нерозсудливе: *far, long, last, darkest, reckless, rougher than Death* [478]. Атрибутивні модифікатори із позитивним значенням зустрічаються дуже рідко (*easy life*):

ЖИТТЯ ЦЕ ПОДОРОЖ: *They have gone about the world like wind* [485, с. 86]; *pilgrimage // In the Bloomsday swelter* [443, с. 96]; *I have sailed the seas and come // To the holy city of Byzantium* [485, с. 163]; *Did their Catullus walk that way?* [485, с. 116]; *And I have gone upon my way* [466]; *my father ... walked last with me there* [434]; *all our children // have gone their far ways* [424]; *We have come a long way....* [424]; *we went down together* [413]; *[I see you] ...keeping going* [429, с.401]; *One came on earth* [470]; *But my way is the darkest way* [478].

ЖИТТЯ ЦЕ ДОРОГА: *the vermin creep... on his exile's way* [443, с. 70]; *my reckless ways* [434]; *gave the turn to my life* [485, с. 34]; *Rougher than Death the road*

I chose [478]; bits of road ... were not gravel [443, c. 116]; the silent bog... waking // in a Mucker fog [443, c. 95]; walk this road that winds // Twixt bog and bog [406].

Концептуалізація життя у просторовому вимірі передбачає існування предметів та об'єктів, маніпуляцію ними та ідентифікацію життя з об'єктами простору. Така схема знаходить втілення у КМ:

ЖИТТЯ ЦЕ ОБ'ЄКТ: *found life flat [485, c.160]*; *take up their life [383]*; *considerable portions of living [443, c. 122]*; *he dreamt of the Absolute envased bouquet [443, c. 38]*; *to give a life // In the world of time and space [464]*; *Give you my life [417]*; *Cast a cold eye // On life on death [485, c. 301]*.

ЖИТТЯ ЦЕ НОША: *bear our life [429, c. 360]*, *I bear a burden [485, c. 143]*.

Наративність життя, його часова прогресія та одночасна ідентифікація з об'єктом простору концептуалізована у КМ: ЖИТТЯ ЦЕ КНИГА: *talk his life, chapter and verse [422]*; ЖИТТЯ ЦЕ ОПОВІДАННЯ: *'No' was in every sentence of their story [443, c. 34]*; *The story is done [443, c. 40]*.

В АІ ККС феномен *життя* отримує значення таких форм досвіду, які недоступні цілісному охопленню людиною, отримує значення ефемерності, невизначеності. Формою такої концептуалізації є КМ ЖИТТЯ ЦЕ СОН, ЖИТТЯ ЦЕ ПРИСУТНІСТЬ репрезентоване у компонентах НО *presence, dream, their presence fades away [412]*; *sleepers wake and yet still dream [485, c.301]*, *Man makes a superhuman, // Mirror resembling dream [485, c. 166]*; *Awaken to life again [485, c. 69]*; *But a dream has a life of its own [398]*.

Непередбачуваність та стихійність поступу життя фіксована у НО, концептуальним підґрунтям яких є КМ ЖИТТЯ ЦЕ СТИХІЯ :

ВОДА: *life pours plenty [450, c 66]*; *Were not all her life but storm [485, c. 74]*;

СВІТЛО: *tiny light in Oriental Darkness [450, c 35]*; *You can still turn to a brighter life [463]*;

ВОГОНЬ: *life – even the grotesque shapes of his foulest fire [443, c. 44]*; *[pass away] And leave no smoking wick behind [485, c. 97]*.

ПОВІТРЯ: *Bright puddle where the soul-free cloud-life roams [429, c. 359]; Young life is breathed [442].*

Осягнення сутності життя та відповідного поняття у межах антропоцентричної наукової парадигми є визначальним у його концептуалізації як такого, що окреслює атрибути існування людини, належить їй та членам її спільноти. В АІ ККС формується модель концепту ЖИТТЯ відповідно до компонентів, що мають значущість для суб'єкта життєвого досвіду. Ідентифікація життя з людиною утворює КМ: ЖИТТЯ ЦЕ ДИХАННЯ: *waste of breath [485, c. 111]; Young life is breathed [442]; ЖИТТЯ ЦЕ ЛЮДИНА: Life's seemingly seamless garment [418]; Bright puddle where the soul-free cloud-life roams [429, c. 359]; you hold on, Dear life [388]; life can drink his fill [443, c. 17]; life has taught you [443, c. 108]; He made life read the evil good [450, c 35].*

Вітальність, як ознака життя, репрезентована у НО з базовою КМ ЖИТТЯ ЦЕ КРОВ: *life dried in the veins [450, c 38]; When age might well have chilled his blood [485, c. 128]; [life]... // one throb of the artery [486, c 161].*

Необхідним компонентом життя людини є його спрямованість, наявність цілі існування. Таке переконання репрезентовано у КМ ЖИТТЯ МАЄ МЕТУ: *men were born to pray and save [486, c 86].*

ЖИТТЯ ЦЕ ЦІЛЬ, у якій життя виступає предметом, який переслідується: *I must pursue this life [456].*

Нетиповими формами концептуалізації життя НО фразового типу, основою яких є КМ ЖИТТЯ ЦЕ ЇЖА: *Five hundred hearts were hungry for life [450, c 20]; female salt eats being [425].*

ЖИТТЯ ЦЕ МУЗИКА: *A new rhythm is a new life [450, c 21]; to sing a gospel of life [450, c 21].*

Концептуалізація життя в абстрактній формі, як таке, що непідвладне людській волі, відтворена в НО, семантичним центром яких є субстантивні одиниці *fate, lot, destiny* реалізується у КМ ЖИТТЯ ВИЗНАЧЕНЕ: *favourable fate*

[469]; *marked a destiny* [469]; *accomplish fate* [485, c. 302]; *their lot // is fair and due* [429, c. 353].

Інтерактивність життя у межах спільноти та значущість людської взаємодії сформульована у КМ ЖИТТЯ ЦЕ СТОСУНКИ: *all their life together* [429, c. 307]; ЖИТТЯ ЦЕ ТЕАТР: *watch the tragedy* [443, c.44]; *Applause' applause // The curtain falls* [443, c.45]; *weak washy way of true tragedy* [443, c. 23-24]; *your childing play* [485, c. 86]; *the casual comedy* [485, c. 153].

Ознаки життя у ККС англомовної ірландської спільноти репрезентовані у НО, де атрибутивний модифікатор є прескриптором властивостей, тобто семантична виразність модифікатора має визначальне значення для надання характеристики НО на позначення *життя*. Основою таких НО можемо вважати КМ ЖИТТЯ МАЄ ВЛАСТИВІСТЬ: *a merry life enough* [485, c. 95], *his dumb being* [429, c. 358]; *there's no human life at the full or the dark* [485, c. 138]; *his whole life* [485, c. 138]; *Tumultous with living* [443, c. 119].

Отже, аналіз семантики НО на позначення ЕФ *життя* в АІ ККС дозволяє окреслити категоріальні рамки, у яких здійснюється репрезентація цього феномену, якими є часова тривалість, часова обмеженість, композитність; просторове розгортання життя; наративність; антропоцентричність; стихійність, ефемерність; реалізація життя у соціальній взаємодії.

3.3.2. Мовні засоби відображення екзистенційного феномену *смерть*

Проблема концептуалізації, визначення та омовлення поняття смерті походить із людської здатності, чи, швидше, нездатності усвідомити природу та чіткі межі цього феномену. Страх смерті, вірування та ритуали, що супроводжують її, є загальнолюдськими універсальними, присутніми у практично всіх відомих культурах [137, с 47-50]. Феномен смерті відноситься до сакральних, онтологічних та езотеричний понять. Як абстрактне поняття, що оточене містикою, процес його вербалізації в АП значною мірою супроводжується залученням закодованих символічних елементів та використанням широкого

спектра номінативних засобів. Визначення ЕФ *смерті* можна дати лише у його дихотомії з ЕФ *життя*, оскільки лише у їх протиставленні можливо пізнати обидва явища. З позиції філософії, це екзистенційно-онтологічне поняття трактується як кінець перебування у бутті [222, с. 258-259]. У сучасному погляді фізикалізму визначення ЕФ *смерть* відбувається через біологічне розуміння процесу як припинення вітальних процесів організму.

У англійських джерелах *смерть* має наступні значення: *a permanent cessation of all vital functions : the end of life; The action or fact of dying or being killed; the cause or occasion of loss of life; the destroyer of life represented usually as a skeleton with a scythe; the state of being no longer alive: the state of being dead; the passing or destruction of something inanimate; the destruction or permanent end of something; a damaging or destructive state of affairs; civil death; slaughter; the lie of life in matter: that which is unreal and untrue* [372; 375; 376].

Компонентний аналіз виявляє наступні семи значення імені концепту СМЕРТЬ:

Death = [+ACTION OF DYING] [+FACT OF DYING] [+STATE OF BEING DEAD] [+ENDING OF VITAL PROCESSES] [+CAUSE] [+PERSONIFICATION] [+DESTRUCTION] [+DESTRUCTIVE STATE]

Компонентний аналіз виявив, що основними компонентами значень є припинення біологічних процесів організму, стан смерті, протилежність життю. Англійськомовні джерела розмежовують дію вмирання, причину та факт смерті, дію та факт руйнування, аналогічні феномену смерті, персоніфікацію смерті у літературних джерелах та зображення її у вигляді скелета чи чоловіка з косою. Відсутність граматичної категорії роду в англійській мові надає можливість інтерпретації смерті в художньому контексті, що створило передумови фіксації цього значення у словниках та його відтворення у літературі [33, с. 55-58].

Особливості вербалізації ЕФ *смерть* в АІ ККС репрезентують уявлення мовної спільноти про одночасно фізичний та духовний вимір цього феномену. Відповідно семантики НО на позначення ЕФ *смерть*, можна виокремити два типи

вербалізаторів: перший тип позначає реальний, фізичний вимір смерті та атрибути реального життя, асоційовані з нею; другий тип вербалізаторів репрезентує метафізичний вимір, що відтворює ознаки смерті та смертності, пов'язані з вірою, духовністю та концептуалізацією смерті як екзистенційного утворення, недоступного людському пізнанню. Поділ на типи зроблений умовно з двох причин. Першою є тропеїзація та полісемія поетичного тексту, що створює можливість інтерпретаційної варіативності мовного знака. Друга причина розподілу полягає у тому, що КМ, які репрезентують ЕФ *смерть*, пов'язують більш абстрактну царину мети СМЕРТЬ із більш конкретною цариною джерела, яка зазвичай має втілену природу та походить із більш матеріального джерела.

НО на позначення фізичного вияву смерті становлять за своєю семантикою наступні групи:

- НО на позначення мертвої людини;
- НО на позначення фізичних ознак смерті людини, та причини смерті;
- НО на позначення простору, асоційованого зі смертю (місце поховання чи розташування мертвого);
- НО на позначення ритуалів;
- НО на позначення емоційного вияву переживання смерті;
- НО на позначення духовного виміру концептуалізації смерті.

У групі НО на позначення фізичного вияву смерті семантичний центр формують конструкції, які номінують причину, інструмент смерті: *the rifle knocks him dead* [485, c. 302], *cinched to death* [379, c. 13]; візуальну ознаку смерті, номінацію тілесного ушкодження – кров (blood), рана (poppy bruise), череп (skull), сіра речовина (grey matter), плоть (flesh): *Feeding the gutter with his copious blood* [429, c. 402]; *As if he had been poured in tar* [429, c. 115]; *Wearing a poppy bruise on his temple* [429, c. 12], *the stain // Of blood-compassion* [471]; *whose blood cannot blot the respectable page* [443, c. 70]; *Grey matter like gruel flecked with blood* [429, c. 401]; *Web-throated* [461]; *the pale fresh flaking // Into the earth that nourished it* [461]; *a crimson rain* [471]; *tired of my darling's red sputum* [379, c. 9].

Домінантною одиницею цієї категорії є лексема *blood* (кров), базовою концептуальною метонімією у НО цього типу є ПРОЛИТА КРОВ ЦЕ СМЕРТЬ, варіативною КМ ТІЛЕСНЕ УШКОДЖЕННЯ ЦЕ СМЕРТЬ. Асоціативним механізмом на позначення крові є номінація червоного кольору (лексеми *red*, *crimson*) замість лексеми кров (*crimson rain*, *red sputum*). Фізичне ушкодження цілісності тіла людини є підставою формування НО на позначення смерті.

Серед НО на позначення фізіологічних ознак померлого семантичний центр формують вербалізатори частин тіла мертвої людини – очні зіниці (*eyeholes*), зуби, як кісточки сливи (*prune-stones for teeth* [429, с. 119]), розрізане горло (*slashed throat* [429, с. 115]), розбитий ніс (*broken nose* [429, с. 119]), шкіра зап'ястя (*The grain of his wrists* [429, с. 115]), стегна (*hips*), підборіддя (*the chin is a visor* [429, с. 115]): *prune-stones for teeth* [429, с. 119]; *Here is the girl's head like an exhumed gourd* [429, с. 119]; *the tongue in his mouth is the root of the yew* [443, с. 43]; *The grain of his wrists // is like bog oak* [429, с. 115]; *the ball of his heel // like a basalt egg* [429, с. 115]; *His hips are the ridge // and purse of a mussel*[429, с. 115]; *the chin is a visor // raised above the vent // of his slashed throat*[429, с. 115]; *Her broken nose is as dark as a turf clod* [429, с. 119]; *Her eyeholes blank as pools* [429, с. 119].

Англомовним ірландським поетичним текстам ХХ століття, позначеного чисельними кровопролитними сутичками, властива натуралістичність репрезентації ЕФ *смерть*. Окрім вербалізації тілесних ушкоджень, характерною є деталізація ознак померлого. Семантичний центр категорії формують НО на позначення мертвої людини: труп (*corpse*), тіло (*body*), харч для хробаків (*food for worms* [461]), мертвий/і (*dead / the dead*): *the corpse will not push the elbows through his jacket* [443, с. 71]; *the corpse can be fitted out to deceive* [443, с. 71]; *That corpse wasn't planted in clover* [436]; *soft food for worms* [461]; *the corpse; one of the screamless dead* [397]; *when his own body // Is spread in the bottom of a ditch* [443, с. 45]; *the dead man's part of town* [422].

Частиною цієї групи є НО, що вербалізують сукупність мертвих людей як цілісне утворення. У такому випадку ознака смертності проєктується на ширший контекст і описує частину суміжного концепту – події, ділянки простору, емоції. Вербалізатором цієї групи є іменники групи – мертві (*the dead*), іменник у множині – втрачені люди (*lost people*): *Lost people of Treblinka and Pompeii!* [461]; *the dead will congregate* [429, с. 400], *roads... clotted as // firmaments with the dead* [389]; *The dead man that I loved* [485, с. 123]; *the dead will wear the cap of any racket* [443, с. 71].

Асоціація смерті з труною, могилою та землею у лінгвospільнотах, де культурною традицією є поховання, стає підставою формування КМ СМЕРТЬ ЦЕ ЗАКРИТИЙ ПРОСТІР, репрезентованою у НО: *to coffin, to cover // to be sure cover, cover all over*. Дана КМ є основою метафоричних НО фразового типу, у яких царина джерела репрезентована субстантивним компонентом зі значенням ділянки простору, асоційованого зі смертю. Семантичний центр групи НО цього типу (місця поховання чи розташування мертвого) сформований субстантивними одиницями на позначення **могили (grave, tomb, two coulters crossed)**: *let him keep his grave* [485, с. 96]; *groves of graves* [425]; *O'Leary in the grave* [493, с. 86]; *no hero-courageous tomb* [443, с. 129]; *dig his grave with carefull kindness* [424]; *An old man fondling a new-piled grave* [443, с. 35]; *You are safer in the tomb* [493, с. 88]; *two coulters crossed in Christ's Name* [443, с. 45]; *the rain-dumbed tombs* [422]; **труни: (coffin, box)**: *A four-foot box, a foot for every year* [429, с. 12]; *Coffin after coffin // Seemed to float from the door* [429, с. 155], *Till the narrow coffin closes me* [401], *the boards of the coffin // They will put above my face* [491]; *the young men will stand by the coffin* [402]; **транспорту** що перевозить тіло мертвої людини (**hearse**): *the respectable // Purring of the hearse* [429, с. 155], *motor-hearse* [422]; *in horse-hearse* [422]; **смертного одра (death-bed)**: *Confusion of the death-bed* [485, с. 102]; *the bed of death* [485, с. 128], *my body // Laid on the death-bed* [485, с. 114]; **місця поховання**. Семантичний центр цієї групи НО формують субстантивні компоненти **кладовище (churchyard, graveyard), поле (field, potato-field), глина**

(clay), земля (earth): *lords and ladies...That were beaten into the clay [485, c. 302]; I'll soon be in the clay [412]; My place, below the clay [399]; of a Monaghan graveyard [443, c. 82]; lying in the wet clay [443, c. 82]; Barley, ... // let me lie in your field [425]; the earth is mild [435].*

Емоційно-поведінкові реакції людей на подію смерті окреслені культурними традиціями горювання та скорботи. У групі НО, що вербалізують вияви такої поведінки, семантичний центр формують вербальні конструкції (тримав руку, плакав): *my mother held my hand, my father crying, my mother ... coughed out angry tearless sighs.*

В АІ ККС вербалізація **ритуалів**, пов'язаних зі смертю, здійснюється за допомогою НО, семантичним центром яких є а) субстантивні одиниці на позначення похорону (*funeral*), поминок (*wake, wake house*), літанії (*litany*), церковних дзвонів (*knelling*), голосіння (*keen*): *my wake house [402]; He had always taken funerals in his stride [429, c. 2]; It's my fear that my wake won't be quiet [402]; silent is this wakehouse in its haze [435]; shower of the sparrow-notes was the litany for her dying [443, c. 44]; knelling classes to a close [429, c. 12]; I'll hear ... bells wear [425]; raise the keen over me [402];* б) вербальні конструкції, які позначають вияв скорботи та горювання – молитись (*to pray*), потиснути руку (*to shake hands*), плакати (*to cry, to wail*), віддати шану (*to pay respects*), схилити голови (*to bend their heads*), горювати (*to mourn, to grieve, to lament*): *for a while they will pray [402]; the young men will stand by the coffin [402]; I was embarrassed // By old men standing up to shake my hand [429, c. 12]; They'll bend their heads [402] They've paid the last respects [435]; a lamentable family [379, c. 8].*

Ритуали вшанування смерті вважаються одними з найважливіших і ірландській культурі. Ставлення кельтів до смерті мало особливий характер, що поєднував захоплення, шанування, повагу, певну відсутність страху та благоговіння. АІП ХХ століття відображає комбінаторику закодованих кельтських традицій вшанування смерті із сучасними поглядами спільноти ХХ століття, поєднаними з традиційно католицькими ритуалами. Оскільки власне

кельтська культура значною мірою була втрачена через окатоличення, її репрезентація кельтських традицій у поетичному тексті має спорадичний характер. Наприклад, ритуал оплакування померлого та голосіння жінок коло його ліжка репрезентовано у використанні НО, де семантичним центром є лексема *keen*, що походить із кельтського *Caoine: raise the keen over me*. Жінки відіграють значну роль як в ірландській традиції оплакування померлого, так і в засвідченні скорботи через поштиву тишу, що є необхідним елементом ритуалу, репрезентованим у вербальній одиниці вслухатись (*to hearken*): *While women... // Who hearken for his passing [435]*.

Традиція проводити поминки швидше як святкування заслуг померлого, ніж оплакування його кончини репрезентується у специфічно ірландській субстантивній одиниці – *wake, wakehouse: my wake house; It's my fear that my wake won't be quiet [402]; silent is this wakehouse in its haze [435]*. Поминки проходять в ірландській традиції споживання значних кількостей пива (*ale, juice of barley*): *An alehouse overflowing with wise Gaelic [435]; So drink his peace – this grey juice of the barley [435]*.

Традиція зупиняти усі годинники у будинку небіжчика репрезентована у НО, підґрунтям яких виступає концептуальний оксиморон: *That Christmas Day is a timeless day [417]*. Номінація часового проміжку з атрибутом, що виключає ознаку темпоральності. *She said... With dismay: "Is it three o'clock?" [417]*, Комбінація питального речення з емоцією, номінація якої у зазначеній мовній ситуації є неочікуваною.

Використання назви рослини – тису (*yew*) асоційовано в ірландській традиції з смертю та погребінням. Тисове дерево навіть носить назву Дерево мертвих “the tree of the dead”. Традиція висаджувати тисові дерева біля церкви походить від друїдів (кельтських жерців), які після V століття н.е. передали її християнам. Тисові дерева можуть рости сто- і навіть тисячоліттями; таке довголіття стало символічним у своїй асоціації з безсмертям [360]. В АПІ цей символ репрезентований в окремих конструкціях із використанням субстантивної

одиниці *yew* (тис), що є єдиним індикатором актуалізації концепту СМЕРТЬ : *under yew branches [435]; the tongue in his mouth is the root of the yew [443, c. 43]*.

Дощ під час похорон у кельтській традиції є хорошим знаком, у концептуальній площині на основі аналогового мислення резонує із плачем, сльозами, як природніми виявами оплакування померлого: *the wailing of the rain [455]*. Ще однією омовленою традицією є кельтський ритуал запалювати свічки на семиденний період оплакування померлого: *while the cold dawn // Thins out the holy candlelight [435]*.

Страх смерті, як людська універсалія, у численних культурах породжує евфемістичні номінації цього ЕФ. Когнітивна операція ситуативного та атрибутивного аналогового мапування уможливорює репрезентацію концепту СМЕРТЬ у метафоричних НО, базою яких є структурні КМ. Положення тіла мертвої людини та закриті очі, її розташування на ліжку – смертному одрі – є підставою розвитку метафоричного значення та утворення КМ СМЕРТЬ ЦЕ СОН: *When sleep at last has come [485, c. 153]; Awaken to life again [485, c. 69]; sleeps in his tomb [485, c. 99]; СМЕРТЬ ЦЕ ВІДПОЧИНОК: who shall rest in..., Who will say 'body' // to his opaque repose? [429, c. 115]*.

Подальша асоціація смерті зі сном формує КМ СМЕРТЬ ЦЕ НІЧ: *What is it but nightfall? // No, no. Not night but death, eternal night [485, c. 153], I turned // And stumbled towards the night [469]; СМЕРТЬ ЦЕ ТЕМРЯВА: The darkness drops again [485, c.159]*.

Асоціація смерті з темрявою, чимось надприродним та недоступним людському сприйняттю через механізм релятивного аналогового мапування породжує КМ СМЕРТЬ ЦЕ ТІНЬ: *Death is only a shadow [484]; the ghost of a scream [461]; the shades of holy men [485, c. 91], When the horizon fades [485, c. 165]; couched in the warmth of his shadow [484]; deepening shades [485, c. 165]; СМЕРТЬ ЦЕ ЗАБУТТЯ: man will // forget his iron anvil [422]; СМЕРТЬ ЦЕ ХОЛОД: the draught in the open tomb [443, c. 44]; СМЕРТЬ ЦЕ ТИША: forever // Silent.. beyond silence listened for [429, c. 308]; one of the screamless dead [397]*.

Незворотність ЕФ смерть створює для людської свідомості труднощі концептуалізації. Як засіб вирішення дилеми необхідності усвідомити кінцевість, остаточність цього явища та змиритися з ним, несвідомою умовою виникає існування причини смерті, що репрезентується у КМ СМЕРТЬ МАЄ ЦІЛЬ: *Died not for a King, nor King, nor Emperor [451]; died... for a dream[451]; a green death [425], Now shall I seek to die [479].*

Людська нездатність концептуалізувати смерть як незворотний феномен є причиною формування КМ такого типу, у яких царина джерела репрезентована лексемами зі значенням руху (*passing, going, coming, cross over*), прощання (*goodbyes*), обмеженої ділянки простору (*Door of Death, labyrinth, the end of the world*). Мапування смерті через царину ПРОЩАННЯ уможливорює потенціальну інтерпретацію сценарію, у якому повернення є реальною можливістю. Такий сценарій знаходить своє продовження у низці КМ: СМЕРТЬ ЦЕ ПРОЩАННЯ: *the surrogate goodbyes [379, c. 23]; ПОМИРАТИ ЦЕ ЙТИ: his passing; We suffer in their coming and their going [465], Christ will meet them at the end of the world [443, c. 24], Deep-planted and long-gone [429, c. 308]; the hour when you shall pass away [485, c. 94]; I had crossed over the borders of the live [425]; Did all old men and women ... // passed this door [485, c. 166]; СМЕРТЬ ЦЕ ШЛЯХ: *the labyrinth of another being[485, c. 166]; they're dead and gone [485, c. 86]; So softly she came // That her feet made no din [416.]**

В АІ мовній спільноті, основною релігією якої є католицизм, ставлення до цього ЕФ із позиції релігії та віри є передумовою розподілу існування людини одночасно у земному та духовному вимірах. Тому у концептуалізації смерті втілюється уявлення про смертність тіла людини та безсмертя душі. У текстовій репрезентації це реалізовано в орієнтаційних КМ. Основою концептуалізації виступають КМ ВНИЗУ ЦЕ ПОГАННО та ЗГОРИ ЦЕ ДОБРЕ, що, специфічно до ЕФ *смерті* перетворюється у КМ БУТИ МЕРТВИМ ЦЕ БУТИ ВНИЗУ: *He'll never rise again [432]; Down. He is gone [397]; under yew branches [435]; Where the grandfather is rising from his place // ... // To welcome a bewildered homing daughter*

[429, c. 306], *Deep-planted and long-gone* [429, c. 308]; БУТИ МЕРТВИМ ЦЕ БУТИ НА НЕБІ: *Mary will fold him // With mantle of blue!* [403]; *all aboard all souls* [379, c. 22]; *in Heaven I'll summon* [484]; *they who fly home to God* [445, c.201]; *An upstairs outlook of the whole country* [432]; *swaggering celestially home* [443, c. 45].

У релігійному вимірі АІ ККС подія смерті репрезентується як визначено негативна та вербалізується через субстантивні одиниці пекло, апокаліпсис. Стан смерті є альтернативною формою існування духовної складової людини та репрезентується у НО фразового типу з позитивним значенням (повернення додому, Марія загорне у свій плащ, посміхатись із неба вічно): *you smile up at us – eternally* [443, c. 82]; *they who fly home to God* [445, c.201].

Концептуалізація пекла та неба має традиційно християнську орієнтаційну визначеність: ПЕКЛО ВНИЗУ, НЕБО (РАЙ) ЗГОРИ. В АПІ така визначеність часом порушена: *the tombs where dead kings dwell* [469].

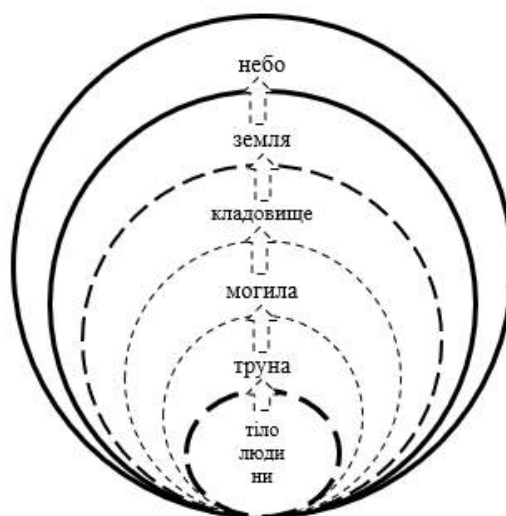
Вербальну репрезентацію смерті, як циклічного явища, можливо інтерпретувати як залишки вірувань друїдів у реінкарнацію та християнські вірування про відродження. З позиції психології, така концептуалізація смерті репрезентує універсальний страх смерті, компенсований у сценарії про можливість повернення. З позиції релігії, вічне існування безсмертної душі служить тій самій цілі. В АПІ циклічність смерті репрезентована у КМ СМЕРТЬ ЦЕ ЦИКЛ: *Many times man ...dies* [485, c. 301]; *But in the grave all shall be renewed* [485, c. 129]; *Padraic's gone again exploring* [435].

Як засвідчив компонентний аналіз, складовою семою одиниці смерть є персоніфікація поняття. На наше переконання, це фіксує страх смерті, закодований у семантиці одиниці. В АПІ таке явище репрезентоване у КМ СМЕРТЬ ЦЕ ЛЮДИНА: *at grips with death* [425]; *I've watched with Death* [482]; *assistant ungulate* [379, c. 23]; *To dice with death* [451]; *Death drew its grey blind down his face* [434]; *Death and I embark* [479]; *death mars the parchment* [435]; *got their long fingers // From death* [485, c. 138]; *Death would summon Everyman* [429, c. 432], *The common funeral // Unrolled its swaddling band* [429, c. 156].

Інверсивною КМ до зазначеної вище є СМЕРТЬ ЦЕ ОБ'ЄКТ (ВІЗУАЛЬНИЙ, ПРОСТРОВИЙ, ФІЗИЧНИЙ): *Cast a cold eye // On life on death [485, с. 301]; we give you death [443, с. 70]; you give me death [470].*

Особливості вербалізації ЕФ *смерть* в АІ ККС репрезентують уявлення мовної спільноти одночасно про фізичний та духовний вимір цього феномену. Мовні засоби на його позначення увиразнюють фізичний вимір смерті, її атрибути (церемонії поховання та оплакування загиблих), а також метафізичний вимір, що відтворює ознаки смерті та смертності, пов'язані з вірою, духовністю.

Концептуалізації ЕФ *смерть* здійснюється через лінгвокогнітивні процедури розширення та перспективізації, які уможливають зміщення фокусу від фізичного рівня актуалізації явища до світоглядного. Механізм втілення є каузативним для формування концептуальної метонімії ТІЛЕСНЕ УШКОДЖЕННЯ ЦЕ СМЕРТЬ – *Grey matter like gruel flecked with blood [429, с. 401]; Wearing a poppy bruise on his temple [429, с. 12].* Розширення фокусу формує КМ ЗАКРИТИЙ ПРОСТІР ЦЕ СМЕРТЬ *the barley grew out of our grave [429, с. 22]* та БУТИ НА НЕБІ ЦЕ БУТИ МЕРВИМ *An upstairs outlook of the whole country [432]; swaggering celestially home [443, с. 45].* Наступна схема репрезентує напрямок розширення фокусу від вузького концептуального контенту до широкого вмісту спорідненої царини:

Рис. 3.1. Модель концептуалізації ЕФ *смерть* шляхом лінгвокогнітивних операцій розширення та перспективізації.

Смерть є загальнокультурною універсалією, у якій страх смерті є формуючим чинником буттєвого спрямування. Засоби вербалізації ЕФ *смерть* в АП акцентують фізичний/фізіологічний вияв смерті, її атрибути. Етнокультурний смисл породжується під час розгортання культурного сценарію СМЕРТЬ ЦЕ СВЯТКУВАННЯ, який походить із ритуалу святкування заслуг померлого на поминках, радше ніж оплакування його кончини (*It's my fear that my wake won't be quiet [402]*). Цей культурно специфічний феномен у поетичному контексті актуалізується специфічними мовними засобами. Детально омовлюються ознаки, атрибути та процедури, пов'язані зі смертю, смутком та ритуалами поховання. Якщо вербалізація ЕФ *життя* деталізує його форми та вияви, то ЕФ *смерть* фокусується на детальних аспектах фізичного/фізіологічного вияву смерті, її атрибутів та культурно визначених та адаптованих відповідно до історичного контексту ритуалів. Дихотомія життя :: смерть є нерозривною, один вид досвіду концептуалізується та осмислюється через інший.

3.4. Мовні засоби вираження емоційно-чуттєвих феноменів

Мапування людиною світу в ментальному просторі покладається на отримання нею двох типів інформації: перцептивної та афективної [295, с. 22]. Обидва типи інформації є такими, що формують феноменологічний вияв життя людини, такий досвід, який є основою формування значення та структурування ККС мовної спільноти.

У сучасних дослідженнях емоції покладені в основу думки, значення та цінностей [163, 164, с. 83-86; 165; 166; 239, с. 32]. Емоції вважаються найбільш елементарним способом оцінки ситуації як у зовнішньому середовищі, так і у міжособистих стосунках, та відповіді на неї.

Емоційний досвід людини належить до феноменального досвіду, в той час як ментальна площина емоційного досвіду сформована відповідними концептами, що формують емоційну концептосферу, яка визначається як сукупність емоційних концептів, зазвичай вербалізованих на лексичному та фразеологічному рівнях, які

перебувають між собою у складних структурно-сміслових і функціональних відношеннях і містять поняттєвий, образний і оцінний компоненти [277, с. 81].

В АП номінація емоційно-чуттєвих феноменів відбувається за двома сценаріями: вербалізація емоції чи почуття у НО, де вказується їх ім'я, або ж вербалізації специфічної фізіологічної реакції у тому випадку, коли емоція чи почуття не називається специфічно. Такий характер номінації відбувається за принципом втіленої когніції. У такому випадку НО на позначення емоції чи почуття, містить вербалізатор частини тіла чи фізіологічної реакції організму людини, асоційованої з відповідною емоційною відповіддю організму: *A shudder in the loins* [485, с. 182]; *ice ran through every vein* [425]; *burdens of the heart* [485, с. 66].

Репрезентація емоційно-чуттєвих феноменів (ЕЧФ) у АП має наступні специфічні вияви:

1. варіативність форми НО – не існує специфічної структури НО, типової для вербалізації ЕЧФ; подібним чином не існують специфічної НО на позначення конкретної емоції;
2. широкий спектр корелятивів емоцій в основоположних КМ;
3. існування груп НО на позначення неспецифікованих емоцій. Оцінку цих груп можна провести лише в параметрах позитивність :: негативність.

Вербалізація емоційних феноменів в АП здійснюється за допомогою НО, умовно розподілених за наступними функціональними параметрами:

1. НО, у яких емоція номінується субстантивною чи вербальною одиницею: *heartache* [485, с. 64]; *gift of affection* [443, с. 122]; *clot of anger* [379, с. 8]; *I love you with my every breath* [470];
2. НО, що номінують симптоми емоцій чи їхні фізіологічні вияви відповідно до чого емоції можуть бути ідентифіковані: *ice ran through every vein* [425] – СТРАХ; *his purgatory fire* [443, с. 25] – ХІТЬ.
3. НО описового характеру, які не номінують емоцію/почуття, але описують чи позначають свідоме відчуття: *life dried in the veins* [450, с. 38]; *Five*

hundred hearts were hungry for life [450, c. 20]; burdens of the heart [485, c. 66]; embittered heart [485, c. 296], heartache [485, c. 64]; I ... mint my heart [476]; Sweeter emotion [485, c. 88]; The blood is ebbing from my heart [475]; to lift the heart in me [407]; Sink down in distress [437]; I sat dry-throated [429, c. 174];

НО на позначення емоційних ЕФ відповідно їх структури розподіляємо на настурні групи:

1. **Дескриптивні (атрибутивні НО).** Ця група містить атрибутивний компонент, виражений ад'єктивною, дієприкметниковою, дієприслівниковою одиницею чи атрибутивною конструкцією, що характеризує вербалізовану емоцію: *Sweeter emotion [485, c. 88]; unthinking joy [443, c. 69]; grey loneliness [437]; unformed fear [397]; abandoned harmony [443, c. 35]; unrequited love [485, c. 129]; We... laugh in tragic joy [485, c. 249]; the black want [380]; in a fearful rage [379, c. 17]; wild for her [429, c. 353].*

Специфікою цієї категорії є використання концептуального оксиморону.

2. **Агентивні (вербальні конструкції),** які розподіляються на два підтипи:

a) **НО,** у яких дієслівний компонент репрезентований вербалізатором емоції (to love, to hate). Тобто семантика вербалізатора передбачає динамічних процес емоційного переживання: *I loved – // The triangular hill [443, c. 101]; terrified again // of not loving [380]; what every poet hates [443, c. 5]; he loved his cows [443, c. 19]; I love you with my every breath [470]; I loved too much and by such by such is happiness thrown away [443, c. 83]; love again the weeds that grew [443, c. 117];*

b) **НО,** у яких вербалізатор емоції не є дієсловом, але дієслівний компонент є необхідною складовою значення конструкції. У НО цього типу емоція, виражена субстантивною ЛО має семантичну роль:

- **пацієнса:** *If I defer the grief [396]; break the solitude [485, c. 138]; recorded the melancholy [443, c. 105];*
- **локатива** *drowned in hate [425]; drifting...// To loneliness [437]; jump in love [443, c. 32]; in a rage [485, c. 95];*

- **агенса:** *Hope comes and takes* [443, с. 27]; *Love breathing low* [483]; *my jealousy would believe you* [438].

3. Статичні – НО, семантичним центром яких є субстантивний компонент. Типово представлені структурою з прийменником **of**: *streaks of care like wires* [443, с. 6]; *cowardice of Ireland is in his statue* [443, с. 70]; *the heart of emotion* [443, с. 106]; *the wings of fear* [481]; *shoots of pity* [443, с. 116]; *fit of grief or rage* [485, с. 183]; *pools of hope* [425]; *a gleam // Of hope* [469]; *existence of conscious joy* [443, с. 20]; *love's eclipse* [484]; *love-syllables* [483]; *with love as our fare* [438]; *green oasis of your love* [469]; *in the signature // Of Lust* [443, с. 4]; *it was a hard blow* [429, с.12]; *gift of affection* [443, с. 122].

4. Ситуативні – НО фразового рівня: *I shared the dread* [429, с. 402]; *Everyone held // His breath and trembled* [429, с. 156]; *I felt at home* [429, с. 400]; *Tranquility walk with me* [443, с. 4]; *the old bitterness // That empty the heart* [485, с. 61]; *catch the heart off guard* [429, с. 444]; *my heart hath told me* [466]; *insult heaped upon him* [485, с. 88]; *My soul's divinest flame* [479]; *I love you with my every breath* [470]; *O Presences // That passion, piety or affection knows* [485, с. 185]; *dead loves that were born for me* [443, с. 13]; *the best of love must die* [485, с. 100].

Відповідно до семантики, НО на позначення ЕЧФ в АІП можна розподілити на групи, специфічні для окремих емоцій: **кохання, хіть, самотність, страх, гнів, душевний біль, радість, смуток, надія, відчай, гордість, роздратування**, а також емоційні переживання, вербалізація яких є неспецифічною – здійснюється шляхом омовлення фізіологічної реакції чи неконкретизованого переживання.

Ідентифікації емоційно-чуттєвих ЕФ у НО, де емоція не отримує специфічного вербалізатора, здійснюється відповідно до зображуваної фізіологічної реакції людини. Джерелом служать вербалізовані механізми сенсорного досвіду. Базою НО цього типу є концептуальна метонімія ЕМОЦІЙНЕ ЦЕ ФІЗИЧНЕ. Відповідно до джерел сенсорного сприйняття, емоційний досвід людини є досить варіативним: **ДОТИК** – *ice ran through every vein* [425] (холод позначає страх); *Everyone held // His breath and trembled* [429, с. 156] (тремтіння

ідентифікує страх або збудження – *A shudder in the loins* [485, с. 182]); **зір** – *I have seen my shame* [479]; *the black want* [380] (чорний колір позначає різко негативний емоційний стан); *pleasure made her cheeks grow red* [485, с. 100] (почервоніння ідентифікує сором'язливість); **слух** – *love-syllables* [483]; *music of the bawd* [379, с. 12]; **смак** – *Sweeter emotion* [485, с. 88] (солодкий смак позначає приємні відчуття); *embittered heart* [485, с. 296] (гіркота позначає жаль, смуток); **запах** – *Let the smells of mint go heady and defenceless // Like inmates liberated in that yard* [429, с. 396]; *The smells of ordinariness* [429, с. 26].

Окрему групу становлять НО, концептуальним підґрунтям яких є концептуальні метонімії. Вони, як було зазначено вище, номінують емоційні переживання неспецифічно, тобто вербалізація здійснюється шляхом омовлення фізіологічної реакції чи неконкретизованого переживання. Фізичний аспект, на який вказують концептуальні метонімії на позначення емоцій, є двох типів: поведінковий та фізіологічний. Перший аспект позначає поведінку людини як наслідок емоційного досвіду, другий – фізіологічну реакцію організму, що є відповіддю на емоцію. До першої категорії відносимо концептуальну метонімію ПОВЕДІНКА ЗАМІСТЬ ЕМОЦІЇ: *We... laugh in tragic joy* [485, с. 249]; *A creature driven by a savage gland* [419]; *He saw his cattle // And stroked their flanks in lieu of wife to handle* [443, с. 16]. Друга категорія є домінантною та містить субстантивні одиниці на позначення частин тіла чи вербальні одиниці на позначення фізичних реакцій. До неї відносимо концептуальні метонімії РЕАКЦІЯ ЗАМІСТЬ ЕМОЦІЇ: *Everyone held // His breath and trembled* [429, с. 156]; *fear-swathed* [429, с. 400]; *he pants his pleasure* [379, с. 13]; *pleasure made her cheeks grow red* [485, с. 100]; *A shudder in the loins* [485, с. 182]; *the worse devil is between my thighs* [485, с. 92]; *Once a week at least flesh must make an appearance* [443, с. 22]; *my heart hath shaken with great joy* [466]; *the terror in their eyes* [485, с. 138].

Серед загальної кількості НО на позначення емоційних ЕФ існує значна варіативність форми та значення. Це означає, що не існує чіткого співвідношення щодо репрезентації специфічної емоції та структури НО, яка її номінує. В основі

метафоричних НО на позначення ЕЧФ лежить значна кількість новітніх концептуальних метафор у порівнянні з конвенціональними КМ, властивими вербалізованим феноменам інших категорій: КОХАННЯ ЦЕ КОМАХА: *amputate the antennae of love* [419]; КОХАННЯ ЦЕ ОАЗА: *green oasis of your love* [469]; ГНІВ ЦЕ ТРОМБ: *clot of anger* [379, с. 8].

Найбільшою групою НО на позначення ЕЧФ є така, що репрезентує почуття кохання/любові (love). В АІ ККС концепт ЛЮБОВ/КОХАННЯ (LOVE) отримує кілька площин репрезентації, відповідно до об'єкта, на який спрямоване почуття:

- об'єкт – людина, РОМАНТИЧНЕ КОХАННЯ, ПЛАТОНІЧНА ЛЮБОВ: *I love you with my every breath* [470];
- об'єкт – онтологічне поняття: *he had fallen in love with death* [443, с. 10];
- об'єкт – країна, ЛЮБОВ (ПАТРІОТИЧНА): *I loved – // The triangular hill* [443, с. 101];
- об'єкт – тварина, предмет, ЛЮБОВ *he loved his cows* [443, с. 19]; *I fell in love with the functional ward* [443, с. 119].

З причини специфіки перекладу в українській мові емоція, вербалізована у тексті субстантивною одиницею *love*, мусить отримувати у цій роботі подвійну номінацію – любов та кохання. ЕФ *любові/кохання* репрезентований у НО, основою яких є КМ наступного типу: КОХАННЯ ЦЕ ВІЙНА: *all favoured rivals? No, but victims, yes.* [419]; КОХАННЯ ЦЕ ВОГОНЬ: *heart shall flicker like a flame* [478]; КОХАННЯ ЦЕ ЛЮДИНА: *the rope that was strangling true love* [443, с. 30]; *Love breathing low* [483]; *Love brought me that far by the hand* [429, с. 437]; *I had the wisdom love brings forth* [485, с. 100]; *lest my love // Should seal your spirit's ark with clay* [478]; *dead loves that were born for me* [443, с. 13]; ЛЮБОВ ЦЕ МЕНТАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН: *love and fear and things half born to mind* [443, с. 24]; КОХАННЯ ЦЕ ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ: *love's eclipse* [484]; *hid love's moon away*; ЛЮБОВ ЦЕ ВОДОЙМА: *jump in love* [443, с. 32]; ЛЮБОВ ЦЕ ОБ'ЄКТ: *here is love // like a tinsmith's scoop* [429, с. 93]; *Our love calls tiny as a tuning fork* [429, с. 70]; *I fell in love with the functional ward* [443, с. 119]; *I must attain the Flag of love*

[469]; КОХАННЯ ЦЕ РОСЛИНА: *leafy with love* [443, с. 126]; КОХАННЯ ЦЕ ПРИЗ: *Love ... won*; КОХАННЯ ЦЕ НЕБО: *heaven of your heart* [479].

Вияв фізіологічної потреби сексуального задоволення в АПІ становить окрему категорію та репрезентований в окремому концепті – ХІТЬ. Група НО на позначення цієї емоції складає другу за частотністю репрезентації (40 НО) та розглядається окремо від ЕФ *любов/кохання*.

Атрибутом АПІ ХХ століття є поступова деромантизація, репрезентована у творах від доби В. Б. Єйтса до Семюела Бекета та Шеймуса Хіні. На початку ХХ століття ЕФ, традиційно пов'язані із табуванням, (такі як смерть та хіть), отримували вербальну репрезентацію в евфемістичних НО. АПІ середини (Патрік Каванах) та кінця ХХ століття (Шеймус Хіні) позначена натуралістичністю зображення, що у мовних засобах репрезентовано у використанні таких НО, які прямо називають частини тіла, фізіологічні реакції та потреби людини. Концепт ХІТЬ у АІ ККС формує структуру, ядром якої є лексичні одиниці *passion* (пристрасть), *desire, want* (бажання), *fire* (вогонь). До ядра концепту також входять НО на позначення частин тіла, асоційованих репрезентацією сексуального збудження: ХІТЬ ЦЕ ТИСК: *the push of nature* [443, с. 28]; ХІТЬ ЦЕ ФАНТАЗІЯ: *to pluck the fantasies* [443, с. 26]; ХІТЬ ЦЕ ЛЮДИНА: *in the signature // Of Lust* [443, с. 4]; *She was in love with passion* [443, с. 29]; ХІТЬ ЦЕ ХВОРОБА: *my heart ... sick with desire* [485, с. 163]; *his passion became a plague* [443, с. 22]; ХІТЬ ЦЕ ВОГОНЬ: *The fire that stirs about her* [485, с. 62]; ХІТЬ ЦЕ ГРІХ: *The shallow safe sins that never become a flood* [443, с. 70]; ХІТЬ ЦЕ КРАСА: *horrible splendor of desire* [485, с. 165] (оксиморон); ХІТЬ ЦЕ МАГІЧНА ІСТОТА: *monster Passion's granite child* [443, с. 4].

На думку З. Кьовечеша, не існує концептуальних метафор, специфічних для репрезентації емоцій. Тому не є дивним, що у поетичному контексті номінація емоційних станів здійснюється через метафоричні номінативні одиниці, варіативні за своєю природою.

Номінація позитивного емоційного досвіду реалізується у НО, концептуальним підґрунтям яких є концептуальні метафори: НАДІЯ ЦЕ ВОДОЙМА – *pools of hope* [426]; *a gleam // Of hope* [469]; НАДІЯ ЦЕ МАГІЧНА ІСТОТА – *fairy who is ... hope*; НАДІЯ ЦЕ ЛЮДИНА – *Hope comes and takes* [443, с. 27]; РАДІСТЬ ЦЕ ЧАС – *Joy is timeless*; РАДІСТЬ ЦЕ ЛЮДИНА – *existence of conscious joy* [443, с. 20]; *unthinking joy* [443, с. 69]; СПОКІЙ ЦЕ ЛЮДИНА – *Tranquility walk with me* [443, с. 4].

Вербалізація негативного психоемоційного/чуттєвого досвіду здійснюється у КМ наступного типу: ВІДЧАЙ ЦЕ ЗИМА – *To despair an illness like winter* [443, с. 145]; ВІДЧАЙ ЦЕ ПРОТИВНИК – *To struggle with despair* [479]; ГОРЕ ЦЕ ПІРКОТА – *bitterness of blinding tears* [481]; ГОРЕ ЦЕ ХВИЛЯ – *Ebbing the grief now* [437]; *If I defer the grief* [396]; *'tis my grief that I will not hear* [402]; НЕНАВИСТЬ ЦЕ ВОДОЙМА – *drowned in hate* [425]; САМОТНІСТЬ ЦЕ КОНТЕЙНЕР – *In all their loneliness and pain* [485, с. 86]; САМОТНІСТЬ ЦЕ ВОГОНЬ – *Blossom of burning solitude* [473]; СМУТОК ЦЕ ОБ'ЄКТ – *sorrow ... // Sank in my stormy bosom like a stone* [468]; *You had enough of sorrow before death* [485, с. 88]; СМУТОК ЦЕ ФРУКТ – *the fruit of sorrow* [468]; *Sweet sorrow* [401]; СМУТОК ЦЕ ЛЮДИНА – *Made proleptic sorrow stand a moment // Over him; my tamed watchful sorrow* [429, с. 360]; ГНІВ ЦЕ ВЛАСНІСТЬ – *evening's rage* [443, с. 70]; ГНІВ ЦЕ ВОГОНЬ – *from your eyes the battle-flame // Leaps* [482]; СТРАХ ЦЕ ПТАХ – *the wings of fear* [481]; *your fear has flown // To mine* [482].

Як свідчить вищезазначене, феноменологічний досвід, репрезентований у поетичних творах, сформований в основному негативними психоемоційними та чуттєвими переживаннями. Із загальної кількості НО на позначення психоемоційних/чуттєвих феноменів було виокремлено 3 групи:

- НО на позначення позитивних емоцій/почуттів;
- НО на позначення негативних емоцій/почуттів;
- НО на позначення невизначеного емоційного/чуттєвого стану (такі, які можна інтерпретувати залежно від контексту).

Частотність їх репрезентації зображено у наступній таблиці:

Тип емоційних-чуттєвих ЕФ репрезентованої у АПП	Кількість типів ЕЧФ	Кількість НО на позначення відповідної емоції/почуття
Позитивні емоції	11	126
Негативні емоції	18	101
Невизначені емоції	5	44
Загальна кількість	36	271

НО на позначення невизначених емоційних станів розподіляються на:

Позитивні: *Sweeter emotion* [485, с. 88]; *to lift the heart in me* [407]; *where my heart's bestowed* [401]; *I felt at home* [429, с. 400]; *My soul's divinest flame* [479];

Негативні: *ice ran through every vein* [425]; *Their hearts would be like a cup // That somebody had drank dry* [485, с. 69]; *These words that may not reach your heart* [475]; *abandoned harmony* [443, с. 35]; *insult heaped upon him* [485, с. 88]; *my heart was ash and chaff* [425]; *pricks that pricked were the pointed pins of harrows* [443, с. 19]; *Sink down in distress* [437];

Нейтральні: *her wistful eyes were away from the place* [401]; *catch the heart off guard* [429, с. 444]; *the heart of emotion* [443, с. 106].

Як слідує з проведених підрахунків, поетичний простір англомовних ірландців репрезентує широкий спектр негативних емоцій, що може бути пояснено специфічними характеристиками історичної доби. Водночас, позитивні ЕЧФ отримують ширший масив у засобах вербалізації. Фокусування на позитивних емоційних переживаннях, основним із яких у дослідженому матеріалі є *любов/кохання*, наголошує на базовості цього досвіду у поетичному контексті та зумовлює різноаспектність його вияву.

3.5. Вербалізація явищ ментального плану

Репрезентація ментальних ЕФ у поетичному тексті є формою метакогніції – ментального процесу, спрямованого людиною на власну ментальну діяльність та його репрезентація у вербальній формі.

Високо абстрактний характер ментальних ЕФ позначає як їх здатність демонструвати себе, так і особливості їх інтерпретації. Досвід ментальної діяльності, тобто можливість визначати ментальний процес як феномен, доступний людині лише за її суб'єктивним судженням. Ефективність моніторингу ментальних процесів та здатність застосовувати когнітивні стратегії – спосіб мислення, перцепції інформації та роботи пам'яті [271, с. 696-699] – є параметрами оцінки об'єктивності метакогніції.

У семіотичному просторі АПІ ментальні процеси, що отримують знакову репрезентацію, мають тенденцію до інтроспективності та індивідуалізації. Ментальні ЕФ репрезентовані НО *consciousnes, mind* (свідомість, розум), *memory* (пам'ять), *thought* (думка), *intellect* (інтелект), *wisdom* (мудрість), концептуальним підґрунтям яких є відповідні концепти. Вони формують ядро ментального досвіду. До периферії належать НО *knowledge* (знання), *imagination* (уява), *fantasy* (фантазія), *dream* (мрія, сон), *illusion* (ілюзія), *sense* (смісл).

В АПІ феномен **свідомість** та відповідний концепт СВІДОМІСТЬ репрезентується у НО, в яких семантичним центром є субстантивні одиниці *mind* та *consciousness*. Цей ЕФ вербалізується НО фразового рівня. Базовими КМ є наступні: СВІДОМІСТЬ ЦЕ ВОДА – *A dark calm sinks into my mind* [439]; СВІДОМІСТЬ ЦЕ ЛЮДИНА: *animal-remembering mind* [443, с. 104]; *my tortured mind* [475]; *the mind's eye* [485, с. 140]; *the mind // Which spinstered you* [386]; *half-tolerated consciousness // That plants its grammar in her yielding weather* [452]; СВІДОМІСТЬ ЦЕ ПРИМІЩЕННЯ / КОНТЕЙНЕР: *Brought her into my mind* [399]; *Her present image floats into the mind* [485, с. 183]; *she had settled her mind* [485, с. 143]; *If there's no hatred in a mind* [485, с. 160]; *the threshold of his mind* [425]; СВІДОМІСТЬ ЦЕ ОБ'ЄКТ: *cast your mind* [485, с. 302]; *she [Dublin] holds my mind*

[457]; *screen around a conscience* [443, с. 26]; *gifts of the mind* [443, с. 83]; *Deformity of body and of mind* [485, с. 138]; СВІДОМІСТЬ ЦЕ ВІТЕР: *Whose mind is like the wind* [456]; СВІДОМІСТЬ ЦЕ ЛІТАЮЧИЙ ОБ'ЄКТ: *fantasy-soaring mind* [443, с. 68]; СВІДОМІСТЬ ЦЕ ПТАШКА: *mind was a secret eyrie* [434] (гніздо); СВІДОМІСТЬ ЦЕ ЗБРОЯ – *cat-o'-nine-tails of the mind* [486, с. 138].

ЕФ *свідомість*, концептуальним корелятом якого є приміщення, репрезентований субстантивним компонентом та виконує семантичну роль локатива; вербалізується у НО фразового типу, вводиться прийменниками *in, into, of*: *the threshold of his mind* [425]; *Her present image floats into the mind* [485, с. 183]. У такому значенні свідомість концептуалізується як вмістилище для усіх інших когнітивних процесів.

Досвід когнітивного процесу свідомого мислення важко піддається визначенню. Натомість, у поетичному контексті він асоціюється із плинністю думок, швидкістю зміни ментальних образів. Такий асоціативний ряд встановлюємо через використання у НО субстантивних одиниць *wind* (*вітер*), *eyrie* (*гніздо*), тобто свідомість асоціюється із пташкою, та дієслівної одиниці *soaring* (*ширяючий, літаючий*).

Кореляція ментального досвіду із повітряним простором, відчуттям польоту та руху продовжується у вербальних репрезентаціях ЕФ *думка, мрія* та актуалізується використанням дієслівних компонентів *fly* (*летіти*), *clear up* (*розвиднитись*), *fled* (*втекти*) та атрибутивних модифікаторів *loftier* (*піднесений*), *clear* (*чиста*): ДУМКА ЦЕ ЛІТАЮЧИЙ ОБ'ЄКТ – *loftier thought* [485, с. 88]; *O thought, fly to her* [485, с. 62]; ДУМКА ЦЕ НЕБО – *my thoughts cleared up* [485, с. 72]; *your thought is clear* [485, с. 137]; МРІЯ ЦЕ ІСТОТА – *Dreams fled away*.

Концептуалізація ментальних процесів через предмет фізичного простору – вмістилище, контейнер – є типовим прикладом формування концептуальних метафор. Таким способом досвід когнітивного процесу служить місцем розгортання процесу та платформою для реалізації його результату. Такими вербальними модулями є фразові номінативні одиниці, концептуальним базисом

яких служать метафори МЕТАЛЬНА ЗДАТНІСТЬ ЦЕ МІСТО – *on the edge of sleep* [394]; *the edge of this silence* [395], ПАМ'ЯТЬ ЦЕ ПРИМІЩЕННЯ / КОНТЕЙНЕР / МІСТО: *cells of memory* [484]; *call // images and memories // From ruin* [485, с. 165]; *he lies // perfected in my memory* [429, с. 115]; ДУМКА ЦЕ ЧАСТИНА ПРОСТОРУ: *oriental streets of thought* [443, с. 82] та метонімії ЧАСТИНА ТІЛА ЗАМІСТЬ МЕНТАЛЬНОЇ ЗДАТНОСТІ – *ravel out what's in my head* [485, с. 90]; *I walked into his head* [425]; *the child // Who diligently potters in my brain* [429, с. 14]. В останньому випадку значення метонімії актуалізується субстантивними одиницями *brain* (мозок), *head* (голова). Продукт когнітивного процесу концептуалізується як предмет фізичного простору, який можна дістати із певного вмістилища. Такими продуктами є знання (*silver bowl of knowledge* [443, с. 31]), правда (*The truth is out* [485, с. 87]), мудрість (*a place set out for wisdom* [485, с. 140]), пам'ять (*laying down a perfect memory* [429, с. 145]).

Пам'ять як одночасно ментальний процес та його результат вербалізується в АП субстантивною одиницею *memory*. Українське тлумачення дозволяє розрізнити пам'ять (тривалу) та згадку (короткотривалу, одноразову), що важливо для встановлення значення відповідних КМ.

Спонтанний ментальний досвід, який асоціюється зі згадкою події чи досвіду минулого носить назву феноменології відтворення (*retrieval phenomenology*) [126, с.340]. У поетичному контексті концептуалізується через уявний предмет чи візуальний об'єкт, що є носієм інформації (кіноплівка), образ, зображення у формі метафоричної НО із концептуальним базисом у ЗГАДКА ЦЕ КІНОПЛІВКА *They rematerialise as in a black // And white old grainy newsreel* [429, с. 353], ПАМ'ЯТЬ ЦЕ ОБРАЗ / ЗОБРАЖЕННЯ: *like reflections staggered through warped glass* [429, с. 353]; *call // images and memories // From ruin* [485, с. 165]; *Her present image floats into the mind* [485, с. 183]; *thought becomes an image*. Механізмом реалізації таких процесів є візуалізація, у когнітивній лінгвістиці йому відповідає поняття образ-схеми, як моделі осмислення денотата.

Ментальний досвід отримує характеристики компульсивності (*compulsive fantasy* [453]), збудження (*excited reverie*) надмірності (*The exorbitant dreams of beggary* [485, с. 89]), потужності (*the strength of knowing* [456]), чіткості, ясності (*my thoughts cleared up* [485, с. 72]; *your thought is clear* [485, с. 137]).

Мова є самостійним феноменом, який межує з ментальною та соціальною сферами. Як когнітивна здатність, специфічна для людини, вона є прикладом ментального ЕФ. Як засіб спілкування, притаманний та спільний для цілої спільноти, мова є соціальним феноменом. Його репрезентація у метафоричних НО демонструє шанобливе, благоговійне ставлення мовців. Основними КМ, які відтворюють такий вимір концептуалізації, є: **МОВА ЦЕ ДИХАННЯ** – *a breath of politic words* [485, с. 154]; *pestling the inalterable // whey of words* [380]; **МОВА ЦЕ РОСЛИНА** – *the mud-flowers of dialect* [429, с. 181]; **МОВА ЦЕ АЛХІМІЯ** – *opaque alchemies of verbs* [419]; **МОВА ЦЕ ВОДНИЙ ПРОСТІР** – *secret dribbled down* [443, с. 33]; **МОВА ЦЕ ХВОРОБА** – *relapse into wrong // Grammar* [429, с. 310]; **МОВА ЦЕ ЗБРОЯ** – *stab me with your dreadful words* [470]; *wounding words* [468]; *your words could hurt* [456]; **МОВА ЦЕ БОЖЕСТВО** – *true gods of sound and stone and Word and tint* [443, с. 83]; **МОВА ЦЕ СКАРБ/ЦІННІСТЬ** – *unguarded words* [408]; *dear words* [485, с. 62]; **МОВА ЦЕ МОЛИТВА** – *ancient farming prayer* [443, с. 11].

Використання субстантивного компонента *name* у НО на позначення ментального ЕФ мова є показником значущості мовного питання в ірландській картині світу. Ситуативна репрезентація вказує на магічне ставлення, трагічний контекст розгортання мовного сценарію в історичній перспективі, що аргументується формуванням англомовної ірландської ККС в умовах незбалансованої двомовності [97, с. 2, 3, 51]: *Dalkey and Kilternan and Balally // through two ways of saying their names* [384].

У соціокультурних умовах, де політичне лідерство ототожнювалось із національною ідеєю, ім'я людини отримувало мало не священний смисл. Ім'я людини, як уособлення її життєвої мети, у поетичному контексті отримує

особливу значущість: *Murdered, forgotten, nameless, terrible* [429, с. 119]; *Each place granting it's name's fulfillment* [429, с. 26]; *make your name endeared* [408]; *lifted over them, // Your name that sanctifies* [408]; *I will speak their names to my own heart* [465]; *The names that stilled your chiding play* [485, с. 86].

Використання субстантивної одиниці *name* (ім'я) асоціюється з феноменом смерті шляхом формування ментального образу вигравійованих імен та могилах померлих: *the sweet name of Death* [486, с. 71]; *Their tears, made of dusk, fall across their names* [392]; *hear in one short name // Apocalyptic thunders seven* [478]; *That name his name // Live in yet* [405]; *He stands between the plough-handles and he sees // At the end of a long furrow his name signed // Among the poets* [443, с. 24]; *two coulters crossed in Christ's Name* [443, с. 45].

Сакральне значення феномену *мова* виявляється у номінативній одиниці *In Ogham strokes // A name was writ* [405]. Адвербіальний компонент *In Ogham strokes* позначає огамічну писемність древніх ірландців. У таємних знаках кельтських друїдів кожен символ позначав божество, стихію, рису характеру та дерево [367, с. 356]. Відповідно, ім'я, написане огамом, мало легендарне походження та сакральне значення.

Політичне питання незбалансованої двомовності в АІП набуває статусу національного. Культурноспецифічні умови занепаду національної мови, невміння чи неможливість розмовляти гельською сприймаються лінгвокультурною спільнотою як напад на символ ірландськості. Відповідно, ментальна здатність мови та мовлення отримує особливий статус, а феномен *мова* стає екзистенційно значущим.

В англomовному ірландському поетичному контексті досвід ментальних процесів вербалізується у метафоричних номінативних одиницях фразового рівня. Зазначені феномени концептуалізується одночасно як процеси та продукти когнітивної діяльності. Сакральне значення має феномен мови, який в англomовній ірландській ККС вважаємо суміжним із соціальним та світоглядним у поетичному контексті.

3.6. Номінації явищ суспільного буття

Явища суспільного буття формують тип соціально-інтерактивних та соціально-адаптивних ЕФ, відповідно до рівня їх репрезентації. Такі ЕФ характеризують спосіб взаємодії, який розподіляємо на **сфери суспільного буття та характер суспільної взаємодії**. Ця категорія нараховує 361 НО.

Характер **особистої взаємодії** у поетичних текстах здійснюється у межах прототипного сценарію БЛИЗЬКИЙ :: ДАЛЕКИЙ, у якому психологічна близькість корелюється з фізичною та актуалізується за допомогою адвербіальних компонентів *beside (поруч) far (далеко): now you stay beside me [423]; Remote you went beside me [423]; you kept far away [410]; You stay for a while beside me [423]*.

Відносини в АПІ репрезентуються у НО, семантика яких імплікує залежність, що актуалізується використанням вербальних компонентів номінативних одиниць *held the strings (тримала шворку), is tied to (прив'язаний), tethered (прив'язаний)* субстантивних компонентів *navel cord (пуповина): held the strings of her children [443, с. 39]; the peasant is tied // To a mother's womb [443, с. 39]; wind-toughened navel cord [443, с. 39]; peasant...like a goat tethered [443, с. 39]*. Розвиток значення продовжується у характеристиці сімейних взаємин як психологічно нездорових, що демонструється у НО: *It [voice] cut him up the middle till he became more woman than man [443, с. 34]; my twisted habitation [443, с. 9]; his own heart is calling his mother a liar [443, с. 21]; it (voice) cut through to his mind before the end [443, с. 34]*. Співіснування кількох поколінь у тісному просторі спільноти переформовує систему взаємодії родинних зв'язків. Тісний психологічний контакт, який поєднує родичів, стає тягарем, що у контексті поезій передається за допомогою метафоричних конструктів, у яких НО *to cut (різати), called his mother a liar (назвав матір брехункою), twisted habitation (спотворене співіснування)* є носіями значення. На наше переконання, це свідчить про переоцінку системи цінностей, у якій повага до старшого покоління вважалась незаперечною.

Одним зі способів взаємодії у поетичному контексті вбачається спілкування, що реалізується використанням субстантивних компонентів на позначення форм мовлення *gossip* (плітки), *laughter* (сміх), *talk* (розмова), *drawl* (нумтя), *sentence* (речення), *story* (історія): *chaffy gossip* [485, с. 68]; *bills of laughter* [443, с. 68]; *'No' was in every sentence of their story* [443, с. 34]; *Talk in evening corners and under trees// Was like an old book found in a king's tomb* [443, с. 32]; *talked an old sentimentality* [443, с. 38]; *venomous drawl* [485, с. 39].

Окремою сферою взаємодії у поезії вбачається **взаємодія людини зі всесвітом**, у якій буттєвим досвідом людини є постійна боротьба, вона мусить нести тягар свого існування, а коловорот життя є визначальним механізмом долі: *To fight with tyrants Love and Life and Time* [443, с. 68]; *the fools of life bleed if they climb over [the boulder of morality]* [443, с. 21]; *weighted with boulders like morality* [443, с. 21]; *you smile up at us – eternally* [443, с. 82]; *Turning and turning in the widening gyre* [485, с. 158].

Характер суспільної взаємодії в англомовній ірландській спільноті ХХ століття значною мірою зумовлюється історико-політичним контекстом, тому феномени **миру, влади, війни та насилля** мають важливе значення у формуванні світогляду спільноти.

Стан миру в англо-ірландській поезії позначений нестабільністю, минучістю. Мир вбачається у щоденній діяльності (*hear amid the gardeners nightly pease* [485, с. 92]), де звуки природи означають стан спокою. Використання субстантивної одиниці *pease* у семантичній ролі пацієнса у НО фразового рівня разом із дієслівними компонентами *eat* (з'їсти), *drink* (випити), які спрямовані на нього, демонструє значення феномену як такого, що є скінченний та залежний від людини. Концептуальним підґрунтям цих вербалізаторів є КМ МИР ЦЕ НАПІЙ (*drink his pease* [435]) МИР ЦЕ ЇЖА (*old arrogance eats pease* [425]). Використання слова *pease* у ролі агенса у метафоричних конструкціях *pease that comes at length* [485, с. 74] (МИР ЦЕ ЛЮДИНА); *this pease waned* [425] (МИР ЦЕ РОСЛИНА) передбачає агентивніть, але репрезентує даний феномен незалежним

від волі людини. Метафорична репрезентація феномену у КМ МИР ЦЕ ЯСТРУБ *peace is still hawking // His coloured combs and scarves and beads of horn* [443, с. 68] та імплікація полювання пов'язує стан миру зі станом небезпеки.

Вербалізація феномену **влади** здійснюється через використання НО із субстантивними компонентами *power* (влада), *steering wheel* (кермо), *sect* (секта), *torc* (металевий нашийник), *the reign* (правління): *grasp the steering wheels* [443, с. 41]; *his power // Blows forth the fragrance of thy mystic worth* [474]; *powerful gems* [477]; *Power's schismatic sect* [443, с. 116]; *She tightened her torc on him* [429, с. 64]; *the matted lace // of the reign of George the Sixth* [420, с. 31]; *Till I lay low upon the floor* [414]; *to break their power* [469]; вербальними компонентами *to seize and hold* (схопити і тримати), *grasp* (схопити), *gain* (отримати), *obey* (коритися), *to tighten* (затягнути): *To seize and hold // The citadel of the city of gold* [469]; *My songs gain power* [469]; *obeyed my word* [469]; *She tightened her torc on him* [429, с. 64]. Реалізація феномену **влада** здійснюється у прототипному сценарії ЗГОРИ :: ЗНИЗУ, де положення тримача влади асоціюється із просторовим положенням згори, а людини підвладної – знизу: *to fall // Low at my feet and worship me* [469]. Утримання під владою асоціюється із фізичним утриманням на мотузку чи на нашийнику: *She tightened her torc on him* [429, с. 64].

Історико-політичний контекст Ірландії в контексті ХХ століття позначений значною кількістю військових та революційних протистоянь. Відповідно, ЕФ **насилля** займає у поезії значущу позицію. Вербалізація цього феномену охоплює наступні значеннєві сфери репрезентації:

Часові границі розгортання протистояння: *a century of storms* [393].

Просторові границі розгортання протистояння, які включають *повітря* (*air*), *світ* (*world*), *вулиці та тротуар* (*streets and pavement*), *окремі міста* (*Hammer Glen*), *поле* (*field*): *in bursting air* [429, с. 48]; *flame had burned the whole // World* [485, с. 78]; *from the smithy fire // It shuddered in the water* [485, с. 122]; *I have seen his lying // between the street and pavement* [424]; *In Hammer Glen there's blood // in milk* [425]; *the field of scythes* [425].

Атрибути насилля, зброя. Ця сфера репрезентації феномену чітко асоційована із використанням металевої зброї, незважаючи на те, що у ХХ столітті використання вогнепальної зброї у військових конфліктах стало типовим. На наше переконання, такий стан речей можна пояснити домінуванням історичного мислення, яке вважається складовою історичної свідомості індивіда та спільноти [51, с. 174]. У мові поезії такий стан речей демонструє використання субстантивних компонентів *blades* (леза), *iron* (залізо), *steel* (сталь), *copper* (мідь), *scythe* (коса): *blades were out* [414]; *blue cast-steel* [443, с. 101]; *shod in iron* [485, с. 166]; *The scythe taught the poet his dream* [425]; *When she the iron wrought* [485, с. 122]; *copper-poisoned ocean* [443, с. 11].

Характеристики ситуації насильницької взаємодії здійснюються через використання субстантивних компонентів НО *blood* (кров), *smoke* (дим), *bone* (кістка) та вербальних компонентів *to crave* (жадати), *dispel* (розвіюватись): *The blood and smoke dispel* [479]; *the boiling pot* [485, с. 154]; *the horsefly craving blood* [425]; *the smoky mists of blood* [469]; *the wild blood behind* [404]; *converse bone to bone* [486, с. 154]. Цей спосіб вербалізації базується на концептуальній метонімії ПРОЛИТА КРОВ ЦЕ СМЕРТЬ, що свідчить про те, що досвід військового конфлікту, особистий чи теоретичний, сфокусований на фізичних ушкодженнях людей, прямо пов'язаний із екзистенційними феноменами *життя* та *смерті*.

Вербалізація процесу насильницької взаємодії реалізується використанням дієслівних компонентів НО *shot* (застрелили), *were commingling* (змішували): *They shot dead // The thirteen men in Derry* [429, с. 155]; *They were commingling lice and blood* [485, с. 90].

У номінаціях феномену *війна* продовжується асоціативний ряд, який пов'язує насилля із артефактами зброї, через використання слова *scythes* (коси) (*shaking scythes at cannon* [429, с. 22]) та *clanging* (той, що бряжчить, дзвенить) шляхом задіяння сенсорної асоціації (*More desperate than the clanging wars* [469]). З'являється релігійний компонент значення, який актуалізується у НО *the Second Coming* [485, с. 158] (*Друге Пришестя*), зв'язок війни та безумства, через

використання субстантивного компонента *Bedlam* (*Bedlam of Time is an empty bucket rattled* [443, с. 201]), темноти (*The darkness drops again* [485, с.159]) та руйнування *Before that ruin came* [485, с. 164]. Стан війни/ насилля порівнюється зі стихією як, наприклад у КМ ВІЙНА ЦЕ СТИХІЯ – *Gale and 'quake knock flat // all laws, all walls, all treasuries* [425] – де стихія руйнує не лише фізичні об'єкти, але й закони.

Розподіл НО на позначення **суспільних ЕФ** визначає **фермерство, поетичну творчість** та **працю** основними сферами діяльнісного досвіду. На наше переконання, це свідчить про те, що особистий досвід та досвід спільноти у контексті поезії є рівнозначно значущими.

Одним із основних видів діяльності Ірландії було та залишається фермерство. Ще до Великого голоду 1845-1849 років дві третіх ірландського населення покладалося на цей вид діяльності, як основний засіб виживання [383]. Голод, причини якого були значною мірою політичними, знизив кількість населення країни на 30% та став значущим чинником формування світогляду ірландців ХХ століття. Тому фермерство має особливий статус як у соціальному житті, так і у мовному вимірі.

У поетичному контексті ЕФ **фермерство** має екзистенційне значення, ще репрезентовано у НО *fields that were part of no earthly estate* [443, с. 68]; *green life-conquering plough* [443, с. 13]; *the source from which all cultures rise // and the religions* [443, с. 40] (КМ ФЕРМЕРСТВО ЦЕ ДЖЕРЕЛО КУЛЬТУРИ ТА РЕЛІГІЇ). У цих вербалізаторах об'єкти фермерства, виражені субстантивними компонентами *fields* (поля), *plough* (плуг) протиставляються світоглядним поняттям *earthly estate* (земні статки) *life-conquering* (перемагаючий життя) відповідно.

Суспільна діяльність такого рівня значущості корелює із феноменами **релігії, віри**, що виявляється у НО, де корелятами концепту ФЕРМЕРСТВА є РЕЛІГІЯ, ВІРА, які сформовані номінативними одиницями *God the Father* (Бог Отець), *prayer* (молитва), *the seed Of Knowledge* (насіння Знань), *Genesis*

(Генезис): *God the Father as a stook* [444, с 11]; *ancient farming prayer* [443, с. 11]; *this seed is potent as the seed Of Knowledge in the Hebrew Book* [443, с. 11]; *you are driving your horses through // the mist where the Genesis begins* [443, с. 11]; *the first gay flight of my lyric God cought in the peasant's prayer* [443, с. 13]. Відповідними концептуальними метафорами є ФЕРМЕРСЬКИЙ ОБ'ЄКТ ЦЕ РЕЛІГІЙНИЙ ОБ'ЄКТ.

Одухотворення землі та компонентів фермерської діяльності виявляється у метафоричних НО поетичного тексту, основним механізмом яких є персоніфікація, а основоположною концептуальною метафорою ФЕРМЕРСЬКИЙ ОБ'ЄКТ ЦЕ ЛЮДИНА: *let the harrow play* [444, с 11]; *The corn is coming up evenly* [443, с. 24]; *the fields say* [443, с. 24]; *the hay that had wings* [443, с. 38]; *ruminations of cows after milking* [443, с. 26]; *the spade sinks into gravelly ground* [429, с. 3]; *they'll [cows] laugh at you* [429, с. 3].

Продовженням асоціативного ряду є репрезентація землі як жінки (КМ ЗЕМЛЯ ЦЕ ЖІНКА), а спільною характеристикою значення вбачається плідність: *fields may stay fertile* [443, с. 20]; *gave your clod-conceived child* [443, с. 14]; *he loved his ploughs* [443, с. 19]; *Love...-// The heifer waiting to ne nosed by the old bull* [443, с. 35].

Дуальність феномену фермерства у світогляді ірландців виявляється у його вербалізації у дихотомії романтизація :: деромантизація. Розвінчування романтизації фермерської діяльності є прикладом еволюції світогляду спільноти. У такій перспективі праця на землі, як єдина можлива форма роботи у маленьких громадах стає фактором обмеження життя – *clogged the feet of my boyhood* [443, с. 14], *patting a potato-pit...fondling a new-piled grave* [443, с. 34] (ЗЕМЛЯ ЦЕ МОГИЛА), а саме фермерство концептуалізується як злочинець –: *burgled my bank of youth* [443, с. 14]; *fed me on swinish food* [443, с. 14] (ФЕРМЕРСТВО ЦЕ ЗЛОЧИНЕЦЬ); *jails are narrower then the five-sod ridge* [443, с. 35] (ЗЕМЛЯ ЦЕ В'ЯЗНИЦЯ).

У номінативних одиницях, де фермерство зображується ідеалізовано, акцент ставиться на процедури фермерської діяльності та їх сенсорне сприйняття: *new potatoes...Loving their cool hardness in our hands* [443, с. 13] (тактильне відчуття прохолоди картоплі); *Nicking and slicing neatly* [443, с. 13] (охайно нарізаючи); *shadows of poplars crooked the furrows* [443, с. 34] (візуальне сприйняття тіні ясенів у бороні); *Stooping in rhythm through potato drills* [429, с. 4] (ритмічна праця між рядами картоплі); *The hum and gulp of the thresher* [429, с. 24] (звуки молотарки); *mother // Made the music of milking* [443, с. 14] (концептуальна метафора ДОЇННЯ ЦЕ МУЗИКА).

Така романтизація феномену продовжується у НО, концептуальним базисом яких є КМ ФЕРМЕРСТВО ЦЕ ТВОРЧИСТЬ: *But I've no spade to follow men like them...Between my finger and my thumb // My squat pen rests. I'll dig with it.* [429, с. 4]; *paint the meadow brown* [443, с. 4].

На наше переконання, ці спостереження свідчать про те, що в англomовній ірландській спільноті ХХ століття існує визнання значущості суспільного феномену фермерства як одного із базових джерел буттєвого досвіду та його основоположності формування світогляду. Водночас, ставлення до ролі даного ЕФ є суперечливим, що демонструється у поетичному тексті, шляхом відтворення еволюції його сприйняття.

Репрезентація суспільної діяльності як феномену буття через постійний рух та розвиток виявляється у відповідних НО з концептуальним базисом ПРАЦЯ ЦЕ ДОРОГА: *I must walk this road* [406]; *I've striven // To force my way* [469]; *Your ways that fill it with delight* [469]; *peace to all who walk this way* [425]; *pilgrimage // In the Bloomsday swelter* [443, с. 96]; *Set me upon my way* [479]; *the glory of his ways* [474]; *this drug called pilgrimage* [425]; *he is addicted to this trip* [425]; *This travel's an enormous act* [425]; *this trip ... // stills his reason to exist* [425]. Використання дієслівних компонентів на позначення руху *walk* (йти), *Set me upon my way* (стати на свій шлях) уможливають реалізацію метафори. Наявність субстантивних компонентів разом із посесивними займенниками *my way*, *Your*

ways та вказівним займенником *This travel's, this trip* на наше переконання імплікують індивідуальний, свідомий вибір людини щодо її суспільної діяльності, як життєвого шляху.

Окремим видом суспільної діяльності, вербалізованим в АПІ, є творчість, зокрема поетична творчість. Зображення цього феномену у поезіях наголошує на первинності особистого досвіду як основи мовної репрезентації дійсності.

У вербалізації ЕФ **поетична творчість** значущість мови як інструмента віршового мистецтва, акцентується у ряді номінативних одиниць. Цей аспект значення виражений шляхом використання субстантивних одиниць на позначення мови та мовлення *word* (слово), *a verb* (дієслово), *verse* (вірш), *my rhyme* (моя рима), *sweet sounds* (солодкі звуки), *my voice* (мій голос), *poet* (поезія), *my conversation* (моя розмова), *language* (мова), *All I had rhymed* (все, що я наримував), *A line* (рядок), *tongue* (язик): *flesh-rotted word* [443, с. 71]; *folly to - // what is the word* [384]; *its tang // Might quicken me into a verb* [429, с. 145]; *pure verb* [429, с. 145]; *this craft of verse* [485, с. 79]; *to articulate sweet sounds together // is to work harder...* [485, с. 65]; *my voice was just a shard* [425]; *I could quiet your herds // With my words* [404]; *Poet ... // Passionate as the dawn* [485, с. 123]; *Poet maybe as cold* [485, с. 123]; *poems were thin* [443, с. 119]; *my conversation put to rout* [424]; *the lash that lurks // in his tongue* [424]; *The trucks of language* [443, с. 70]; *All I had rhymed* [485, с. 129]; *A line will take us hours* [486, с. 65].

В АПІ мова поезії може бути інструментом критики – *the lash that lurks // in his tongue* [424] (КМ МОВА ЦЕ БАТІГ), ранити – *my voice was just a shard* [425] (МОВА ЦЕ ОСКОЛОК), заспокоювати – *to articulate sweet sounds together // is to work harder...* [485, с. 65] (МОВА ЦЕ СМАК), мати надзвичайні сили – *I could quiet your herds // With my words* [404], а творче натхнення бути непередбачуваним та виявляти властивості самостійної істоти – *my rhyme cavorting* [443, с. 123] (скаче, стрибає) (КМ ПОЕЗІЯ ЦЕ ІСТОТА).

Властивість поетичного натхнення призводить до стану зміненої свідомості, на нашу думку, виявляється у метафоричних НО, концептуальним базисом яких я

НАТХНЕННЯ ЦЕ МІСТИЧНА ІСТОТА: *My soul was an old horse // Offered for sale [443, с. 71]; And he came back a hurdle of bones, // Starved, overworked, in despair [443, с. 72]; he [Pegasus (poetry)] grew wings upon his back [443, с. 72]; It seems that I must bid the muse go pack [485, с. 166]; muse is dead [443, с. 116]; My circus animals [485, с. 296]; stroke the monster's back [443, с. 14].* Містичною істотою, яка уособлює натхнення, вбачається *Пегас* (із назви поетичного твору *Pegasus*, власне у тексті поезії виражений словом *horse* (кінь), *muse* (муза), *monster* (монстр).

Досвід написання поезії прирівнюється до релігійного, а об'єкти природи, які служать джерелом натхнення, отримують власну свідомість. Вербалізація цього типу досвіду реалізується використанням НО, значення якого встановлює зв'язок між цими сферами буття: *poetry – prayer* (поезія - молитва), *poetry – sacred* (поезія - священна): *chance windows of poetry and prayer [443, с. 36]; God of imagination ... waking // In a Mucker fog [443, с. 95]; Gods of imagination bring back to life [443, с. 104]; the secret door that leads to heaven [443, с. 120]; This cow [poetry] sacred on a Hindu scale [443, с. 145].*

Мета поетичної творчості, а також важкий процес написання віршів реалізується у метафоричних конструкціях із концептуальним підґрунтям Поезія це зброя: *Can I write with unpoisoned pen [443, с. 13]* та Поезія це війна: *the frontier of writing [429, с. 297]; occasion of wordshed [380]; poems... with headquarters the size of the head of a pin [443, с. 120]; the poet down [424]; To poets peace poetry never yields [424].* Кореляція концептів Поезія та Війна здійснюється через використання субстантивних одиниць *frontier* (фронт), *wordshed* (словопролиття), *headquarters* (штаб), предикативної конструкції *poetry never yields* (поезія ніколи не здається) та препозиційної *the poet down* (поет уражений).

Формування національної свідомості англомовних ірландців відбувалось значною мірою зусиллями літераторів та поетів. Революція свідомості, яка потребувала зміни мислення, здійснювалась не лише в історико-політичному

контексті, але й у культурному середовищі та на сторінках книг. ХХ століття ірландської поетичної творчості визначне здобутками кількох нобелівських лауреатів – Вільяма Батлера Єйтса (1923 р.), Семюела Беккета (1969), Шеймаса Хіні (1995), – які стали рупорами національної ідеї. Тому не випадковим є ототожнення поетичної творчості із військовою та навіть революційною. Феномени суспільного життя, відображені у віршовому контексті, репрезентують буденний характер взаємодії людей, їх діяльності, та підіймають його на рівень такого, що формує національні цінності лінгвоспільноти. Поетична творчість є одним із механізмів цього процесу.

3.7. Номінація аксіологічних феноменів.

Світогляд англомовних ірландців визначається системою цінностей, у яку входять *мужність* (*Our courage breaks and dies*), *гідність*: (*[A farmer] has more dignity [485, с. 90]; beneath all adult dignity [429, с. 15]*), *довіра* (*my trust could not repose [429, с. 145]*), *смирення* (*anonymous humility [443, с. 106]*), *невинність* (*Your innocence has stabbed my heart [481]*), *правда* (*Pride and Truth, // That long to give themselves for wage [485, с. 76]; a broken crust // Of all those truths [485, с. 140]; old truth dawning [429, с. 360]*), *воля, свобода*, репрезентовані у метафоричних конструкціях *Yoke of liberty [379, с. 14]; She [liberty] preys wearily on sensitive wild things [379, с. 14]; I tasted freedom [429, с. 155]*, концептуальним механізмом, яких виступає КМ СВОДОБА ЦЕ ЇЖА, *краса* (*For beauty dies of beauty [485, с. 249]*), *мораль* та *віра*. Компоненти системи цінностей ірландців пов'язані між собою та формують структуру етичних правил, яка зумовлює принципи існування та взаємодії у соціумі.

Мораль є інтерсуб'єктивним абстрактним феноменом, визначає принципи поведінки лінгвоспільноти, осуд чи схвалу людей та фактів. Водночас система цінностей, яка базується на принципах етики є динамічним утворенням, трансформація якого репрезентована в АПІ ХХ століття.

Відповідно до дефініційного аналізу на базі англомовних лексикографічних джерел, *morality* визначається натупним чином: *Principles concerning the distinction between right and wrong or good and bad behaviour; A particular system of values and principles of conduct; The extent to which an action is right or wrong* [372; 376; 375]. Англомовні ресурси визначають компонентами значення моралі систему цінностей. Шляхом компонентного аналізу нами було встановлено основні складники значення поняття мораль:

Morality: [SET OF PRINCIPLES] [RIGHT] [CONDUCT]

Ці компоненти значення можемо вважати прототипними у визначенні цього аксіологічного феномену, які покладаються на його філософське розуміння.

Система цінностей англомовних ірландців формується навколо основних принципів – бути хорошим сім'янином, віруючим, фермером. Водночас існування у цих рамках у ХХ столітті створює дисбаланс у внутрішньому сприйнятті правильного та неправильного: *Religion, the fields and the fear of the Lord // And Ignorance giving him the coward's blow* [443, с. 26].

Кожен аспект буття селянина, який формує цінність, вбачається агентом агресії, наносить удар. НО *coward's blow* імплікує неочікувану атаку. Такий розвиток сценарію демонструє зміну ціннісних орієнтирів через реалізацію концептуальної інверсії, у якій зміст концептів РЕЛІГІЯ, ЦЕРКВА, ФЕРМЕРСТВО трансформується на полярний – АГРЕСІЯ.

У поетичному контексті когнітивне упередження, відоме у психології як омана справедливого світу [198, с. 795-800], частково є механізмом формування ККС. Очікування справедливості від світу, соціуму, членів сім'ї, віри та церкви, за умови правильної моральної поведінки, формує систему принципів – не чинити гріха, турбуватися про сім'ю, працювати – та відповідних винагород: *'Now go to Mass and pray and confess your sins // And you'll have all the luck,' his mother said. // He listened to the lie that is a woman's screen* [443, с. 28].

Вербальні конструкції *go to Mass (іти на Месу), pray (молитися) and confess your sins (сповідати гріхи)* демонструють систему встановлених правил.

Предикативна конструкція *you'll have all the luck* номінує очікувану винагороду за схвальну поведінку. Їх поєднання у структурі НО з предикативною конструкцією *He listened to the lie* створюють відчуття когнітивного дисонансу, відповідно до якого слова, сказані матір'ю, є оманливими. Тобто людина, яка уособлює в собі непохибність моральних орієнтирів, сама є втіленням хибного.

Трансформація змісту ціннісних концептів **МОРАЛЬНІСТЬ** – **АМОРАЛЬНІСТЬ** реалізується у НО *Religion's walls expand to the push of nature* [443, с. 28]; *Morality yields // To sense - but not in little tillage fields* [443, с. 28]. Предикативна конструкція *Morality yields // To sense* (*Мораль поступається глузду*) демонструє конфлікт між соціально встановленими правилами та природними потребами людини, які не можуть бути реалізовані у закритій сільській спільноті (*not in little tillage fields* – *не у розораних полях*).

Зміну системи цінностей спільноти репрезентують метафоричні конструкції, що базуються на КМ **ЦЕРКВА ЦЕ ПРИГНОБЛЮВАЧ** – *And the chapel pressing its low ceiling over them* [443, с. 31], **МОРАЛЬ ЦЕ ТЯГАР** – *In the gap there's a bush weighted with boulders like morality* [443, с. 103]. У цих НО метафорична репрезентація здійснюється через концептуалізацію морального тиску як тиску фізичного.

Слід зазначити, що феномени *віра* та *релігії* в англійській ірландській ККС не є тотожними. Віра надає душевного миру, релігія обмежує, визначає правила буття людини, стандарти, яким потрібно коритися: *But the certain standard // measured and known // By which man might re-make his soul though all walls were down; the agonizing pincer-jaws of Heaven; A narrow slice of divine instruction* [443, с. 28].

Проекція феномену *віри* та її складових на фізіологічні аспекти людини (вербалізовані у НО *pregnant* (*вагітний*), *sphincter* (*сфінктер*), *a blister* (*пухир*), *the phlegm* (*мокрота*)), використання метафоричних засобів вербалізації, підґрунтям яких є КМ **НЕБЕСА ЦЕ ЧАСТИНА ТІЛА** та **ПРЕДМЕТ КУЛЬТУ ЦЕ ЧАСТИНА ТІЛА**, демонструють процеси переосмислення життєвих цінностей. Релігія

перестає бути втіхою, цінністю та перетворюється на надокучливу систему вимог, перешкоду нормальному життю: *pregnant Tabernacle* [485, с. 25]; *all heaven in the sphincter* [379, с. 13]; *Religion could not be a counter-irritant like a blister* [443, с. 29]; *Coughed the prayer phlegm up* [443, с.34].

Феномен *релігії* в АПІ реалізується у дихотомічному відношенні РЕЛІГІЯ :: ФЕРМЕРСТВО, присутність Бога вбачається у природних об'єктах, а фермерські угіддя натомість асоціюються із апокаліпсисом: *beautiful God, breathing His love by a cut-away bog* [444, с 131]; *The hungry fiend // Screams the apocalypse of clay // In every coner of his land* [443, с. 44]; *the seven-deadened clay* [443, с. 70].

Номінативні засоби на позначення аксіологічного феномену *віра* у поетичному контексті можемо розподілити на наступні категорії:

Віра, репрезентована словами *faith* (*віра*), *faithful* (*вірний*): *Their faith is a banner* [409] (КМ ВІРА ЦЕ СТЯГ), *fairy who is faith* [443, с. 27] (КМ ВІРА ЦЕ МАГІЧНА ІСТОТА); *Maguire was faithful to death* [443, с. 22].

Номінації Бога реалізуються у субстантивних одиницях *God* (*Бог*), *gods* (*богу*), *Christ* (*Христос*), *Holy Spirit* (*Святий Дух*), *God the Father* (*Бог Отець*): *God is in the town* [443, с. 74]; *called the gods* [443, с. 30]; *Who lives in Christ* [443, с. 20]; *God is in the bits and pieces of Everyday* [443, с. 28].

Бог знаходиться у предметах природи та є її частиною: *Christ will be green leaves* [443, с. 23]; *These men know God the Father in a tree* [443, с. 23]; *The Holy Spirit is the rising sap* [443, с. 23]; *God the Father as a stook* [444, с 11] (*скупта*). Концептуалізація Бога, як частини природи, може вважатися спадщиною ірландців від друїдів – жерців кельтських племен до прийняття християнства. Такі уявлення можемо також співвіднести зі значущістю феноменів природи та фермерської діяльності ірландців.

Основними засобами вербалізації є метафоричні конструкції, концептуальним базисом яких є КМ БОГ ЦЕ ЛЮДИНА: *He can talk to god* [443, с. 38]; *the discord shuts God's eyes* [425]; *Christ's palms, unhealed* [429, с. 75]; *we dipped our finger in the pockets of God* [443, с. 17]; *God cannot catch us* [443, с. 106];

my God is feminine [443, с. 103]; I have found my God [443, с. 103]; Christ will meet them [443, с. 24]. У світогляді англомовних ірландців існує криза віри, що виражається у НО, які демонструють переконання в тому, що Бог покинув людину: *Let the god not abandon us; Having loved God once [443, с. 91]; listen, God, are you there? [425]* Криза віри є також симптомом кризи ідентичності, відповідно до якої людина сумнівається у буттєвих цінностях.

Розташування релігійно значущих утворень вербалізується у субстантивних одиницях *kingdom* (царство), *Bethlehem* (Віфлеєм), *Heaven* (Небеса) у поєднанні із одиницею *Hell* (Пекло): *kingdom of the blue [469]; Bethlehem made it twinkle [443, с. 14].*

Концептуалізація таких утворень реалізується у межах прототипного сценарію ЗГОРИ :: ЗНИЗУ, де Небеса знаходяться згори, вони є місцем фізичного перебування Бога та місцем, куди повертається душа людини, а Пекло знаходиться знизу: *Bring the soul of man to God [443, с. 302]; High in Heaven and low in Hell [469]; Twixt Hell and Heaven [469]; father that art in heaven [379, 17].* Концептуальною основою конструкцій такого типу є КМ НЕБЕСА ЦЕ ФІЗИЧНЕ МІСЦЕ: *took the measure of heaven angle-wise [443, с. 35]; I am running to Paradise [485, с. 93].*

Небеса ототожнюються з Богом, визначають долю людини, є несправедливими та жорстокими: *Heaven's will [485, с. 160]; injustice of the skies [485, с. 102]; A gleam and gloom of Heaven [469]; the agonizing pincer-jaws of Heaven [443, с. 7].* Базисною КМ є НЕБЕСА ЦЕ ЛЮДИНА.

Номінації біблійних осіб (істот) – *Virgin Mary* (Діва Марія), *Adam* (Адам), *angel* (янгол), *Madam* (Пані), *devil* (диявол). Ці НО є метафоричними конструкціями, що базуються на концептуальному підґрунті КМ БІБЛІЙНА ОСОБА ЦЕ ЛЮДИНА: *a prayer like a white rose pinned // On the Virgin Mary's blouse [443, с. 14]; Adam's God // As Adam saw [443, с. 5]; an angel smiling [443, с. 74]; globe-trotting Madam [443, с. 103]; To rid me of the devil in my shoes [485, с. 92]; there's a devil in a looking-glass [485, с. 92].*

Предмети культу – *pomps and pennons* (пишноти /прикраси та хоругви), *the Bible* (Біблія), *a candle* (свічка): *to watch go by // Small pomps and pennons [408]; It's plain the Bible means [485, c. 122]; the Church will light him a candle; flints that lit a candle for him [443, c. 43].*

Обряди, процеси: *prayer* (молитва), *praise* (восхваляння), *devotions* (обряди), *redemption* (спокута), *ceremony* (церемонія): *Fall asleep when I should pray [485, c. 91]; between her devotions [443, c. 26]; Pouring redemption for me [443, c. 126]; Ceremony's name for the rich horn [485, c. 160]; black bread and the sugarless tea of penance; to sing a gospel of life [443, c. 66].*

Номінація предметів культу та обрядів демонструє значущість католицизму в Ірландії ХХ століття. Водночас концептуальний базис цих конструкцій свідчить про дисонанс між необхідністю обрядів та щирим переконанням у їх значущості: *feeding praise to the good [443, c. 103] (МОЛИТВА ЦЕ ІЖА).*

Душа – *soul* (душа) *spirit* (дух): *dark places of soul [445, c.150]; pretended to his soul [443, c. 19]; a soul's at ease [485, c. 302]; spirit is a wet sack [443, c. 20].*

Душа людини, втілення її життєвого духу репрезентована в АП у метафоричних конструкціях з концептуальним підґрунтям ДУША ЦЕ ЗБРОЯ – *The living sword that is your soul [469]*, ДУША ЦЕ ЛЮДИНА – *a soul's at ease [485, c. 302]; the soul was let alone [429, c. 401]; soul ... is self-delighting [485, c. 160]; The soul recovers radical innocence [485, c. 160]*, ДУША ЦЕ ПРЕДМЕТ – *had given her soul away [485, c. 296]; You will not heed nor bear my soul [476]; make my soul [485, c. 92]*, ДУША ЦЕ ВІДБИТОК – *a soul // That is only the mark of a hoof in guttery gaps? [443, c. 31]*

Ці засоби концептуалізації, на наше переконання, свідчать про розмежування духовного та релігійного. Душа, в свідомості ірландців, перестає бути релігійним утворенням, натомість трансформується в уособлення духу.

Отже, вербалізація аксіологічних феноменів в англомовній ірландській поезії демонструє, що система цінностей ірландців проходить етап зміни,

трансформації. Правильність соціально та релігійно встановленого ставиться під питання та переоцінюється.

3.8. Особливості вербалізації інверсивних процесів у поетичних текстах англомовних ірландських авторів

В англомовній ірландській поезії ХХ століття відображається криза ідентичності лінгвоспільноти, що передбачає переоцінку буттєвих цінностей, зміну наповнення концептуальних утворень, переформулювання концептуальної картини світу. Такий стан речей супроводжується інверсивними процесами, які торкаються усіх аспектів досвіду. Як було визначено раніше, інверсія є універсальним феноменом, що обумовлює зміну формації мовної картини світу, переконфігурує ціннісні орієнтири та ментальні утворення у контексті певного художнього твору. Такі зміни виявляються як на концептуальному так і на семантичному рівні.

За нашими спостереженнями в інверсіях масштабного характеру відбуваються зміни, які характеризуються зміною одиниць меншого плану, тобто зміна семантики ядерного компонента (семантеми) при збереженні номінації призводить до зміни якісного наповнення концептосфери з повною чи частковою зміною семантем.

Розрізняються наступні типи інверсії базових ознак об'єктів/відкритих систем: **онтологічні, аксіологічні, локативно-темпоральні та функціональні** [72, с. 6]. Спираючись на цю класифікацію розрізняємо поняття «семантична інверсія», у якій відбувається зміна смислових компонентів концепту, та «концептуальна інверсія», у якій відбувається комплексна зміна концептуальних утворень. Додатково розмежовуємо типи інверсій за структурним критерієм або ж за специфікою розгортання сценарію: **інверсія-поляризація** (спостерігається при полярній зміні концептів ЛЮБОВ :: НЕНАВИСТЬ, ДОБРО :: ЗЛО), **інверсія-інтеграція** (при злитті контрарних концептів ЖИТТЯ + СМЕРТЬ, БУТТЯ + НЕБУТТЯ), **інверсія-зміщення** (при реалізації неочікуваного сценарію, в якому

два чи кілька концептів, які на перший погляд не можуть мати спільних характеристик, трансформуються в іншу іпостась: ЖИТТЯ СЕЛЯНИНА :: СЕКСУАЛЬНА ФРУСТРАЦІЯ; МОРАЛЬ :: ЗАЛЕЖНІСТЬ), **якісна інверсія** (при зміні наповнення одного і того ж самого концепту).

У контексті АП образність творів відтворює емоційне наповнення тексту через використання лексичних одиниць, які формують різноманітне семантичне наповнення концептуальних утворень. При розгляді ЕФ у поетичних текстах беззаперечним постає факт взаємодії полярних за значенням концептів, поєднання у їх структурі контрарних ознак. Так, у проаналізованих нами творах англомовних ірландських поетів базовими є онтологічні феномени, які концептуалізуються “у координатах бінарних поняттєвих опозицій” [72, с. 9-13].

У філософському переосмисленні співіснування та взаємодія полярних феноменів ЖИТТЯ :: СМЕРТЬ є об’єктивованою, адже з’ясування суті цих понять є одним із основних понять філософії. Тому не дивно, що між зазначеними концептами виникає резонанс у ментальній структурі свідомості (за Жаном Гібсером) та ціннісно-вольовому її рівні. Результатом такої взаємодії є якісні зміни у структурі свідомості, які переформовують етноспецифічну картину світу і створюють таким чином нові життєві цінності.

Ґрунтовне зміщення ціннісних орієнтирів відтворене у тексті запускає інверсивні процеси інтеграції концептів ЖИТТЯ :: СМЕРТЬ; у філософському розумінні смерть – органічне продовження життя і початок нової форми буття: *And I declare my faith: //I mock Plotinus’ thought // And cry in Plato’s teeth, // **Death and life were not // Till man made up the whole, // Made lock, stock and barrel // Out of his bitter soul, // Aye, sun and moon and star, all, // And further add to that // That, being dead, we rise, // Dream and so create // Translunar Paradise** [485, с. 168].*

Поєднання семантичних інверсій двох типів (інтегративна/полярна) демонструє реалізацію незвичайного перебігу сценарію, у якому опозиція ЖИТТЯ :: СМЕРТЬ трансформується у концепт КОХАННЯ. Переживання емоційно насиченого досвіду, у його крайньому вияві, запускає механізм зміни стану

свідомості, що у поетичному творі вербалізується як трансцедентний епізод: *O hiding hair and dewy eyes, // I am no more with life and death, // My heart upon his warm heart lies, // My breath is mixed into his breath* [485, с. 111].

Про інтегративний характер інверсії онтологічних концептів свідчить повторюване вживання знака-домінанти *balance* у НО *I balanced all, brought all to mind, // The years to come seemed waste of breath, // A waste of breath the years behind // In balance with this life, this death* [485, с. 111]. Семантична інверсія, яка функціонує у даній поезії відображає зміну базових ознак феноменів буття, їх інтеграцію, утворення одного цілого.

Семантична інверсія цього ж типу функціонує у наступній НО: *The dead here are borne // towards the future* [428, с. 38]. *Never in later days would fruit so taste of earth* [428, с. 39] – психоемоційна інверсія вносить сенсорні характеристики у переосмислення життя через смерть. Неочікуваною є реалізація інверсії локативного характеру, враховуючи той факт, що компоненти трансформації є одиницями різного плану (місце :: особа): *I had my existence. I was there. // Me in place and place in me* [428, с. 43].

У творах Патріка Каванаха спостерігаємо зміну полярності в структурі аксіологічних концептів МОРАЛЬ :: РЕЛІГІЯ, та явищ суспільного буття ЗЕМЛЯ :: СЕКСУАЛЬНА ФРУСТРАЦІЯ. Поезія *The Great Hunger* є показовою, оскільки демонструє реалізацію неочікуваних сценаріїв різного плану. В авторському сприйнятті світу у структурі концепта ЖИТТЯ спостерігаємо семантичне наповнення *trouble, hopelessness, labour: There is no to-morrow; // No future but only time stretched for the mowing of the hay // Or putting an axle in the turf-barrow* [443, с. 27]. У поетичному творі відбувається інверсія квалітативних характеристик у структурі онтологічного концепту ЖИТТЯ: *And life is more lousy than savage* [443, с. 23].

У цьому ж контексті розгортається діяльнісно-орієнтаційна інверсія концептів ФЕРМЕРСТВО :: СЕКСУАЛЬНА ФРУСТРАЦІЯ: *Two cyclists pass//Talking loudly of Kitty and Molly – // Horses or women? wisdom or folly?*

[Kavanagh]; *He saw his cattle //And stroked their flanks in lieu of wife to handle* [443, с. 16]. Така кореляція виходить за межі стереотипного сценарію і функціонує виключно у варіанті світу цього поетичного твору, що відображає життя селянина, де обробіток землі та турбота про худобу заміщують романтичне життя.

У поезії Патріка Каванаха розгортання онтологічного концепту ЖИТТЯ супроводжується інверсивними процесами якісного типу, тобто психоемоційна переоцінка феномену *буття* відбувається із появою полярних якостей концепту. Використання характеризуючих знаків (за Ч. Моррісом) фізіологічного та предметного рівнів спричиняє у поезії появу полярних якостей концепту ЖИТТЯ, а саме невідворотність смерті, пасивність життя: *...is there anything we can prove // Of life as it is broken-backed over the Book // Of Death?* [443, с. 18]. У цій НО життя набуває гротескних форм, це існування зведене до виконання насущних обов'язків по обслуговуванню землі, це трагедія, яка невідворотно закінчиться поверненням до глини, а прах людини служитиме добривом для землі: *He lives that his little fields may stay fertile when his own body // Is spread in the bottom of a ditch under two coulters crossed in Christ's Name.* [443, с. 20]; *God's truth is life - even the grotesque shapes of his foulest fire* [443, с. 44].; *We will wait and watch the tragedy to the last curtain* [443, с. 44]. Переоцінка цінностей супроводжується інверсивними процесами в аксіологічній структурі ментальних сутностей.

Наступний приклад демонструє локативну інверсію психоемоційного ЕФ *щастя* в укладі життєвих цінностей. Якщо спочатку щастя – бажане, очікуване і досяжне, то наприкінці життя щастя видається нереальним, недосяжним, лише таким, що доступно лише мертвим: *Maybe life is not for joking or for finding happiness in - // This tiny light in Oriental Darkness // Looking out chance windows of poetry or prayer. // And the grief and defeat of men like these peasants // Is God's way - maybe - and we must not want too much // To see.* [450, с 35] – *And he wished them happiness and whatever they most desired from life.* [450, с 36] – *And they are happy as the dead or sleeping...* [450, с 36]. Тобто у сценарії такого типу можемо говорити про функціонування аксіологічної інверсії якісного характеру – концепт

ЖИТТЯ не трансформується у полярний, але змінюється його якісне наповнення, що іде врозріз із очікуваним стереотипним уявленням.

Аналіз семантики номінативних одиниць на позначення екзистенційних феноменів свідчить про динамічну зміну структури концептуальної картини світу англомовної ірландської спільноти. Феноменальний досвід, спроектований у мовний вимір, є джерелом формування зміни екзистенційних домінант, механізмом чого є інверсивні процеси.

Висновки до розділу 3

1. Екзистенційні феномени об'єктивуються у поетичному тексті у концептуальній сітці ієрархічних відносин, що формують концептуальну картину світу англомовної ірландської спільноти. ЕФ *простір, час* та *людина* формують триадне відношення, де час та простір є осями екзистенційних координат, по відношенню до яких людина ідентифікує себе та визначає власне місце у середовищі свого існування.

2. Семантика номінативних одиниць на позначення екзистенційного феномену *простір* відкриває розподіл у сприйнятті об'єктів природнього та соціального середовища. Об'єкти природи носять характеристики людини та непозначені негативною конотацією, в той час, коли об'єкти соціального середовища – країна, фермерська земля – наділені характеристиками, які зобов'язують до певних дій, обмежують волю та асоціюються зі смертю.

3. Феномен *час* розглядається як універсальна категорія людської когніції. В англомовній ірландській поезії номінативні одиниці, що входять до концептуального простору ЧАС, формують наступні категорії: добові зміни, сезонні зміни, темпоральні зміни людського життя, космологічний час, часові мікроутворення.

4. Лінгвокультурна специфіка омовлення антропоморфних феноменів виявляється у використанні номінативних одиниць на позначення історичних постатей, міфічних персонажів, ототожнення людини із національно-культурною

спільнотою, значущості релігійної ідентифікації людини, вмотивованих концептуальною метафорою ЛЮДИНА ЦЕ ДУША.

5. Репрезентації онтологічних феноменів *життя* та *смерті* у текстовому просторі поезії демонструють універсальність механізмів поступу відкритих систем. Репрезентація екзистенційного феномену *життя* здійснюється через часову та просторову орієнтацію людини. Аналіз семантики номінативних одиниць на позначення ЕФ *життя* в англо-ірландській концептуальній картині світу дозволяє окреслити категоріальні рамки, у яких здійснюється репрезентація цього феномену, якими є часова тривалість, часова обмеженість, композитність, просторове розгортання життя, наративність, антропоцентричність, стихійність, реалізація життя у соціальній взаємодії.

6. Особливості вербалізації екзистенційного феномену *смерть* в англо-ірландській концептуальній картині світу репрезентують уявлення мовної спільноти про одночасно фізичний та духовний вимір цього феномену. Мовні засоби на позначення ЕФ *смерть* позначають реальний, фізичний вимір смерті та атрибути реального життя, асоційовані з нею, а також метафізичний вимір, що відтворює ознаки смерті та смертності, пов'язані з вірою, духовністю та концептуалізацією смерті як екзистенційного утворення, недоступного людському пізнанню.

7. Вербалізація екзистенційного феномену *життя* деталізує його форми та вияви, екзистенційний феномен *смерть* фокусується на детальних аспектах фізичного/фізіологічного вияву смерті, її атрибутів та культурно визначених та адаптованих відповідно до історичного контексту ритуалів. Дихотомія життя :: смерть є нерозривною, один вид досвіду концептуалізується та осмислюється через інший.

8. В англomовній ірландській поезії номінація емоційно-чуттєвих феноменів охоплює досвід наступних психоемоційних та чуттєвих станів: *кохання, хіть, самотність, страх, гнів, душевний біль, радість, смуток, надія, відчай, гордість, роздратування*, а також емоційні переживання, вербалізація

яких є неспецифічною – здійснюється шляхом омовлення фізіологічної реакції чи неконкретизованого переживання. Основою репрезентації емоційно-чуттєвих екзистенційних феноменів є принцип втіленої когніції. Поетичний простір англомовних ірландців репрезентує широкий спектр негативних емоцій, що може бути пояснено специфічними характеристиками історичної доби.

9. Ментальні екзистенційні феномени репрезентовані наступними когнітивними процесами: *свідомість, пам'ять, думка, ментальна здатність, розум, мудрість*. Вони формують ядро ментального досвіду. До периферії належать наступні: *знання, уява, фантазія, мрія, сон, ілюзія, смисл*. Зазначені феномени концептуалізується одночасно як процеси та продукти когнітивної діяльності.

10. Феномен мови в англо-ірландській концептуальній картині світу вважаємо суміжним із соціальним та світоглядним у поетичному контексті. Його репрезентація у метафоричних номінативних одиницях демонструє шанобливе, благоговійне ставлення мовців. Причиною цього є існування англомовної ірландської мовної спільноти ХХ століття в умовах незбалансованої двомовності.

11. Явища суспільного буття формують тип соціально-інтерактивних та соціально-адаптивних екзистенційних феноменів, відповідно до рівня їх репрезентації. Такі феномени характеризують спосіб взаємодії, який розподіляємо на **сфери суспільного буття**, які охоплюють фермерство, поетичну творчість, працю, та **характер суспільної взаємодії**, до якої входять суспільна (мир, насилля, влада) та особиста.

12. Аксіологічні феномени англомовної ірландської поезії ХХ століття охоплюють *мужність, гідність, довіру, смирення, невинність, правду, волю, свободу, мораль та віру*. Система цінностей англомовної ірландської спільноти формується навколо основних буттєвих принципів – бути хорошим сім'янином, віруючим, фермером.

13. Репрезентація буттєвого досвіду в англомовній ірландській поезії реалізується у розгортанні дихотомічних сценаріїв ЗГОРИ :: ЗНИЗУ, НАСИЛЛЯ ::

МИР (суспільні екзистенційні феномени), МОРАЛЬНІСТЬ :: АМОРАЛЬНІСТЬ (аксіологічні екзистенційні феномени) та опозитних концептуальних метафор ФЕРМЕРСТВО ЦЕ ДЖЕРЕЛО КУЛЬТУРИ ТА РЕЛІГІЇ, ФЕРМЕРСТВО ЦЕ ТВОРЧИСТЬ :: ФЕРМЕРСТВО ЦЕ ЗЛОЧИНЕЦЬ, ЗЕМЛЯ ЦЕ В'ЯЗНИЦЯ, що свідчить про динамічну зміну структури ККС англomовної ірландської спільноти. Зміну системи цінностей спільноти репрезентують метафоричні конструкції, що базуються на концептуальній метафорі ЦЕРКВА ЦЕ ГНОБИТЕЛЬ, МОРАЛЬ ЦЕ ТЯГАР.

14. Інверсивні трансформації концептуальних утворень та їхнього смислового наповнення демонструють акцентуацію стадії занепаду/смерті як підсвідомого віддзеркалення екстралінгвістичних чинників формування культурної спільноти та профілювання етноспецифічних ірландських смислів у контексті англійського смислового простору. Зазначена динаміка поступу систем різної природи є маркером ентропії соціальної системи, конфлікту англійської та ірландської картин світу через трансляцію ірраціонального відчуття дисонансу буттєвого досвіду, невідповідності очікуваним сценаріям його реалізації.

ВИСНОВКИ

Дослідження засобів вербалізації екзистенційних феноменів у англомовній ірландській поезії ХХ ґрунтується на міждисциплінарному підході, що враховує положення теорії систем, когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології та культурної лінгвістики, лінгвосеміотики, теорії концептуальної метафори та метонімії. Застосування розробленої інтегративної методики дозволило встановити, що засоби вербалізації екзистенційних феноменів, представлених в англомовних ірландських поетичних текстах ХХ століття, в іконічній формі репрезентують концептуалізований буттєвий досвід лінгвокультурної спільноти, який поєднує зміст феноменологічного, культурного та мовного вимірів існування етносу.

Екзистенційні феномени є базовими, універсальними явищами буття систем різної природи, котрі в концептуалізованому вигляді становлять підґрунтя для подальшої категоризації дійсності. Специфічні набори профільованих при номінації цих феноменів ознак в англомовних ірландських поетичних текстах віддзеркалюють низку екстралінгвальних та етно-культурних особливостей фізичного, соціального та ментального вимірів ірландського соціуму.

Номінативний простір «екзистенційні феномени» в англомовній ірландській поезії сформований усією сукупністю мовних знаків, основною функцією яких є вербалізація концептуалізованих фрагментів буттєвого досвіду. Номінативний простір розглядається як відкрита динамічна система, флуктуації котрої зумовлені універсальними закономірностями. Компоненти номінативного простору організовані у польові структури, об'єднуючим фактором яких є екстралінгвістична спрямованість – позначення ними окремого типу екзистенційних феноменів.

Із корпусу поетичних текстів англомовної ірландської поезії ХХ століття було виокремлено 2533 номінативні одиниці на позначення екзистенційних феноменів. Кількісний розподіл номінативних одиниць виглядає наступним чином: 563 номінативні одиниці (22%) – орієнтаційні ЕФ *час* та *простір*, 439 номінативні одиниці (17%) – антропоморфні феномени, 431 (17%) – онтологічні феномени *життя* та *смерть*, 371 (15%) – суспільні екзистенційні феномени, 342 (14%) –

емоційно-чуттєві феномени, 234 (9%) – аксіологічні та 152 номінативні одиниці (6%) – ментальні екзистенційні феномени.

Структура і зміст аналізованого номінативного простору «екзистенційні феномени» визначаються універсальними та етноспецифічними характеристиками. Універсальність детермінована ієрархічними (каузативними) та синергетичними (компліментарними) відносинами між його компонентами, а також нейрофізіологічними особливостями когнітивних механізмів, відповідальних за семіотизацію концептуалізованого досвіду. Етноспецифічні характеристики номінативного простору «екзистенційні феномени» залежать від низки екстралінгвальних чинників (географічних, соціо-культурних, історико-політичних, ситуативно-сценарних, тощо), котрі становлять лінгвопрагматичний фон семіозису.

Відповідно до структурної організації номінативні одиниці були розподілені на ката-знаки 1 (прості лексичні одиниці), ката-знаки 2 (деривати та складні лексичні одиниці), мезо-знаки (словосполучення, які номінують окремий тип феномену із суміжною характеристикою), макро-знаки 1 (номінативні одиниці фразового типу, предикативні конструкції, які вербалізують фрагмент буттєвого досвіду, основою якого є пропозиційна схема) та макро-знаки 2 (номінативні одиниці фразового рівня, повноцінні речення).

Функціонально-семантичними особливостями номінативних одиниць на позначення екзистенційних феноменів у поетичному контексті є іконічна репрезентація фрагмента буттєвого досвіду, кодування цілісного словесно-поетичного образу структурою знака, залежність синтаксичної структури знака від типу екзистенційного феномену відповідно до характеру його екстралінгвістичної спрямованості. Семантика компонентів номінативного простору «екзистенційні феномени» демонструє профілювання ознак, відповідно до яких виокремлюються наступні функціонально-семантичні типи: **знаки-дезигнатори**, що позначають об'єкт/суб'єкт досвіду, **знаки-констататори**, що позначають стан речей чи набір характеристик денотата, профільовані в різних сценаріях, **знаки-дескриптори**, які окреслюють певний набір характеристик денотата, **знаки-кваліфікатори**, які

позначають характеристики денотата з імплікованою оцінкою, **знаки-акцентуатори**, що профілюють певні риси денотата, визначають його включення до різноманітних сценаріїв та **знаки-прескриптори**, які виступають експліцитними регулюючими елементами, які детермінують результати розгортання певного сценарію.

Зміст поетично вербалізованих концептів ІРЛАНДІЯ, МОВА, ЛЮДИНА, ФЕРМЕРСТВО та ін., як результат інтерпретації буттєвого досвіду, відображає динаміку поступу систем різної природи, що розгортається в координатах базової дихотомії ЖИТТЯ :: СМЕРТЬ. Подальша категоризація ЕФ, залучених до низки соціокультурно релевантних сценаріїв, відбувається за механізмами метафоричних і метонімічних концептуальних моделей, котрі віддзеркалюють просторово-часову орієнтацію людини, її онтологічні властивості, поведінкові риси та аксіологічні орієнтири діяльності.

Етноспецифічний характер концептуалізації екзистенційного феномену *простір* детермінований специфікою розгортання концептуальної мережі, у якій визначальними є **ідентифікаційна схема специфікації**, формуючі компоненти якої є номінативними одиницями на позначення географічного розташування, природних об'єктів, об'єктів пов'язаних із фермерською діяльністю, **буттєва локативна схема**, у межах якої репрезентується розташування людини відносно просторових об'єктів **акціональна схема контактної дії**, яка визначає характер взаємодії суб'єкта досвіду з елементами простору. Семантика номінативних одиниць на позначення вказаного екзистенційного феномену відкриває його дихотомічне сприйняття, що реалізується у концептуальній метафорі ПРОСТІР ЦЕ ЛЮДИНА та ПРОСТІР ЦЕ СМЕРТЬ.

Темпоральний досвід буття в англomовній ірландській поезії осмислюється у межах біоритмів життя, циклічних змін середовища, пов'язаних з діяльністю людини. Концептуальними іпостасями такого сценарію є концептуальною метафорою ЧАС ЦЕ ЛЮДИНА та ЧАС ЦЕ ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ. Інтеграція екзистенційних феноменів *час* та *простір* реалізується у концептуальній метафорі ЧАС ЦЕ ПРОСТІР. Лінгвокультурна специфіка омовлення такого екзистенційного

феномену виявляється у розгортанні концептуальної мережі, у якій визначальними є **акціональна схема стану/процесу, буттєва локативна схема та акціональна схема контактної дії.**

Лінгвокультурна специфіка омовлення антропоморфних феноменів виявляється у використанні номінативних одиниць на позначення історичних постатей, міфічних персонажів, отождоження людини із національно-культурною спільнотою, значущості релігійної ідентифікації людини, вмотивованих концептуальною метафорою ЛЮДИНА ЦЕ ДУША.

Акцентуація тілесного досвіду реалізується у концептуальних метоніміях, що є підґрунтям номінативних одиниць на позначення екзистенційного феномену *смерть* (ПРИЧИНА ЗАМІСТЬ НАСЛІДКУ, ФІЗИЧНЕ УШКОДЖЕННЯ ЦЕ СМЕРТЬ, БУТИ МЕРТВИМ ЦЕ БУТИ В ЗАКРИТОМУ ПРОСТОРИ), емоційних екзистенційних феноменів (ФІЗИЧНЕ ЦЕ ЕМОЦІЙНЕ, СЕРЦЕ ЦЕ КОНТЕЙНЕР ЕМОЦІЇ).

Репрезентація буттєвого досвіду в англomовній ірландській поезії реалізується у розгортанні дихотомічних сценаріїв ЗГОРИ :: ЗНИЗУ, НАСИЛЛЯ :: МИР (суспільні ЕФ), МОРАЛЬНІСТЬ :: АМОРАЛЬНІСТЬ (аксіологічні екзистенційні феномени) та опозитних концептуальних метафор ФЕРМЕРСТВО ЦЕ ДЖЕРЕЛО КУЛЬТУРИ ТА РЕЛІГІЇ, ФЕРМЕРСТВО ЦЕ ТВОРЧІСТЬ :: ФЕРМЕРСТВО ЦЕ ЗЛОЧИНЕЦЬ, ЗЕМЛЯ ЦЕ В'ЯЗНИЦЯ, що свідчить про динамічну зміну структури концептуальної картини світу англomовної ірландської спільноти. Зміну системи цінностей спільноти репрезентують метафоричні конструкції, що базуються на концептуальних метафорах ЦЕРКВА ЦЕ ГНОБИТЕЛЬ, МОРАЛЬ ЦЕ ТЯГАР.

Інверсивні трансформації концептуальних утворень та їхнього смислового наповнення демонструють акцентуацію стадії занепаду/смерті як підсвідомого віддзеркалення екстралінгвістичних чинників формування культурної спільноти та профілювання етноспецифічних ірландських смислів у контексті англійського смислового простору. Зазначена динаміка поступу систем різної природи є маркером ентропії соціальної системи, конфлікту англійської та ірландської картин світу через

трансляцію ірраціонального відчуття дисонансу буттєвого досвіду, невідповідності очікуваним сценаріям його реалізації.

Результати вивчення засобів вербалізації екзистенційних феноменів в англomовній ірландській поезії ХХ століття відкривають подальші перспективи наукових розвідок, які можуть бути пов'язані із дослідженням мовного відображення екзистенційних домінант лінгвокультурних спільнот порівняльного характеру, зв'язку типів мовних знаків із позначенням ними характеру позамовної дійсності, мовною репрезентацією буттєвого досвіду у поетичному дискурсі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алефиренко Н. Ф. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка: учебное пособие М. : Флинта, 2010. 288 с.
2. Андрейчук Н. І. Культурний семіозис : до поняття візуальної книги. *Studia Philologica* 2, 2016. С. 3–10
3. Аристотель. Сочинения : в 4 т. М. : Мысль, 1978. Т.2. 683 с.
4. Арутюнова Н. Д. Время: модели и метафоры. Логический анализ языка. Язык и время. М. : Индрик, 1997. С. 51–61.
5. Арутюнова Н. Д. О новом, первом и последнем: Логический анализ языка: язык и время [текст]: сб. ст. М. : Индрик, 1997. С. 170–200.
6. Бабушкин В. У. Феноменологическая философия науки: критический анализ М. : "Наука", 1985. С. 13–100, 174–188
7. Белехова Л. И. КОНЦЕПТ ЖИЗНЬ В ОБРАЗНОМ ПРОСТРАНСТВЕ АМЕРИКАНСКОЙ ПОЭЗИИ Лингоконцептология : перспективные направления : монография / авт. кол. : А. Э. Левицкого, С. И. Потапенко, И. В. Недайновой и др.; [под. ред. А. Э. Левицкого, С. И. Потапенко, И. В. Недайновой]. Луганськ : Изд-во ГУ "ЛНУ имени Тараса Шевченко", 2013. С. 239–259.
8. Белехова Л. И. Образное пространство американской поэзии *Язык и пространство: проблемы онтологии и эпистемологии* : монография. Нежин : Издательство НГУ имени Николая Гоголя, 2011. С. 349–382.
9. Белехова Л. И., Левицкий А. Э. Язык и пространство: проблемы онтологии и эпистемологии., 2011. 370 с.
10. Белехова Л. И. Концепт ЖИЗНЬ в американской поэзии *Лингвоконцептология: перспективные направления: монография / авт. кол.: А. Э. Левицкий, С. И. Потапенко, О. П. Воробьева и др.; под. ред. А. Э. Левицкого, С. И. Потапенко, И. В. Недайновой. Луганск : Изд-во ГУ „ЛНУ имени Тараса Шевченко”, 2013. С. 239–257.*

11. Белозерова Н. Н. Концептуальные инверсии: концепт МЕСТЬ в русской эпистеме 19-го века URL :<http://cyberleninka.ru/article/n/kontseptualnye-inversii-kontsept-mest-v-russkoy-episteme-19-go-veka>
12. Бехта І. А. Структурно-семантичні кореляції постмодерністського тексту. *ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка* 27, 2006 С. 65–70.
13. Бехта І. А. Текст і лінгвістика тексту. *Вісник Львівського університету. Серія “Міжнародні відносини”*. Львів, 2000. 570 с.
14. Бехта І. А. Функційно-прагматична дієвість тексту у світлі когніції й дискурсу. *Людина. Комп'ютер. Комунікація/збірник наукових праць [за ред. ОП Левченко]*. 2013. Львів : Вид-во Львівська політехніка, 2013. С. 99–103.
15. Белехова Л. І. Аналогове мапування у поетичному тексти (на матеріалі американської поезії). *ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка* 8, 2001 С. 148–152.
16. Белехова Л. І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект." *К: КНЛУ*, 2002.
17. Белехова Л. І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04 / Київський національний лінгвістичний ун-т. К., 2002. 476 с.
18. Белехова Л. І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект: автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.02.04 / Київський національний лінгвістичний ун-т. К., 2002. 34 с.
19. Белехова Л. І. Словесний поетичний образ в історико-типологічній перспективі: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі американської поезії) : Монографія. Херсон : Айлант, 2002. 368 с.
20. Белехова Л. І. Словесний поетичний образ у когнітивному висвітленні (на матеріалі американської поезії). *Філологічні трактати*, 2010. Т. 1. № 2. С. 57–65.
21. Бондаренко Е. В. Дуальность времени в англоязычной картине мира (на примере темпоральных лексем в британском поэтическом дискурсе) *Мова і*

- культура : XX Міжнародна наукова конференція ім. проф. С. Бураго. Київ, 20–24 черв. 2011 р. – Т. 147 (“Філософія мови і культури”), 2011. С. 49–55.
22. Бондаренко Е. В. Когнитивная метафора времени в британском поэтическом дискурсе 20-го в. Вестник Челябинского государственного университета. «Филология. Искусствоведение» № 30 (131). Вып. 26, 2008. С. 23–29.
23. Бондаренко Е. В. Матричное моделирование. Дуальность времени в англоязычной картине мира: монография. Х.: ХНУ имени ВН Каразина, 2014. 304 с.
24. Бондарко А. В. Понятийные категории и языковые семантические функции в грамматике Универсалии и типологические исследования. М., 1974. С. 25–42
25. Вежбицкая А. Язык, Культура, Познание: Пер с англ. отв. ред. М.А. Кронгауз, вступ. ст. Е.В Падучевой. М. : Русские словари, 1996, 416 с. ISBN 5-89216-002-5.
26. Войцева О. А. Теорія мовного універсалізму та імплікаційні полісемантичні універсалії в системі лексики морської галузі польської, української та російської мов Вісн.Запоріж.держ.ун-ту.Сер. : Філол. науки, 2001. No 4. С. 32–39.
27. Воробьев В. В. Лингвокультурология (теория и методы) : монография М. : Изд-во РУДН, 2008. 336 с.
28. Воробьева О. П. Концептология в Украине: обзор проблематики. *Лингвоконцептология: перспективне направления: монография/под. ред. А. Э. Левицкого, С. И. Потапенко, И. В. Недайновой.*-Луганск: Изд-во ГУ «ЛНПУ им. Тараса Шевченко, 2013. С. 10–37.
29. Выготский Л.С. Мышление и речь. М.; Л. : Соцэкгиз, 1934. XXXV, 324 с.
30. Галич О. Б. Структурно-семантичні особливості відтворення сакрального (sacred) та символічного (symbolic) в англійському готичному романі. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія* 25, 2012. С. 11–20.

31. ГАЛИЧ О. Б. "МІКРОПОЛЕ "СТРАХ" У СТРУКТУРІ ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ "МІСТИЧНЕ" (на матеріалі англійської готичної прози XVIII ст.)." *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія* 13.1, 2010 С. 50–57.
32. Гнаповская Л. В. Лингвокогнитивные и лингвокультурологические характеристики английских антропонимов германского происхождения: Дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04. К., 1999. 205 с.
33. Гнаповська Л. В. Лінгвокогнітивні ознаки англійської метафоричної репрезентації концепту «Смерть». Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Серія Філологічні науки, 2008. Вип. 75(4). С. 55–58.
34. Гнаповська Л. В. Лінгвокогнітивні та лінгвокультурологічні характеристики англійських антропонімів германського походження: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / КДЛУ. Київ, 1999. 19 с.
35. Гонтаренко Н. М. Лінгвокогнітивне моделювання семантики дієслів просторового переміщення людини в сучасній англійській мові дис... канд. Філол наук : 10.02.04 / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2019. 219 с.
36. Горчак Т. Ю. Словесний образ-символ: семіотичний і когнітивний аспекти. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія* 22, 2011. С. 20–24.
37. Гринберг Дж., Осгуд Ч., Дженкинс Дж. Меморандум о языковых универсалиях. Новое в лингвистике. Вып. 5. : М., 1970. С. 31–44.
38. Гумбольдт В. фон. Язык и философия культуры. М. : Прогресс, 1985. 452 с
39. Гуссерль Э. Амстердамские доклады II : Логос. Вып. 5. М., 1994. С. 7–24.
40. Гуссерль Э. Идеи к чистой феноменологии и феноменологической философии (1913). М. : Лабиринт, 1994. 110с.
41. Гуссерль Э. Картезианские размышления (1931). СПб. : Наука; Ювента, 1998. 15 с.

42. Гуссерль Э. Феноменология: статья в Британской энциклопедии (1939) *Логос*. Вып. 1, 1991. С. 12–21.
43. Демидов А.Б. Феномены человеческого бытия. Минск : Экономпресс, 1999. 215 с.
44. Жаботинская С. А. Имя как текст: концептуальная сеть лексического значения (анализ имени эмоции). *Когниция, коммуникация, дискурс*. Междунар. электр. сб. научных трудов, 2013. Вып. 6. С. 47–76.
45. Жаботинская С. А. Концептуальный анализ: типы фреймов *Вісник Черкаського університету (Серія «Філологічні науки»)*, 1999. Вип. 11. С. 12–25.
46. Жаботинская С. А. Концепт/домен: матричная и сетевая модели. *Культура народов Причерноморья* 1.168, 2009а. С. 254–259.
47. Жаботинская С. А. Ономазиологические модели и событийные схемы. *Вісник Харківського національного університету ім. ВН Каразіна* 837, 2009б. С. 3–14.
48. Жаботинська С.А. Синтаксична метафора у світлі граматики конструкцій (багатозначність структури NP2 of NP1) *Studia Philologica*, 2012. Вип. 1. С. 43–51.
49. Жаботинська С. А. Посесивна конструкція і концептуальні трансформи. *Мова. Людина. Світ: До 70-річчя проф. М.П. Кочергана* : зб. наук. статей / під ред. Тараненка О.О. К. : Видавничий центр КНЛУ, 2006. С. 178–192.
50. Жаботинська Світлана. Лексичні поля й нелінійна динаміка когнітивних структур. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна* 52, 2011. С. 3–11.
51. Зашкільняк Леонід. Про історичне мислення та роль історика у сучасному світі. *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць.. Серія:: Історія, міжнародні відносини* 16 (1), 2015. С. 174–180.
52. Кагановська О. М. Текстові концепти художньої прози: когнітивна та комунікативна динаміка (на матеріалі французької романістики середини ХХ сторіччя) автореф. дис. Д-ра філол наук : 10.02.05 Київський національний лінгвістичний ун-т . К., 2003. 32 с.

53. Карасик В. И. Концепт как единица лингвокультурного кода // Известия ВГПУ, 2009. № 10 С.4–11.
54. Карасик В. И. О категориях лингвокультурологии *Языковая личность: проблемы коммуникативной деятельности* : Сб. науч. тр. Волгоград: Перемена, 2001. С. 3–16.
55. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград Перемена, 2002. 331с.
56. Карасик Владимир. Нарративное измерение лингвокультурных ценностей. *Язык и культура* 47 2019. С. 59–75
57. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. М.: Наука, 1987. 263 с.
58. Книга Екклесіаста. URL: <https://www.jw.org/uk/бібліотека/біблія/nwt/книги/Екклесіаста/3/>
59. Колесник О. С. Екзистенційні феномени у дзеркалі мови: лінгвоуніверсологічний підхід. *Мова. Культура. Комунікація: здобутки та перспективи сучасних філологічних досліджень*: матеріали ІХ-ї Міжнародної науково-практичної конференції (27 квітня 2018 р.) Чернігів, 2018. С. 11–14.
60. Колесник О. С. Лінгвосеміотика світоконструювання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія* 32 (1), 2018. С. 192–196.
61. Колесник О. С. Міфологічний простір крізь призму мови та культури : монографія Чернігів : РВВ ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, 2011. 312 с.
62. Колесник О. С. Мовні засоби відображення міфологічної картини світу: лінгвокогнітивний аспект : (На матеріалі давньоанглійського епосу та сучасних британських художніх творів жанру фентезі) : автореф. дис ... канд. філол. наук : 10.02.04 Київ, 2003. 20 с.
63. Колесник О. С. Функціонально-семантичні особливості номінації концептів-стихій. *Мовні і концептуальні картини світу* 46 (2), 2013. С. 167–176.

64. Колесник О. С. Концепт *війна* в аспекті лінгвосеміотики та лінгвокультурології. *Мовні і концептуальні картини світу*, Вип. 48, 2014. С. 216–230.
65. Колесник О. С. Міфологічний простір крізь призму мови та культури : монографія Чернігів : РВВ ЧНПУ ім. Т.Г. Шевченка, 2011. 312 с.
66. Колесник О. С. Номінації елементів міфологічного простору в системі атракторів національної лінгвокультури. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Філологічні науки. Вип 22 (1), 2010. С. 204-207. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2010_22%281%29__52
67. Колесник О. С. Теорія міфологічно орієнтованого семіозису: термінологічний етюд Теоретична і дидактична філологія, 2013. № 15. С. 221–231.
68. Колесник О.С. Екзистенційні феномени у мові та міфологічному просторі *Мовні і концептуальні картини світу*. Випуск 65 (1) : Київ, 2019. С.77–87.
69. Колесник О.С. Концептуальна алюзія як модель міфологічно орієнтованої концептуалізації світу *Мовні та концептуальні картини світу*. К. : Київський університет, 2011. Вип. 33. С. 286–292.
70. Колесник О. С. Мовні засоби відображення міфологічної картини світу: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі давньоанглійського епосу та сучасних британських художніх творів жанру фентезі) : дис... канд. філол. наук: 10.02.04 Київський національний лінгвістичний ун-т. К., 2003. 300 с.
71. Колесник О. С. Емоції крізь призму лінгвосеміотики міфу. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ: Серія Філологія, Педагогіка, Психологія* 26, 2013. С. 76–82.
72. Колесник О. С. ІНВЕРСИВНІ ПРОЦЕСИ У ПОСТУПІ ВІДКРИТИХ СИСТЕМ: МОВА, МІФ, КУЛЬТУРА. *Studia Philologica*, (2)., 2015 С. 9–16 URL: <https://studiap.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/125>
73. Кондаков И. В. Русская культура: краткий очерк истории и теории. Москва, 1998. 360 с.

74. Корнилов О. А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов. М.: ЧеРо, 2003. 349 с.
75. Королева Н. Н. Смысловые образования в картине мира личности. автореф. дис.... канд. психол. наук. СПб., 1998. 16 с.
76. Кравченко А. В. Когнитивная лингвистика сегодня: интеграционные процессы и проблема метода *Вопросы когнитивной лингвистики*, 2004 №1 С. 37–52
77. Красавский Н. А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах. Волгоград : Перемена, 2001. 495 с.,
78. Кубрякова Е. С. Номинативный аспект речевой деятельности М. : Наука, 1986. 156 с.
79. Кубрякова Е. С. Язык и знание. На пути получения знаний о языке: части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. М.: Языки славянской культуры, 2004. 560 с.
80. Левицький В. В. Лексикологія німецької мови.: Посібник Ву. (ред. С. О. Кантемір). Вінниця, Нова книга, 2014. 391 с.
81. Леонтьев Д. А. Психология смысла : природа, строение и динамика смысловой реальности. М. : Смысл, 1999. 487 с.
82. Лингвокультурный концепт: типология и области бытования : монография ВолГУ; под общ. ред. проф. С. Г. Воркачева. Волгоград : ВолГУ, 2007. 400 с.
83. Лосев А.Ф. Знак. Символ. Миф. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1982. 480 с.
84. Луман Н. Поняття цілі і системна раціональність: щодо функції цілей у соціальних системах [пер. з нім. М. Бойченко, В. Кебуладзе]. К.: Дух і літера, 2011. 336 с.
85. Лурия Александр Романович. Язык и сознание. Издательский дом Питер, 2019. 335 с.
86. Малиненко О. Вербалізація полярних емотивних концептів love – hate у британському художньому дискурсі ХХ ст. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

- Філологічні науки. Мовознавство, 2013. №17 С. 50–54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnufm_2013_17_13
87. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика учеб. Пособие. 2-е изд. Мн.: ТетраСистемс, 2005. 255 с.
88. Минский М. Фреймы для представления знаний пер. с англ. О.Н. Гринбаум М. : Энергия, 1979. 152 с.
89. Мізін К. Точки дотику культурної лінгвістики і лінгвокультурології: теоретичні підвалини та методологічний інструментарій. *Людино- й культурознавчі пріоритети сучасного мовознавства Напрями, тенденції та міждисциплінарна методологія* : колективна монографія. Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 71–85.
90. Мізін К., Петров О. Лінгвокультурний концепт як аналітичний інструмент лінгвокультурологічних і зіставно-лінгвокультурологічних студій. *Людино- й культурознавчі пріоритети сучасного мовознавства Напрями, тенденції та міждисциплінарна методологія* : колективна монографія. Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 85–93.
91. Налимов В. В. Спонтанность сознания. Вероятностная теория смыслов и смысловая архитектура личности. М.: Прометей, 1989. 287 с.
92. Недайнова И. В. Номинативное пространство “игровой вид спорта” (на материале английского языка) *Язык и пространство : проблемы онтологии и эпистемологии* : монографія. Нежин: Издательство НГУ имени Николая Гоголя, 2011. С. 156–186.
93. Недайнова І. В. Функціонально-семантичні основи польової організації одиниць номінації ігрових видів спорту в сучасній англійській мові. *ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка* 23, 2005. С. 180–181.
94. Недайнова І. В. Номінативний простір “Ігровий вид спорту” в сучасній англійській мові: лінгвокогнітивний та лінгвокультурний аспекти : автореф. ... дис. канд. філол. Наук: 10.02.04. Київ, 2004. 20 с.

95. Основные проблемы человеческого бытия *Проблемы человека в западной философии*. М., 1988. С. 357–402.
96. Петров Н.К. Язык, знак, культура. М. : Наука, 1991. 328 с.
97. Полгородник Д. В. Формування англійськомовної картини світу Ірландії в умовах незбалансованої двомовності : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Запорізький національний ун-т, 2018. 350 с.
98. Поляков В. А. Универсология. М. : Амрита–Русь, 2004. 320 с.
99. Поляков В.А., Колесник М.А. Инверсология Кировоград : Полиграф-Сервис, 2015. 112 с.
100. Попова З. Д., Стернин И. А. Когнитивная лингвистика. Москва: АСТ: Восток–Запад, 2010. 314 с.
101. Приходько А. Н. Концепты и концептосистемы монография. Днепропетровск: Белая Е. А., 2013. 307 с.
102. Сахарова О. В. Бінарні опозиційні концепти в українській мовній свідомості *Культура народів Причорномор'я*, 2007. № 110, Т. 2. С. 162–164
103. Селиванова Е. А. Когнитивная ономазиология. К, 2000, 247 с.
104. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.
105. Степанов Ю. Концепты. Тонкая пленка цивилизации. Litres, 2017. 278с.
106. Стрельченко К. С. Номінативний простір MYSTERY: лінгвокогнітивний та лінгвосеміотичний аспекти (на матеріалі англійськомовних художніх творів ХХ-ХХІ ст.) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ. Ун-т ім. Бориса Грінченка. Київ, 2018. 235 ст.
107. Стрельченко К. С. Номінативний простір MYSTERY: лінгвокогнітивний та лінгвосеміотичний аспекти (на матеріалі англійськомовних художніх творів ХХ-ХХІ ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. Київ, 2008. 20 с.
108. Стрільчук А. В. Синтаксичні засоби вираження іконічності (на матеріалі текстів сучасної американської поезії) *Проблеми семантики, прагматики та*

- когнітивної лінгвістики: [зб. наук. пр.] / відп. ред. Н.М. Корбозерова. К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 2006. Вип. 10. С. 346–354.
109. Стрільчук А. В. Синтаксична організація текстів сучасної американської поезії: когнітивно-семіотичний та синергетичний аспекти : дис... канд. філол. наук: 10.02.04, 2009. Київ. нац. лінгв. ун-т. К., 2009. 258 с.
110. Телия В. Н. *Русская фразеология* (Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты) М. : Школа «Языки русской культуры», 1996. 288 с.
111. Туленинова Л. В. О бистабильности концептов // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка №13 (205), 2010. С. 96–101.
112. Уфимцева А. А. Языковая номинация. *Общие вопросы*. М, 1977. 359 с.
113. Уфимцева А. А., Серебренников Б. А. *Языковая номинация: виды наименований*. Наука, 1977. 356 с.
114. Хайдеггер М. *Время и бытие*. Статьи и выступления. М. : Республика, 1993 С. 40–41
115. Хуртова Э. Р. Бинарная оппозиция "любовь / ненависть" в разносистемных языках: лингвокультурологический аспект: на материале русского, английского и кабардино-черкесского языков: дис...канд филол наук:10.02.19 «Теория языка» Хуртова Э.Р. Нальчик, 2008. 184с.
116. Щербина, С. М., and Н. М. Гоца. Онтологічна сутність бінарних концептів та основні підходи до їх вивчення у сучасній лінгвоконцептології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія* 13, 2014. С. 157–160.
117. Abella, V., Panksepp, J., Manga, D., Bárcena, C., and Iglesias, J. A. Spanish validation of the affective neuroscience personality scales. *Span. J. Psychol.* 14, 2011. P. 926–935. doi: 10.5209/rev_SJOP.2011.v14.n2.38
118. Achard M. *Language and the Cognitive Construal of the World*. John R. Taylor, Robert E. MacLaury *International Journal of American Linguistics* : The University of Chicago Press, 1999 65:2, P. 240–243.

119. Agarwal, Pragma. Lotfi Zadeh: fuzzy logic-incorporating real-world vagueness. *Center for Spatially Integrated Social Science (CSISS)*, 2006. URL: https://escholarship.org/content/qt4nw2g6tz/qt4nw2g6tz_noSplash_db6b761c703c04ac5f972b415bdb3b73.pdf
120. Asma S., Curran G., Gabriel R., Greif T., and Panksepp J. The Philosophical Implications of Affective Neuroscience. *Journal of Consciousness Studies*. 19, no. 3-4, 2012. P. 6–48.
121. Asma S. T., and Thomas Greif. Affective Neuroscience and the Philosophy of Self. *Journal of Consciousness Studies* 19.3-4, 2012. P. 6–48.
122. Atran S. Folk biology and the anthropology of science: Cognitive universals and cultural particulars. *Behavioral and Brain Sciences*, 21(4), 1998. P. 547–609. <https://doi.org/10.1017/S0140525X98001277>
123. Baars Bernard J. Understanding subjectivity: Global workspace theory and the resurrection of the observing self. *Journal of Consciousness Studies* 3.3, 1996. P. 211–216.
124. Bamiou D. E., Musiek F. E., Luxon L. M. The insula (Island of Reil) and its role in auditory processing. Literature review. *Brain Res. Brain Res. Rev.* 42 (2), 2003. P. 143–54.
125. Barbaras R., and Jean Petitot. *Naturalizing Phenomenology: Issues in Contemporary Phenomenology and Cognitive Science*. Stanford, Calif: Stanford Univ. Press, 2000. 641 p.
126. Bartha L., et al. "Medial temporal lobe activation during semantic language processing: fMRI findings in healthy left-and right-handers." *Cognitive Brain Research* 17.2, 2003. P. 339–346.
127. Bateson G. *Mind and Nature: A Necessary Unity (Advances in Systems Theory, Complexity, and the Human Sciences)*. Hampton Press. ISBN 1-57273-434-5, 1979. 220 p.
128. Beckner C., Blythe, R., Bybee, J., Christiansen, M. H., Croft, W., Ellis, N. C., Holland, J., Ke, J., Larsen-Freeman, D., Schoenemann, T. “Five Graces Group”,

- Language is a complex adaptive system: Position paper. *Language learning*, 59, 2009. P. 1–26.
129. Bickerton D. *Language and Species*. Chicago: University of Chicago Press, 2018. 311p.
130. Blanchette I. et al. Cognition and emotion The influence of affect on higher level cognition: A review of research on interpretation, judgement, decision making and reasoning, 2010. 308 p.
131. Block N. On a confusion about a function of consciousness. *Behavioral and brain sciences* 18.2, 1995 P. 227–247.
132. Blount B. Situating cultural models in history and cognition. *approaches to language, culture, and cognition*. Palgrave Macmillan, London, 2013. 271–298.
133. Bobrow D. G., & Norman D. A. Some principles of memory schemas. In D. G. Bobrow, & A. M. Collins (Eds.). *Representation and understanding: Studies in cognitive science* New York : Academic Press, 1975. P. 131–149.
134. Boroditsky L. Metaphoric structuring: understanding time through spatial metaphors. *Cognition*, 2000 Apr 14; 75(1) P. 1–28.
135. Bouchard D. *The semantics of syntax: A minimalist approach to grammar*. University of Chicago Press, 1995. 525 p.
136. Braun M. Emotion and language-when and how comes emotion into words? Comment on The Quartet theory of human emotions: An integrative and neurofunctional model by S. Koelsch et. al. *Physics of Life Reviews*, 13, 2015. P. 36–37.
137. Brown D. E. Human universals, human nature & human culture. *Daedalus* 133.4, 2004. P. 47–54.
138. Brown D. E. Human Universals and Their Implications. In *Being Humans: Anthropological Universality and Particularity in Transdisciplinary Perspectives*. Ed. by Neil Roughley. Berlin : Walter de Gruyter, 2000. P. 156–174.
139. Brown D. E. *Human Universals*. New York : McGraw-Hill (and Temple University Press), 1991. 220 c.

140. Bybee J. A functionalist approach to grammar and its evolution. *Evolution of Communication*, 2, 1998. P. 249–278.
141. Cavalli-Sforza L. L. Genes, peoples, and languages. Berkeley and Los Angeles : University of California Press, 2001. 227 p.
142. Chalmers D. J. Facing up to the Problem of Consciousness. *Journal of Consciousness Studies.*, 1995. Vol. 2, № 3. P. 200–219.
143. Chalmers D. J. The Conscious Mind: In Search of a Fundamental Theory. 1 edition. Oxford: Oxford University Press, 1996. 432 p.
144. Chandler D. *Semiotics: The Basics*. London: Routledge, 2002, 307 p.
145. Chandra K. What is ethnic identity and does it matter? *Annu. Rev. Polit. Sci.* 9, 2006. P. 397–424.
146. Chloe H., Nuttall L., Stockwell P. and Yuan W. (eds), *Cognitive Grammar in Literature*. Amsterdam : John Benjamins, 2014. 270 p.
147. Chomsky N. *Aspects of the Theory of Syntax*. MIT Press, Cambridge, MA, 1965. 251p.
148. Chomsky N. On the Representation of Form and Function. *Linguistic Review* 16 1980. P. 3–40.
149. Christiansen M. H., & Chater, N. Language as shaped by the brain. *Behavioral & Brain Sciences*, 31, 2008. P. 489–509.
150. Copley P., ed. *The Routledge companion to semiotics and linguistics*. Routledge, 2005. 326 p.
151. Cohen H., Lefebvre C. *Handbook of Categorization in Cognitive Science*. Elsevier, 2005. 1087 p.
152. Cohen L. and Manion L. *Research Methods in Education*. London and New York: Routledge, 1994. 758 p.
153. Cohen S. *States of Denial: Knowing About Atrocities and Suffering*. Cambridge: Polity, 2001. 344 p.

154. Combs A. Jean Gebser and the Spirit of Cooperation. URL: https://www.researchgate.net/publication/252097859_Jean_Gebser_and_the_Spirit_of_Cooperation
155. Cooper D. Linguistic attractors: The cognitive dynamics of language acquisition and change. Amsterdam: Benjamins, 1999. 375 p.
156. Coulson S. Metaphor comprehension and the brain. *The Cambridge handbook of metaphor and thought*, 2008. P. 177–194.
157. Coulson S., Van Petten, C. Conceptual integration and metaphor: An ERP study. *Memory & Cognition*, 30(6), 2002. P. 958–968.
158. Croft W. Relativity, linguistic variation and language universals , CogniTextes [En ligne], Volume 4 | 2010, mis en ligne le 17 mars 2010, consulté le 11 août, 2018. URL : <http://journals.openedition.org/cognitextes/303> ; DOI : 10.4000/cognitextes.303
159. Croft W. Keith T. Poole. Inferring universals from grammatical variation: Multidimensional scaling for typological analysis. *Theoretical Linguistics* 34.1, 2008. P. 1–37.
160. Croft W. Relativity, linguistic variation and language universals. *CogniTextes. Revue de l'Association française de linguistique cognitive* Volume 4, 2010. URL: <https://journals.openedition.org/cognitextes/303>
161. Crowell S. *Husserl, Heidegger, and the Space of Meaning: Paths Toward Transcendental Phenomenology*, Evanston: Northwestern University Press, 2001. 323 p.
162. Culler J. D. *Ferdinand De Saussure*. Ithaca, N.Y: Cornell University Press, 1986. 161 p.
163. Damasio A. *Descartes' Error: Emotion, Reason, and the Human Brain*. New York : G. P. Putnam's Sons, 1994. 320 p.
164. Damasio A. R. Emotion in the perspective of an integrated nervous system. *Brain research reviews*, 26(2-3), 1998. P. 83–86.
165. Damasio A. R. *Looking for Spinoza: Joy, sorrow, and the human brain*. New York : Harcourt., 2003. 355 p.

166. Damasio A. R. *The feeling of what happens: Body and emotion in the making of consciousness*, 1999. 386 p.
167. Danesi M. *Messages, Signs, and Meanings: A Basic Textbook in Semiotics and Communication*. Toronto: Canadian Scholars' Press, 2006, 393 p.
168. Davis K. L., and Montag, C. Selected principles of Pankseppian affective neuroscience. *Front. Neurosci.* doi: 10.3389/fnins.2018.01025, 2019. P. 1–11
169. Davis K. L., and Jaak Panksepp. The brain's emotional foundations of human personality and the Affective Neuroscience Personality Scales. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews* 35.9, 2011. P. 1946–1958.
170. Davis K. L., Jaak Panksepp, and Larry Normansell. The affective neuroscience personality scales: Normative data and implications. *Neuropsychanalysis* 5.1, 2003. P. 57–69.
171. de Heer, Wendy A., et al. "The hierarchical cortical organization of human speech processing." *Journal of Neuroscience* 37.27, 2017. P. 6539–6557.
172. Dennett D. C., and John Haugeland. Intentionality. *The Oxford companion to the mind*. Oxford University Press, 1987. 232 p.
173. Denzin N. K. *The Research Act in Sociology*. Chicago: Aldine, 1970. 368 p.
174. Depraz N. When Transcendental Genesis Encounters the Naturalization Project. In J. Petitot, F. Varela, B. Pachoud and J.M. Roy (eds). *Naturalizing Phenomenology*, Stanford, CA : Stanford University Press, 1999. P. 464–83.
175. Dirven R., and Marjolyn Verspoor, eds. *Cognitive exploration of language and linguistics*. Vol. 1. John Benjamins Publishing, 2004. 277 p.
176. Donald M. *Origins of the modern mind: Three stages in the evolution of culture and cognition*. Cambridge, MA, US: Harvard University Press, 1991. 413 p.
177. Duanaire, 1600–1900: Poems of the Dispossessed; Thomas Kinsella (Editor), Seán Ó Tuama (Editor); ISBN 0851053645
178. DuBois J. A. (1985). Competing motivations. In J. Haiman (Ed.), *Iconicity in syntax*. Amsterdam: Benjamins, 1985. P. 343–366

179. Duffy S., Evans. V. The top trumps of time: Factors motivating the resolution of temporal ambiguity *Language and Cognition* 9(2), 2017 URL: https://research.birmingham.ac.uk/portal/files/25993817/Duffy_Evans_Top_Trumps_Time_Language_Cognition_2016.pdf
180. Eco U. *Semiotics and the philosophy of language*, 1986. 242 p.
181. Edelman G. M., Tononi G. Reentry and the dynamic core: neural correlates of conscious experience. *Neural correlates of consciousness: Empirical and conceptual questions* , 2000. P. 139–151.
182. Eisenberger N. I. The neural bases of social pain: Evidence for shared representations with physical pain. *Psychosomatic Medicine*. 74 (2), 2012. P. 126–35. doi:10.1097/PSY.0b013e3182464dd1. PMC 3273616. PMID 22286852.
183. Eisenberger N. I., Lieberman M. D. Why rejection hurts: a common neural alarm system for physical and social pain. *Trends Cogn Sci*. 8 (7), 2004. P. 294–300. doi:10.1016/j.tics.2004.05.010. PMID 15242688.
184. Elbow P. The Uses of Binary Thinking. URL: <http://www.jaconlinejournal.com/archives/vol13.1/elbow-uses.pdf>
185. Ellis B. *Complex Systems and Applied Linguistics* by Diane Larsen-Freeman and Lynne Cameron. *Issues in Applied Linguistics* 16.2 Oxford University Press, 2008, 287 pp.
186. Evans N., Levinson S. C. The myth of language universals: Language diversity and its importance for cognitive science. *Behavioral and brain sciences* 32.5, 2009. P. 429–448.
187. Evans V., Green. M. C. *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006, 830 p.
188. Evans V. Lexical concepts, cognitive models and meaning-construction. *Cognitive linguistics* 17.4, 2006. P. 491–534.
189. Faena A. A Brief Approach to W. B. Yeats' Lunar System. June 21, 2016 URL: <https://www.faena.com/aleph/articles/a-brief-approach-to-w-b-yeats-lunar-system/>

190. Feinberg T. E., Mallatt J. M. *The Ancient origins of consciousness: How the brain created experience.* the MIT Press Cambridge, Massachusetts London England 2016, 365 p.
191. Feldman J. *From Molecules to Metaphors. A Neural Theory of Language.* Cambridge, MA: Bradford MIT Press, 2006. 357 p.
192. Feldman J., Narayanan S. Embodied meaning in a neural theory of language *Brain Lang.* 89, 2004. P. 385–392. doi: 10.1016/S0093-934X(03)00355-9
193. Fink E. The ontology of play. *Philosophy Today* 18.2, 1974. P. 147–161.
194. Franz T. Die Pluralität des Menschen: Die Anthropologien Eugen Finks und Heinrich Rombachs im Vergleich." *Phenomenology* 2005 4.Part 1, 2007. P 239–268.
195. Freeman M. H. Poetic iconicity. *COGNITION IN LANGUAGE: VOLUME IN HONOR OF PROFESSOR ELZBIETA TABAKOWSKA*, Wladyslaw Chlopicki, Andrzej Pawelec and Agnieszka Pokojnska, eds, 2009. P. 423–452.
196. Freeman M. H. Minding: Feeling, Form, and Meaning in the Creation of Poetic Iconicity. *Applications of Cognitive Linguistics.* 10, 2009. P. 169–196.
197. Freeman M. H. The nature of poetic texts. Review of Tsur, *On the Shore of Nothingness: A Study in Cognitive Poetics.* *Poetics Today* 26, 2008. P. 535–47.
198. Furnham A. Belief in a just world: research progress over the past decade. *Personality and Individual Differences*; 34, 2003. P. 795–817.
199. Gao, Qiyang, Xianjie Ping, and Wei Chen. Body Influences on Social Cognition Through Interoception. *Frontiers in psychology* 10, 2019. 2066 p.
200. Garratt R. F. *Modern Irish Poetry: Tradition and Continuity from Yeats to Heaney.* Univ of California Press, 1989. 341 p.
201. Geary M. The Rose as a Symbol of Ireland URL: <https://www.irishamericanmom.com/the-rose-as-a-symbol-of-ireland/>
202. Geeraerts D., Grondelaers, S., Bakema, P. *The Structure of Lexical Variation. Meaning, Naming, and Context.* Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. Retrieved 12 Aug. 2018, URL: <https://www.degruyter.com/view/product/61022>. 2012. 228 p.

203. Geeraerts D., Cuyckens H. *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Oxford, U.K: Oxford University Press, 2007, 1334 p.
204. Geertz C. *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books, 1973 470 p.
205. Genesis. URL: <https://www.quoteskosmos.com/bible/bible-verses / Genesis-3-19-and-to-dust-you-shall-return.html>
206. Gibbs R. *Metaphor: Psychological Aspects* In *Concise Encyclopedia of Pragmatics* Elsevier Ltd., 2009. P. 607–614.
207. Gibbs R. W. Process and Products in Making Sense of Tropes, in Andrew Ortony (ed.,) *Thought and Metaphor*. Cambridge: Cambridge UP (second ed.), 1993. P. 252–276.
208. Glushko R. J., et al. Categorization in the wild. *Trends in cognitive sciences* 12.4, 2008. P. 129–135.
209. Goddard C., Wierzbicka A. Semantic Primes and Cultural Scripts in Language Learning and Intercultural Communication: Implications for Second Language Learning and Intercultural Communication., 2007. P. 105–124.
210. Goddard C. Universals and variation. *Words and the mind: How words capture human experience* 72, 2010. P.72–93
211. Goertzel B. *Chaotic Logic: Language, Thought, and Reality from the Perspective of Complex Systems Science*. New York: Plenum Press, 2010. 278 p.
212. Gort Weigh House Restoration Works *An Taisce The National Trust for Ireland* URL: <https://www.antaisce.org/Handlers/Download.ashx?IDMF=ba36cb38-3c86-41aa-a937-7705f8871aad>
213. Grady J. E. Metaphor, *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*, D. Geeraerts and H. Cuyckens., 2007. P. 188–213.
214. Greenberg J. H. *Universals of Language*. Cambridge MA: MIT Press, 1966 269 p.
215. Grice H. P. *Studies in the Way of Words*. Cambridge, Mass: Harvard Univ. Press, 2007. 397 p.

216. Gumperz J. 'Interactional Sociolinguistics', in K. Brown (ed.), *Encyclopedia of Language & Linguistics*, Volume 5. 2nd ed. (Oxford: Elsevier), 2006. pp. 724–729.
217. Gutchess A. H., Welsh, R. C., Boduroğlu, A., & Park, D. C. Cultural differences in neural function associated with object processing. *Cognitive, Affective, & Behavioral Neuroscience*, 6(2), 2006. P. 102–109.
218. Halliday M A. K., Matthiessen C. M. I. M *Construing Experience Through Meaning: a Language-Based Approach to Cognition* (open Linguistics Series). Continuum International Publishing Group Ltd, 2006. 657 p.
219. Halliday M. A. K. Language as Social Semiotic. The Social Interpretation of Language and Meaning. *Bloomsbury Companion to Systemic Functional Linguistics* edited By M.A.K. Halliday and Jonathan Webster : Continuum international Publishing group, 2006. 299 p.
220. Halliday M. A. K. On matter and meaning: The two realms of human experience *Linguistics and The Human Sciences* VL - 1, 2007/02/17 DO - 10.1558/lhs.v1i1.59
221. Han S., Northoff G. Culture-sensitive neural substrates of human cognition: A transcultural neuroimaging approach. *Nature Reviews Neuroscience* 9.8, 2008. P. 646–654.
222. Heidegger M., Macquarrie, J., Robinson, E. *Being and time*. Malden, MA: Blackwell, 1962. 598 p.
223. Hickmann M., & Robert, S. (Eds.). *Space in languages: Linguistic systems and cognitive categories* (Vol. 66). John Benjamins Publishing, 2006. 361 p.
224. Hirschfeld L. A, Gelman S. A. *Mapping the Mind: Domain Specificity in Cognition and Culture.*, 1994. 516 p.
225. Hoenig K., et al. Conceptual flexibility in the human brain: dynamic recruitment of semantic maps from visual, motor, and motion-related areas. *Journal of Cognitive Neuroscience* 20.10, 2008. P. 1799–1814.
226. Holland D., Cole M. Between discourse and schema: Reformulating a cultural historical approach to culture and mind. *Anthropology and Education Quarterly*, 26(4), 1995. P. 475–490. doi: 10.1525/aeq.1995.26.4.05x1065y

227. Horowitz D. L. *Ethnic groups in conflict, updated edition with a new preface*. Univ of California Press, 2000. 698 p.
228. Howe S. Questioning the (Bad) Question: 'Was Ireland a Colony?' *Irish Historical Studies*, vol. 36, no. 142, 2008, P. 138–152. *JSTOR*. URL: www.jstor.org/stable/20720270
229. Huth A. G., et al. Natural speech reveals the semantic maps that tile human cerebral cortex. *Nature* 532.7600, 2016. P. 453–458.
230. Huth A. G., et al. A continuous semantic space describes the representation of thousands of object and action categories across the human brain. *Neuron* 76.6, 2012. P. 1210–1224.
231. Jackendoff R. *Language, Consciousness, Culture: Essays on Mental Structure*, MIT Press, 2007. 403pp.
232. Jackendoff R. *Semantics and cognition*. Vol. 8. MIT press, 1983. 283p.
233. Jacobs A. M. Neurocognitive poetics: methods and models for investigating the neuronal and cognitive-affective bases of literature reception. *Frontiers in human neuroscience*, 9, 2015. 186 p.
234. Jacobs A. M. Towards a neurocognitive poetics model of literary reading. *Cognitive neuroscience of natural language use*, 2015. P. 135–59.
235. Jacobs A. M., Willems R. M. The fictive brain: neurocognitive correlates of engagement in literature. *Review of General Psychology*, 22(2), 2018. P. 147–160.
236. Jankowiak W. R., Fischer. E. F. A cross-cultural perspective on romantic love. *Ethnology* 31.2 (1992): 149-155.
237. Jankowiak W. R. *Romantic Passion: A Universal Experience?* New York: Columbia University Press, 2017. 310 p.
238. Johnson M., Lakoff G. Why cognitive linguistics requires embodied realism. *Cognitive Linguistics*, 13(3), 2006. P. 245–263. doi:10.1515/cogl.2002.016
239. Johnson M. *Embodied Mind, Meaning, and Reason: How Our Bodies Give Rise to Understanding*. University of Chicago Press., 2017. 256 p.
240. Johnson M. Embodied understanding. *Frontiers in psychology*, 2015, 6: 875 p.

241. Kemmer S. Schemas and lexical blends. *AMSTERDAM STUDIES IN THE THEORY AND HISTORY OF LINGUISTIC SCIENCE SERIES 4*, 2003. P. 69–98.
242. Kierkegaard S. A., Lowrie W., Swenson. D.F. *Concluding Unscientific Postscript*. Princeton, N.J: University Press, 1971. 577 p.
243. Komárek S. *Nature and Culture: The World of Phenomena and the World of Interpretation*. Muenchen: Lincom Europa, 2009, 294p.
244. Konderak P. Between Language and Consciousness: Linguistic Qualia, Awareness, and Cognitive Models. *Studies in Logic, Grammar and Rhetoric*, 48(1), 2017. P. 285–302. Retrieved 25 Jan. 2018, from doi:10.1515/slgr-2016-0068
245. Konderak P. Between language and consciousness: Linguistic qualia, awareness, and cognitive models. *Studies in Logic, Grammar and Rhetoric* 48.1, 2016. P. 285–302.
246. Kopec Z. Some Comments on Metaphor Identification Procedure (MIP) *PRACE NAUKOWE Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie Seria: Studia Neofilologiczne*, 2012, z. VIII P. 123–132.
247. Kövecses Z. Metaphor and culture. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*, 2(2), 2010. P.197-220.
248. Kövecses Z. Metaphor and Emotion. *The Cambridge handbook of metaphor and thought*. Cambridge University Press, 2008. 380–396.
249. Kövecses Z. *Metaphor in Culture: Universality and Variation*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 314p.
250. Kövecses Z. Metaphor universals in literature. *ANTARES: Letras e Humanidades*, 10(20), 2018. P.154–168.
251. Kövecses Z. *Metaphor and emotion: Language, culture, and body in human feeling*. Cambridge University Press. 2003. 242 p.
252. Kövecses Z. *Where metaphors come from: Reconsidering context in metaphor* Oxford University Press, USA, 2015. 215 p.
253. Kövecses Z. The metaphorical conceptual system in context. / Boag-Munroe, G. *Wrestling with words and meanings: Finding a tool for analysing language in activity theory*. *Educational Review*, 56(2), 2014. P. 165–182.

254. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press, 2003. 276 p.
255. Lakoff G., Johnson M. *Philosophy in the Flesh*. New York, NY: Basic Books, 1999. 627 p.
256. Lakoff G. Mapping the Brain's Metaphor Circuitry: Metaphorical Thought in Everyday Reason. *Frontiers in Human Neuroscience*. 8, 2014. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fnhum.2014.00958/full>
257. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live by*. Chicago: University of Chicago Press, 1981 242 p.
258. Landau B. Whence and whither in spatial language and spatial cognition? // *Behavioral and Brain Sciences*, 16(2). doi:10.1017/S0140525X00029927/ B. Landau, R. Jackendoff, 1993. P. 255–265.
259. Langacker R. W *Cognitive Grammar: A basic introduction* Oxford: Oxford University Press, 2008. 562 p.
260. *Language and the Cognitive Construal of the World*. John. Taylor and Robert E. MacLury. eds. *Trends in Linguistics Studies and Monographs*, 82. Berlin/NewYork: Mouton de Gruyter, 1995. 406 p.
261. Larsen-Freeman D. Complex dynamic systems: A new transdisciplinary theme for applied linguistics? *Language Teaching*, 45(2), 2012. P. 202–214. doi:10.1017/S0261444811000061
262. Leech G. N. *A Linguistic Guide to English Poetry*. London: Longman, 1980, 237 p.
263. Leeds-Hurwitz W. *Semiotics and communication: Sign, codes, cultures*. New Jersey: Lawrence Erlbaum associates, Publishers, 1993. 248 p.
264. Levinson S. *Space in Language and Cognition: Explorations in Cognitive Diversity: Language Culture and Cognition*. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511613609, 2003. 389 p.
265. Lipka L. *An Outline of English Lexicology: Lexical Structure, Word Semantics, and Word-Formation*. 1992, 212 p.

266. Lorenz Ch. Won't you tell me where have all the good times gone. URL: https://www.researchgate.net/publication/238399453_%27Won%27t_you_tell_me_where_have_all_the_good_times_gone%27_On_the_advantages_and_disadvantages_of_modernization_theory_for_history
267. Lotman Ju. On the semiosphere. *Sign Systems Studies* 33.1. 2005. P. 205–229.
268. Lotman Ju. Theses towards a semiotics of Russian culture. *Elementa* 1(3), 1994. P. 219–227.
269. Lotman Yu. M., Uspensky B. A., Mihaychuk G. On the semiotic mechanism of culture. *New literary history*, 1978 P. 211–232.
270. Lutz C., Holland D., Quinn N. *Cultural Models in Language and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 400 p.
271. Martinez M. E. What is metacognition. *The Phi Delta Kappan*. 87 (9), 2006. P. 696–699.
272. McGuinness A. E. Politics and Irish Poetry : Seamus Heaney's Declaration of Independence. In: *Études irlandaises*, n°152, 1990. pp. 75–82; doi : <https://doi.org/10.3406/irlan.1990.939> URL: https://www.persee.fr/doc/irlan_0183-973x_1990_num_15_2_939
273. Merleau-Ponty M. *La structure du comportement*. 5 ed. Paris: P.U.F., 1963. XVI, 248 p.
274. Merleau-Ponty M. *Phénoménologie de la perception*. Paris: Gallimard, 1945. XVI, 532 p.
275. Mukařovský J. Aesthetic function, norm and value as social facts. Vol. 3. *Ann Arbor*, 1970. P.15–18.
276. Mukařovský J. Standard language and poetic language. In D. C. Freeman (Ed.), *Linguistics and literary style*. New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1970. P. 41–53
277. Musolff A. Metaphor and cultural cognition. In F. Sharifian (Ed.), *Advances in Cultural Linguistics* Singapore : Springer Nature. Doi : 10.1007/978-981-10-4056-6_15, 2017. P. 325–344.

278. Nagel T. What Is It Like to Be a Bat? *The Philosophical Review*, 1974. Vol. 83, № 4. P. 435—450.
279. Narayanan S. KARMA: Knowledge-Based Action Representation for Metaphor and Aspect. UC Beckley dissertation, 1997. 290 p.
280. Neumann E., Hull E. F. C., *The Origins and History of Consciousness*, 1954, 493 p.
281. Northoff G. Humans, brains, and their environment: marriage between neuroscience and anthropology? *Neuron*, 65(6), 2010. P. 748–751.
282. Nöth W. *Handbook of Semiotics*. Bloomington: Indiana University Press, 2014. 576 p.
283. Nowotny W. *Language Poets Use*. London: Continuum International Pub. Group, 2000. 238 p.
284. Özkarar-Gradwohl F. G., et al. Cross-cultural affective neuroscience personality comparisons of Japan, Turkey and Germany. *Culture and Brain*, 2018. P. 1–26.
285. Özkarar-Gradwohl F. G., Panksepp J., İçöz F. J., Çetinkaya H., Köksal F., Davis K. L., et al. The influence of culture on basic affective systems: the comparison of Turkish and American norms on the affective neuroscience personality scales. *Cult. Brain* 2, 2014. P. 173–192. doi: 10.1007/s40167-014-0021-9
286. Palmer G. B. *Toward a Theory of Cultural Linguistics*. Austin, TX: University of Texas Press, 1998. 348 p.
287. Panksepp J. Affective consciousness: core emotional feelings in animals and humans. *Conscious. Cogn.* 14, 2005. P. 30–80. doi: 10.1016/j.concog.2004.10.004
288. Panksepp J. Affective neuroscience of the emotional BrainMind: evolutionary perspectives and implications for understanding depression. *Dialogues in Clinical Neuroscience*, 2010;12(4) P. 533–545.
289. Panksepp J. *Affective neuroscience: the foundation of Human and Animal Emotions* New Yourk, Oxford University Press, 1998, 466 p.

290. Panksepp J. Damasio A. *Self Comes to Mind: Constructing the Conscious Brain*. New York: Pantheon, 2010. ISBN 978-0-307-37875-0, 384 pp. *Neuropsychoanalysis*, 13(2), 2011. P. 205–217.
291. Panksepp J., Solms, M. What is neuropsychoanalysis? Clinically relevant studies of the minded brain. *Trends Cogn. Sci.* 16, 2012. P. 6–8. doi: 10.1016/j.tics.2011.11.005
292. Pascazio L., Bembich S., Nardone I. B., Vecchiet C., Guarino G., Clarici A. Validation of the Italian translation of the affective neuroscience personality scales. *Psychol. Rep.* 116, 2015. P. 97–115. doi: 10.2466/08.09.PR0.116k13w4
293. Peer M., Salomon R., Goldberg I., Blanke O., Arzy S. Brain system for mental orientation in space, time, and person *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 2015. 112(35). P. 11072–11077. <http://doi.org/10.1073/pnas.1504242112> URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4568229/>
294. Pelletier F. J. The Principle of Semantic Compositionality" *Topoi : an International Review of Philosophy*. 13.1, 1994. P. 11–24.
295. Peterson J. B. *Maps of Meaning: The Architecture of Belief*. Psychology Press., 2002 564 p.
296. Petrescu A. The transcendental-phenomenological perspective on intersubjectivity: Various aspects. *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 71, 2013. P. 14–20.
297. Pinker S. *The language instinct: The new science of language and mind*. London: Allen Lane, the Penguin Press, 1994. 483 c.
298. Pinker S., Jackendoff, R. The components of language: What's specific to language, and what's specific to humans. *Language universals*, 2009. P. 126–151.
299. Pinker S. On language. *Journal of Cognitive Neuroscience* 6(1), 1994. P. 92–98.
300. Polzenhagen F., & Xia, X. (2015). Prototypes in language and culture. In F. Sharifian (Ed.), *The Routledge handbook of language and culture*, 2015. P. 253–269.

301. Popper K. In search of a better world : Lectures and essays from thirty years. London: Routledge, 1992. 245 p.
302. Pragglejazz Group MIP: A Method for Identifying Metaphorically Used Words in Discourse *METAPHOR AND SYMBOL*, 22(1), Lawrence Erlbaum Associates, Inc., 2007. P. 1–39.
303. Pulvermüller F. How neurons make meaning: brain mechanisms for embodied and abstract-symbolic semantics. *Trends in cognitive sciences* 17.9, 2013. P. 458–470.
304. Quinn N. The cultural basis of metaphor. *Beyond metaphor: The theory of tropes in anthropology*, 1991. P. 56–93.
305. Ramet S. The Denial Syndrome and its Consequences: Serbian Political Culture since 2000, *Communist and Post-Communist Studies* 40, 2007. 42p.
306. Ravven H. M. Antonio Damasio: Looking for Spinoza. Joy, Sorrow, and the Feeling Brain. New York: Harcourt, 2003. ISBN: 0-15-100557-5, 355 pp. *Neuropsychanalysis*, 5(2), 2003. P. 218–229.
307. Research Methods in Linguistics *Ed. by Lia Litosseliti*. LONDON: CONTINUUM, 2010. 227 p.
308. Riddle J. M. Eve's herbs: a history of contraception and abortion in the West. Harvard University Press., 1997. 341 p.
309. Rob S. The Einstein-Minkowski Spacetime: *Introducing the Light Cone* URL: <https://web.archive.org/web/20061205015249/http://physics.syr.edu/courses/modules/LIGHTCONE/minkowski.html>
310. Rombach H. Phänomenologie des gegenwärtigen Bewusstseins. Freiburg; München: Alber, 1980. 296 p.
311. Saussure F., Bally, C., Sechehaye, A., Riedlinger, A., & Baskin, W. *Course in general linguistics*. New York: McGraw-Hill Book Co., 1966. 237 p.
312. Schroder U. E. Special Relativity. *World Scientific : Science*, 1990. 228 p.
313. Semino E., Steen G. J. Metaphor in literature *The Cambridge handbook of metaphor and thought* : Cambridge University Press, Cambridge, 2008. P 232–246.

314. Sharifian F. Cultural linguistics. *The Routledge handbook of language and culture*, 2015. P. 473–492.
315. Sharifian F. Lingwistyka kulturowa, *Etnolingwistyka* 28 2016, P. 31–57.
316. Sharifian Farzad, and Gary B. Palmer, eds. *Applied cultural linguistics: Implications for second language learning and intercultural communication*. Vol. 7. John Benjamins Publishing, 2007. 172 p.
317. Sharifian F. Cultural linguistics: The state of the art. *Advances in cultural linguistics*. Springer, Singapore, 2017. P. 1–28.
318. Sharifian F. Distributed, emergent cultural cognition, conceptualisation, and language. *Body, language, and mind* 2, 2008. P. 109–136.
319. Sharifian F. On collective cognition and language. *Language and social cognition: Expression of the social mind*, 2009. P. 163–180.
320. Sharifian F. Cultural Linguistics: Cultural conceptualisations and language. Theoretical Framework and Applications. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company Vol. 8. John Benjamins, 2017. 192 p.
321. Shen Ye. Cognitive constraints on verbal creativity. *Cognitive stylistics: Language and cognition in text analysis* 1, 2002. 211 p.
322. Shepard R. N. Perceptual-cognitive Universals as Reflections of the World. *Psychonomic Bulletin & Review*. 1 (1), 1994. P. 2–28. doi:10.3758/bf03200759. PMID 24203412.
323. Short M. Exploring the Language of Poems, Plays and Prose. London: Longman, 1996. 399 p.
324. Silverstein M. “Cultural” Concepts and the Language- Culture Nexus. *Current Anthropology*, 5(5), 2004. P. 621–652.
325. Silverstein M. Language Structure and Linguistic Ideology, in P. Clyne, W. Hanks, and C. Hofbauer (eds), *The Elements: A Parasession on Linguistic Units and Levels*. Chicago: Chicago Linguistic Society, 1979. P. 193–247.
326. Sinha Ch. Cognitive linguistics, psychology and cognitive science. *The Oxford handbook of cognitive linguistics*, 2007. P. 1266–1294.

327. Solms M. The conscious id : Cape Town *Neuropsychanalysis*, 15 (1), 2013. P. 5–85.
328. Solms M. A neuropsychanalytical approach to the hard problem of consciousness. *Journal of Integrative Neuroscience*, 13, 2, 2014. P. 173–85. URL: <http://www.worldscientific.com/doi/abs/10.1142/S0219635214400032>
329. Solms M. What is consciousness? *Journal of the American Psychoanalytic Association* 45.3, 1997. P. 681–703.
330. Sonesson G. Phenomenology meets semiotics: Two not so very strange bedfellows at the end of their Cinderella sleep. *Metodo. International Studies in Phenomenology and Philosophy*, 3(1), 2015a. P. 41–62.
331. Sonesson G. Bats out of the Belfry : The nature of metaphor, with special attention to pictorial metaphors LU In *Signs and media* 11, 2015b. P. 74–104 URL : <http://lup.lub.lu.se/record/6514e9fe-7b25-4df3-a45c-13c09a05c072>
332. Sonesson G. «Icon», «Iconicity», «Index», «Indexicality», «Metonymy», Etc. *Encyclopaedia of Semiotics*, 1998 URL: https://www.academia.edu/492233/_Icon_Iconicity_Index_Indexicality_Metonymy_etc
333. Sonesson G. Mastering phenomenological semiotics with Husserl and Peirce. *Semiotics and its Masters* 1, 2017. P. 83-104.
334. Sonesson G. The elusory kingdoms of the mind: Glosses on Jose Luis Caivano's paper. *Cognitive Semiotics* 8.2, 2015. 141 p.
335. Sørensen B., Torkild T. Umberto Eco in His Own Words., Boston : De Gruyter Inc., 2017. 340 p.
336. Steen G. Metaphor and language and literature: a cognitive perspective. *The Netherlands. Language and Literature* : SAGE Publications (London, Thousand Oaks, CA and New Delhi), Vol 9(3), 2000. P. 261–277.
337. Steen G. *Metaphor: Stylistic Approaches* In Concise Encyclopedia of Pragmatics Elsevier Ltd, 2009. P. 614–621.
338. Steen G. J. From linguistic form to conceptual structure in five steps: Analyzing metaphor in poetry *Cognitive poetics*, 2009. P. 197–226.

339. Steflja I. Identity crisis in post-conflict societies: the ICTY's role in defensive nationalism among the Serbs. *Global change, peace & security* 22.2, 2010. P. 231–248.
340. Stein H. On Einstein-Minkowski Space-Time. *The Journal of Philosophy*, vol. 65, no. 1, 1968, P. 5–23.
341. Strauss C., Quinn N. A cognitive theory of cultural meaning. Cambridge, UK : Cambridge University Press, 1997. 323 p.
342. Talmy L. How Language Structures Space In : Pick H.L., Acredolo L.P. (eds) *Spatial Orientation*. Springer, Boston, MA *Spatial Orientation*, 1983. P. 225–282.
343. Taylor J. R. *Cognitive Grammar* Oxford and New York : Oxford University Press, 2002. 621 p.
344. Taylor J. R. *Linguistic categorization*. Oxford University Press, 2003. 307 p.
345. Thompson E. *Mind in Life: Biology, Phenomenology and the Sciences of Mind*. Cambridge, MA: Belkarp Press, 2007. 543 p.
346. Tsur R. Aspects of cognitive poetics. *Cognitive Stylistics: Language and cognition in text analysis*, 1, 2002. P. 279–318.
347. Tsur R. *Poetic conventions as cognitive fossils* : Oxford University Press, 2017. 278 p.
348. Tsur R. Lakoff's Roads Not Taken. *Pragmatics & Cognition*. 7, 1999. P. 339–359.
349. Tversky B., Lee P. U. How space structures language : *Spatial cognition* : Springer, Berlin, Heidelberg, 1998. P. 157–175.
350. Universals in Cognitive Linguistics. URL: <http://www.ello.uos.de/field.php/CognitiveApproaches/UniversalsInCognitiveLinguistics>
351. Van Langendonck W. Iconicity. *The Oxford handbook of cognitive linguistics*. 2007. P. 394–418.
352. Von Bertalanffy L., Sutherland J. W. General systems theory: Foundations, developments, applications. *IEEE Transactions on Systems, Man, and Cybernetics* 6, 1974. P. 592–632.

353. Vygotsky L. S. Thinking and speech. In R. W. Rieber, & A. S. Carton (Eds.), *The collected works of L. S. Vygotsky : Vol. 1. Problems of general psychology* (N. Minick, Trans.). New York : Plenum, 1987. P. 39–285.
354. Waegemaekers E. Quantifying semantic salience to investigate contact-induced language change. *UK-CLC 2016 , Vol 4., 2017.* P. 131-153. URL: <http://uk-cla.org.uk/proceedings>
355. Wierzbicka A. *Semantics: Primes and universals.* Oxford University Press, UK, 1996. 504 p.
356. Wittgenstein L., Anscombe G. E. M. *Philosophical investigations.* Oxford, UK: Blackwell, 1997. 325 p
357. Yakin H. S. M., Totu A. The semiotic perspectives of Peirce and Saussure: A brief comparative study. *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 155, 2014. P. 4–8.
358. Yamaguchi M., Tay D., Blount B. Introduction: Approaches to Language, Culture, and Cognition. In: Yamaguchi M., Tay D., Blount B. (eds) *Approaches to Language, Culture, and Cognition.* Palgrave Macmillan, London, 2014. 321 p.
359. Yeats and Gyres (Spirals) URL: <https://www.crystalinks.com/gyresyeats.html>
360. Yu, N. Metaphor from body and culture. *The Cambridge handbook of metaphor and thought*, 2008. P. 247–261.
361. Zadeh, Lotfi A. Fuzzy logic and approximate reasoning. *Synthese* 30.3-4, 1975. P. 407–428.
362. Zadeh, Lotfi A. Is there a need for fuzzy logic? *Information sciences* 178.13, 2008. P. 2751–2779.
363. Zadeh, Lotfi A. Outline of a new approach to the analysis of complex systems and decision processes. *IEEE Transactions on systems, Man, and Cybernetics* 1, 1973. P. 28–44.
364. Zlatev, Jordan. "The Semiotic Hierarchy : Life, Consciousness, Signs and Language." *Cognitive Semiotics.* 2009.4, 2009. P. 69–200.

СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

365. Мартинюк А. П. *Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики*. ХНУ імені ВН Каразіна, 2011. 194 с.
366. Модель часопротору. Science Photo Library. URL: <https://fineartamerica.com/featured/minkowski-spacetime-cone-science-photo-library.html> (дата звернення: 22.06.2020).
367. Огамічне письмо. Енциклопедичний словник класичних мов / Л. Л. Звонська, Н. В. Корольова, О. В. Лазер-Паньків та ін. К. : ВПЦ «Київський університет», 2017. С. 356.
368. Философия : Энциклопедический словарь / ред. А.А. Ивина. Москва : Гардарики. 2004. 1072 с.
369. A history of Irish farming. Department of Agriculture, Food & the Marine. URL: <https://www.agriculture.gov.ie/press/ministersspeeches/archivedspeeches/speechesbyministerofstatetrevorsargent/2008/08may2008addressthelaunchofahistoryofirishfarming1750-1950inthernationalmuseumofirelandcollinsbarracksdublin/> (дата звернення: 22.06.2020).
370. APA Dictionary of Psychology URL: <https://dictionary.apa.org/higher-mental-process>
371. Authenticity *Stanford Encyclopedia of Philosophy* URL: <https://plato.stanford.edu/entries/authenticity/>
372. Cambridge Dictionary URL : <https://dictionary.cambridge.org/>
373. Consciousness. URL: <https://www.lexico.com/en/definition/consciousness> (дата звернення: 18.06.2020).
- Existentialism *Stanford Encyclopedia of Philosophy* URL: <https://plato.stanford.edu/entries/existentialism/?PHPSESSID=e1cb0f99ee4ab3deb776d5c5739ce780#KieSinInd>
374. Martin Heidegger *Stanford Encyclopedia of Philosophy* URL: <https://plato.stanford.edu/entries/heidegger/>
375. Merriam-Webster Online Dictionary URL : <https://www.merriam-webster.com/>

Online Etymology Dictionary. URL : <https://www.etymonline.com/search?q=eire>

376. Oxford English and Spanish Dictionary URL : <https://www.lexico.com>

Phenomenology. *Stanford Encyclopedia of Philosophy* URL:
<https://plato.stanford.edu/entries/phenomenology/>

377. Søren Kierkegaard *Stanford Encyclopedia of Philosophy* URL:
<https://plato.stanford.edu/entries/kierkegaard/>

378. The Language of Thought Hypothesis *Stanford Encyclopedia of Philosophy*
 URL: <https://stanford.library.sydney.edu.au/entries/language-thought/#WhaLanThoHyp>

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

379. Beckett, S., & Wheatley, D. Selected poems 1930-1989. London: Faber and Faber, 2009. 192 p.
380. Beckett, Samuel. Cascando. URL: https://www.poetrysociety.org/psa/poetry/crossroads/own_words/samuel_Beckett/
381. Beckett, Samuel Dortmund. URL: <http://favereys.blogspot.com/2019/01/samuel-beckett-16-poems.html>
382. Beckett, Samuel Selected Poems 1930 – 1989 : Faber and Faber. London, 2013. 224 p.
383. Beckett, Samuel. The Vulture. URL: <http://www.worldliteratureforum.com/forum/showthread.php/64259-Samuel-Beckett-Selected-Poems-1930-1989>
384. Beckett, Samuel. What is the Word. URL: <http://braungardt.trialectics.com/literature/english/beckett/what-is-the-word/>
385. Beckett, Samuel. *Selected Poems 1930-1989.*, 2013. 224p.
386. Boland, Eavan Ode to Suburbia. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/ode-to-suburbia/>
387. Boland, Eavan. Daughter. URL: <https://slate.com/culture/1998/07/daughter.html>
388. Boland, Eavan. Night Feed. URL: <https://www.poetryireland.ie/publications/poetry-ireland-review/online-archive/view/night-feed>
389. Boland, Eavan. Outside History. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/outside-history/>
390. Boland, Eavan. That the Science of Cartography Is Limited. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/that-the-science-of-cartography-is-limited/>
391. Boland, Eavan. The Black Lace Fan My Mother Gave Me. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/the-black-lace-fan-my-mother-gave-me-2/>
392. Boland, Eavan. The Colonists. URL: <https://slate.com/culture/1999/03/the-colonists.html>

393. Boland, Eavan. The Harbour. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/the-harbour-3/>
394. Boland, Eavan. The Lost Land. URL: <https://www.poetryfoundation.org/poems/50003/the-lost-land>
395. Boland, Eavan. The curue URL: <https://slate.com/culture/1998/10/the-mother-tongue.html>
396. Boland, Eavan. The Pomegranate. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/the-pomegranate/>
397. Boland, Eavan. The War Horse. URL: <https://www.poetryoutloud.org/poems-and-performance/poems/detail/43150>
398. Clarke, Austin. The Blackbird of Derrycainn. URL: <https://www.ireland-calling.com/the-blackbird-of-derrycainn>
399. Clarke, Austin. The Lost Heifer. URL: <https://www.ireland-calling.com/the-lost-heifer>
400. Clarke, Austin. The Planter's Daughter. URL: <https://www.ireland-calling.com/the-planters-daughter/>
401. Colum, Padraic. A Ballad Maker. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/a-ballad-maker/>
402. Colum, Padraic. A Connachtman. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/a-connachtman/>
403. Colum, Padraic. A Cradle Song. URL: <https://www.ireland-calling.com/a-cradle-song>
404. Colum, Padraic. A Drover. URL: <https://www.bartleby.com/250/5.html>
405. Colum, Padraic. A Mountaineer. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/a-mountaineer/>
406. Colum, Padraic. A Poor Scholar Of The 'Forties. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/a-poor-scholar-of-the-forties/>
407. Colum, Padraic. A Rann Of Exile. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/a-rann-of-exile/>

408. Colum, Padraic. A Saint. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/a-saint-2/>
409. Colum, Padraic. A Seer. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/a-seer/>
410. Colum, Padraic. Achill Girl's Song. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/achill-girl-s-song/>
411. Colum, Padraic. Across The Door. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/across-the-door/>
412. Colum, Padraic. An Drinaun Donn. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/an-drinaun-donn/>
413. Colum, Padraic. An Idyll. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/an-idyll-2/>
414. Colum, Padraic. An Old Song Re-Sung. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/an-old-song-re-sung/>
415. Colum, Padraic. An Old Woman Of The Roads. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/an-old-woman-of-the-roads/>
416. Colum, Padraic. She moved through the Fair. URL: <https://allpoetry.com/She-moved-through-the-Fair>.
417. Durcan, Paul Christmas Day. URL: <https://www.ireland-calling.com/christmas-day>
418. Durcan, Paul Going Home to Mayo. URL: <https://ireland-calling.com/going-home-to-may>
419. Hartnett, Michael. A Falling Out. URL: <https://www.poetryfoundation.org/poems/92328/a-falling-out>
420. Hartnett, Michael. *Collected Poems*. Dublin: Raven Arts Press, 1985. 256p.
421. Hartnett, Michael. Death of an Irishwoman. URL: <https://www.ireland-calling.com/death-of-an-irishwoman>
422. Hartnett, Michael. Epitaph for John Kelly, Blacksmith. URL: <https://vinhanley.com/2016/03/04/epitaph-for-john-kelly-blacksmith/>
423. Hartnett, Michael. In Memoriam Sheila Hackett. URL: <https://vinhanley.com/tag/epitaph-for-john-kelly-blacksmith/>

424. Hartnett, Michael. Notes on My Contemporaries. URL: <https://www.poetryfoundation.org/poems/92320/notes-on-my-contemporaries>
425. Hartnett, Michael. The Naked Surgeon. URL: <https://www.poetryfoundation.org/poems/92321/the-naked-surgeon>
426. Hartnett, Michael. Unfinished Novel. URL: <https://www.poetryfoundation.org/poems/92329/unfinished-novel>
427. Hartnett, Michael. Water Baby. URL: <https://vinhanley.com/2018/02/11/analysis-of-water-baby-by-michael-hartnett/>
428. Heaney S. Human Chain : Faber & Faber Ltd. Bloomsbury House, 2012. 85 p.
429. Heaney S. Opened Ground: poems, 1966-1996. : Faber, 1998. 479 p.
430. Heaney Seamus. A Brigid's Girdle. URL: <http://my-albion.blogspot.com/search/label/Seamus%20Heaney>
431. Heaney, Seamus. Rite Of Spring. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/rite-of-spring/>
432. Heaney, Seamus. The Ash Plant. URL: <http://my-albion.blogspot.com/search/label/Seamus%20Heaney>
433. Heaney, Seamus. Trout. URL: <http://my-albion.blogspot.com/search/label/Seamus%20Heaney>
434. Higgins, F. R. Father and Son. URL: <http://www.winters-online.net/higgins/ui05.htm>
435. Higgins, F. R. Padraic O'Conaire Gaelic Storyteller. URL: <https://www.irishcultureandcustoms.com/Poetry/FRHiggins.html>
436. Higgins, F. R. Song For The Clatter-Bones. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/song-for-the-clatter-bones/>
437. Higgins, F. R. The Dark Breed. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/the-dark-breed/>
438. Higgins, F. R. Elopement. URL: <https://www.irishcultureandcustoms.com/Poetry/FRHiggins.html>

439. Higgins, F. R. Muineen Water. URL: <https://www.irishcultureandcustoms.com/Poetry/FRHiggins.html>
440. Higgins, F. R. O You Among Women. URL: <https://www.irishcultureandcustoms.com/Poetry/FRHiggins.html>
441. Ingoldsby, Pat. For Rita With Love. URL: <https://www.ireland-calling.com/for-rita-with-love>
442. Joyce, James. Ecce Puer. URL <https://ireland-calling.com/ecce-puer/>
443. Kavanagh P. Selected Poems : Penguin Books, 1996. 204 p.
444. Kavanagh P. Selected poems URL: <http://www.poemhunter.Com/patrick-kavanagh/>
445. Kavanagh, P., & Quinn, A. Collected poems. London : Penguin, 2005. 336 p.
446. Kavanagh, Patrick. A Star. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/a-star-13/>
A star
447. Kavanagh, Patrick. A Star. URL: <https://www.tcd.ie/English/patrickkavanagh/astar.html>
448. Kavanagh, Patrick. October 1943. URL: <http://firstknownwhenlost.blogspot.com/2012/10/>
449. Kavanagh, Patrick. Poet. URL: <https://www.tcd.ie/English/patrickkavanagh/themonk1.html>
450. Kavanagh, Patrick. *The Great Hunger* : Penguin Books, 1996. 64 p.
451. Kettle, Tom. To My Darling Daughter Betty. URL: <https://www.bartleby.com/103/115.html>
452. Kinsella, Thomas. Another September. URL: <https://www.ireland-calling.com/another-september>
453. Kinsella, Thomas. Mirror in February. URL: <https://www.poetryfoundation.org/poetrymagazine/browse?contentId=29013>
454. Ledwidge, Francis. June. URL: <https://ireland-calling.com/june/>
455. Ledwidge, Francis. Lament for Thomas McDonagh. URL: <https://ireland-calling.com/lament-for-thomas-mcdonagh/>

456. MacNeice, Louis. Autumn Journal. URL: <https://ireland-calling.com/autumn-journal/>
457. MacNeice, Louis. Dublin. URL: <https://www.irishcultureandcustoms.com/Poetry/LouisMacNeice.html>
458. MacNeice, Louis. Snow. URL: <http://thestoneandthestar.blogspot.com/2011/11/louis-macneices-snow-poem-about-being.html>
459. MacNeice, Louis. Soap Suds. URL: <https://www.irishcultureandcustoms.com/Poetry/LouisMacNeice.html>
460. MacNeice, Louis. The Strand. URL: <https://www.irishcultureandcustoms.com/Poetry/LouisMacNeice.html>
461. Mahon, Derek. A Disused Shed in Co. Wexford. URL: <https://www.poetryfoundation.org/poems/92154/a-disused-shed-in-co-wexford>
462. Montague, John. All Legendary Obstacles. URL: <https://www.ireland-calling.com/all-legendary-obstacles>
463. O'Brien, Flann. A Pint of Plain is Your Only Man (The Workman's Friend). URL: <https://www.irishcultureandcustoms.com/Poetry/FlannOBrien.html>
464. Pearse, Patrick. The Fool. URL: <https://www.ireland-calling.com/the-fool>
465. Pearse, Patrick. The Mother. URL: <https://www.irishamericanmom.com/the-mother-by-patrick-pearse/>
466. Pearse, Patrick. The Wayfarer. URL: <https://socialistvoice.ie/2020/05/the-wayfarer/>
467. Plunkett, Joseph. Daybreak. URL: <http://poetry.elcore.net/CatholicPoets/Plunkett/Plunkett03.html>
468. Plunkett, Joseph. Die Taube. URL: <http://poetry.elcore.net/CatholicPoets/Plunkett/Plunkett26.html>
469. Plunkett, Joseph. Heaven in Hell. URL: <http://poetry.elcore.net/CatholicPoets/Plunkett/Plunkett12.html>

470. Plunkett, Joseph. I love You With My Every Breath. URL:
<http://poetry.elcore.net/CatholicPoets/Plunkett/Plunkett42.html>
471. Plunkett, Joseph. I saw the Sun at Midnight. URL:
<http://poetry.elcore.net/CatholicPoets/Plunkett/Plunkett31.html>
472. Plunkett, Joseph. I see His Blood upon the Rose. URL:
<https://www.bartleby.com/236/342.html>
473. Plunkett, Joseph. In the Wilderness. URL:
<http://poetry.elcore.net/CatholicPoets/Plunkett/Plunkett08.html>
474. Plunkett, Joseph. Initiation. URL:
<http://poetry.elcore.net/CatholicPoets/Plunkett/Plunkett06.html>
475. Plunkett, Joseph. Moriturus Te Salutat. URL:
<http://poetry.elcore.net/CatholicPoets/Plunkett/Plunkett22.html>
476. Plunkett, Joseph. No Song. URL:
<http://poetry.elcore.net/CatholicPoets/Plunkett/Plunkett20.html>
477. Plunkett, Joseph. Occulta. URL:
<http://poetry.elcore.net/CatholicPoets/Plunkett/Plunkett11.html>
478. Plunkett, Joseph. The Dark Way. URL:
<http://poetry.elcore.net/CatholicPoets/Plunkett/Plunkett23.html>
479. Plunkett, Joseph. The Spark. URL:
<http://poetry.elcore.net/CatholicPoets/Plunkett/Plunkett27.html>
480. Plunkett, Joseph. The Splendour of God. URL:
<http://poetry.elcore.net/CatholicPoets/Plunkett/Plunkett04.html>
481. Plunkett, Joseph. The White Feather. URL:
<http://poetry.elcore.net/CatholicPoets/Plunkett/Plunkett17.html>
482. Plunkett, Joseph. Your Fear. URL:
<http://poetry.elcore.net/CatholicPoets/Plunkett/Plunkett18.html>
483. Plunkett, Joseph. Your Song. URL:
<http://poetry.elcore.net/CatholicPoets/Plunkett/Plunkett13.html>

484. Sheehan, Patrick Augustine. The Cry of the Curlews. URL: <https://celt.ucc.ie//published/E901002-001/index.html>
485. The Collected Poems of W. B. Yeats. Wordsworth Poetry Library, Wordsworth Editions Ltd., 2008. 402 p.
486. Yeats W. B. Selected poems. URL: <http://www.poemhunter.com/william-butler-yeats/>
487. Yeats W. B. A Prayer for my Daughter URL: <https://www.poets.org/poetsorg/poem/prayer-my-daughter>
488. Yeats W. B. The Wild Swans at Coole: URL: <https://poets.org/poem/wild-swans-coole>
489. Yeats. Poems selected by Seamus Heaney: Faber and Faber, 2000. P. 132.
490. Yeats, W B. *Yeats' Poems*. New York: Palgrave Macmillan, 1998. 812 p.

ДОДАТКИ

Термінологічний словник

Аналогове осмислення – когнітивний процес встановлення відповідностей між двома порівнюваними сутностями та перенесення подібностей або різниць у ознаках, якостях, відношеннях, станах та ситуаціях, властивих для царини джерела (концептуального підгрунтя номінативної одиниці) на менш відому царину (царину мети) концептуального підгрунтя даної одиниці.

Відкрита система (ВС) – утворення, що складається із взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів, у якому відбувається обмін внутрішніх елементів із зовнішнім середовищем.

Екзистенційні феномени – базові, універсальні явища буття систем різної природи, що демонструють динамічний характер їхнього поступу (генезу, становлення, розвиток, трансформацію, занепад, зникнення тощо). У концептуалізованому вигляді ЕФ набувають аксіологічного («екзистенційного» у філософському розумінні) забарвлення, становлять підгрунтя для категоризації дійсності, окреслюють контури смислового поля культури лінгвоспільноти та впливають на формування відповідної етноспецифічної картини світу, що є фундаментально значущими як для окремої особи так і для мовної спільноти загалом, проходять етап перцепції, осмислення, концептуалізації та репрезентуються у вербальній формі.

Знак – мовна одиниця, яка є репрезентантом концептуального утворення на позначення предмета, суб'єкта чи процесу фрагмента досвіду.

Ікона – знак, у якому річ, що функціонує як вираз, є подібним до чи має спільні властивості із річчю, яка функціонує як зміст.

Іконічність – когнітивно-семіотичний механізм, який визначає мотивованість позначуваного, тобто форми знака, структурою значення.

Індекс – знак, який відноситься до об'єкта, який він позначає, через існування причинно-наслідкового зв'язку.

Категоризація – фундаментальний когнітивний процес, що полягає у впорядкуванні знань у певні категорії, які опрацьовуються свідомістю мовця, як відносно еквівалентні.

Квалісигнум – знак, чий механізм покладається на прості абстраговані властивості об'єкта, тобто репрезентує сукупність ознак/властивостей фрагмента досвіду.

Код – автономна семіотична система.

Концепт – лінгвістично релевантна для мовної особистості одиниця знання, фрагмент життєвого досвіду людини, багатомірне ментальне утворення.

Концептуалізація – патерн думки та поведінки, який формується при обміні концептуальним досвідом.

Концептуальна інверсія – феномен, який полягає у зміні полярностей смислів, що виникають на основі значення мовних одиниць при вторинній категоризації світу.

Концептуальна мережа – результат інтеграції базисних пропозиційних схем, які структурують семантичний простір мовних одиниць різноманітної природи.

Концептуальна метафора – когнітивний механізм, який передбачає концептуалізацію одного домену у межах іншого.

Концептуальна метонімія – модель концептуалізації, яка полягає у розумінні одного домена у межах частини того ж домена.

Концептуальна картина світу – інформаційна система, що складається зі знань, уявлень, вірувань, відношень мовної спільноти.

Культура – система, що зберігає та розподіляє знаки для практичних завдань.

Культурна когніція – динамічна система, яка охоплює певний об'єм знань та уявлень соціуму із потенціалом до оновлення та реформуляції через соціальну та лінгвістичну взаємодію.

Культурна метафора – одна із базових форм вторинної номінації, яка демонструє форму концептуалізації між двома царинами.

Легісигнум – знак, чий сигніфікативний механізм пов'язаний із конвенційним (умовним) зв'язком знака з об'єктом.

Лінгвістичний ЕФ – вербально репрезентована ділянка життєвого досвіду, якій у концептуальному вимірі відповідає певне ментальне утворення, у феноменальному – відповідний набір референтів.

Лінгвокультурний концепт – основний інструмент визначення лінгвокультурної специфіки, згусток культури у свідомості людини, культурний ген, що входить в генотип культури.

Мова – конвенційно-нормативна семіотична система, що існує задля забезпечення комунікації та мислення.

Номінативний простір – семіотична система, сформована усією сукупністю мовних знаків, основною функцією яких є вербалізація концептуалізованих фрагментів буттєвого досвіду.

Об'єкт досвіду – система, що наявна в емпірично досяжному стані речей, здатна до самопідтримки, самовідтворення, здійснює циклічний поступ та діалектично взаємодіє з іншими системами.

Просторово-темпоральним **контейнер** – ділянка життєвого простору, яка містить у собі предмети/об'єкти та суб'єктів, є середовищем розгортання процесів досвіду.

Процес досвіду – темпоральне розгортання сценарію, учасником чи спостерігачем якого є суб'єкт, що здатен здійснювати оцінку процесу щодо його прототипності, значущості, змістовної наповненості.

Символ – знак, який відноситься до референту, який він позначає, за принципом умовності.

Синсигнум – знак, чий сигніфікативний механізм покладається на екзистенційні зв'язки з об'єктом.

Смисл – а) відношення між системою життєво значущих дій, відношення абіотичних факторів до біотичних, б) суб'єктивне відношення до предметного змісту, відтворену у свідомості, с) відношення мотиву діяльності до цілі діяльності.

Суб'єкт досвіду – людина, індивід, особа – здатна до самостійної фізичної, когнітивної та творчої діяльності на основі процесів свідомості, може вступати у взаємодію, формувати ієрархічні системні утворення та організовувати життєвий простір у межах автоконструйованих ієрархій та відповідно встановленим правилам, морально-етичним та ціннісним орієнтирам.

Схематизація – процес, який здійснюється на базі систематичної селекції окремих відрізків референтного поля таким чином, що вони відображають цілісність.

Філософський екзистенційний феномен – фрагмент життєвого простору, досвід про яку отримує людина.

Фрейм – знаряддя мислення, що допомагає побудувати пропозиції, як структури найвищого рівня схемності, чи узагальнення.

Додаток В

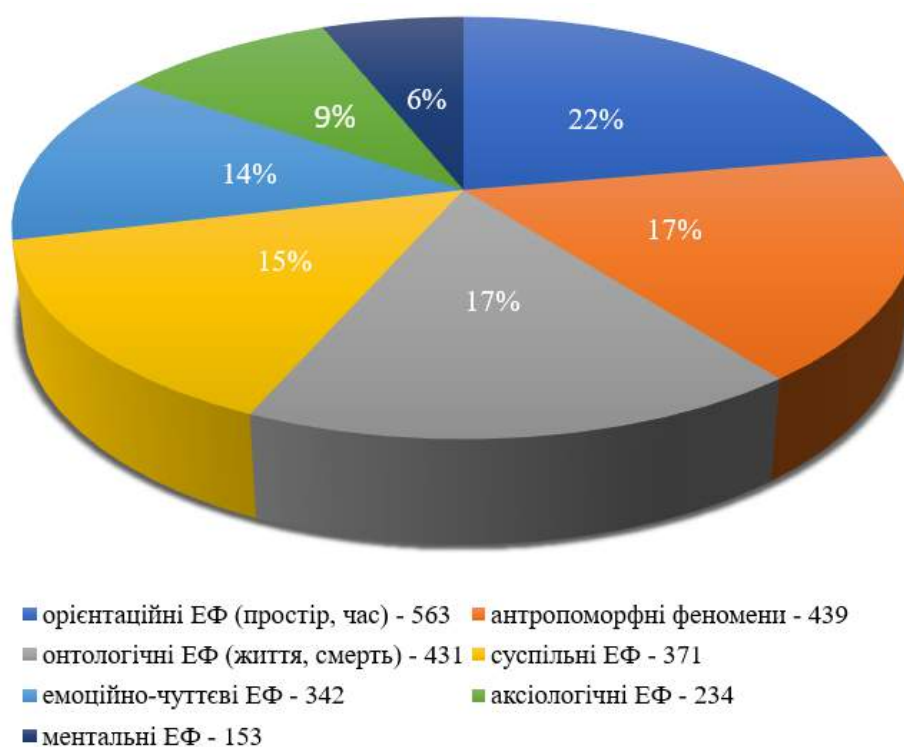

Рис. В.1. Кількісний розподіл номінативних одиниць на позначення ЕФ

Додаток С

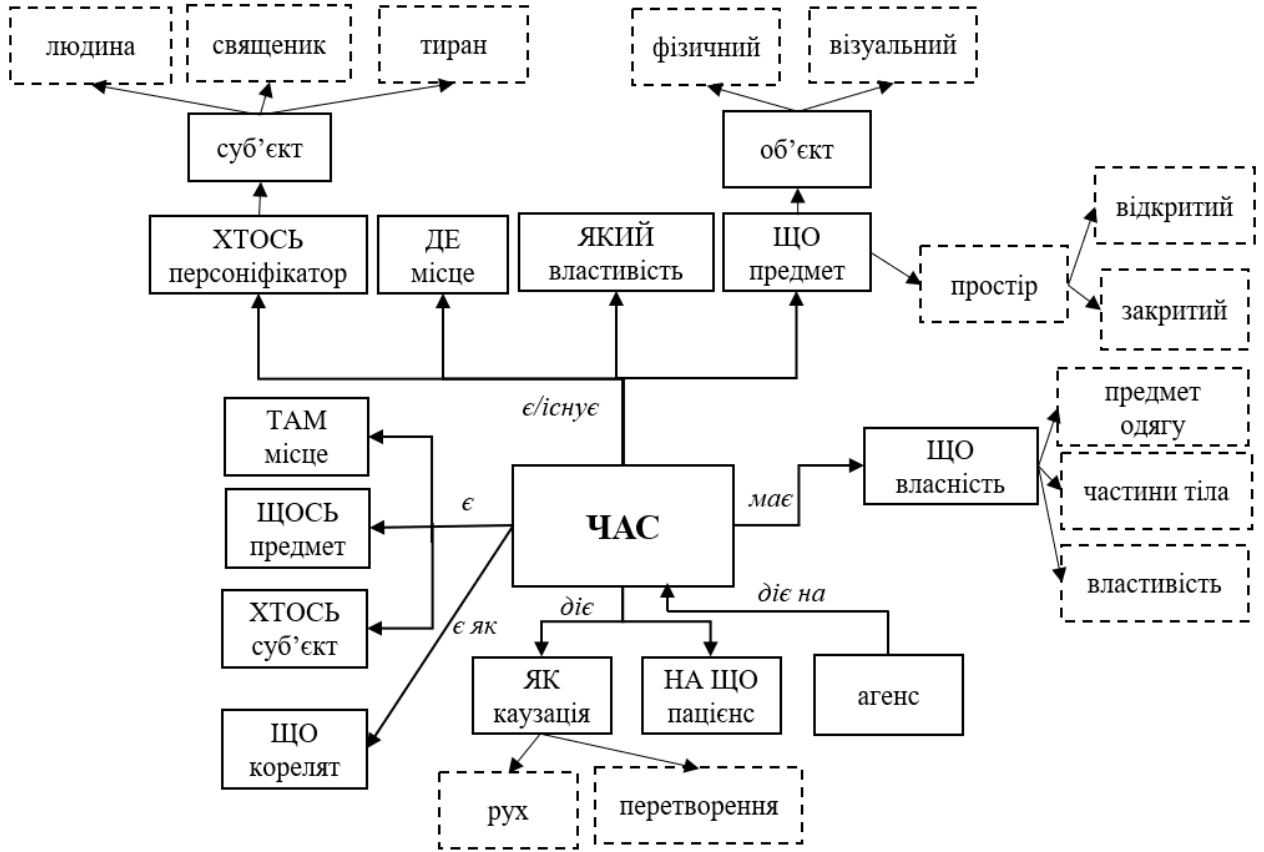

Рис. С.1. Концептуальна мережа концепту ЧАС

Додаток С

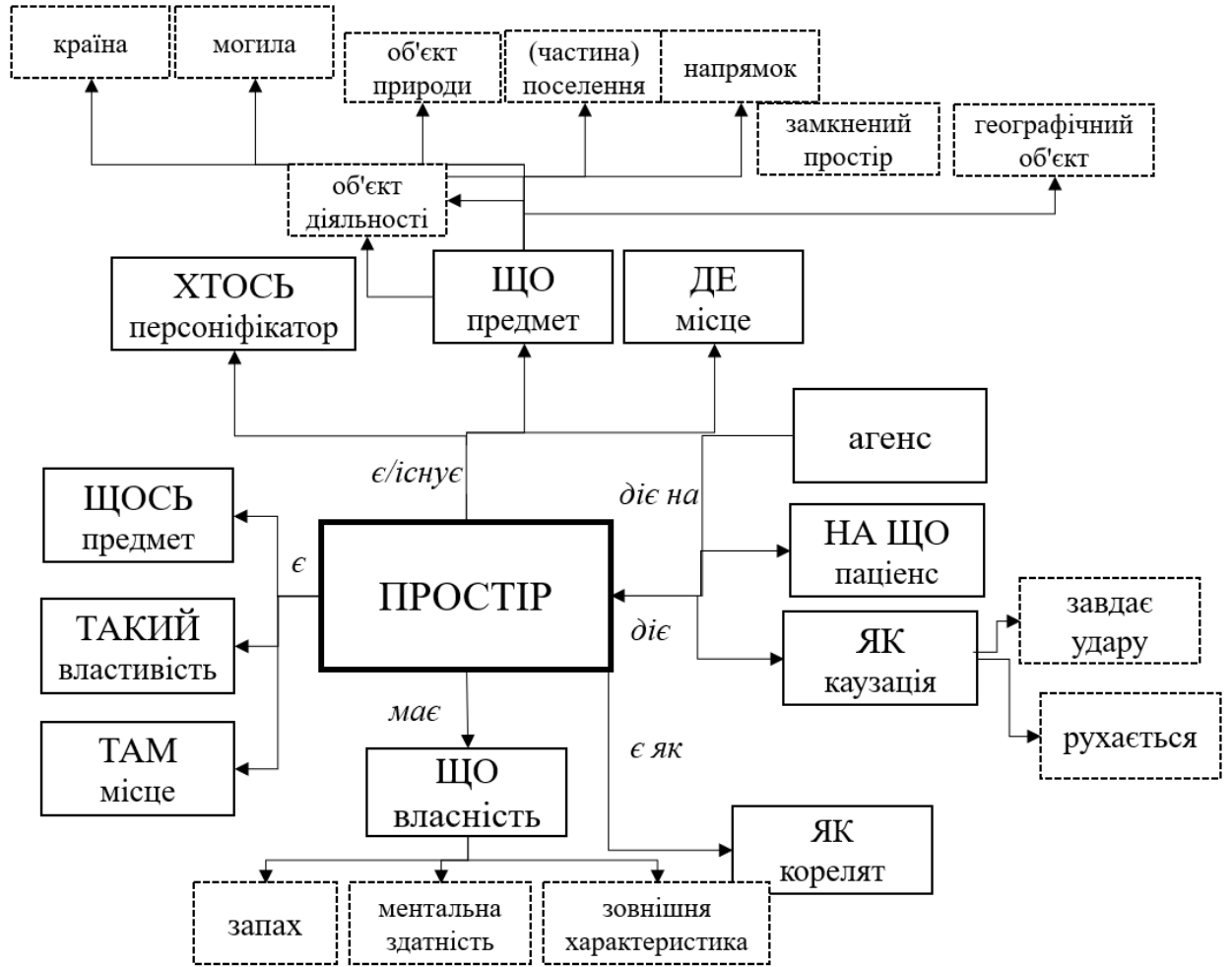

Рис. С.2. Концептуальна мережа концепту ПРОСТІР

Додаток С

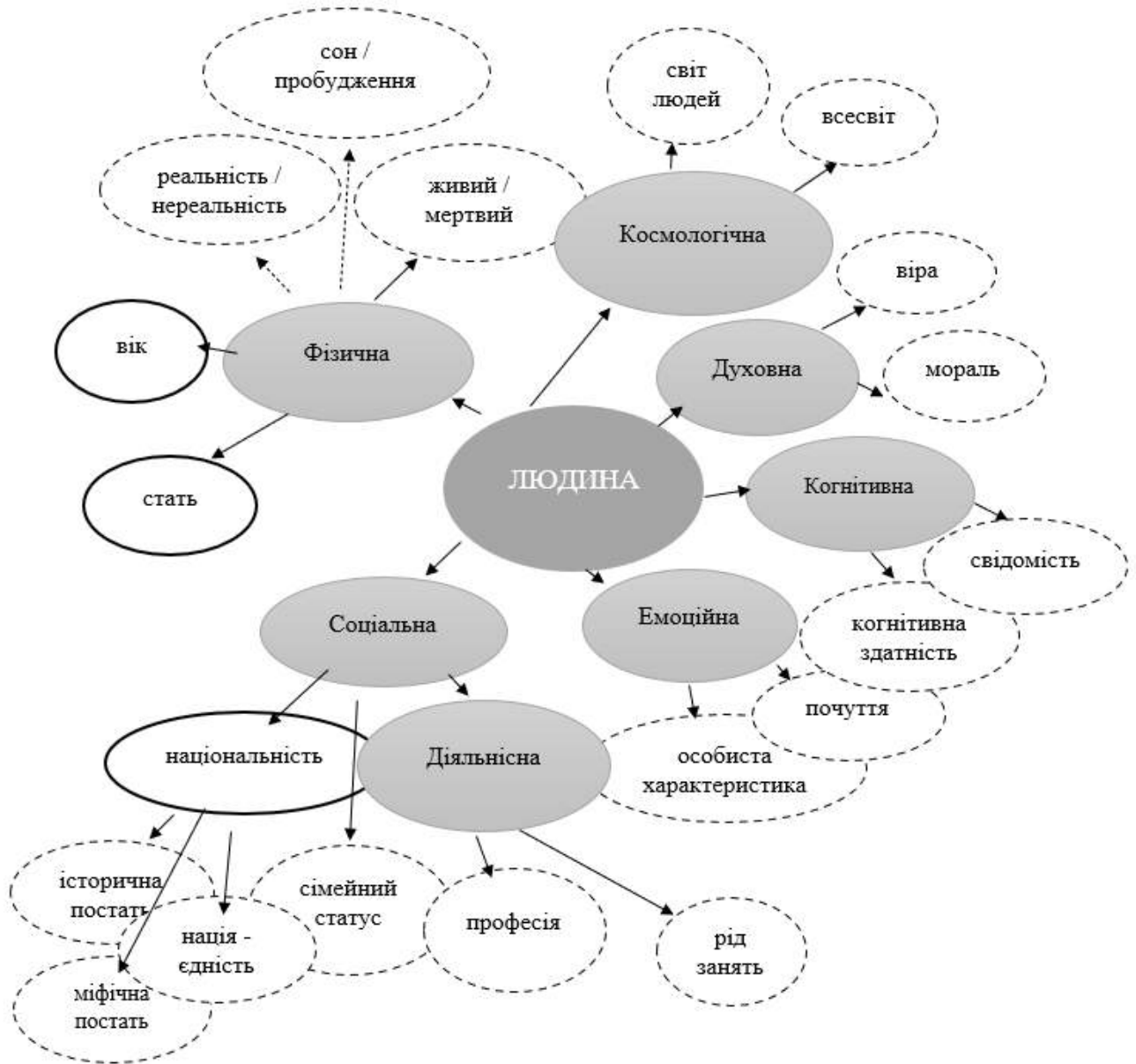
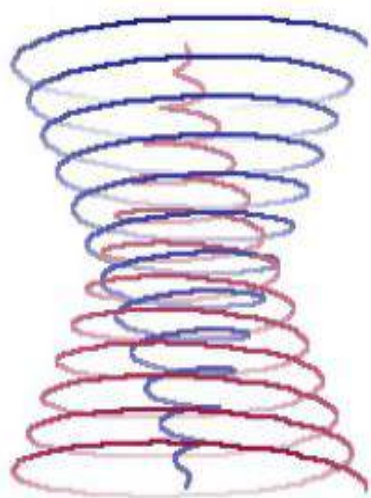
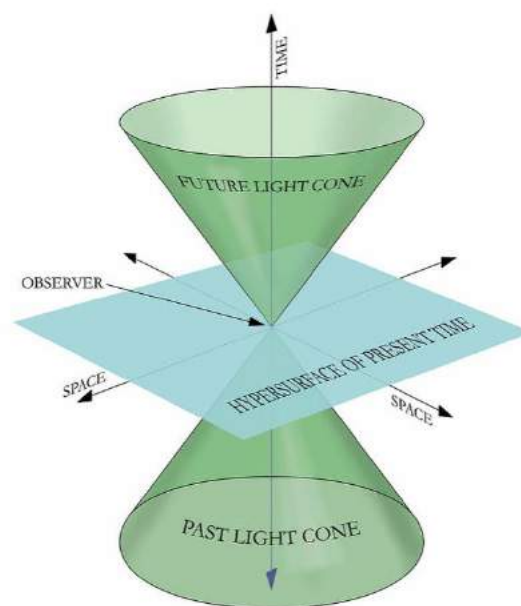

Рис. С.3. Модель концептосфери самоідентифікації людини у АП XX століття.

Графічне зображення
життя (the Gyres) В. Б. Єйтса

Часопростір Ейнштейна-
Мінковського

Рис. С.4. Моделі часопростору у перспективі поезії та фізики.

Додаток С

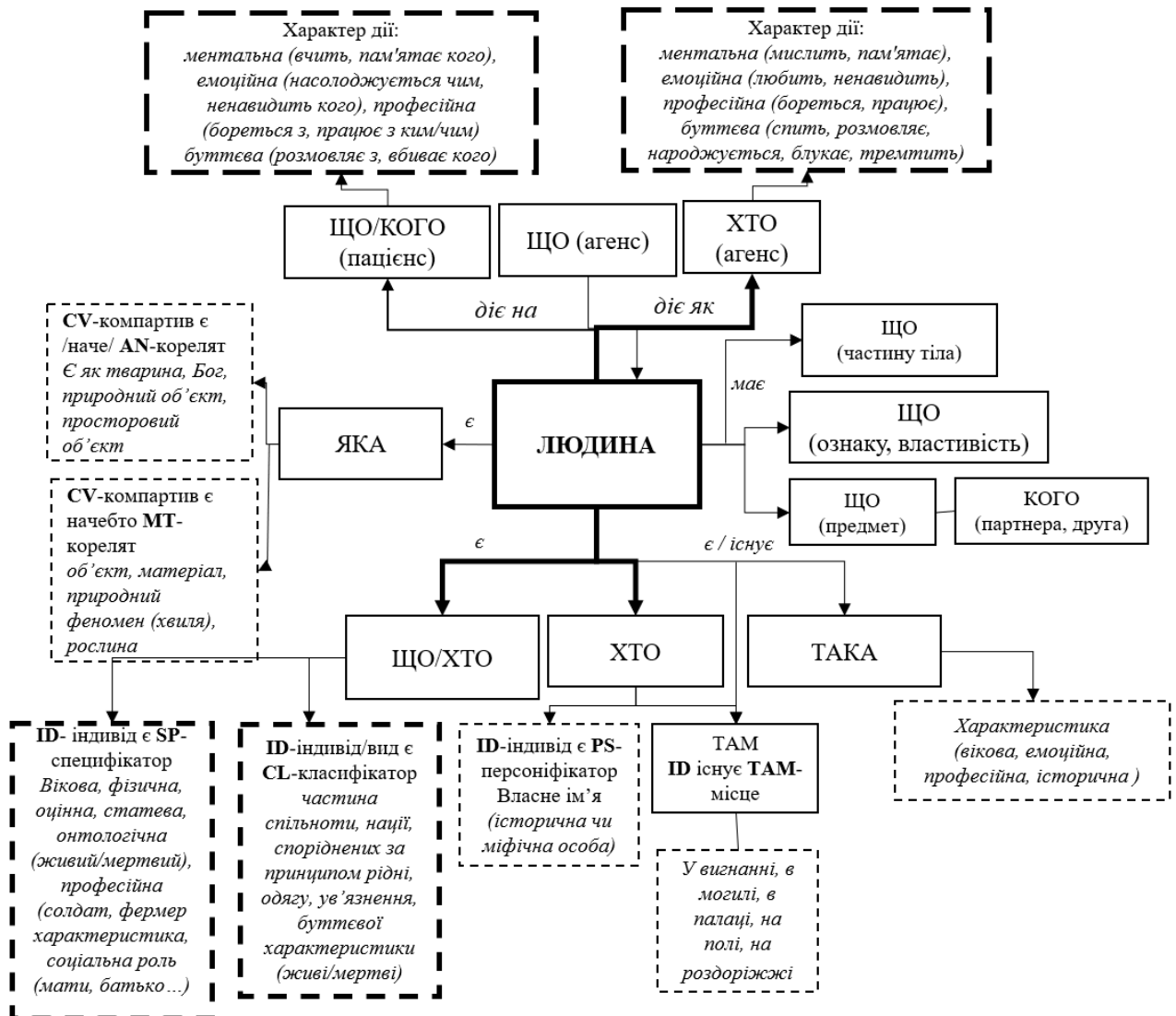

Рис. С.5. Концептуальна мережа концепту ЛЮДИНА

Додаток С

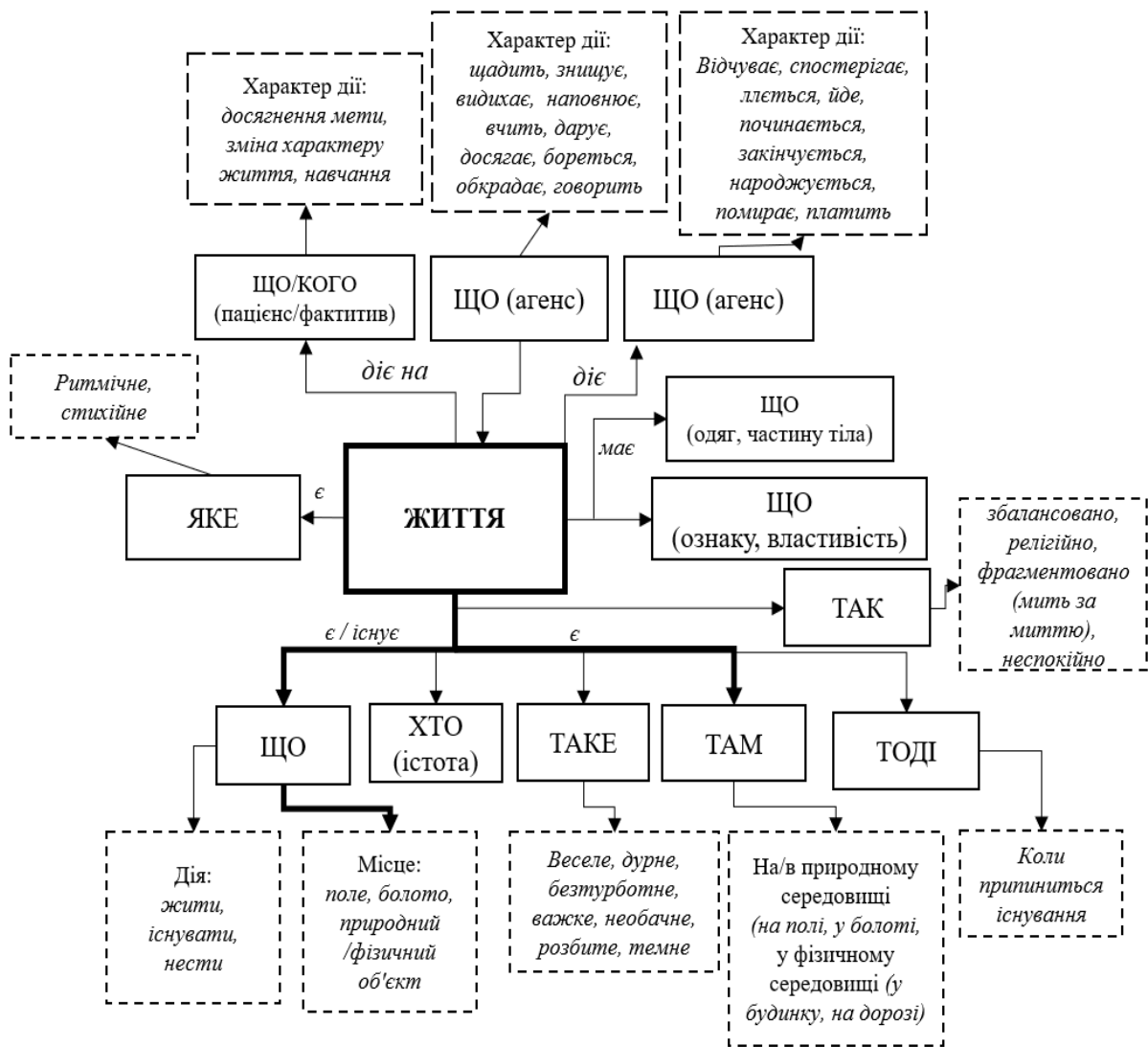

Рис. С.6. Концептуальна мережа концепту ЖИТТЯ

Додаток С

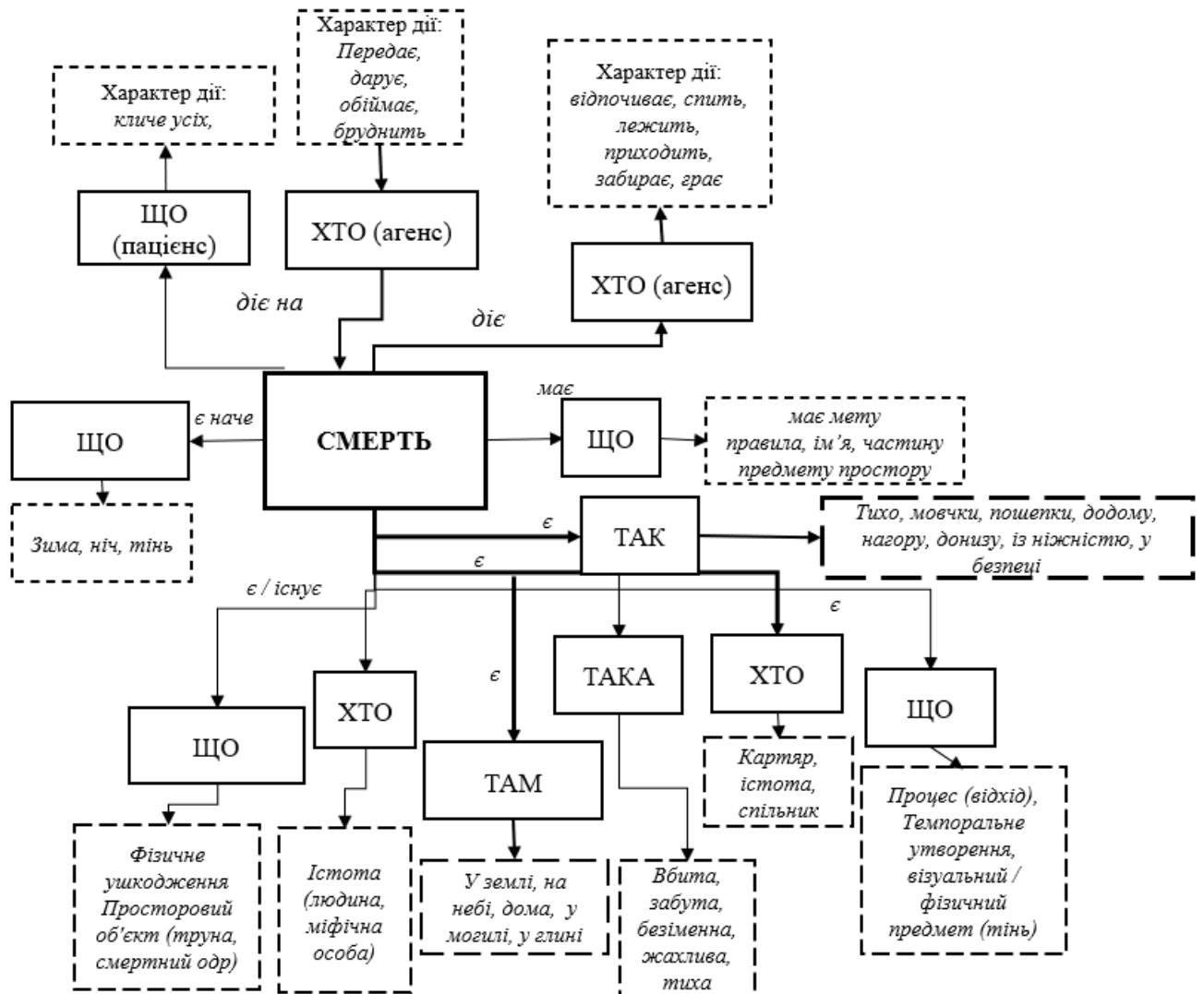

Рис. С.7. Концептуальна мережа концепту СМЕРТЬ

Додаток С

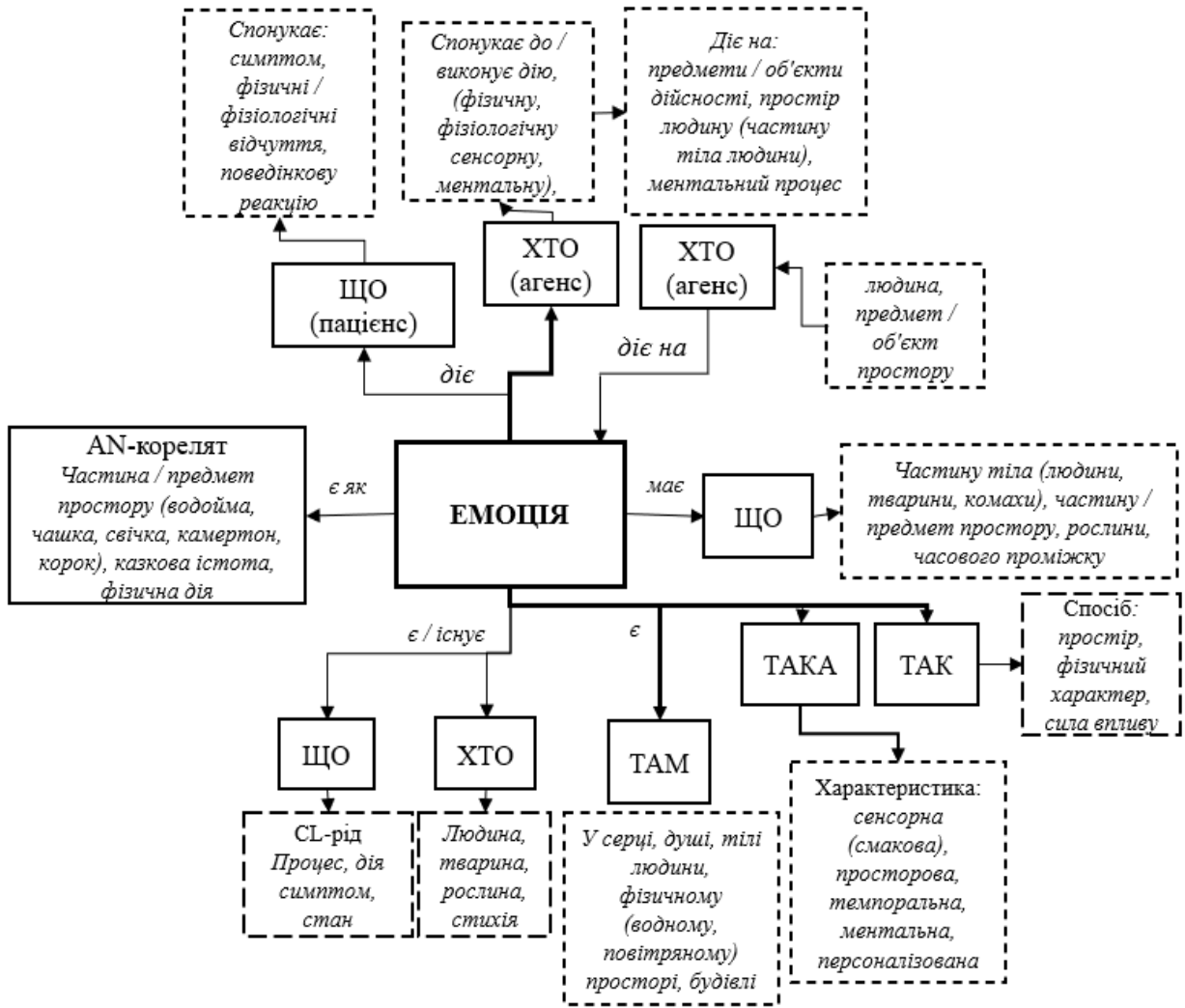

Рис. С.8. Концептуальна мережа концепту ЕМОЦЯ

Додаток С

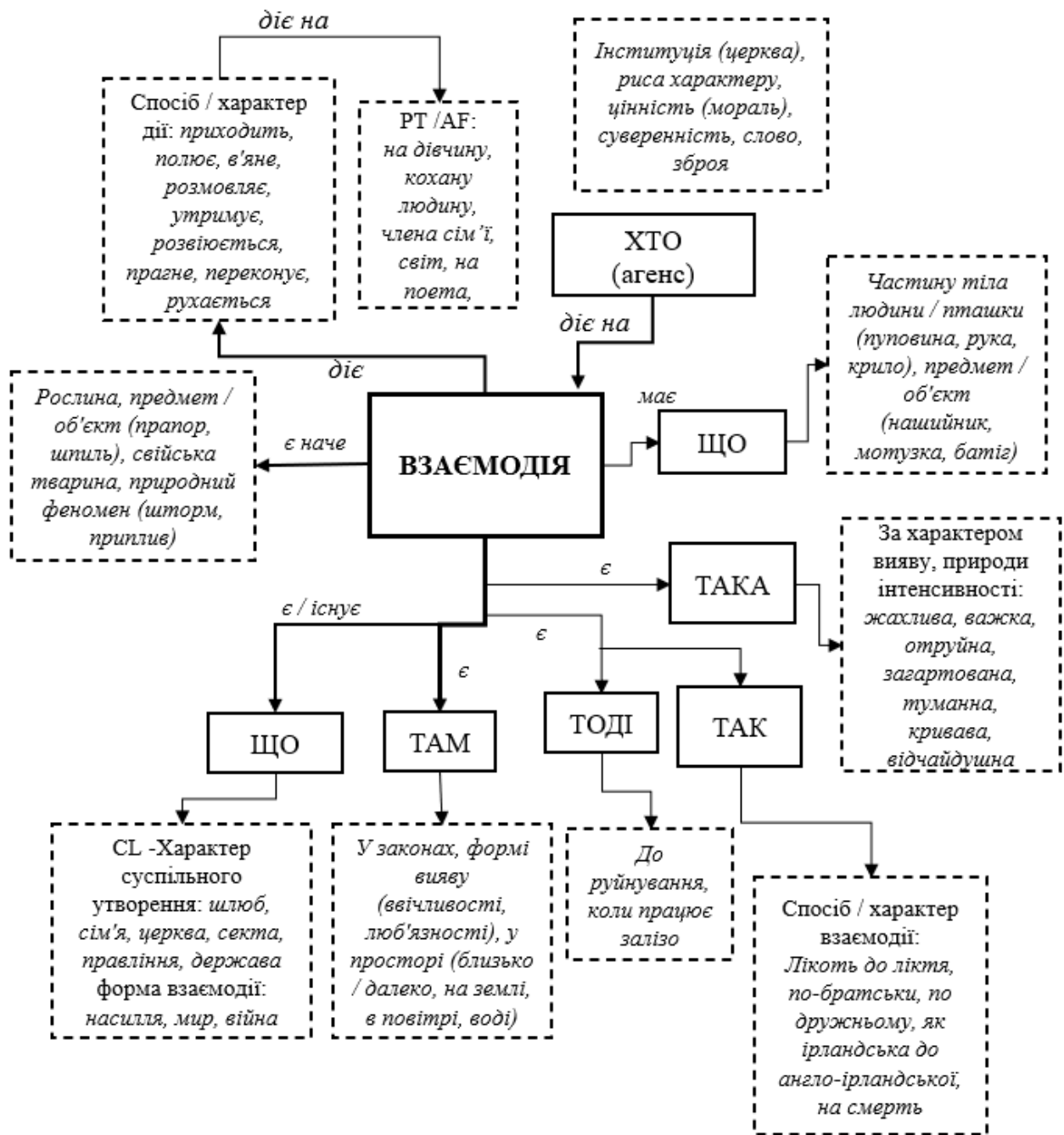

Рис. С.9. Концептуальна мережа концепту ВЗАЄМОДІЯ

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Vuiek O. Debating the Deliberateness of Conceptual Metaphor. «Рівень ефективності та необхідність впливу філологічних наук на розвиток мови та літератури»: міжнародна науково-практична конференція, м. Львів, 12-13 травня 2017 року. Львів : Логос, 2017. С. 109-111.
2. Vuiek O. Development of Metaphor in the Context of Poetic Text. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Перекладознавство та міжкультурна комунікація», Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 67-72.
3. Vuiek O. Linguo-Cultural Reconstruction via Pragmatics of Poetic Texts. "Мова. Культура. Комунікація: поширення інтегративних тенденцій у сучасних дослідженнях мов і літератур": Матеріали VIII-ї науково практичної конференції (28-29 квітня 2017 р.). Чернігів : Видавництво «Десна Поліграф» 2017. С. 64-67.
4. Vuiek O. Making Meaning of “MORALITY” as an Axiological Phenomenon. ISSN 2409-1154. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2017 № 28. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 97-101.
5. Vuiek O. Reviewing Deliberate Metaphor Theory in the Aspect of Cultural Linguistics. III Таврійські філологічні читання: міжнародна науково-практична конференція 19-20 травня 2017 року, м. Херсон. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 129-132.
6. Vuiek Olha Construing reality of Irish Poetry. European Society for the Study of English, Czech Association for the Study of English: 14th ESSE Conference Abstracts, 29 August – 2 September 2018 : Masaryk University. Brno, 2018. С. 36.
7. Вуек О. Є. Актуалізація концепту «ЕКЗИСТЕНЦІЯ» в сучасній ірландській поезії. Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія. Чернівці : Видавничий дім «Родовід», 2014. Вип. 720. С. 105 – 115.
8. Вуек О. Є. Вербалізація екзистенційних феноменів у збірці Шеймаса Хіні «Human Chain». Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць. Чернівці : Видавничий дім «РОДОВІД», 2015. Вип. 751: Германська філологія. С. 177 - 184.

9. Вуєк О. Є. Інверсія як універсальна властивість поступу відкритих систем (на матеріалі англомовної ірландської поезії ХХ-ХХІ століття). «Рівень ефективності та необхідність впливу філологічних наук на розвиток мови та літератури»: міжнародна науково-практична конференція, м. Львів, 13-14 травня 2016 року. Львів : Логос, 2016. С. 76-79.

10. Вуєк О. Є. Механізми етнокультурної концептуалізації дійсності. «Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної мови та літератури»: Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 17-18 серпня 2018 р. Одеса : Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2018. С. 50-54.

11. Вуєк О. Є. Універсологічно-системні характеристики екзистенційних феноменів у поетичному тексті. «Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної мови та літератури»: Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 19-20 липня 2016 року. Одеса : Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2016. С. 25-29.

12. Вуєк О. Є. Вербалізація екзистенційного феномену *простір* в англомовній ірландській поезії ХХ століття. ISSN 2409-1154 Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2019 № 39 том 2. Одеса, 2019. С. 14-19.

13. Вуєк О. Є. Метафорична репрезентація феномену часу в англомовному ірландському поетичному тексті (на матеріалі творів Патріка Каванаха). ISSN 2409-1154 Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2018 № 34 том 2. Одеса, 2018. С. 11-15.

14. Вуєк О.Є. Феномен концептуальної інверсії у поетичному тексті (на матеріалі англомовної ірландської поезії ХХ-ХХІ століття). Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики №4 (13). Чернівці : Видавничий дім «Родовід», 2016. С. 3-13.